

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિ ગ્રંથમાળા ગ્રંથાંક ૮૦-૮૧.

શાસ્ત્રવિશારદ યોગનિષ્ઠ જૈનાચાર્ય મહાકવિ શ્રીમદ્
બુદ્ધિસાગરસૂરિ કૃત.

જૈનધર્મ અને પ્રીસ્તિધર્મનો મુકાબલો
અને

જૈન પ્રીસ્તિ સંવાદ.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારકમંડળ.

હા. વકીલ મોહનલાલ હિમચંદ-પાદરા.

જૈં ધં પ્રીં ધર્મોમું આવૃત્તિ ૨. જૈં પ્રીં સં ૧.

વીર સં. ૨૪૫૦

શ્રી ૧૯૨૪

વિક્રમ સં. ૧૯૮૧

સમયાવાધ અ સાધ્ય આવૃત્તિ પછાત રૂપે

શ્રી “ પ્રજ્ઞહિતાર્થ ” મુદ્રાલય પ્રેસમાં પટેલ ડાહ્યાભાઈ દક્ષપતરામે
છાપ્યું. ઠે. શાહપુર નવી પોળ—અમદાવાદ.

નિવેદન.

શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક મંડળ તરફથી શ્રીમદ્ બુદ્ધિ સાગર સૂરિ ગ્રંથમાળાના ગ્રંથાંક ૮૦-૮૧ તરીકે “જૈન ધર્મ અને ખ્રીસ્તી ધર્મનો મુકાબલો” તેમજ “જૈન ખ્રીસ્તિસંવાદ” નામના બે ગ્રંથો બહાર પાડવામાં આવે છે. આ ગ્રંથો રચવાનું પ્રયોજન પરમ પૂજ્ય ગુરૂવચ્ચં શ્રીમદ્ યોગનિષ્ઠ બુદ્ધિસાગરજી સૂરિજી મહારાજે પ્રસ્તાવનામાં લાંબાણથી સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવેલ છે. જે વાંચવાથી સહેજે સમજી શકાય તેમ છે. જૈનધર્મના તત્ત્વજ્ઞાનથી અજ્ઞાત મનુષ્યોને તેમજ બાળકોને આવા પુસ્તકોના વાંચવાથી ખ્રીસ્તિ ધર્મોપદેશકોના હાથે ફસાવાનું ન થાય એટલુંજ નહિ પણ જૈનધર્મપરની તેમની શ્રદ્ધા વિશેષ દૃઢ થાય એ હેતુથીજ આ પુસ્તકો રચવામાં આવેલાં છે. ગુરૂશ્રીની પ્રવૃત્તિ મધ્યસ્થ અને વિશાલ દૃષ્ટિથી ભરપૂર હોવાથી આ પુસ્તકોનો અભ્યાસ જૈનસમાજ અને અન્યસમાજ પ્રેમ લાવથી કરશે. તે બધુંજ તેઓને બાણવાનું મળશે એ નિઃશંક છે. આ ગ્રંથ દરેકે ખાસ વાંચવા જેવો છે. તેમજ દરેક પુસ્તકાલય અને ગ્રંથલઠારોમાં સંગ્રહવા યોગ્ય છે. આ પુસ્તકો રચવામાં અધ્યાત્મજ્ઞાન મસ્ત મહાકવિરાજ શ્રી યોગનિષ્ઠ બુદ્ધિસાગરજી સૂરિશ્ચરજી મહારાજે કેટલો પરિશ્રમ લીધેલો છે, તેમજ ગુરૂશ્રીની જૈનધર્મ અને જૈનસમાજમાટેની કેટલી બધી તીવ્ર લાગણી છે, તે આ ગ્રંથો વાંચવાથી સમજી શકાય તેમ છે અને તે માટે ગુરૂશ્રીનો જેટલો ઉપકાર માનીએ તેટલો ઓછો છે. મંડળ પાસે સારૂ ફંડ નથી. પણ તે સહાયકોની મદદથીજ ગ્રંથો છપાવી પંક્તર કરતાં પણ ઓછી કિંમતે ગ્રંથો ફેલાવવા પ્રયત્ન કરે છે. આ ગ્રંથો છપાવવા જે બાબતોએ દ્રવ્ય સહાય આપી છે તેઓની નોંધ ધન્યવાદના મથાળા નીચે લેવામાં આવેલ છે. પુનઃ સહાય કરનાર બંધુઓનો ઉપકાર માની વિરમીએ છીએ. સુરેષુકિંબહુના. સિંઠ સદ્ગુરૂચરણોપાસક આસો શુકલ પૂર્ણિમા

વક્રીલ. મોહનલાલ હિમચંદ. પાદરા

વિ. સંવત ૧૯૮૦

અને
આત્મારામ ખેમચંદ કાપડીઆ સાણુદ
શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક મંડળ તરફથી.

અર્પણપત્રિકા

તપાગચ્છી આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયકમલસૂરિજીને અર્પણ

વિ. સં. ૧૯૫૪ ની સાલથી મેસાણામાં તમારો પરિચય થયો. તમે તથા મુનિશ્રી વિજયધર્મસૂરિજી, વિજયસિદ્ધિ સૂરિ, મુનિરાજશ્રી કર્પૂર વિજયજી તથા મુનિશ્રી અમીવિજયજી વગેરે સાધુઓ, વિ. સં. ૧૯૫૪ માં મેસાણામાં રાજરામ શાસ્ત્રીપાસે અભ્યાસ કરતા હતા, તથા હું પણ તે વખતે ગૃહસ્થદશામાં રાજરામ શાસ્ત્રી પાસે તર્ક સંગ્રહ, વગેરેનો અભ્યાસ કરતો હતો, મેસાણામાં અમે તમે તથા અન્ય સાધુઓ ભણતા હતા, તે પ્રસંગે એક ખ્રીસ્તિ સાહેબ પાદરી તથા ખીબા ખ્રીસ્તિ બનેલા બ્રાહ્મણ ઉપદેશકોએ મેસાણા ઉપાશ્રયના સામેના ઓટલા ઉપર વ્યાખ્યાન આપવું શરૂ કર્યું અને તેણે હિંદુ જૈનધર્મ સંબંધી ખંડનની ટીકા શરૂ કરી, તે પ્રસંગે સર્વસાધુઓમાં તમારો ધર્મોભિમાનનો બુસ્સો વિશેષ પ્રમાણમાં ખીલી ઉઠ્યો, પણ તમે જઈ શક્યા નહીં, તમોએ મને ઉત્તેજિત કર્યો, મેં વિ. સં. ૧૯૫૫ માં પહેલ વહેલું તમારા ઉત્તેજનથી તથા શ્રી કર્પૂર વિજયજીના ઉત્તેજનથી, પાદરી સાહેબના ઓટલાપર જ તેજ વખતે સામું ભાષણ આપ્યું અને ખ્રીસ્તિયો ગાયો તથા મુવર વગેરે ખાય છે, ઇત્યાદિ બાબતો પર ભાષણ ચલાવ્યું, તેથી હિંદુઓએ અને મુસલમાનોએ ખ્રીસ્તિપાદરીસાહેબનું ભાષણ સાંભળવું બંધ કર્યું, અને મારા ભાષણમાં જોડાય, પશ્ચાત્ પાદરી સાહેબ સાથે ચર્ચા ચાલી તેમાં તે હારી ગયા. ત્યારથી હજી સુધી મેસાણાના સામેના ઓટલાપર ભાષણ કરવાને કોઈ ખ્રીસ્તિ પાદરી હજી સુધી આવ્યો નથી. મારા બહેર ભાષણની શરૂઆત ત્યારથી થઈ હતી. તમારામાં જૈનધર્મોભિમાન ઘણું છે. મારી સાધુદશામાં પણ તમારી અને મારી ઘણી વખત મુલાકાત થઈ છે. સ્પષ્ટવક્તા તરીકે તમે બહેર પ્રસિદ્ધ છો. હાલમાં શ્રી વિજયાનંદ આચાર્ય મહારાજના સંઘાડાના તમે નાયક (સૂરિ)

૫

છો. આપના સંઘાડાના સાધુઓ જેટલો કોઈ નો મોટો સમુદાય નથી, તથા આપના સંઘાડાના સાધુઓના વિહાર જેટલો અન્ય સાધુઓના સંઘાડાનો વિહાર નથી. આપ સરલ છો, આપનામાં જૈનધર્મનો સર્વત્ર પ્રચાર કરવાની ઘણી લાગણી છે. આપની વિ. સં. ૧૬૫૭ ના માઘ માસ પુનમે પાટણમાં આચાર્ય પદવી થઈ હતી તે વખતે મારા ગુરૂ સાથે હું હાજર હતો અને આપની આચાર્ય પદવીમાં ભાગ લીધો હતો. આપના સંઘાડામાં પ્રવર્તક શ્રીકાંતિવિજયજી જેવા બાહોશ ગંભીર ઉદાર મતવાદી પ્રવર્તક છે. શ્રીમાન્ હંસવિજયજી મહારાજે સર્વ દેશમાં વિહાર કર્યો છે. ઉપાધ્યાય શ્રી વીરવિજયજી મહારાજ શાંત, વૈરાગી અને ઉત્તમ ગવૈયા હતા, શ્રીમાન્ વલ્લભવિજયજીએ પંબળ, મારવાડ, ગુજરાત, કાઠિયાવાડમાં વિહાર કરીને સર્વત્ર ઉપદેશ આપ્યો છે, પંબળમાં તે વલ્લભવાધ્યતરીકે પ્રસિદ્ધ છે, પંચ્યાસ દાન વિજયજી, મુનિશ્રી પ્રેમવિજયજી, મુનિશ્રી રામવિજયજી, પં. લલિતવિજયજી વગેરે વિદ્વાન્ સાધુઓથી જૈનકોમને ધાર્મિક લાભ થયા કરે છે, વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ શ્રીમાન્ લખિધવિજયજી જેવા જાહેર વક્તાની નસોનસમાં ધર્માભિમાન ઉછળી રહ્યું છે; તમારા સંઘાડાના સાધુઓને ખ્રીસ્તિયો વગેરે અન્યદર્શની ગુરૂઓની સાથે ઘણા ચર્ચાના પ્રસંગો પડે છે, તેથી વાદવિવાદમાં ચર્ચામાં તમારો સંઘાડો મુખ્ય ભાગ ભજવે છે, તેથી આવાં પુસ્તક લખવાનું કાર્ય તમારું છે, તેથી તમારે કરવું જોઈએ છતાં મારા જેવાએ આ કાર્યમાં કંઈક ભાગ આપ્યો છે, તમારા ગુણોથી રંજિત થઈને તમને અર્પણપત્રિકા આપું છું તે સ્વીકારશો અને વર્તમાનમાં સર્વસ્વાનુગ્રહ સંઘાડાઓના સાધુઓના ઐક્યબલના સંગઠનમાં મોટો ભાગ લેઈને ખ્રીસ્તિયોના પાઠરીઓની પેઠે જૈનધર્મપ્રચાર કાર્યને આગળ પ્રચારશો. એમ પ્રાર્થું છું.

લે૦ તમારો ગુણાનુરાગી બુદ્ધિસાગર.

મુ. પેથાપુર આસોવદિ પ.

ધન્યવાદ.

આ ગ્રંથ છપાવવા માટે નીચે જણાવેલ બંધુઓએ સહાય આપી છે, તેમની નોંધ ધન્યવાદ પૂર્વક લેવામાં આવે છે. અધ્યાત્મજ્ઞાનના અને જૈનતત્ત્વજ્ઞાનની ખૂબીના ગ્રંથો સમાજમાં ફેલાવવાની ખાસ જરૂર છે અને તેની જરૂરીયાત શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક મંડળ, સ્વર્ણધુઓની સહાયથી કેટલેક અંશે પૂરી પાડે છે. આ ગ્રંથ છાપવામાં અને છપાવવામાં જે ભાઈઓએ દ્રવ્યની સહાય આપી છે, તેઓને ધન્યવાદ આપવામાં આવે છે અને ભવિષ્યમાં મંડળના ગ્રંથો છપાવવામાં સહાય કરશે એમ ઇચ્છાય છે.

૫૦૦) ઝવેરી મોહનલાલ હેમચંદ હા. તેમના સુપુત્ર મણિલાલ ભાઈ અમદાવાદ.

૧૫૦) શેઠ. છત્રભાણુજી રૂપાજી હા. શેઠ નાહલચંદ કુતોહચંદ પેથાપુર.

૧૨૫) પ્રાંતીજના શ્રીજૈન સંઘ સમસ્ત હા શેઠ કેશવલાલ ત્રીકમદાસ. પ્રાંતીજ.

૧૦૦) શા. બખલભાઈ વેહલાભાઈ લોદરા.

૨૫) શા. મંગળદાસ નથુભાઈ. વિજાપુર.

૯૦૦)

ઉપરની વીગતે આ ગ્રંથ છપાવવામાં મદદ મળી છે જે માટે સહાય કરનાર બંધુઓનો અંતઃકરણ પૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે અને ભવિષ્યમાં તેઓ સહાયક બનો એમ ઇચ્છવામાં આવે છે.

ૐ શ્રી ગુરુશાંતિ:

વિ. સંવત ૧૯૮૦

આશો

શુકલ પૂર્ણિમા

સદગુરુ ચરણોપાસક.

વકીલ મોહનલાલ હિમચંદ. પાદરા
આત્મારામ ખેમચંદ કાપડીઆ. સાણંદ.
શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારકમંડળ તરફથી.

૭

જૈન ધર્મ અને ખ્રીસ્તી ધર્મનો મુકાબલો.

જૈનખ્રીસ્તી સંવાદ.

પ્રસ્તાવના.

વિ. સં. ૧૬૫૭ની સાલનું ચોમાસું સુરતમાં કરવામાં આવ્યું, તે વખતે શેઠ. નેમુભાઈ મેળાપચંદની વાડીમાં. પન્ન્યાસ સિદ્ધિવિજયજી, પન્ન્યાસ ચતુરવિજયજી વગેરે પક્ષર સાધુઓનું ચોમાસું હતું અને નેમુભાઈની વાડીના ઉપાશ્રયની લગોલગ શ્રાવક ખેમચંદભાઈની વાડીના ઉપાશ્રયમાં અમારા ગુરૂશ્રી સુખ સાગરજીમહારાજનું તથા શ્રી ન્યાયસાગરજી તથા અમારું ચોમાસું હતું. ગોપીપુરામાં શ્રી મોહનલાલજીમહારાજનું પંદર સાધુઓ સહિત ચોમાસું હતું. શ્રી સિદ્ધિવિજયજીમહારાજે તે વખતે પં. મહારાજ ચતુરવિજયજી પાસે પન્ન્યાસ પદવી અંગીકાર કરી હતી. શ્રી મોહનલાલજી મહારાજના શિષ્ય હરખમુનિ પણ પન્ન્યાસ પદવીના જોગ તેમના ગુરૂભાઈ પાસે વહેતા હતા. અમારી સાથે પન્ન્યાસ શ્રી ચતુરવિજયજી તથા પન્ન્યાસ સિદ્ધિવિજયજીના સાધુઓનો પરસ્પર ઘણો મૈત્રીસંબંધ હતો. શ્રી સિદ્ધિવિજયજી પન્ન્યાસનો વિજયપુર વિદ્યાશાળામાં વિ. સં. ૧૬૪૮માં અમારી ગૃહસ્થદશામાં પરિચય થયો હતો, પશ્ચાત્ત મેસાણામાં વિ. સં. ૧૬૫૪ માં વિશેષ પરિચય થયો હતો. વિ. સં. ૧૬૫૪ની સાલમાં પાટણમાં શ્રી મોહનલાલજીમહારાજનો અમારી ગૃહસ્થદશામાં અમને પરિચય થયો અને તેથી શ્રી મોહનલાલજીમહારાજસાથે પણ પૂર્વથી ધર્મસ્નેહ સંબંધ ચાલ્યો આવતો હતો. શ્રી મોહનલાલજીમહારાજના ઉપાશ્રયમાં તેમને મળવા માટે અમારે ઘણી વખત જવાનું થતું હતું. અને તેથી તેમના સાધુઓ સાથે ધર્મશાસ્ત્રોની ચર્ચાઓ થતી. શ્રી જશમુનિના વિદ્વાન શિષ્ય શ્રી પ્રતાપમુનિની સાથે અમારે

૯

ગાઠ મૈત્રી સંબંધ થયો, અને પન્થાસ સિદ્ધિવિજયજીના શિષ્ય શ્રી વિનયવિજયજીતો અમારા ખાસ મિત્ર બની ગયા, અને શ્રી વૃદ્ધિ-ચંદ્રજીના શિષ્ય શ્રી દુર્લાભવિજયજી ખાસ અમારા મિત્ર બની ગયા. ચોમાસામાં તે વખતમાં એક જૈમલ નામનો ખ્રિસ્તી આવ્યો તે ચૌટામાં જૈન ધર્મનું ખંડન કરવા લાગ્યો. તથા તેણે ખ્રિસ્તી ધર્મ અને જૈનધર્મનો મુકાબલો નામનું પુસ્તક રચ્યું હતું, તે પુસ્તકને તેણે જૈનોમાં વહેંચ્યું તેથી જૈનકોમમાં મોટો ખગલભાટ થઈ રહ્યો. ખ્રિસ્તી જૈમલ એક વખત શ્રી ઝવેરસાગરજી મહારાજની સાથે સાધુ તરીકે રહ્યો હતો અને પછીથી શ્રી મોહનલાલજી મહારાજની પાસે સાધુ થયો હતો, પશ્ચાત્ તે જુદો પડી ગયો હતો. ખાવાની જાતના ચોલાદનો તે મૂળ હતો એમ સંભવ છે. સાધુનું વ્રત પાળવામાં તે અશક્ત નીકળ્યો અને તે પાદરીઓના સંગમાં ગયો. રાજકોટ લાવનગરમાં તેના વિચારો નાસ્તિક થઈ ગયા અને તે ખ્રિસ્તી બની ગયો. જૈનસાધુપણામાં પણ તેણે જૈનતત્ત્વજ્ઞાનનો સારી રીતે અભ્યાસ કર્યો ન હતો. અમારો તે વખતે ન્યાયશાસ્ત્રનો અભ્યાસ હતો. મુક્તાવલી ઉપર દીનકરીનું પઠન ચાલતું હતું. સાધુઓમાં અને શ્રાવકોમાં તે વખતે જઈમલના બનાવેલા પુસ્તક સંબંધી ઘણી ચર્ચા ચાલી રહી હતી, પણ અમારાથી મોટા પન્થાસ વગેરે સાધુઓએ તે પુસ્તકનો ઉત્તર આપવાનો વિચાર કર્યો ન જણાયાથી અમોએ દશ દિવસમાં આ પુસ્તક લખી દીધું, અને જૈમલે જે જે કુતર્કો કર્યા હતા, તેનો જૈનશાસ્ત્રના આધારે ઉત્તરો લખ્યા, અને તેની લખેલી નોટ બુક મેં શ્રી મોહનલાલજી મહારાજને વાંચી બતાવી, તેથી તે ઘણા ખુશ થયા અને ઝવેરી શેઠ નગીનદાસ કપુરચંદને હુકમ કર્યો કે મુનિશ્રી બુદ્ધિસાગરજીના પંડિતનો પગાર જેટલા મહીના સુધી તેઓ ફરમાવે તેટલા સુધી આપવો. રાજ્યકર્ત્રી ખ્રિસ્તી પ્રજાના ધર્મપુસ્તક ખાંચબલ સંબંધી ચર્ચાવાળું પુસ્તક છપાવવામાં અમારા શુરૂએ લવિષ્યમાં ખટપટ ઉભી થાય તે કારણથી

૯

મારું નામ તે વખતે જાહેર પાડવા ના કહ્યું, તેથી અમે ઝવેરી ધર્મચંદ ઉદયચંદના સુપુત્ર ઝવેરી જીવજીવંત ધર્મચંદને ઉપદેશ કર્યો, અને તેમણે જૈનફેન્ડલી સોસાયટી સ્થાપી અને તે તરફથી પુસ્તક બહાર પાડ્યું. વિ. સં. ૧૯૫૮ની સાલમાં છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યું. સર્વપુસ્તકોમાં અમોએ આ પહેલું પુસ્તક રચ્યું. જૈન-ધર્મને ખ્રીસ્તી ધર્મના મુકાબલાનું અમારું રચેલું પુસ્તક જૈન-કોમમાં સારીરીતે વંચાવા લાગ્યું અને જર્મનલ પદ્મભીંગ ખ્રીસ્તિએ પણ તે પુસ્તક વાંચ્યું, પણ પાછળથી તેણે તેનો ઉત્તર આપ્યો નથી. જૈનધર્મ અને ખ્રીસ્તી ધર્મના મુકાબલા નામના પુસ્તકની બધી નકલો ખપી ગઈ અને સાત આઠ વરસથી ઘણા જૈનો તે પુસ્તકની માગણી કરતા હતા. ખ્યાવરના કેટલાક ભાવનગરી જૈનોને ખ્રીસ્તીઓની સાથે ચર્ચા સંબંધે આ પુસ્તકની ઘણી જરૂર પડી હતી, અને તેની એક એક નકલની તેમણે પાંચ રૂપીએ માગણી કરી. વિજયપુરના જ્ઞાનભંડારમાં એક નકલ રહી હતી, તેથી પાદરાના વકીલ મોહનલાલભાઈ હેમચંદ-ભાઈને અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારકમંડળ તરફથી દ્વિતીયાવૃત્તિ છપાવવાની જરૂર જણાઈ. પ્રાંતિજમાં તે વખતમાં અમોએ વિ. સં. ૧૯૮૦ ના માધમાસમાં માસકલ્પ કર્યો હતો, પ્રાંતિજના રહીશ શા. શાન્તિલાલ મગનલાલની પાસેથી એક ચોપડી મળી આવી અને તે ચોપડી છપાવવામાટે પ્રેસમાં આપી, ને જૈનધર્મને ખ્રીસ્તી ધર્મના મુકાબલાનું પુસ્તક છપાવતાં તે પુસ્તકમાં કેટલાક સુધારા વધારા કરવામાં આવ્યા છે. તે અસલના પુસ્તકની સાથે મુકાબલો કરીને વાંચતાં તેમાં કરેલો સુધારો વધારો વાંચકોને સહેજે જણાઈ આવશે. આ પુસ્તકમાં જર્મનલ ખ્રીસ્તીના પ્રશ્નોનો ઉત્તર આપતાં જે કંઈ જીનાજા વિરૂદ્ધ લખાયું. હોય, જૈનશાસ્ત્રોથી વિરૂદ્ધ લખાયું હોય તેની ચતુર્વિધસંઘની આગળ માપી માથું છું. મંડનશૈલીથી ઘણાં ખરાં પુસ્તક મેં લખેલાં છે, પણ અન્ય પાદરીઓ વગેરે બ્યારે ખંડન શૈલીના શાસ્ત્રથી જૈનશાસ્ત્રોપર હુમલો કરે છે, ત્યારે અમારે ના છુટકે સબ્યતા અને વિવેકની

૧૦

હદમાં રહીને તેઓએ તે કરેલા હુમલાનો ઉત્તર આપવો પડે છે, અને જો એવો ઉત્તર ના આપવામાં આવે તો અમારી નામરદાઈ ગણાય અને જોનોને પણ જૈનધર્મ ઉપર શંકા આવે, તેથી ઉત્તર આપવો એ અમારી ફરજ આવશ્યક લાગી, તેથી અમોએ ખ્રીસ્તી જયમલના કુતર્કોનો ઉત્તર આપેલો છે. ખ્રીસ્તીઓના ખાયખલમાં જે કાંઈ નીતિના માર્ગવાળું છે અને રાગ-દ્વેષનો નાશ કરવાવાળું તત્ત્વ છે, તેની સાથે અમારે સહકાર છે, પણ તેમણે અમારા ધર્મશાસ્ત્રોનું ખંડન કર્યું હોય, તેનો તો અમારે ઉત્તર આપવો જોઈએ, તેમાં અમારાં તરફથી કંઈ પણ પહેલું આક્રમણ થયું નથી. તે વાંચકો સહેજે સમજી શકશે. વિ. સં. ૧૬૮૦ ના પોસસુદિ ૬ ના રોજ અમે પ્રાંતિજ ગયા, પ્રાંતિજના સંઘનો વિ. સં. ૧૬૭૯નું ચોમાસું ત્યાંજ કરાવવા ઘણોજ આગ્રહ થયો હતો, તેથી ચોમાસા બાદ ત્યાં ઉપદેશ આપવા જવાની જરૂર પડી હતી. અમારું શરીર નરમ હોવાથી પ્રાંતિજના સંઘે પન્ન્યાસ અજીતસાગરગણીને પ્રાંતિજમાં આચાર્યપદવી આપવામાટે અમને આગ્રહ કર્યો. વિ. સં. ૧૬૮૦ ના માઘ સુદિ ૧૦ના દિવસે આચાર્ય પદવી આપવાનું મુહુર્ત આપ્યું. ગુજરાત વગેરે સર્વદેશોમાં પ્રાંતિજના સંઘે સૂરિપદપ્રદાનમહોત્સવની આમંત્રણપત્રિકા મોકલી, આઠ દિવસથી અઠાઈ મહોત્સવ શરૂ થઈ ગયો. સાત આઠ હજાર શ્રાવકોનો જૈન સંઘ ભેગો થયો, અને મહાસુદિ દશમના સાડા અગિયાર વાગે અમોએ પન્ન્યાસ અજીતસાગર ગણીને આચાર્ય પદવી આપી. પશ્ચાત્ કાગણુ માસ પણ ત્યાં રહેવાનું થયું. શેઠ કેશવલાલ ત્રીકમલાલ. બલાખીદાસ હાથીલાઈ. ડોક્ટર માધવલાલ નાગરદાસ. શા વાડીલાલ ડુંગરસી. તલાટી જીવરામભાઈ. તથા મંજુલાઈ તથા શા શામળદાસ તુળજરામ, જીવરામ કોઠારી ચમનલાલ ડાહ્યાલાઈ, કેશવલાલ, તથા છોટાલાલ ભાઉ. તથા વિજયમુસ્વાળા શેઠ કચરાલાઈ તથા ચુનીલાલભાઈ વિગેરે ત્યાંના શ્રાવ-

૧૧

કેએ સેવા ભક્તિમાં કંઈ બાકી રાખ્યું નથા, શા. રતિલાલ કેશ-
વલાલે અમોએ ખોલાવેલી અંત્યજ્ઞાણના કારભારનું કામ
ઉપાડી લીધું હતું, તથા પુસ્તક મુક સુધારવામાં પણ અમને મદદ
કરતા હતા. શા. રતિલાલ કેશવલાલ તથા શા. અંબાલાલ દલસુખ
તથા શા. વાડીલાલ લલ્લુભાઈ વગેરેએ અમારી પાસે જીવવિચાર,
નવતત્ત્વ અને હંડક વગેરેનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો, તથા નવપદની
પૂજના અર્થ એમને ધરાવ્યા. પ્રાંતિજમાં સવાર સાંજે અમો કંદેલે
જતા હતા. ત્યાં સ્ટેશનપાસે રાજકોટમાં પાદરીતરીકે વખણાયેલા
પાદરી મહાશય સ્ટીવનસન સાહેબ અને મીસીસ સ્ટીવનસનની
મુલાકાત થઈ. પાદરી સાહેબ માયાળુ હતા અને અન્યલોકોને
ખ્રિસ્તી કરવામાં ઘણા પુરૂષાર્થી જણાયા. તેમની પત્ની મીસીસ
સ્ટીવનસને એમ. એ સુધી અભ્યાસ કર્યો છે, તેમણે રાજકોટમાં
માસ્તર પોપટલાલ કેવળચંદની પાસે જૈનધર્મનો અભ્યાસ કર્યો
હતો અને તેમણે ઇંગ્લીશમાં જૈનધર્મ સંબંધી બે પુસ્તક લખ્યાં
છે. પાદરી સાહેબને સરનામું પુછી અમોએ મુખબથી બે પુસ્તક
મંગાવ્યાં અને તે વંચાવીને તેનો સાર જાણ્યો. મીસીસ સ્ટીવન-
સનને એટલાં બધાં હોંશિયાર ગણાય છે કે તેમની પાસે હિંદુ
પણ પાછળથી ખ્રિસ્તી બનેલા બે વિદ્યાર્થીઓ ત્યાં અભ્યાસ કરવા
આવેલા હતા. તે બે વિદ્યાર્થીઓ અમારી સાથે જૈનધર્મ સંબંધી
ચર્ચામાં પરાજીત થયા, કારણ કે તે બે વિદ્યાર્થીઓએ જૈનશાસ્ત્રોનો
શુરૂગમ પૂર્વક અભ્યાસ કર્યો નહતો. મીસીસ સ્ટીવનસને એક
પુસ્તકમાં જૈનધર્મનું ખંડન લખ્યું હતું. અમોએ તે બીજા પાસે
વંચાવ્યું અને તેનો સાર જાણ્યો અને તે સંબંધી ચર્ચા કરવામાટે
મીસીસ સ્ટીવનસનને અમો તેમના બંગલે મળ્યા, પણ તેણીએ
અમારી સાથે ચર્ચા કરવાનો ના પાડી, તેથી તેમણે જૈનધર્મના
કરેલા આક્ષેપોના આક્રમણનો ઉત્તર આપવા માટે અમને જરૂર
પડી, અને અમોએ જૈન ખ્રિસ્તી સંવાદ તરીકે તેઓના આક્ષે-
પોનો ઉત્તર પ્રશ્નોત્તરમાં ગોઠવીને આપ્યો છે. સ્ટેશન પાસેના બં-
ગલામાં હિંદુ, ખ્રિસ્તી તરીકે થએલ એક બ્રાહ્મણ પૂજારી તરીકે

૧૨

હતો, તેમને અમે મળતાં તથા જેઠાલાલ ખ્રિસ્તી અને લાજરસ
ખ્રિસ્તીને મળતા. લાજરસ ખ્રિસ્તી પાદરીનું કામ કરતા હતા
પણ તે ઘણા કટ્ટા ખ્રિસ્તી ધર્મના અભિમાની હતા. અમારી
સાથે ખ્રિસ્તીધર્મ સંબંધી ચર્ચા કરવામાં ઘણા ખીજવાઈ જતા
હતા, પણ તેમનામાં તર્કબુદ્ધિ નહોતી. તેમના મહેલમાં હું
જતો અને માંસ ભક્ષણ નહીં કરવું એવો જ્યારે ઉપદેશ આપતો
હતો તથા હિંદુધર્મ મૂકીને ખ્રિસ્તી થઈ જવાની કંઈ જરૂર નથી
એવું જ્યારે દલીલો પૂર્વક સમજાવતો હતો, ત્યારે લાજરસને
એમ લાગતું હતું કે જો આ જોનાચાર્યના સંબંધમાં હિંદી
ખ્રિસ્તીઓ આવશે તો ખરેખર તે પાછા હિંદુ થઈ જશે. એમ
તેને પાકો વહેમ પેઠો હતો, તેથી તે મારા સમાગમમાં હિંદી
ખ્રિસ્તીઓ ન આવે એવી પ્રવૃત્તિ ધરાવતો હતો. ખ્રિસ્તી દેવલમાં
ત્યાં રવિવારના દિવસે પાદરી અને હિંદી ખ્રિસ્તીઓ ભેગા મળીને
પ્રાર્થના કરતા. તે જોવાને હું ત્રણ ચાર વખત ગયો હતો.
પાદરી સ્ટીવનસન સાહેબના આગ્રહથી તેમની પ્રાર્થના વખતે હું
તેમનાથી દૂર તેમની પ્રાર્થના જોવા બેઠો હતો. પાદરી સ્ટીવનસન
સાહેબની પ્રભુમાં શ્રદ્ધા હતી અને તે જગત્કર્તા ઇશ્વરની દૃષ્ટિએ
પ્રભુ પ્રાર્થના કરીને પશ્ચાત્તાપ કરતા હતા. ખ્રિસ્તી પાદરીઓની
અન્ય લોક હિંદુ વગેરેને ખ્રિસ્તી બનાવવાની મહેનતથી હું અજાણ
થયો. હજારો માઇલથી હિંદુસ્થાનમાં આવવું અને અહીં આવી
હિંદુઓને ખ્રિસ્તી બનાવવા અને તે માટે સર્વ ઉપાયો લેવા,
ખ્રિસ્તીધર્મને જીતવો અને ખ્રિસ્તીધર્મની ધર્માધતા અને યુક્તિ
પ્રયુક્તિથી હિંદુઓને ખ્રિસ્તી બનાવવાની કળાઓ, મારા દેખવામાં
આવી અને તેથી અમને લાગ્યું કે ખ્રિસ્તી પાદરીઓની કામ
કરવાની શક્તિ આગળ હિંદુધર્મના શંકરાચાર્યો, સન્યાસીઓ,
સાધુઓ, બાવાઓ, જૈન સાધુઓ અદ્ય પુરુષાર્થી જણાયા. મીસીસ
સ્ટીવનસને જૈનધર્મના કેટલાક વિચારોનું તેણે કુચુકિતથી ખંડન
કર્યું છે. તેથી અમારે તેનો સાચો જવાબ આપવાની જરૂર
અને તેથી જૈન ખ્રિસ્તી સંવાદ પુસ્તકે રચ્યું. પ્રાંતીજના

૧૩

સંઘે તે પુસ્તક પોતાના ગામમાં રચાયું તેથી તે છપાવવામાં રૂ. ૧૨૫) ની મદદ કરી છે. હિંદુદેશની સ્વરાજ્ય લડતના નાયક લાલાલાજીપતરાયે “ભારતકા ઇતિહાસ” નામનું પુસ્તક બનાવ્યું છે તેમાં તેમણે જૈનધર્મ સંબંધી સાત આક્ષેપ કરેલા છે. એ સાત આક્ષેપના ઉત્તર આપવામાટે અમોએ પ્રાંતીજમાં ફાગણ માસમાં લાલાલાજીપતરાય અને જૈનધર્મ એ નામનું પુસ્તક રચ્યું અને તે છપાવી બહાર પાડ્યું છે. લાલાલાજીપતરાય જેવા દેશનેતાએ જ્યારે જૈનધર્મ સંબંધી પહેલોજ હુમલો કર્યો ત્યારે જ તેનો જવાબ આપવા માટે સામું પુસ્તક લખવું પડ્યું. આ પ્રમાણે ખંડન શૈલીમાં કામ કરવાનેમાટે અપવાદ કારણે પ્રવૃત્તિ કરવી પડી અને એવી પ્રવૃત્તિ સર્વ ધર્મવાળા કરે છે. મહાત્મા ગાંધી પણ પોતાના બહિર પત્રોમાં-ગ્રન્થોમાં એવી ખંડન શૈલીની પ્રવૃત્તિ સેવે છે અને તેમણે વિ સં. ૧૯૮૦ ના ચૈતરમાસના નવજીવનના અંકમાં આર્યસામાજીઓના સત્યાર્થપ્રકાશસંબંધી લખી જણાવ્યું હતું કે સત્યાર્થપ્રકાશમાં કશું આશા રાખવા જેવું નથી. સામાજીનો આક્રમણનો જવાબ આપવા માટે ખંડન શૈલીની જરૂર પડે છે અને એવી પ્રવૃત્તિ રાજકીય, આ-પારિક, ધાર્મિક વગેરે સર્વ બાબતોમાં અનાદિકાળથી ચાલી રહી છે. સભ્યતા અને વિવેકની હદમાં રહીને જ્ઞાનપૂર્વક અમોએ “જૈન ખ્રીસ્તી સંવાદ” લખેલો છે. તે વાચકો વાંચશે એટલે સહેજ તેઓને તે વાત સમજશે. ખ્રીસ્તીઓ પોતાના ધર્મનું મંડન કરવા માટે અને અન્યધર્મનું ખંડન કરવામાટે જૈનધર્મ અને હિંદુધર્મ વિરૂદ્ધ અનેક પુસ્તકો છપાવે છે. અમારા જૈનોને ખ્રીસ્તી ધર્મીઓએ કરેલા જૈનધર્મના ખંડનના ખરાબ અસર ન થાય તેમાટે અમોએ આ પુસ્તક લખ્યું છે, અને તેથી તેમાં પ્રથમ ખ્રીસ્તી પાદરીઓએજ પહેલો હુમલો શરૂ કર્યો છે તેથી તે બાબતનો દોષ તેમના ઉપરજ રહે છે. આ દેશમાં ખ્રીસ્તી પાદરીઓએ લાખો હિંદુઓને ખ્રીસ્તીઓ બનાવ્યા છે અને બનાવે છે અને તે માટે તેઓ લાખો પૌંડલું ફંડ એકઠું કરવા લાગ્યા છે.

૧૬

અને તેમણે આખા હિંદુસ્થાનમાં ઘણે ઠેકાણે ગામોગામ હિંદુઓને ખ્રીસ્તી બનાવવા માટે મીશનો ખોલ્યાં છે. મુસલમાનો પણ હવે ઘણા જુસ્સાથી હિંદુઓને મુસલમાનો બનાવવા માટે અનેક ઉપાયો રચવા લાગ્યા છે. તે આલાર્મ બેલ અથવા બચનો ઘંટ ” નામનું ૪૩ પાનાનું પુસ્તક હિંદુમહાસલા વડોદરા તરફથી પ્રકાશિત થયું છે તે વાંચવાથી જણાશે. મુસલમાનો કરતાં ખ્રિસ્તી પાદરીઓ, શાન્ત દાવપેચ યુક્તિથી હિંદુઓને ખ્રીસ્તી બનાવવાનું કામ લે છે. ખ્રીસ્તી પાદરીઓ આખા હિંદને ખ્રીસ્તી બનાવવા મથે છે અને મુસલમાનો, સર્વ હિંદુઓને મુસલમાન બનાવવા ઇચ્છે છે. બંને પોતપોતાના કામમાં લગીરથ પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. તેથી જૈનોએ હવે ખાસ જાગીને સાવધાન થવું જોઈએ, અને હિંદુઓએ પણ ખાસ જાગૃત થવું જોઈએ. સ્વામી શ્રદ્ધાનંદ જેવા આર્યસમાજીઓ તથા કેટલાક હિંદુઓ હવે જાણ્યા છે અને હિંદુઓને મુસલમાન તથા ખ્રિસ્તીઓ થતા અટકાવવા લાગ્યા છે. સ્વામી શ્રદ્ધાનંદ વગેરે આર્ય સમાજીઓ વટલાઈ ગયેલા કે જે હિંદુઓ, મુસલમાન થઈ ગયેલા છે તેઓને પાછા હિંદુધર્મમાં લાવવા માટે તેઓને સમજાવી તેઓની શુદ્ધિ કરે છે, અને તેથી મુસલમાનને હિંદુ એ બે કામમાં તકરારો વધવા લાગી છે અને શુલબર્ગ વિગેરે ઠેકાણે હિંદુ મુસલમાન ઝઘડા શરૂ થઈ ગયા છે. હિંદુઓ એમ વિચારવા લાગ્યા છે કે જો પાછા વટલાઈ ગયેલા હિંદુઓને હિંદુ નહીં કરવામાં આવે તો દુનિયાના પટ્ટ ઉપર હિંદુઓનું નામ નિશાન રહેશે નહીં, તેથી હવે તેઓ ચેતી ગયેલા છે. અમો અમારા મત પ્રમાણે અન્યાય જોર જૂલમથી ફક્ત મુસલમાનો અને હિંદુઓ આવી સ્વધર્મી વધારવાની ઘેલછા કરે છે તે હિંદને હાનિ કરતાં છે, એમ માનીએ છીએ. દિલ્હીમાં મહાત્મા ગાંધીએ બન્ને કોમના સંપ માટે એકવીશ ઉપવાસ કર્યા છે તેથી બન્ને કોમના આગેવાનોએ લેગા મળી યોગ્ય સંપના કાયદા ઘડ્યા છે. તે પ્રમાણે બન્ને કોમ અને ખ્રીસ્તિયો વર્તેતો તેથી હિંદમાં શાંતિ

૧૫

સંપ રહી શકે. જૈન શાસ્ત્રોમાં પણ જે જૈનો વટલાઈ ગયેલા હોય તેઓને પાયશ્વિત્ત આપીને પાછા જૈન બનાવવાની આશા આપેલી છે. તથા અન્ય ધર્મીઓ કે જે મુસલમાન હોય ખ્રિસ્તી વગેરે હોય તેઓમાંના એકને પણ જૈનધર્મી બનાવવામાં શાસ્ત્ર-કરોએ જોઈરાજલોકના જીવોને અભયદાન આપવાથી જેટલું ફળ થાય તેટલુંજ ફળ દર્શાવ્યું છે. મિથ્યાત્વીઓને જૈનધર્મી બનાવવામાં અનેકતીથોની યાત્રાનું ફળ થાય છે. એમ જૈન-શાસ્ત્રો, ઘંટાનાદ કરીને જણાવે છે. માટે હવે જૈનોએ જૈન-ધર્મમાંથી અન્યધર્મમાં ગયેલાઓને તથા અન્ય ધર્મીઓને તન મન ધનથી જૈનધર્મી બનાવવા માટે ન્યાયથી પુરૂષાર્થ કરવો જોઈએ. પાંચમાઆરામાં જોલે તેનાં જોર વેચાય છે. ચડસા ચડસી અને સ્પર્ધાસ્પર્ધી અને ધાર્મિક જીવસ્સાના જમાનામાં જૈનો જે ચેતશે નહીં તે તો તેઓનું જગતમાં નામ નિશાન પણ રહેશે નહીં. જૈનોએ હવે ઠેકાણે ઠેકાણે જૈન પાઠશાળાઓ ખોલવી જોઈ એ અને બાલકોને અને વિધવાઓને મદદ કરવી જોઈએ. અને ખ્રીસ્તીઓની આનગી સ્કુલોમાં બાળકોને નહીં મૂકવાં જોઈએ. મીસનસ્કુલોમાં જૈન બાળકોને લણવા મોકલવાથી તેઓ પર ખ્રીસ્તી ધર્મની અસર થઈ જાય છે અને તેથી તેઓ શંસયી નાસ્તિક બની જાય છે. માટે જૈનોએ પોતાના બાળકોને પાઠશાળામાં મોકલવાં અને ગુરૂઓ પાસે અભ્યાસ કરવા મોકલવાં તથા તેઓને ઘેર ફરેરાજ જૈનધર્મનોજ યોગ આપ્યા કરવો. ખ્રીસ્તી પાઠરીઓ વગેરેના હુમલાઓનો જવાબ ન આપવો તે તો તમોગુણી નિર્વીર્ય શાન્તતા છે અને તેમાં કાયરતા તથા નામદાઈપણું તથા લીરૂપણું છે. સત્યનો પ્રચાર કરવામાટે નિર્ભય થઈ સત્ય કહેવુંજ જોઈએ, અને હુઃખ પડે તે સહેવાંજ જોઈએ. તે વિના આત્મબળ ખીલવાનું નથી અને પશુ-બળનો નાશ થવાનો નથી. જૈનશાસ્ત્રોના આધારે અમોએ જે સત્ય લાગ્યું તે જણાવ્યું છે. ધર્મિય અને ધર્મની બાબતમાં

૧૬

તથા આચારની બાબતમાં અમારા વિચાર અમોએ જણાવ્યા છે. અમને ખ્રીસ્તીઓ ઉપર વૈર નથી, દ્વેષ નથી. ફક્ત ધાર્મિક વિચારો સંબંધી અમારા વિચારો અમોએ જણાવ્યા છે. ઇશુકા-ઈસ્તના જે કંઈ નીતિના વિચારો છે તેને અમો નીતિની દૃષ્ટિએ સત્ય માનીએ છીએ, પણ બાયબલના જે વિચારો અમોને સત્ય જણાયા નથી તેનો દલીલો પૂવક અમોએ ઉત્તર આપ્યો છે. ખ્રીસ્તી ધર્મના સર્વવિચારોમાં અને સર્વ આચારોમાં સર્વથા સત્યતા નથી. ખ્રીસ્તી ધર્મ કરતાં હિંદુ ધર્મના આચારો વિચારોમાં વિશેષ સત્યતા છે. બંને ધર્મોના ધર્મ શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ અમોએ કરેલો છે તેથી ઉપર પ્રમાણે જણાવીએ છીએ. ઇંગ્લાંડ ક્રાન્સ વિગેરે દેશોમાં કેટલાક યુરોપીયનો સ્વતંત્ર વિચારના થઇ ગયા છે, તેઓ બાયબલની સર્વ વાતોને હવે સત્ય માનતા નથી. બાબા વાક્યં પ્રમાણ કરવાનો જમાનો હવે વહી ગયો છે. હવે સર્વધર્મ શાસ્ત્રોની બધી વાતની કસોટી થાય છે. રોમન કેથોલીક, પોપ ગુરૂઓ કે જે મરતાઓને પ્રભુના નામની ચીઠ્ઠીઓ આપે છે અને તેમાં જણાવે છે કે હે પ્રભુ !! તારા વિશ્વાસે આ ભકતોએ અમને ધન ગાડી થોડા આપ્યા છે, માટે તું તેમને સ્વર્ગમાં એનાથી ઘણા પાછા આપજે. એમ કહીને ચીઠ્ઠીઓ આપે છે, અને મરેલા માણસોની કબ્રમાં તે ચીઠ્ઠીઓ ઢાટવામાં આવે છે. પોપોના ધર્મશાસ્ત્રોના એવા વિચારની સામે ખ્રિસ્તી પાદરી લ્યુથર થયો અને તેણે ખ્રીસ્તીધર્મ શાસ્ત્રોમાં ઘણું પોકળ જણાવ્યું અને તેણે પ્રોટેસ્ટન્ટ પંથ નવો ઉભો કર્યો. મહાત્મા ગાંધી પણ ખ્રીસ્તીધર્મ અને બાયબલ ધર્મ શાસ્ત્રની સમાલોચના નીચે પ્રમાણે કરે છે. “અનેક ખ્રિસ્તી મિત્રોએ અતિશય માયા બતાવીને અમેરિકા, ઇંગ્લાંડ અને હિંદુસ્તાનમાંથી મને પુસ્તકો મોકલેલાં. મારે કબુલ કરવું બેઠ્યે કે આમાં તેમની ભલમનસાઈ હતી પણ તેમણે મોકલેલાં ઘણાં પુસ્તકોની હું કંઈ ન કરી શક્યો. તેમણે મોકલેલાં

૧૭

પુસ્તકોનેવિષે તેઓ રાજીથાય એવું હું કંઈ લખીશકુંતો કેવું સાઈ? એમ મનમાં થાય છે પણ મારા મનમાં ન હોય છતાં તેવું લખું તો તે ગેરવાજબી અને જૂઠું કહેવાય. ખ્રિસ્તીધર્મ વિષેનાં સનાતની ખ્રિસ્તીઓએ લખેલાં પુસ્તકોથી મને સંતોષ નથી થયો. ઇશુખ્રિસ્તના જીવનચરિત્ર માટે તો મને અતિશય આદર છે, તેમના નીતિબોધ તેમનું વ્યવહારજ્ઞાન તેમનું બલીદાન એ સૌને માટે તેમના તરફ પૂજ્યભાવ થયા વિના રહેતો નથી, પણ ખ્રિસ્તીધર્મ પુસ્તકમાં ઉપદેશવામાં આવ્યું છે કે ઇશુ ઇશ્વરના અવતાર હતા અથવા છે અથવા તો તે ઇશ્વરના એકજ પુત્ર હતા અથવા છે તે હું સ્વીકારતો નથી. બીજાનું પુણ્ય ભોગવવાનો સિદ્ધાંત હું નથી સ્વીકારતો. ઇશુનું બલીદાન એક નમુનો છે અને આપણને સૌને આદર્શ રૂપ છે, આપણે સૌને મોક્ષને માટે કૌસલર ચઢવાનું છે એટલે તપશ્ચર્યા કરવાની છે. બાઈ-બલના શબ્દો. પુત્ર પિતા અને પાવત્ર આત્માનો કેવળ વાચ્યાર્થ કરવાની હું નાપાડું છું એ બધાં રૂપકો છે, તેમજ ગિરિશિખરના ઉપદેશ ઉપર જે મર્યાદા મૂકવાનો પ્રયત્ન થાય છે તે પણ હું સ્વીકારતો નથી. નવા કરારમાં લડાઈને માટે ક્યાંયે બચાવ હું નથી જોતો. ઇશુ ખ્રિસ્તને હુનીઆમાં થઈ ગયેલા અતિયશસ્વી શુરઓ અને રસૂડોમાંના એક હું માનું છું, પણ કહેવાની જરૂર નથી કે બાયબલને હું ઇશુના જીવન અને તેના ઉપદેશનું જૂલવિનાનું ખ્યાન નથી માનતો, તેમજ નવા કરારનો શબ્દે શબ્દે ઇશ્વરનો પોતાનો શબ્દ છે એમ હું નથી માનતો અને જૂના કરારની વચ્ચે એક મહત્ત્વનો ભેદ છે. જૂનામાં કેટલાંક અતિ ગહન સત્યો છે પણ નવા કરારને હું જેટલો આદર આપું છું તેટલો આદર તો જૂનાને ન આપી શકું. નવાને હું જૂનાના ઉપદેશની વિસ્તારેલી આવૃત્તિ અને કેટલીક બાબતોમાં જૂનાના ત્યાગ રૂપે માનું છું. તેમ નવા કરારને હું ઇશ્વરનો આખરી શબ્દ પણ નથી માનતો. વિશ્વમાં વસ્તુ માત્રને જે વિકાસ ક્રમ લાગ્યું પડે છે તેજ વિકાસ ક્રમને ધાર્મિક વિચારો પણ પાત્ર છે.

૧૮

માત્ર ઈશ્વર જ અબ્યય છે અને તેનો સંદેશ માનવના જંત્રદ્વારા મળે છે એટલે જંત્ર જેટલું ઈશ્વરી વાક્ય પણ શુદ્ધ અશુદ્ધ હોય હોવાનો સંભવ છે એટલે મારા ખ્રીસ્તી મિત્રો અને શુભ ચિંતકોને હું માન પૂર્વક આગ્રહ કરું છું, કે તેઓ હું જેવો છું તેવોજ મારો સ્વીકાર કરે. તેઓના વિચારને અને તેઓ છે તેવો હું થાઉં એવી તેમની ઇચ્છાને હું માન આપું છું અને કદર કરું છું.

મહાત્મા ગાંધી જેવા વૈષ્ણવહિંદુએ બાયબલ વિગેરેની આલોચનામાં ઉપર પ્રમાણે જે અભિપ્રાય આપ્યો છે. તે ગાંધીજીની દૃષ્ટિ પ્રમાણે છે, પણ અમોએતો અમારા વિચારો પુસ્તકમાં જણાવી દીધા છે, તેથી વાચકો પુસ્તકને વાંચી તેનો ખ્યાલ કરશે. પૃથ્વીને ખન્યાં સાતહજાર વરસ જણાવનાર બાયબલ શાસ્ત્ર છે, તેથી જણાય છે કે બાયબલના વિચારો છે તે મનુષ્યકૃત છે. મનુષ્યથી ઉત્પન્ન થયેલા છે પણ તે સર્વજ્ઞનાં વચનો નથી. જૈન-શાસ્ત્રોમાં સર્વજ્ઞપણાનો પ્રકાશ થાય છે. વાચકો જૈનશાસ્ત્રોનો જો અભ્યાસ કરશે તો તેમને જૈનધર્મની શ્રદ્ધા ઉપરજ આવવું પડશે. જૈનોને જૈનશાસ્ત્રોમાંથી એટલું બધુ લેવાનું છે કે તેમને માટે બીજું કશું કંઈપણ બાકી રહેતું નથી. તેથી જૈનોને ખ્રીસ્તી થવાની કંઈપણ જરૂર રહેતી નથી. ખ્રીસ્તીઓને જૈન ધર્મ પાળવાની જરૂર છે, કે જેથી તેઓ માંસાહાર વગેરેનો ત્યાગ કરીને આત્માની શુદ્ધિ કરી શકે અને સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે. જૈન સાધુઓ જેવા ખ્રીસ્તી પાઠરીઓના આચાર નથી. આખી દુનિયામાં સર્વધર્મશુદ્ધઓમાં જૈન સાધુઓ પહેલા નંબરે આવે છે, એમ લાલાજી કહે છે. અને અહિંસા પાળવામાં સર્વ-કોમના ગૃહસ્થો કરતાં જૈનકોમના ગૃહસ્થો પહેલા નંબરે આવે છે. ખ્રીસ્તી ધર્મમાં ખાસ તત્ત્વજ્ઞાન નથી, ખરું તત્ત્વજ્ઞાન તો જૈનશાસ્ત્રોમાં ભર્યું છે. હવે હિંદુધર્મશુદ્ધઓ અને જૈનધર્મશુદ્ધઓ ખ્રીસ્તી પાઠરીઓની પેઠે અત્યંતપુરૂષાર્થ કરવો જોઈએ, અને ખ્રીસ્તી તથા મુસલમાન થતા લોકોને ઉપદેશથી અટકાવવા જોઈએ.

૧૯

કેટલાક ગરીબ જૈનો દુઃખના માર્યા ખ્રીસ્તી થઈ ગયા છે. અમદાવાદની જૈનખોડીંગમાં કપડવંજનો એક નાનો છોકરો ભણતો હતો, તેને રસ્તામાંથી એક ખ્રીસ્તીએ ફાસલાવી ઉપાડી લીધો તેના સામે કેસ લડવામાં આવ્યો તો પણ જૈન બાળક મળ્યો નહીં. ખ્રીસ્તી પાઠરીઓનું એકજ લક્ષણિંદુ છે કે આખી દુનિયાને ખ્રીસ્તી બનાવી દેવી. મુસલમાનને એકજ ધ્યેય છે કે આખી દુનિયાને મુસલમાન બનાવી દેવી અને તેનેમાટે જે થાય તે કરવું. જૈનો અને હિંદુઓ આવી સ્થિતિમાં ઉઘે છે. લાખો કરોડો રૂપિયા બીજા બાળતોમાં વાપરે છે, પણ ગરીબોને ખ્રીસ્તી થતા અટકાવવા એ તરફ લક્ષ દેતા નથી એ મોટી શોકની વાત છે. હવે જન સાધુઓ વિશેષ સંખ્યામાં વધ્યા વિના જૈનધર્મનો ઉદય થવાનો નથી. શ્રી આત્મારામજી ઉર્ફે વિજયાનન્દસૂરિએ જૈનધર્મની ઉન્નતિમાટે ઘણા આત્મલોગ આપ્યો છે. હાલના આચાર્યોએ તથા સાધુઓએ તથા શ્રાવકોએ અન્યધર્મીઓના થતા હુમલાઓનો પ્રત્યુત્તર દેવામાટે જૈનધર્મરક્ષકમહાસભા સ્થાપવી જોઈએ, અને જેટલાં જૈનધર્મના ઉપર હુમલો કરનારાં પુસ્તકો છપાય તે સર્વનો ઉત્તર ગ્રંથોથી અને માસિકોથી આપવો. તથા અન્ય લોકોને જૈન બનાવવા માટે જે જે યોગ્ય લાગે તે તે ઉપાયો લેવા. જૈનસાધુઓનું મહામંડળ જો ભરાય તો આ બાળતનો તુર્ત ઉકેલ આવે. અમોએ તથા મુનિશ્રી કપુર વિજયજીએ વિ. સં. ૧૯૬૪ માં સાધુ મહામંડળ ભરવાનો વિચાર લોચણી મુકામે કર્યો હતો, પણ કેટલાક સાધુવિરૂદ્ધ હોવાથી તે કાર્ય બની શક્યું નહિ. વિ. સં. ૧૯૭૬ માં અમદાવાદમાં પોષમાસમાં અમદાવાદના સર્વ ઉપાશ્રયના સાધુઓનું મંડળ લેશું કરવા વિચાર કર્યો હતો, અને પગ્ન્યાસ કેસર વિજયજીએ તેમાં ભાગ લીધો હતો, પણ શ્રી વિજય નીતિસૂરિજીના વિચારમાં પાછળથી પરિવર્તન થયું, તેથી મંડળ ભરવું બંધ રહ્યું. વિ. સં. ૧૯૭૮ ના પોષ માસમાં ભારતીય

૧૭

કેશિસ અગર ભારત મહાસભા છત્રીસમી ભરાઈ હતી, તે વખતે પણ પ્રયત્ન કર્યો હતો. પણ હજી જૈન મુનિયો અને સૂરિયોની ધ્યાનમાં હાલની પરિસ્થિતિ બરાબર આવતી નથી, પણ જો આ પ્રમાણે ચાલ્યા કરશે તો આર્યસમાજીઓના તથા ખ્રીસ્તીઓના તથા અન્ય ધર્મીઓના હુમલાઓથી જૈનકોમની પડતી થશે, અને દુનિયામાં જૈનોનું નામ નિશાન પણ ન રહે એવો ભય રહે એવું જૈન કોમના ઘટાડાથી જણાય છે, માટે હાલને હાલ જૈન મુનિયોએ આ તરફ ખાસ લક્ષ આપવાની જરૂર છે. મારાથી જેટલું બની શકે છે તેટલું હું કરું છું પણ સર્વ સૂરિઓએ અને મુનિયોએ આ તરફ ખાસ લક્ષ આપવું જોઈએ. ખ્રીસ્તીઓનું સર્વ પાદરીમંડળ એકઠું થઈને કામ કરે છે. સર્વ જાતના હિંદુઓનું સંગઠન કરવા માટે સ્વામી શ્રદ્ધાનંદ, તથા મઠન મોહન માલવીયા વગેરે ભગીરથ પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. જૈનાચાર્યો મુનિયો અને શ્રાવકો જો સામાન્ય ધર્મ મતલેહની તકરારોને મોઢું રૂપ આપીને હવે માંહોમાંહે લડ્યા કરશે અને સમયભણ નહીં થાય તો તે ભવિષ્યની જૈનકોમના ધિક્કારને પામશે, અને તેમણે વર્તમાનમાં કરેલી ભૂલનો સુધારો ભવિષ્યમાં થશે નહીં એવી દશા આવશે. માટે જૈન શાસનનાયક આચાર્ય શ્રી વિજય કમલસૂરિ, શ્રી વિજયનેમિસૂરિ, વિજયસિદ્ધિસૂરિ, શ્રી સાગરાનંદ-સૂરિ, શ્રી વિજયનીતિસૂરિ, શ્રી વિજયેન્દ્રસૂરિ, શ્રી કૃપાચંદ્ર-સૂરિ, શ્રી પ્રવર્તક શ્રી કાંતિવિજયજી તથા મુનિશ્રી હંસવિજયજી તથા મુનિશ્રી વલ્લભવિજયજી, પ્રવર્તક શ્રી કાંતિમુનિજી, શ્રી અંજલતસાગરસૂરિ, પંન્યાસ શ્રી દાનવિજયજી, મુનિશ્રી રામવિજયજી, શ્રી મણિસાગરજી, શ્રી ગૌતમસાગરજી, તથા શ્રી સાગરચંદ્રમુનિ વિગેરે સર્વ સૂરિયોએ અને મુનિયોએ આવા સંકટના સમયમાં એકત્ર થઈને પૂર્વાચાર્યોની પેઠે જૈનધર્મીઓની વૃદ્ધિ કરવા તથા જૈનશાસ્ત્રોનું રક્ષણ કરવા કટિબદ્ધ થવું જોઈએ અને પરસ્પરની ગરબમતલેહની સામાન્યતકરારોને આગળ કરીને કુસંપ

૧૧

કલેશ ખંડનમંડનની પ્રવૃત્તિ હવે ન કરવી જોઈએ. જોમ
હું સર્વ મુનિગણને પ્રાર્થું છું. ઉપર જણાવેલા સર્વસૂરિયો
અને સર્વમુનિયો મારા પરિચયમાં આવેલા છે, તેઓને હું
પ્રાર્થીને ઉપરની બાબતને ધ્યાનમાં લેવા ખાસ વિનંતિ કરું છું.
મુનિશ્રી માણેકમુનિજી તથા મુનિશ્રી લલિત વિજયજી તથા ન્યાય-
તીર્થ શ્રી ન્યાયવિજયજી તથા મુનિશ્રી વિદ્યાવિજયજી તથા મુનિશ્રી
પ્રાંતિવિજયજી તથા વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ શ્રીલલિતવિજયજી તથા
શ્રી વિજયોદયસૂરિ તથા શ્રી વિજયદર્શનસૂરિ તથા શ્રી જંબુવિ-
જયજી તથા પગ્યાસ શ્રી મેઘવિજય ગણી તથા મુનિશ્રી બુદ્ધિ-
વિજયજી વગેરે સાધુઓ અમારા સમાગમમાં આવેલા છે અને
તે ઘણા ઉત્સાહી છે. જે તેવા યુવક સાધુઓ ધારે તો હાલની
જૈનફામની પડતી સ્થિતિમાં કંઈક સુધારો વધારો કરી જૈનોની
ઉન્નતિ કરી શકે. અમોએ લાલાલાજીપતરાય અને જૈનધર્મ પુસ્તક
લખવા માંડ્યું તે પહેલાં પડિત લાલા હંસરાજ પંજળી જૈને
ભારતકા ઈતિહાસ પુસ્તકમાં લાલા લજપતરાયે જે આશ્લેષો
ક્યાં હતા, તેનો ઉત્તર આપ્યો હતો, તે અમોએ વાંચ્યો હતો અને
તેમાં પણ તેમણે સાધુઓને આ બાબતપર લક્ષ દેવાની
સૂચના કરી હતી. તેથી અમો લાલાહંસરાજ જૈનપડિતને
ધન્યવાદ આપીએ છીએ. તેમણે ઘણીજ સભ્ય ભાષામાં મધ્યસ્થ-
પણાથી લાલાલજીપતરાયના સાત આશ્લેષોનો ઉત્તર આપ્યો છે.
તે પુસ્તક વાંચવા જૈનોને ખાસ લલામણુ કરીએ છીએ. લાલા-
લજીપતરાય અને જૈનધર્મ તથા જૈન ખ્રિસ્તી સંવાદ તથા
સિદ્ધાચલ નવાણું પ્રકારની પૂજા એ ત્રણ ગ્રંથ અમોએ વિ. સં.
૧૯૮૦ના માઘ ક્ષાગણમાસમાં પ્રાંતિજમાં લખ્યા. પ્રાંતિજના જૈન
સંઘે સેવા લકિતમાં કંઈ બાકી રાખ્યું નથી સ્થાનકવાસીજૈનો અને
જૈનશ્વેતામ્બરમૂર્તિપૂજક જૈનો એ જે કોમો વચ્ચે પ્રાંતિજમાં
વીસ પચીસ વર્ષથી કુસંપ ચાલ્યો આવતો હતો. તેથી પ્રાંતિ-
જમાં ચૈત્ર સુદિ ૧ ને રોજે બંને પ્રીરકાના જૈનોને ભેગા કરાવ્યા,

૨૩

અને બંનેનું ઐક્ય કરવાનું ભાષણ આપ્યું તેથી હાલ બંને પક્ષના જૈનો સંપીને વર્તે છે. પ્રાંતિજથી ચૈત્રસુદિ ૩ ત્રીજે વિહાર કરી મહુડી ગામમાં આવવાનું થયું. ત્યાંથી માણસા થઈ વૈશાખ વદિમાં પેથાપુર આવવાનું થયું, પેથાપુરથી જૈન ધર્મ અને ખ્રીસ્તીધર્મનો મુકાબલો અને જૈન ખ્રીસ્તી સંવાદ એ બે પુસ્તક અમદાવાદ પ્રજાહિતાર્થપ્રેસમાં મોકલાવી દીધાં, અને આશ્વિન માસમાં બંને પુસ્તકો છપાઈ ગયાં છે. બંને પુસ્તકમાં જે કાંઈ અશુદ્ધિ રહી હોય તેનો પંડિત પુરૂષો સુધારો કરશે એમ પ્રાર્થુ છું. આ પુસ્તકનાં મુદ્ર સુધારવામાં પેથાપુર નિવાશી શા. મોતિલાલ પાનાયંદ તથા પરીખ. રમણિકલાલ ડાહ્યાભાઈ એ બંનેએ અમોને મદદ કરી છે.

ૐ અર્હં મહાવીર શાન્તિ: ૩

વિ. સં. ૧૯૮૦ આશ્વિન વિજ્યાદશમી.

સુ. પેથાપુર.

લે. બુદ્ધિસાગર.

જૈનધર્મ અને ખ્રીસ્તિધર્મનો મુકાબલો.

જૈનખ્રીસ્તિ સંવાદ.

અશુદ્ધિ શુદ્ધિપત્રક.

પૃષ્ઠ.	લીટી.	અશુદ્ધિ.	શુદ્ધિ.
૩	૫	સાકર	સાકાર
૪	૬	ગોરવ.	ગૌરવ,
૪	૬	આલાસને જમેં,	આલાસ મેં નજરે
૮	૧૬	દાકરીયો,	દીકરીયો
૧૧	૨૨	ખમ.	ખૂબ.
૧૪	૧૮	દેષભાવ.	દેષભાવ.
૧૭	૨૦	કયા.	કયાં.
૨૬	૪	ત પ્રમાણે.	તે પ્રમાણે.
૩૦	૧૧	સમથ.	સમર્થ
૬૨	૨૧	સર્વોપરિ.	સર્વોપરી.
૮૦	૧૮	ગુરૂગમથી.	ગુરૂગમથી.
(જૈન ખ્રીસ્ત સંવાદ.)			
૪	૧	ઉતર્યો	ઉતર્યો.
૭	૨	મોહથા.	મોહથી
૧૬	૧૫	કોપ.	કોપ
૨૬	૧૧	પારાણિક.	પૌરાણિક
૩૫	૧૭	પસંદ.	પસંદ
૫૦	૨	ચોં	ઠર્યો.
૫૪	૨૭	શાન્તિ-	શાન્તિ
૫૮	૧૫	કર્માનુસારે.	કર્માનુસારે
૬૩	૫	અંગારા-	અંગારાના.

સૂચના-ટાઇપનો અશુદ્ધિથી ઘસાયલા ટાઇપથી વા સુધારવામાં મતિ દોષથી જે કંઈ ભૂલો રહી ગઈ હશે તેનો દ્વિતીયા તૃતીયાવૃત્તિમાં સુધારો કરવામાં આવશે.

श्री अध्यात्मज्ञानप्रसारकमंडलु तरफथी

श्रीमद् बुद्धिसागरसूरिजीग्रन्थमालामां

प्रगट थयेला ग्रन्थो.

ग्रथांक	पृष्ठ	किंमत.
१ क. भजन संग्रह भाग १ लो.	२००	०-८-०
* १ अध्यात्म व्याख्यानमाला.	२०६	०-४-०
* २ भजनसंग्रह भाग २ जो.	३३६	०-८-०
* ३ भजनसंग्रह भाग ३ जो.	२१५	०-८-०
* ४ समाधिशतकम्.	६१२	०-८-०
५ अनुभवपञ्चिशी.	२४८	०-८-०
६ आत्मप्रदीप.	३१५	०-८-०
* ७ भजनसंग्रह भाग ४ थो.	३०४	०-८-०
८ परमात्मदर्शन.	४००	०-१२-०
* ९ परमात्मज्योति.	५००	०-१२-०
* १० तत्त्वविदु.	२३०	०-४-०
११ गुणानुराग. (आवृत्ति बीजी)	२४	०-१-०
* १२-१३. भजनसंग्रह भाग ५ मो		
तथा ज्ञानदीपिका.	१९०	०-६-०
* १४ तीर्थयात्रातुं विमान (आ. बीजी)	६४	०-२-०
* १५ अध्यात्मभजनसंग्रह	१९०	०-६-०
१६ गुरुबोध.	१७४	०-४-०
* १७ तत्त्वज्ञानदीपिका	१२४	०-६-०

૨૫

૧૮ ગઢૂંલીસંગ્રહ ભા. ૧	૧૧૨	૦-૩-૦
* ૧૯-૨૦ શ્રાવકધર્મસ્વરૂપ ભાગ ૧-૨ (આટ્ટત્તિ ત્રીજી)	૪૦-૪૦	૦-૧-૦
* ૨૧ ભજનપદસંગ્રહ ભાગ ૬ ઠો.	૨૦૮	૦-૧૨-૦
૨૨ વચનામૃત.	૮૩૦	૦-૧૪-૦
૨૩ યોગદીપક.	૩૦૮	૦-૧૪-૦
૨૪ જૈન ઇતિહાસિકરાસમાલા.	૪૦૮	૧-૦-૦
* ૨૫ આનન્દઘનપદ (૧૦૮) સંગ્રહ	૮૦૮	૨-૦-૦

ભાવાર્થ સહિત.

* ૨૬ અધ્યાત્મશાન્તિ (આટ્ટત્તિ બીજી)	૧૩૨	૦-૩-૦
૨૭ કાવ્યસંગ્રહ ભાગ ૭ મો.	૧૫૬	૦-૮-૦
* ૨૮ જૈનધર્મની પ્રાચીન અને અર્વાચીન સ્થિતિ.	૯૬	૦-૨-૦
* ૨૯ કુમારપાલ (હિંદી)	૨૮૭	૦-૬-૦
૩૦ થી ૪-૩૪ સુખસાગર ગુરુગીતા.	૩૦૦	૦-૪-૦
૩૫ ષટ્દ્રવ્યવિચાર.	૨૪૦	૦-૪-૦
* ૩૬ વિજાપુરવૃત્તાંત.	૯૦	૦-૪-૦
૩૭ સાબરમતીકાવ્ય.	૧૯૬	૦-૬-૦
૩૮ પ્રતિજ્ઞાપાલન.	૧૧૦	૦-૫-૦
* ૩૯-૪૦-૪૧ જૈનગચ્છમતપ્રબંધ, સંઘપ્રગતિ, જૈનગીતા.	૩૦૪	૧-૦-૦
૪૨ જૈનધાતુપ્રતિમા લેખસંગ્રહ ભા. ૧		૧-૦-૦
૪૩ મિત્રમૈત્રી.		૦-૮-૦

૨૬

* ૪૪ શિષ્યોપનિષદ.	૪૮	૦-૨-૦
૪૫ જૈનોપનિષદ.	૪૮	૦-૨-૦
૪૬-૪૭ ધાર્મિક ગદ્યસંગ્રહ તથા સદુપદેશ ભાગ ૧ લો.	૯૭૬	૩-૦-૦
૪૮ ભજનસંગ્રહ ભા. ૮	૯૭૬	૩-૦-૦
* ૪૯ શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર ભા. ૧	૧૦૨૮	૨-૦-૦
૫૦ કર્મયોગ.	૧૦૧૨	૩-૦-૦
૫૧ આત્મતત્ત્વદર્શન	૧૧૨	૦-૧૦-૦
૫૨ ભારતસહકારશિક્ષણ કાવ્ય	૧૬૮	૦-૧૦-૦
૫૩ શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર ભા. ૨	૧૨૦૦	૩-૮-૦
૫૪ ગહુલી સંગ્રહ ભા. ૨	૧૩૦	૦-૪-૦
૫૫ કર્મપ્રકૃતિટીકાભાષાંતર	૮૦૦	૩-૦-૦
૫૬ ગુરુગીત ગહુલીસંગ્રહ.	૧૯૦	૦-૧૨-૦
૫૭-૫૮ આગમસાર અને અધ્યાત્મગીતા	૪૭૦	૦-૬-૦
૫૯ દેવવંદન સ્તુતિ સ્તવનસંગ્રહ.	૧૭૫	૦-૪-૦
૬૦ પૂજાસંગ્રહ ભા. ૧ લો.	૪૧૬	૧-૦-૦
૬૧ ભજનપદસંગ્રહ ભા. ૯	૫૮૦	૧-૮-૦
૬૨ ભજનપદસંગ્રહ ભા. ૧૦	૨૦૦	૧-૦-૦
૬૩ પત્રસદુપદેશ ભા. ૨	૫૭૫	૧-૮-૦
૬૪ ધાતુપ્રતિમાલેખ સંગ્રહ ભાગ ૨	૨૪૭	૧-૦-૦
૬૫ જૈનદૃષ્ટિષ્ઠિશાસ્ત્રોપનિષદ્ ભાવાર્થવિવેચન, ૩૬૦	૧-૦-૦	
૬૬ પૂજાસંગ્રહ ભાગ ૧-૨	૬૦૦	૨-૦-૦
૬૭ સ્નાત્રપૂજા.		૦-૨-૦
૬૮ શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી અને તેમનું જીવનચરિત્ર. (પાદરાકરકૃત) ૩૨		૦-૪-૦

૨૭

સંસ્કૃત ગ્રન્થો.

નં. ૬૯ શુદ્ધોપયોગ	}	કિં. ૦-૧૨-૦ પૃષ્ઠ ૧૫૬
૭૦ દયાગ્રન્થ		
૭૧ શ્રેણિક સુબોધ		
૭૨ કૃષ્ણગીતા		

૭૩ સંઘકર્તવ્યગ્રન્થ	}	કિં. ૦-૧૨-૦ પૃષ્ઠ ૧૬૮
૭૪ મજાસમાજકર્તવ્યગ્રન્થ		
૭૫ શોકવિનાશક		
૭૬ ચેટકબોધગ્રન્થ		
૭૭ સુદર્શનાસુબોધ.		

૭૮ લાલા લાજપતરાય અને જૈનધર્મ પૃષ્ઠ ૧૦૦. ૦-૪-૦

૭૯ ચિન્તામણિ		૦-૪-૦	
૮૦ જૈનધર્મ અને સ્ત્રીસ્તિધર્મનો મુકાબલો દ્વિતીયાવૃત્તિ	}	૧-૦-૦	
૮૧ જૈન સ્ત્રિસ્તી સંવાદ પ્રથમાવૃત્તિ		પૃષ્ઠ ૨૨૦	
૮૨ સત્યસ્વરૂપ	પૃષ્ઠ ૨૦૦.	૦-૧૨-૦	
૮૩ ધ્યાનવિચાર દ્વિતીયાવૃત્તિ	}		
૮૪ અધ્યાત્મગીતા (સંસ્કૃત)		૧-૦-૦	પૃષ્ઠ ૬૬
૮૫ આત્મસમાધિશતક (સંસ્કૃત)			પૃષ્ઠ ૬૪

* આ નિશાનીવાળા ગ્રંથો સીલકમાં નથી.

હાલમાં છપાતા ગ્રન્થો

(૧) આત્મપ્રકાશ.	(૨) કન્યાવિક્રયનિષેધ.
(૩) તત્ત્વવિચાર.	(૪) જૈનધાર્મિક શંકા સમાધાન.
(૫) ક્ષમાપના-	(૬) મોડું વિજાપુર વૃત્તાંત
(૭) ૩૦ શ્રી યશોવિજયનિબંધ	(૮) આત્મશક્તિપ્રકાશ

२८

- (९) श्री देवचंदजी निर्वाण रास. (१०) श्री मणिचंद्रजी कृत २१
 (जीवनचरित) सज्जाय भावार्थ (आत्मदर्शन.)
 (११) मुद्रित जैन श्वेतांबर ग्रन्थ नामावलि. (छपायेल जै० श्वे०
 ग्रन्थ गाइड.)

(१२) भजनसंग्रह भा. १ आवृत्ति ४

(१३) आत्मशिक्षाभावना.

उपरना पुस्तको मळवानुं ठेकाणुं.

वकील शा. मोहनलाल हीमचंद.

मु. पादरा.

शा. आत्माराम खेमचन्द कापडीआ.

मु. साणंद.

भांखरीया शा. नगीनदास रायचंद.

ठे. पांजरापोळनी खडकी मु. मेसाणा.

शा. मणिलाल अमथालाल अँन्ड ब्रधर्स.

हा. शा. मोहनलाल नगीनदास-भांखरीआ.

ठे. कोटवजार गेट स्ट्रीट नं. १९२-९४ मुंबाइ.

शा. मेघजी हीरजी बुकसेलर,

पायधुनी-मुंबाइ.

मु. विजापुर-श्री जैन ज्ञानमंदिर.

हा. शा. चंदुलाल गोकलदास.

(गुजरात.) मु. विजापुर.

જૈનધર્મ અને ખ્રીસ્તીધર્મનો પ્રકાશલો તેમાં જૈનધર્મની સત્યતા.

જૈન અને ખ્રીસ્તીના પ્રશ્નોત્તર.

જૈન—ઓ મારા પ્રિય મિત્રો ! તમોએ આકાશમાં સૂર્ય તો
ઢીઠો હશે !

ખ્રીસ્તી—હા ભાઈ, પણ તે શાથી રહ્યો હશે ?

જૈન—તે પોતાના સ્વભાવથી રહ્યો છે. આ પ્રત્યક્ષ જે
દેખાય છે તે તો સૂર્યનું વિમાન દેખાય છે. સૂર્ય તો વિમાનમાં
બેઠો છે. વિમાનના પ્રકાશથી જગતમાં પ્રકાશ થાય છે.

ખ્રીસ્તી—ઠીક. તમો કહો છો તે શાથી ખરું માનીએ કે,
પોતાના સ્વભાવથી સૂર્ય આકાશમાં રહ્યો છે ?

જૈન—જેને સંપૂર્ણ જગતનું જ્ઞાન છે. જે ત્રણલોકના
ભાવ પ્રકાશક છે, સર્વપ્રાણી માત્રના મનના વિચાર જાણનાર
છે, એવા તીર્થંકર ભગવાનના કહેવાથી સત્ય જાણીએ છીએ.

ખ્રીસ્તી—તીર્થંકર એટલે શું અને તે કોણ ? તેનું કહેલું
તમે કહો છો તેમાં પ્રમાણ શું ?

જૈન—જેને રાગદ્વેષાદિ નથી અને જે સમભાવે વર્તે છે
તથા પોતે કર્મનો નાશ કરી કેવલજ્ઞાન પ્રગટાવે છે અને અષ્ટ
મહાપ્રતિહાર્યના જે સ્વામી છે તે તીર્થંકર કહેવાય છે. તે ચતુ-
ર્વિધ (સાધુ, સાધ્વી, ધ્રાવક અને ધ્રાવિકાણ્વ) સંઘની સ્થાપના
કરે છે. તેમણે પ્રજ્ઞેલાં સિદ્ધાંત-આગમ અને તેમના શિષ્યો
ગણધરો અને ગણધરથી ચાલતો આવતો આચાર્યનો સંપ્રદાય
તેના ઉપદેશથી અમે સત્ય જાણીએ છીએ કે સર્વ પદાર્થ માત્રનું
જ્ઞાન તીર્થંકરને છે.

૨

પ્રીસ્તી—તીર્થંકર કેટલા હોય છે ?

જૈન—છ આરામાં ચોવીસ તીર્થંકર હોય છે.

પ્રીસ્તી—આરા કેટલા હોય છે.

જૈન—આર. ઉત્સર્પિણીના છ અને અવસર્પિણીના છ.

પ્રીસ્તી—આ જગત્ પ્રભુ ઇસુએ બનાવ્યું તે અમો સત્ય જાણીએ છીએ.

જૈન—આ જગત્ પ્રભુએ બનાવ્યું નથી. પ્રભુએ જગત્ બનાવ્યું તે કયા પુસ્તકમાં છે તેનું પ્રમાણ બતાવો !

પ્રીસ્તી—પ્રભુના પવિત્ર પુસ્તક બાઇબલમાં લખ્યું છે.

જૈન—શું લખ્યું છે ? કેવી રીતે ? તે કહો.

પ્રીસ્તી—પરમેશ્વરે પોતાના શબ્દવડે કરીને આકાશ અને પૃથ્વી નિર્માણ કીધાં અને આખી પૃથ્વી ધીમે ધીમે ઉત્પન્ન થાય તેવી તેની મરજી હતી. તેણે તો પહેલાંથી બધી વસ્તુઓની સંખ્યા તથા આકાર નિર્માણ કર્યા હતા.

જૈન—શબ્દ ક્યાંથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

પ્રીસ્તી—મુખમાંથી શબ્દ થાય છે, તે શું તમે સમજતા નથી ?

જૈન—હા બાઈ. સમજી તો છું, પણ માઈં પુછવાનું રહસ્ય એ છે કે, પ્રભુને મુખ હતું ને મુખવાળાને તો આંખ, કાન, નાક વિગેરે બીજી ઇન્દ્રિયો હોય છે ત્યારે શરીર પણ તેને ખરું કે નહીં ? તેવા વિચારમાં હું પડ્યો છું.

પ્રીસ્તી—અરે વાહ ! શરીર વિના મુખ તે હોય ! માટે શરીર પણ તેને ખરું.

જૈન—જેને શરીર હોય તેને આકારવાનું કહેવાય કે નહીં ?

પ્રીસ્તી—જેશક, આકારવાનું કહેવાય.

જૈન—ત્યારે તમારા આ પ્રમાણ મુજબ જગત્ કર્તા પ્રભુ આકારવંત થયો.

3

ખ્રીસ્તી—હા. આકારવંત માનવો તેમાં શું વિરોધ છે ?

જૈન—તમારા સવાલ જવાબથી પહેલી પોથીમાં પાનું ૨૭ પ્રશ્ન ૫૭ માં તમે દેવનું વર્ણન કરો છો તેમાં તમારો કહ્યું છે કે, “દેવ નિરાકાર આત્મા છે.” તે તમારા પુસ્તક પ્રમાણે નિરાકાર અને તમે જે મોહોડે સાકર કહો છો તેમાં ખુલ્લો વિરોધ છે. આ વિચારવા જેવી વાત છે.

ખ્રીસ્તી—લ્યો ભાઈ રહ્યું ત્યારે, હવે દેવને નિરાકાર માનીશું પછી તો કાંઈ વિરોધ નથી આવતો ને !

જૈન—તમારા પવિત્ર લેખની વાર્તા ઉપરથી કરેલા સુવૃત્તાંતો ભાગ ૧ લો પત્ર ૭૭ અધ્યાય ૨૭ માં લખ્યું છે કે:—
“મુસો સીના પર્વત ઉપર ચઢ્યો ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે, ત્રીજા દહાડા લગી લોકને તૈયાર કર, કેમકે તે દહાડે પ્રભુ સીના પર્વત ઉપરથી સર્વ લોકના દેખતાં ઉતરશે. જે કોઈ પર્વતને અડકશે તેને પ્રભુ મારી નાંખશે. ત્રીજે દિવસે રણસીંગડાનો મોટો અવાજ થયો. મુસો પર્વત ઉપર પ્રભુ સાથે હતો ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે, હે મુસા. હું તારો દેવ છું, મારા શિવાય ખીજા દેવોને ન માનવા. મારે માટે ઘડેલી મુર્તિ તું ના કર, તું હત્યા ના કર, વ્યભિચાર ના કર, મુસો આલીસ રાત દિવસ ત્યાં રહ્યો અને પ્રભુ સાથે વાતો કરતો હતો.” આ વાત ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજાય છે કે પ્રભુ સાકાર હતા, કેમકે જો તેમ ન હોય તો મુસાની સાથે વાતચીત શી રીતે કરે ! માટે દેવ નિરાકાર નહીં પણ સાકાર હતા એમ આથી સિદ્ધ થતાં દેવ “નિરાકાર” માનવામાં વિરોધ આવે છે.

ખ્રીસ્તી—એવાં અનુમાન કરવા ઉપરથી તો એમ સ્પષ્ટ કેમ માનીએ ! પરંતુ દેવ સાકાર છે એવું પ્રમાણ અમારા ખીજા કોઈ ગ્રંથમાંથી બતાવી શકે છે ?

જૈન—હા. જુઓ પુરાતન સ્થાપનાનું તમારું પુસ્તક ઇર્મયાનો ભવિષ્યવાદ પાનું ૬૬૭. તેમાં કહ્યું છે કે “પ્રભુએ પોતા-

૪

નો હાથ કહાડી મારા ઉપર મુક્યો. વળી ભુજો હજકીઆલભાવ-
ધવાદીનું પુસ્તક પાનું ૧૦૭૫ માં એમ લખ્યું છે કે ” વંટો-
ળીયાનો વાયુ ઉપરથી આવ્યો, તેની વચમાં અગ્નિ તેમાં કાચ-
મણીના જેવું તેજ છે. તેઓની વચમાંથી ચાર પ્રાણીઓની
પ્રતિમા, તે દરેક પ્રતિમાના ચાર મુખ, અને ચાર ચાર પાંખ,
પ્રભુના ગોરવની પ્રતિમાનો આભાસ નેજ મેં જોયો, અને
હું ઉઘો પડ્યો. જે મેં જોલનારનો શબ્દ સાંભળ્યો. એ વિગેરે
સાકારપણું દેખવામાં બીજાં દૃષ્ટાંતો છે, અને નિરાકાર માનો
છો એ મોટા વિરોધની વાત છે.

પ્રીસ્તી—તમોને અમોએ કહ્યું એમાં શો વિરોધ આવે છે?

જૈન—અમોને તો કાંઈ પણ વિરોધ તથા હરકત આવતી
નથી, પણ તમારા એક ગ્રંથમાં “ નિરાકાર ” અને બીજા ગ્રંથમાં
“ સાકાર ” માનો છે. ત્યારે તમારાં બે પુસ્તકમાંથી પવિત્ર
કથું પુસ્તક સાચું માનવું અને કથું જોડું માનવું, એ વિચારવા
જેવું છે.

પ્રી૦—પ્રભુ તો નિરાકાર છે, પણ તેની ઘણી ભક્તિ કરે
છે તેને દેખાવ આપે છે.

જૈન—અરે ! ઓ મારા મિત્રો, આ તમે શું જોલો છો ?
તમને જોલતાં જરાપણુ વિચાર પડતો નથી, કે જેને આકાર ન
હોય તે શીરીતે આંખે દેખાય ? અને આંખે દેખાય તે નિરાકાર કેમ
કહેવાય ? માટે તમારા અભિપ્રાય ઉપર વિચાર કરતાંજ નિરાકાર
તો કહેવાશે નહીં. વાડ એતો સમજ્યા. હવે તમારા માનેલા
પ્રભુએ કેટલા દિવસમાં જગત્ બનાવ્યું તે જણાવવા કૃપા કરશો ?

પ્રી૦—હા. આ વિષે તો અમો ખુલ્લો ખુલાસો જણાવીએ
છીએ કે, દિવસ પહેલો—પરમેશ્વરે કહ્યું કે, અજવાળું થા. ત્યારે
અજવાળું થયું પછી અજવાળાને અધકારથી ભુદ્ધ કર્યું એટલે
રાત દિવસ થયો. બીજો દિવસ—પ્રભુએ આકાશ બનાવ્યું.
ત્રીજો દિવસ—પાણીથી પૃથ્વી બુદ્ધી કરી તેમાં વનસ્પતિ તથા ઝાડોને

૫

ફળ આપનાર કીધાં. ચોથો દિવસ-હીવસ અને વર્ષને અર્થે જ્યોતિ કરી તારાઓને પણ બનાવ્યા. પાંચમો દિવસ-પક્ષીઓ અને જળચરોને બનાવ્યા. છઠ્ઠો દિવસ-આલતા પ્રાણીઓ તથા ઠોરોને બનાવ્યા. પછી પરમેશ્વરે કહ્યું કે આપણે પોતાના સ્વરૂપ તથા પ્રતિમા પ્રમાણે માણસને બનાવીએ કે જે સર્વ પશુ પક્ષીઓ ઉપર અધિકાર ચલાવે એમ ધારીને આદમ નામે પુરૂષ અને હવા નામની સ્ત્રી બનાવી. એ રીતે છ દીવસમાં ઉપર મુજબ જગત્ પ્રભુએ બનાવ્યું.

જૈન—દિવસ પહેલો (અને) પરમેશ્વરે કહ્યું એ પદ (શબ્દ) ઉપરથી ખુલ્લું સમજાય છે કે, પરમેશ્વરે કહ્યું ત્યારે તે સાંભળનાર બીજું કોઈ પણ હોવું જોઈએ, અને તે સાંભળનાર પણ કાનવાળો હોવો જોઈએ. કેમકે કાન વિના સાંભળવું સંભવતું નથી તેથી તે પુરૂષરૂપ હોવો જોઈએ. જો તમે દિવસને કહ્યું કે દિવસ થા, તો એમ પણ કહેવાશે નહીં, કેમકે તેમ કહેશે તો દિવસ પહેલાં સિદ્ધ કર્યો. ત્યારે તો દિવસ બનાવ્યો કહેવાય નહીં તેમજ દિવસને કાન પણ નથી, માટે પ્રભુએ કોને કહ્યું તે સમજાવતું નથી. વળી જો તમે એમ કહેશે કે; પ્રભુએ પોતાના પ્રત્યે એવો શબ્દ કર્યો તો તે બીજા પ્રત્યે લાગુ પડશે નહીં એ વિરોધ આવે છે. વળી જુઓ! દિવસ તો સૂર્યના પ્રકાશથી થાય છે માટે દિવસ પહેલાં સૂર્ય હોવો જોઈએ તો તેમ પણ નથી. કેમકે ઉપર બતાવ્યા મુજબ ચોથે દિવસે જ્યોતિ કરી એટલે સૂર્યાદિ બનાવ્યા અને દિવસ તો પહેલે દિવસે બનાવ્યો બતાવ્યો છે, માટે એ પણ સંભવતું નથી. બીજો દિવસે આકાશ બનાવ્યું કહ્યું. તે ઉપર વિચાર કરતાં પ્રશ્ન ઉઠે છે કે, આકાશ એટલે ખાલી જગા. તો પહેલે દિવસે આકાશ નહીં હતું અર્થાત્ ખાલી જગા ન હતી તો દિવસ કયે ઠેકાણે રહ્યો? માટે આકાશ પહેલાં દિવસ સંભવતો નથી. કેમકે યત્ર યત્ર પ્રકાશઃ તત્ર તત્ર આકાશઃ એટલે જ્યાં જ્યાં પ્રકાશ છે ત્યાં ત્યાં આકાશ છે. વળી ઇશ્વરે છઠે દિવસે પુરૂષ અને સ્ત્રી બનાવી તે પણ હરેક રીતે વિચાર

૬

કરતાં સંભવતું નથી માટે તે પણ ખોટું છે. પૃથ્વી, પાણી, વાયુ, અગ્નિ વગેરે પદાર્થો બનાવવાતું પ્રભુને કંઈપણ પ્રયોજન હોતું—સંભવતું—જણાતું નથી, અને છે પણ નહીં. માટે ઇશ્વરે જગત્ બનાવ્યું એમ જે તમારું કહેવું છે તે ખોટું અને મનોકલ્પિત છે.

પ્રીતી—મનોકલ્પિત કેમ કહેવાય, વિચાર તો કરો. બુદ્ધોને! આવડું મોટું આ જે જગત્ દેખાય છે, પ્રત્યક્ષ છે, માટે તેનો બનાવનાર અવશ્ય મહાશક્તિમાન કોઈપણ હોવો જોઈએ. તે ઉપરથી પણ સમજાય છે કે આ જગત્ પ્રભુએ બનાવ્યું છે.

જૈન—વાહ વાહ, જ્ઞાનશક્તિવડે જરા ઉંડો વિચાર તો કરો, કે મંદ માણસ પણ પ્રયોજન વિના કંઈ કામ કરતો નથી તો ઇશ્વર જેને કહેવામાં આવે છે તેને શું પ્રયોજન હતું કે આ જગત્ બનાવે અને જાળ ચુથે? શું જગત્ બનાવ્યા પહેલાં ઇશ્વરને ગમતું નહોતું અથવા પોતાને એવી જાળ ચુથવાની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થઈ કે શું?

પ્રીં—હા, પોતાની ઇચ્છાથી શબ્દવડે ઇશ્વરે જગત્ ઉત્પન્ન કર્યું.

જૈન—ઠીક લાઈ, તેને શી ઇચ્છા હતી? વળી તેણે શબ્દ વડે જગત્ બનાવ્યું કહેવામાં આવે છે તો હાથવડે બનાવ્યું એમ કેમ નહીં કહેવાય? શરીરના અવયવોનો ઉપયોગ કર્યા વિના કોઈપણ પદાર્થ બની શકે સંભવતો નથી એ તમો ક્યાં સમજતા નથી કે અમારે તેનું વધારે વિવેચન કરી સમજાવવું પડે તેમ છે. લખવામાં હાથ, ચાલવામાં પગ, સાંભળવામાં કાન, સુંઘવામાં નાક અને જોવામાં આંખ, એમ શરીરના સર્વ અવયવોવડેજ સર્વ કાંઈ બની શકે છે. તે સિવાય બનતું નથી. એ ન્યાયે ઉપર મુજબ હાથવડે બનાવ્યાતું કેમ ન સંભવે? વળી તે ઇચ્છા પણ જેટલી મનુષ્યની હોય તેટલી બની શકે છે કે કેમ? પુરૂષ સ્ત્રીના સંગમવિના સંતતિને

૭

બનાવી શકતો નથી. વળી કહેશો કે તેની શબ્દવડે બનાવવાની શક્તિ હતી તેથી બનાવ્યું, તો તે પણ ખોટું છે. તેવું પણ બનવું અશક્ય છે. વળી કારણે કાર્ય નિપજે એ સિદ્ધાંત છે છતાં તેમણે કારણ વિના જગત્ કેમ બનાવ્યું. રાગ દ્વેષાદિ દૂર થયા હોય તેને પ્રભુ કહેવાય એ કોઈથી ના પડાય તેમ નથી, તો વિચારો, કે જે પ્રભુને ઇચ્છા થઈ, જગત્ બનાવ્યું, તેપર સત્તા ચલાવી. તેથી તે રાગી થયો એમ સ્પષ્ટ થયું. જેથીકરીને તેને પ્રભુ કેવી રીતે મનાય ? નજ મનાય. વળી જગત્ બનાવ્યા પહેલાં તેની ઇચ્છા હોય એમ સંભવતું નથી, જો ઇચ્છા હોત તો તે વખતે બનાવત. વળી તમો કહો છો કે દુનીઆ જે બની તેને છ હજાર વર્ષનો આશરો થયો. ને પ્રભુ તો અનાદિનો છે. આ ઉપરથી જણાય છે કે છ હજાર વર્ષ પહેલાં પ્રભુને ઇચ્છા સંભવતી નથી અને તે પહેલાં જગત્ પણ નહોતું ? ત્યારે તે પ્રભુ ક્યાં ક્યાં કામ કરતો હતો તે પણ જણાતાં નથી. તેમજ વળી જે શક્તિમંત હોય તે તો ક્ષણ વારમાંજ ઇચ્છાનુસાર કાર્ય કરે, તેમ પણ તમારા પ્રભુની ઇચ્છા થઈ, તથાપિ તેને જગત્ બનાવતાં છ દિવસ થયા. વળી તે પ્રભુએ બધી વસ્તુના આકાર પહેલાંથી નકી કર્યા કહેવામાં આવે છે; તો અમો પુછીએ છીએ કે, પ્રભુએ આકાર તૈયાર કરી કયા ઠેકાણે રાખ્યા ? કદાચ તમો કહેશો કે પ્રભુએ તે પોતાની પાસે રાખ્યા, તો પછી પેહેલાંથી વસ્તુઓ સિદ્ધ ઠરી તો ઇશ્વરે જગત્ બનાવ્યું એ ખોટું ઠરે છે.

પ્રીસ્તી—પ્રભુએ પોતાના દીકરા ઇસુને જગત્પર લોકોને પોતાનો મહિમા બતાવવા મોકલ્યો.

જૈન—શું ઇસુજ પ્રભુનો દીકરો અને બીજાં માણસો નહીં ?

પ્રી૦—ના તેમ તો નહીં. બીજાં માણસો પણ પરમેશ્વરના દીકરા તો બરા.

જૈન—ત્યારે સર્વે મનુષ્યોની માફક ઇસુ પરમેશ્વરના

૮

દીકરા ક્યાં. એકલા ઇસુ જ પરમેશ્વરના દીકરા છે એમ કહેવાશે નહીં.

પ્રી૦—ના. તેમ નહીં. ફેર ખરો.

જૈન—શો ફેર ? તમારામત પ્રમાણે જ જગતમાં પેદા થયેલા સર્વ મનુષ્યો પરમેશ્વરના દીકરા કહેવાય તેમ ઇસુ પણ કહેવાય. અમોને તો કોઈ રીતે ફેર માલમ પડતો નથી. કારણ કે જે સ્ત્રીના ઉદરથી જે પુત્ર પેદા થાય તે સ્ત્રીનો સ્વામી અર્થાત્ તે પુત્રનો બાપ થાય તે અને ઉપર મુજબ સર્વ મનુષ્યનો બાપ જગત્ ઉત્પન્ન કર્તા તરીકે તમારામતે પરમેશ્વર એક છે, માટે તમારા કહેવા મુજબ ફેર માની શકાય તેમ નથી. વળી પરમેશ્વરને સ્ત્રી નથી અને તેમ નથી તો ઇસુ દીકરો પણ શી રીતે કહેવાય ? ઇસુની મા મરીયમ હતી તેનો જે સ્વામી હોય તે તેનો બાપ કહેવાય. પરંતુ મરીયમ પરાણી નહોતી ત્યારે તે તેનો બાપ કેમ કહેવાય ?

પ્રી૦—અરે ! એતો ઇસુ પ્રભુનો દીકરો હતો અને તેના બાપ પ્રભુ હતા.

જૈન—મેહેરબાન, ત્યારે તો પ્રભુ, ઇસુની મા મરીયમ તેના સ્વામી ઠરે છે.

પ્રી૦—મરીયમનો સ્વામી પ્રભુ કહેવાય નહીં, કેમકે જગતમાં જેટલા પુરૂષો તેટલા દીકરા અને જેટલી સ્ત્રીઓ તેટલી દાકરીયો પ્રભુની છે, માટે મરીયમ પણ પ્રભુની દીકરી છે.

જૈન—એ વાતની તમારા મત પ્રમાણે અમે ક્યાં ના પાડીએ છીએ પરંતુ પ્રભુની પોતાની દીકરી મરીયમ અને તેને પેટે પોતાના દીકરા ઇસુનો જન્મ પ્રભુએ આપ્યો, ત્યારે હવે તે કેવું સગપણ થયું તેની અમને સમજ પડતી નથી, તમો વિચાર કરી કહો.

પ્રીસ્તી—કુંવારી કન્યાને પેટે પ્રભુના મહિમાથી ઇસુ જન્મ્યો તેમાં શી હરકત ?

૯

જૈન—હબરો કુંવારી કન્યાને પેટે પ્રભુના મહિમાથી દીકરા થાયો તેમાં અમારે કાંઈ લેવા દેવા નથી. પણ પ્રભુએ કુંવારીને પેટે કેમ જન્મ આપ્યો? તેનું શું કારણ? કદાચ તમે એમ કહેશો કે, મરીયમ પવિત્ર આત્મા હતી. તેવી બીજ કોઈ સ્ત્રી જગતમાં નહોતી. તેથી તેના પેટે જન્મ આપ્યો. પણ જેનો પવિત્ર આત્મા હોય તેને અપવિત્રના સંગમથી અપવિત્ર પણ આવતું નથી, વળી પવિત્ર વસ્તુ અપવિત્રને પણ પવિત્ર કરે છે. એ ના પડાય તેમ નથી કેમકે જો એમ ન હોય તો તમારાજ મત પ્રમાણે ઇસુ જે પવિત્ર તેના સંગથી તેનાં લુગડાં પવિત્ર થયાં તેથી તે ખરું ઠરે છે, તો પવિત્ર ઇસુને પરણેલી સ્ત્રીના પેટે જન્માવ્યો હોત તો તેમ કરવાની પ્રભુની શક્તિ શું નહોતી? અને તેમ કયું હોત તો લોકમાં પણ યુક્તિયુક્ત કહેવાત.

ખ્રીસ્તી—કુંવારી કન્યાને પેટે પ્રભુએ ઇસુને જન્માવ્યો તેથી લોકોને આશ્ચર્ય થાય, અને ચમત્કાર પામે, પરમેશ્વરનો મહિમા વધે અને તેનો દીકરો કહેવાય, માટે કુંવારીના પેટે પ્રભુએ ઇસુને જન્મ આપ્યો.

જૈન—સાડું સાહેબ ! પરમેશ્વરને ચમત્કાર બતાવવાનો આ તમારા મત પ્રમાણે રસ્તો સારો મુજબો હશે. જગતકર્તા પોતે અને તેને વળી ચમત્કાર બતાવવાની અગત્ય ! આ પણ એક આશ્ચર્યજ. જો ચમત્કાર બતાવીને માનતા વધારવાની અને લોકોમાં મનાવા પૂજવાની તમારા મત મુજબ પ્રભુને અગત્ય હોત તો તે પોતે પર્વત જેવડું રૂપ ધરી તારા જેવડા ડાળા કરીને હુનીઆમાં ફરી લોકોનાં હુઃખ દારિદ્ર દરે કરતા રહ્યા હોત તો તેથી સર્વ લોકો બેશક ચમત્કાર ખામત અને તેથી કોઈ પણ માણસ તમારા માનેલા પ્રભુને માન્યા વગર રહેત શું ? અર્થાત્ સર્વલોક માનત. શું પ્રભુમાં તેવી શક્તિ નહોતી ? વળી ક્ષમા આહી પુછવાની રજા લઈ છું કે, પ્રભુએ મરીયમને

૧૦

પેટે ઇસુને જન્મ આપ્યો ત્યારે તે ગર્ભમાં કેટલાક દિવસ રહ્યા હોવા જોઈએ અને ગર્ભમાં મળમૂત્ર વિના ખીબા આહારનો સંભવ નથી તો તેવો આહાર પવિત્ર આત્મા ઇસુને કેમ ઘટે ! તમે કહેશો કે, ગર્ભમાં પરમેશ્વરના મહિમાથી તેવો આહાર કરતો નહોતો, તો તેઓએ મોટા થયા પછી માણસનો મેલ; લીંટ ઇત્યાદિભક્ષણ કરનાર માછલીઓનું ભક્ષણ કેમ કર્યું ?

ખ્રીસ્તી—સાંભળો, પ્રભુ તો ન્યાયી ને સર્વજ્ઞ છે તે પોતે દુનિયામાં પર્વત જેટલું રૂપ ધરીને આવે તો સ્વર્ગમાં ખાલી જ્યાં રહે માટે તેણે રૂપ ધરીને આવ્યા નહીં, અને પોતાનો મહિમા દેખાડવાને વાસ્તે કુમારી મરીયમને પેટે ઇસુને જન્મ આપ્યો.

જૈન—ન્યાયી અને સર્વજ્ઞપણાનો તમે જે ફાંકો તમારા પ્રભુમાં ધરાવો છો તે વાસ્તવિક દીસતું નથી. કેમ કે, જ્યારે ઇસુને બે હાથે તથા બે પગે ખીલા ઠોક્યા ને વધસ્થંભ ઉપર ચડાવી તેની આગળ તેના પ્રતિપક્ષી જોશીઓએ કહ્યું કે “ જો તું પ્રભુનો દીકરો હોય તો વધસ્થંભ ઉપરથી ઉતરીને આવ અને હે મંદીરના પાડનાર ! તું પોતાને બચાવ. તે આંધળાં પાંગળાંને બચાવ્યાં તો હવે પોતાને કેમ બચાવી શકતો નથી ?” આ ખરું છે તો અમે પુછીએ છીએ કે, ઇસુને ફાંસી દીધી તે ન્યાયથી કે અન્યાયથી ? કહાચ તમે અન્યાયથી દીધી કહેશો તો પ્રભુ શું નહોતો બાણતો કે મારા દીકરા ઉપર અન્યાય ગુબ્બરનારા ઉભા થયા છે અને એવા દુશ્મનો ઇસુના બાણતો હતો તો તેમને તેણે કેમ મારી નાખ્યા નહીં. વળી કહાચ તમે કહેશો કે ઇસુને ફાંસી દીધી તે ન્યાયથી દીધી માટે પરમેશ્વરે તેના શત્રુઓને મારી નાખ્યા નહીં, તો અમે પુછીએ છીએ કે ઇસુએ પરમેશ્વરની ભક્તિ કરી તેણે શું ફળ મળ્યું ? આ જોતાં કાંઈ નહીં. વગેરે ઘણા

૧૧

દોષો આવે છે, માટે પરમેશ્વર કોઈને ન્યાય અને અન્યાય કરતો નથી અને સર્વજ્ઞપણું તમારા પ્રભુમાં ઘટતું નથી. કેમકે સર્વજ્ઞ હોત તો ઇસુને દુઃખ આપનાર લોકોને પ્રભુએ જન્મ કેમ આપ્યો ? શું તેને માલમ નહોતું કે આ દુષ્ટો મારા દીકરા ઇસુને દુઃખ આપશે. જો તે સર્વજ્ઞ હોત તો એમ થવા દેતજ કેમ ? આ ઉપરથી ઇશ્વરને ભવિષ્ય કાળતું જ્ઞાન તો નહીંજ હતું એમ સિદ્ધ થતાં તમારો માનેલો જગત્કર્તા ઇશ્વર સર્વજ્ઞ પણ ઠરતો નથી.

ખ્રીસ્તી—ઇશ્વરે ઇસુને દુઃખ પડ્યું તે જાણ્યું અને તેને પાછો કબરમાંથી ઉઠાડ્યો.

જૈન—હીક, પહેલાં મરવા દીધો અને પછી ઉઠાડ્યો મરી ગયેલો માણસ ઉઠતો નથી તે વાત સર્વે બાળગોપાળ પણ જાણે છે, કોઈથી અજાણ્યું નથી છતાં આ તમે શું બોલ્યા ? જે કબરમાંથી ઉઠાડ્યો એ તો વિચારવા જેવી વાત છે. વળી ઇસુને દુઃખ જાણીને પ્રભુનો આવવાનો વિચાર હોત તો વધસ્થંભ વખતે કેમ આવ્યો નહીં ? શું તે તે વખતે કામમાં હતો કે માલમ ન પડ્યું ? વળી ઇસુ વધસ્થંભ ઉપર ચડ્યો તે વખતે સર્વ લોકના દેખતાં પ્રભુ આવ્યો હોત તો શું પ્રભુને લોકો બાઝી પડત કે તે વખતે આવ્યો નહીં. ના તેમ નહીં. જો તે વખતે આવ્યો હોત તો લોકોને પ્રભુની સાચી શ્રદ્ધા બેસત, પણ તેમ હોયજ કેમ !

ખ્રીસ્તી—અરે જૈન ભાઈઓ ! હું તો ખબર ઉંડા વિચારમાં પડી ગયો. મને તો કાંઈ સમજાતું નથી કે આ શું હશે !

જૈન—ભાઈ ધીમે ધીમે ધ્યાન દેશો તો બધુએ સમજશે. જણાવશો કે ઇસુમાં પ્રભુના જેટલું પરાક્રમ અને જ્ઞાન હતું કે નહીં ?

ખ્રીસ્તી—પ્રભુના દીકરા પ્રભુના જેવાજ હોય તેમાં તે શું પ્રજ્ઞતા હશે ? એમ કાંઈ બોધાપણું હોય નહીં એ સર્વ લોકો

૧૨

સમજે છે. કેમકે બાપ જેવા બેટા અને વડ તેવા ટેટા એ કૌણ બાણું નથી.

જૈન—હીક. ત્યારે સાંભળો. ઇસુ જ્યારે એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે જતા હતા ત્યારે રસ્તામાં તેમને બુખ લાગી. એવામાં અંજીરનું ઝાડ દેખ્યું, ત્યારે તે તેની પાસે ગયા. જોયું તો તે અંજીરના ઝાડપર ફળ નહોતાં, કેમકે તે અવસરે રેતુ નહોતી. ત્યારે ઇસુએ તેને શ્રાપ આપ્યો કે તું બીજીને ભસ્મ થઈ જા. ત્યારે તે બીજીને ભસ્મ થઈ ગયું.

ખ્રીસ્તી—અરે જૈન ! આમાં તમે શું કહેવા માગો છો ? ઉપર જે ખાલી વાત લખી તેમાં કાંઈ સાર તો આવ્યો નહીં માટે કહેવાનું હોય તે કહો.

જૈન—અરેરે ! કહેવાનું તો ઘણુંએ છે. તમો કાન દબને સાંભળો. ઇસુ સર્વજ્ઞ હોત તો તેને પ્રથમથીજ ખબર પડત કે તે અંજીરના ઝાડ ઉપર ફળ નથી, વળી સહજ પણ મતિ અનુસાર વિચાર કીધો હોત તોપણ ખ્યાલમાં આવત કે ઋતુ નથી તેથી ઝાડ ઉપર અંજીર હશે નહીં. છતાં તેમાંનું કાંઈ બાણું નહીં અને અંજીરના ઝાડ પાસે ગયા ત્યારેજ માલમ પડ્યું કે તેનાપર ફળ નથી. વળી તેણે અંજીરના ઝાડપર કોપ કરી તેને શ્રાપ દઈ બીજી ભસ્મ કર્યું. ત્યારે તેનામાં શાંતગુણ જતાં વિષમપણું (ક્રોધ) હતું તે ખુલ્લું દેખાય છે. વળી તેનામાં ભસ્મ કરવાની શક્તિ હતી તો ફળવંત કરવાની શક્તિ કેમ ન હોય? જો તેમ હોત તો તેણે તે ઝાડને ફળવંત થવાનો શ્રાપ (આશિર્વાદ) દેવો જોઈતો હતો કે જેથી તેની પોતાની ભૂખ લાગત અને બીજા લોકો પણ અંજીર ખાત, આવું લાભદાયક કામ નહીં કરતાં ઉલટું કામ શા વાસ્તે કીધું ? આ ઉપરથી એમ ઠરે છે કે તેનામાં કાંઈ જ્ઞાનનો લવલેશ અર્થાત્ સર્વજ્ઞપણનો લવલેશ માત્ર હતો નહીં અને તેથી તેનો પરમેશ્વર પણ અજ્ઞાની ઠર્યો, કેમકે તમોએજ કહ્યું છે કે પ્રભુના દીકરા પ્રભુના જેવાજ.

૧૩

ખ્રીસ્તી—પ્રભુ તો અદ્વેષી છે તે સર્વ મનુષ્ય ઉપર દયા રાખે છે માટે તે ઘણો મોટો છે.

જૈન—તમારા માનેલા પ્રભુ સંબંધી વિચાર તો કરો કે દ્વેષ રહિત અને દયાવંત હવે શી રીતે કહેવાય? એમ તો ઠરતું નથી.

ખ્રીસ્તી—શાથી એમ કહો છો? તેમાં શું પ્રમાણ છે, તે બતાવો. તમારા મનથીજ કહો છો કે શું?

જૈન—અરે જુઓ તમારાંજ પુસ્તક. અમારા મનથી અમે કાંઈ કહેતા નથી. તમારું પુરાતન સ્થાપનાનું પુસ્તક પત્ર દરપ અધ્યાય ૩૭ માં લખ્યું છે કે, “ પ્રભુના દુતે આ સુરની છાવણીમાં ૧૮૫૦૦૦ માણસોને મારી નાખ્યા વળી બીજી પ્રમાણ-ધરમયાના ભવિષ્યવાદ પાના ૯૧૮ માં લખ્યું છે કે, જે લોકો મને છોડીને અન્ય દેવોની આગળ ધૂપ બાળશે તથા પોતાના હાથોના કામોનો ભંજન કરશે તેઓને દુષ્ટપણને લીધે મારા ન્યાયાશાસન કરીશ.

ખ્રીસ્તી—તેમાં પ્રભુને શું કહેવાનું છે?

જૈન—જુઓ, પ્રભુના દુતે એક લાખને પંચાસીહજાર માણસોને મારી નાખ્યા. મરનારાઓએ પ્રભુનો શો અન્યાય કીધો હતો? પોતાના રાજાની સેવા બળવવા તેમને લડવું તે ન્યાય છે, તેમાં મરનારાઓનો શો વાંક હતો તે બતાવો. તે માણસોપર પ્રભુની દયા હોત તો પ્રભુના દુત કેમ મારે! વળી બીજા દેવો આગળ ધૂપ કરનારાઓ ઉપર પ્રભુનો કોપ થયો તેથી તે ક્રોધી ઇર્ષ્યાળુ થયો, વળી તમે કહેશો કે પ્રભુએ બીજા દેવોની આગળ ધૂપ કરવાની મનાઈ કરી હતી અને તેમણે બીજા દેવો આગળ ધૂપ કર્યો. પ્રભુનો કાયદો માન્યો નહીં તેથી તેમના ઉપર ક્રોધ ચઢ્યો. એમ કહેવું પણ અચુક્ત ઠરે છે. જેમકે; પાંચ છોકરાઓનો કોઈ બાપ છે તેણે પોતાના છોકરાઓની આંખો ફાડી નાખીને કહ્યું કે, તમે ઘરની આગળ આંગણમાં રહેલા બાકને અડકશો તો તમને તરવારથી મારી નાખીશ. બીચારા છોકરા

૧૪

આંખો નહીં હોવાથી ફાંફાં મારતાં મારતાં તે બાડને અડકી ગયાં તેથી તેના પિતાએ તે છોકરાઓને મારી નાખ્યા. તેમ પ્રભુએ પણ બીચારાઓને અજ્ઞાની બનાવ્યા, અને કહ્યું કે તમે બીજા દેવોને માનશે નહીં. અજ્ઞાનતાનેલીધે તેમણે ધૂપ કીધી અને માર્યા ગયા. જો પ્રભુએ પ્રથમ તેમને જ્ઞાન આપ્યું હોત તો બીજા દેવો ખોટા છે અને પ્રભુજ સર્વ જગતના કર્તા છે, તેમ જાણીને બીજાનું નામ પણ તે લોકો લેત નહીં. પણ બીચારાઓએ અજ્ઞાનતાને લીધે અન્યદેવોને ધૂપ કર્યો, તેમાં ભૂલ કરાવનાર અજ્ઞાન છે તો અજ્ઞાનને પ્રભુએ સજ્જ કરવી તે ઠીક છતાં તેઓને કેમ કરી? તે પણ વિચારવા જેવું છે. વળી બીજા દેવો કહ્યા તે જગત બનાવ્યું તેમાં આવ્યા એટલે બીજા દેવો પણ પ્રભુએજ બનાવ્યા તો તેમની પૂજા ધૂપ લોકો કરવા લાગ્યા. જો પ્રભુએ બીજા દેવો નહીં બનાવ્યા હોત તો લોકો ધૂપ કરતજ નહીં અને પ્રભુને કરડી આંખ કરવાનો વખતજ આવત નહીં. આ બાબતમાં સજ્જનલોકો પક્ષપાતરહિત મનમાં વિચાર કરો કે કોની ભૂલ છે? પ્રભુની ભૂલ કે માણસોની ભૂલ? વિચાર કરતાં પ્રભુની ભૂલ કે બનાવ્યા ને તેને સંબંધે મારવા પડ્યા. આથી તમારા પ્રભુમાં પેલાવ પણ ઠર્યો.

પ્રીસ્તી—અન્ય દેવોને ધૂપ કરવો, તેની પરમેશ્વર ના કહી છે.

જૈન—અન્ય દેવોને ધૂપ કરવાની પ્રભુએ શા કારણથી મનાઈ કરી છે ?

પ્રીસ્તી—બીજા દેવોને ધૂપ કરવાથી પરમેશ્વરનું મોટાઈપણું રહેતું નથી માટે ના કહી છે, કે બીજા દેવોને ધૂપ કરવો નહીં.

જૈન—સૂર્યના સાસું ઉભોરડી ખોખોભરી તેના સામીકોઈ ધૂળ નાખે તેથી શું સૂર્યની મોટાઈ જતી રહે છે? ના; નથી જતી રહેતી. વળી કોઈ છાબડીથી સૂર્યનું તેજ ઢાંકી શકશે? ના નહીં ઢાંકી શકે. ત્યારે શું બીજા દેવોની પૂજા કરવાથી પ્રભુની મોટાઈ જતી રહે છે? ના નથી જતી રહેતી. ત્યારે હવે કહો કે બીજા દેવોને ધૂપ કરવાની કેમ ના કહી.

૧૫

પ્રીસ્તી—તેઓ બીજા દેવોની પૂજા બંધ નહીં કરે તો પ્રભુ મોટો છે તે સાચી જણાય ? તે વાસ્તે બંધ કરી.

જૈન—અમે ઉપર કહ્યું તેમજ બીજા દેવોનો બનાવનાર પણ પ્રભુ ઈર્ષ્ય; તો તે તમારો પ્રભુ તો બીજા દેવોનો દેવ તે મોટો એ સિદ્ધજ છે છતાં વળી અન્ય દેવોની પૂજા બંધ કરવાનું શું કારણ ?

પ્રીસ્તી—બીજા દેવો પ્રભુના કાયદામાં નથી તેથી તેની પૂજાની મનાઈ કરી છે.

જૈન—ત્યારે અન્ય દેવોને પ્રભુના ઉપર ક્રોધ ચઢતો હશે કે નહીં ? કેમકે પોતાની પૂજા બંધ કરી માટે.

પ્રીસ્તી—હા, ક્રોધ ચઢે પણ પ્રભુના સામે તેમનું શું ચાલે ! કેમકે પ્રભુ બળવાન છે.

જૈન—અન્ય દેવો ઉપર તમારા માનેલા પ્રભુને કોપ થાય છે કે નહીં ?

પ્રીસ્તી—અન્ય દેવો ઉપર પ્રભુને ક્રોધ ચઢે છે.

જૈન—હીક ત્યારે અન્ય દેવો તથા તેની પૂજા કરનારા ઉપર તમારા માનેલા પ્રભુને ક્રોધ ચઢતો હશે પરંતુ તેમાં પ્રભુથી થોડી શક્તિવાળા પુરુષોને તે ક્રોધ ફળ આપતો જણાય છે પણ બીજા દેવો તો પ્રભુ કરતાં અધિક શક્તિવાળા હશે તેથી બીજા દેવોને પ્રભુનો ક્રોધ શું કરી શકે ? કાંઈ નહીં. કેમકે બીજા દેવોની ભક્તિ કરનારને માર્યા કહેવાય છે પણ દેવોને કાંઈ કરી શક્યા જણાતું નથી. આમ હોવાથી વિચારવાનું એ રહે છે કે, બીજા દેવો તમારા માનેલા પ્રભુ કરતાં અધિક શક્તિવાળા ઠરતાં પ્રભુની પૂજા કરનારને દુઃખ દે એ કેમ ના પાડી શકાય ? અને જો એમ હોય તો માણસો કોની ભક્તિ પૂજા કરે ? જો પ્રભુની ભક્તિ કરે તો અન્ય દેવો મારી નાખે. આ તો એક તરફ વાદ અને એક તરફ નહીં એવા ન્યાયથી મનુષ્યોએ કોની ભક્તિ પૂજા કરવી અને કોની નહીં કરવી એ મોટી વિટંબનાની

૧૬

વાત જેવું દીસે છે. અરે મારા ખ્રીસ્તી ભાઈઓ ? વિચાર કરો કે હવે શું કરવું. જે કોધવાન અને રાગદ્રેષાદિથી ભરેલા હોય તેવા દેવો અગર પ્રભુ કહેવાતા હોય તો તેથી વળવાનું શું ? કેમકે પોતા પાસે જે વસ્તુ નથી તે બીજાને શી રીતે આપી શકનાર છે ? માટે ખૂબ વિચાર કરો અરે સત્ય દેવ તીર્થંકર ભગવાનને ગ્રહણ કરો.

ખ્રીસ્તી—નહીં, નહીં, સાંભળો પ્રભુજ મોટો છે અને તેનું ધાર્મિક થાય છે. જુઓ; પ્રભુ મનુષ્યનું આયુષ્ય પચીસ; પચીસ કે સો વર્ષનું નિર્માણ કરે છે તે પ્રમાણે તે જીવે છે; પછી મરી જાય છે. અન્ય દેવોથી મનુષ્યનું આયુષ્ય ત્રુટનું નથી.

જૈન—તેમાં પ્રમાણ શું ?

ખ્રીસ્તી—પુરાતન પુસ્તકો જુઓ.

જૈન—કોઈ ઠેકાણે પ્રભુએ મનુષ્યનું આયુષ્ય બાંધ્યું હોય એમ જોવામાં આવતું નથી. માટે આયુષ્ય બાંધનાર ઇશ્વર કહેવાય નહીં.

ખ્રીસ્તી—સર્વે માણસો પાપની અવસ્થામાં જન્મે છે એ ખરું ને ?

જૈન—મનુષ્ય પહેલાંથી પાપની અવસ્થામાં જન્મે છે એ ખરું છે; અને તે ઉપરથી પાછલા ભવમાં તે મનુષ્યે પાપ કીધેલું તે સિદ્ધ થાય છે; નહીં તો પાપ સહિત કેમ જન્મે ? માટે પુનર્જન્મ, જીવને કર્મના વશથી કરવો પડે છે તે સત્ય છે; અને જીવને કર્મ પણ અનાદિ કાળથી લાગી રહ્યું છે તે પણ સત્ય છે.

ખ્રીસ્તી—જગતમાં એકજ દેવ છે. બીજા દેવો નથી.

જૈન—દેવ એક નથી પણ ઘણા છે એવું તમારા પુરાતન સ્થાપનાના પુસ્તકપરથી સાબીત થાય છે. જુઓ તમારા પ્રભુએ હોકોને કહ્યું કે મારા વિના બીજા દેવોની પૂજા ધૂપ કરશે તેને હું મારી નાખીશ અને દુઃખ આપીશ. આથી બીજા

૧૭

દેવો સિદ્ધ કરે છે. જુઓ જૈનોના ગ્રંથો-સંગ્રહણી, જ'બુદ્ધીપ પત્રતી, પત્રવણા વિગેરે.

ખ્રીસ્તી—જેવો માણસને આત્મા છે તેવો પશુને નથી. એમાં ફેર છે તેથી પશુનો આત્મા પ્રભુને ઓળખી શકતો નથી, માટે તેને જીવ કહેવાય છે અને મનુષ્યાત્મા, પ્રભુને ઓળખી શકે છે.

જન—પશુને પણ જ્ઞાન હોય છે. જેમકે, તે ઘાસ ખાય છે, પણ પથ્થર ખાતો નથી, તેઓ, પોતાના વાહરડાને ધવરાવે છે અને બીજા પશુના વાહરડાને ધવરાવતાં નથી. વળી કોઈ તેને લાકડી લઈને મારવા જાય છે તો તે નાશી જાય છે, સારું ખોટું સમજવાની તેનામાં જ્ઞાનશક્તિ છે. માટે મનુષ્યમાં આત્મા છે, તેમજ પશુમાં પણ આત્મા છે. મનુષ્યને પશુ કરતાં જ્ઞાન વિશેષ હોય છે, કારણકે પશુને વિશેષ કર્મ લાગેલાં હોય છે. જેમ જેમ કર્મનો નાશ-ઓછાપણું તેમ તેમ જ્ઞાન વિશેષ પ્રગટે છે, પરંતુ આત્મા તો સર્વના સરખા છે.

ખ્રીસ્તી—પ્રભુના પુત્ર ઇસુ જેવો આ દુનિયામાં બીજો કોઈ થયો હોય એમ દેખાતું નથી.

જૈન—પ્રભુના પુત્ર ઇસુએ જે કામ કર્યાં તે વિચારવા લાયક છે, તેના જેવો દુનિયામાં બીજો કોણ કહેવાય વાડ ?

ખ્રીસ્તી—તેનાં શાં કામ વિચારવા લાયક છે. આવો શબ્દ શા કારણે બોલ્યા ?

જન—યહૂસાલેમમાં પોતાના શિષ્યો સાથે લોજન કર્યા પછી ઇસુએ જીહીને એક અંગુલો લઈને પોતાની કમરે વીંટાળ્યો, ને એક વાસણમાં પાણી લઈને પોતાના શિષ્યોના પગ ધોવા લાગ્યો, અને કમરે વીંટાળેલા રૂમાલથી પગ ધુંછી નાખવા લાગ્યો. બન્યારે તે પિતર પાસે આવ્યો ત્યારે પિતર બોલ્યો કે, મારા પગ તમારે ધોવા નહીં, કારણ કે પિતર સમજતો હતો કે પગ ધોવા એ આકરનું કામ છે. ઇસુ આપણા પગ ધોવે એ અદ્વિત

૧૮

છે. પછી ઇસુએ પિતરને કહ્યું કે, જો હું તારા પગ ન ધોઈ તો તું મારો આજ્ઞથી શિષ્ય નહીં. એમ કહ્યા પછી ઇસુ પાસે તેના શિષ્ય પિતરે ખુશીથી પગ ધોવડાવ્યા. ઇસુનો શિષ્ય યહુદા હુટ હતો અને તે ઇસુનું ખરાબ ઇચ્છતો હતો, તોપણ ઇસુએ યહુદાના પગ ધોયા. સઘળા શિષ્યોના પગ ધોઈ રહીને ઇસુ સર્વ શિષ્યોની જોડે વાતો કરવા લાગ્યો. હવે યહુદા હુટ છે, એ હુટ લોકોને લાવશે અને તે હુટ લોકો મને પકડીને મારી નાખશે, અને ઇસુ શિષ્યોની સાથે લોજન કરતાં બોલ્યો કે, હે શિષ્યો ! તમારામાંનો એક હુટ મને લોકોના હાથમાં સોંપશે અને તે લોકો મને મારી નાંખશે. આ સાંભળી બધા શિષ્યો દીલગીર થયા. પિતર બોલ્યો કે, શું તે હું છું ? ચોહાને પુછ્યું કે, તે હું છું ? ચોહાને પોતાનું માથું ઇસુની છાતીપર લગાડીને બેઠો હતો. પિતરે તેને ઇસારો કીધો કે, કોણ હુટ લોકોને તમારું કેકાણું બતાવવાનો છે. ત્યારે ઇસુએ કહ્યું જે મારી સાથે રાટલી બાળે છે તે, રાટલી બાળનાર યહુદા ઇસકારીયત હતો. તેણે ઇસુ સાથે પોતાની રાટલી બાળી હતી. પછી ઇસુએ યહુદાને કહ્યું કે, તારે જે કરવું હોય તે કર. ત્યારે યહુદા ઉઠીને બહાર ગયો અને હુટ માણસોના ચાકરો લેઈને ઇસુને પકડવાને વાડીમાં આવ્યો. ઇસુ, વાડીમાં પિતર, યાકુબ અને ચોહાને એ ત્રણ શિષ્યો સાથે હતો. ઇસુએ પગે પડીને પ્રભુની પ્રાર્થના કીધી. યરૂસાલેમના અભિમાની લોકોના ચાકરો આવ્યા. પિતરે તરવાર લઈને એક હુટ માણસનો કાન કાપી નાખ્યો. હુટ લોકોની પાસે ઇસુને મુકીને સઘળા નાસી ગયા. પછી હુટ લોકોએ દોરડાવતી ઇસુના હાથ પગ બાંધ્યા, અને યરૂસાલેમમાં લઈ ગયા. ઇસુ તેઓની સાથે થેટા જેવો નરમ થઈ આવ્યો. હુટ અભિમાની લોકો ઇસુને ધિઃકારતા હતા, તે ઇસુની રાહ જોતા હતા. ઇસુ આવે કે તુરંતજ આપણે તેને (ઇસુને) મારી નાખીશું. થોડીવાર પછી હુટ ચાકરો ઇસુને લઈ હવેલીમાં આવ્યા. તેને જોઈ હુટ લોકો ખુશી થયા, તેઓએ તેને ચોરડાની

૧૯

વચમાં જિલો રાખ્યો, અને તેનું અપમાન કર્યું. તેઓએ ઇસુને પુછ્યું કે, તું પરમેશ્વરનો પુત્ર છે? એટલામાં પિતર, ઇસુનો જે શિષ્ય હતો તે ઇસુની શોધ કરતાં કરતાં ત્યાં આવી પરસાળમાં ગયો. ત્યાં દુષ્ટ ચાકરો બેસીને તાપ્યા કરતા હતા. ત્યાંથી બીજા ઝોરડામાં જવાનું બારણું ઉઘાડું હતું, તેમાંથી પિતર ઇસુને બોલો હતો. તે વખતે એક દાસીએ તેને કહ્યું કે, તું પણ ગાલીલના ઇસુ બેઠે હતો. ત્યારે પિતરે જવાબ દીધો કે, અરે બાઈ, હું તેને ઝોળખતો પણ નથી. એક વખતે ઇસુ કાંઈક બોલ્યો તેથી ચાકરે ઇસુને તમારો માર્યો, અને નોકરોએ ઇસુને મુકકા તથા હડસેલા માર્યા, અને તેના મોં ઉપર થુંક્યા, દુષ્ટો પીલાતની પાસે ઇસુને લઈ ગયા. ઇસુને એક ઘરમાં લઈ જઈ કોરડા મરાવ્યા. કે જેથી ઇસુના વાંસામાંથી લોહી વહેવા માંડ્યું. પીલાતે દુષ્ટોને કહ્યું કે જુઓ તમારા રાજા યહુદાએ દુષ્ટ લોકોને ત્રીસ રૂપીયા આપ્યા હતા. અનુક્રમે દુષ્ટ લોકોએ વધસ્થંભ ઉપર ચડાવી ઇસુને મારી નાખ્યો. આ ઉપરથી સાર એ નીકળે છે કે, પોતાનો નાશ કરનાર યહુદા તેના તેમજ વળી બીજા શિષ્યોના પગ ધોયા તે ઇસુને ઘટતું નહોતું અને ન્યાય અન્યાય પણ રહ્યો નહીં તે ખેદકારક છે. તેથી યહુદા મને મારી નાખશે એવો પોતાના શિષ્યોની આગળ યહુદાનો મર્મ ઇસુએ ઉઘાડ્યો તેથી ઇસુ મર્મભાષી પણ ઠર્યો. પોતાનો નાશ કરનાર પોતાનો શિષ્ય થશે ત્યારે તો એમ સમજાય છે કે તેને પ્રથમ માલુમ ન હોવું બેઠ્યો કે તે મારો નાશ કરાવશે. બે તેને તેણે જ્ઞાન હોત તો યહુદાને શિષ્ય કેમ કરે? માટે ઇસુને શ્રેષ્ઠ વધારે જ્ઞાન પણ હતું નહીં એમ ઠરે છે. વળી ઇસુના શિષ્ય પિતરે દાસીની આગળ કહ્યું કે, હું ઇસુને ઝોળખતો પણ નથી. વાહ ખુદ ઇસુનો શિષ્ય પણ જ્યારે જૂઠું બોલ્યો કે જે ઇસુને તમે પરમેશ્વરનો પુત્ર કહી માનો છો. ત્યારે આજ્ઞાલના લોકો જૂઠું બોલે તેમાં શી નવાઈ! ઇસુમાં બે શક્તિ હતી તો તેને દુષ્ટ લોકો કેમ મારી શકે? આ તેમનું ચરિત્ર બેઠું વિદ્વાન પુરૂષ તે પરમેશ્વરના પુત્ર હતો

૨૦

તે વિષે શો અભિપ્રાય બાંધશે વાડ ! અમને તો કોઈપણ વિદ્વાન તે પ્રભુ પુત્ર છે એવો અભિપ્રાય બાંધે એમ લાગતું નથી.

પ્રી૦—નદીમાં નાહાવાથી કોઈપણ પુણ્ય થતું નથી અને દુઃખો નાશ થતાં નથી.

જૈન—તે બાબતમાં અમને હરકત નથી. પણ તમારા પુસ્તકમાં નાહાવાથી કોઈ રોગ ગયો તેવું લખેલું છે, જેમ કે (તે નીચે પ્રમાણે) ઈ. સ. પૂર્વે ૮૬૪ આરામના સબ્બનો સેનાપતિ નામન કરીને હતો. તે પોતાના સ્વામી આગળ મોલાદાર અને માનીતો હતો તે નામનની સ્ત્રી પાસે એક દાસી રહેતી હતી. તે નાની દાસી પોતાની શેઠાણી આગળ આવી અને બોલી કે, આપણા સાહેબ જો સમજી નમાના પેગમ્બરની પાસે જાય તો કેવું સાડું ! તરત તેમનો કોઈ રોગ જાય. એ વાતની નામનને માલમ પડી. નામન લાંબી મુસાફરી કરીને ઇસ્લામ દેશમાં આવ્યો અને એલીસા પેગમ્બરના ઘર આગળ આવી ઉભો રહ્યો. એલીસાને એ વાતની ખબર પડતાં એની પાસે એક માણસને મોકલી કહેવડાવ્યું કે, “ તું જઈને યર્દનમાં સાત વાર સ્નાન કર કે જેથી તું શુદ્ધ થઈશ. ” તે સાંભળીને નામન ઘણો ગુસ્સે થયો અને આવ્યો જતાં કહેવા લાગ્યો કે, હું તો મનમાં એમ ધારતો હતો કે, જરૂર મારી પાસે એલીસા ઘરમાંથી નીકળીને આવશે અને બોલો રહેશે અને પોતાના દેવ પ્રભુને નામે વિનંતી કરશે અને મને હાથ ફેરવી કોઈ રોગથી છોડાવશે, એમ કહીને ક્રોધ કરી (ક્રોધ સહિત) નામન આવ્યો ગયો ત્યારે પાછળથી એલીસાના આકર્ષે આવી બોલ્યા કે, જરૂર પેગમ્બરના કહેવા પ્રમાણે કરવાથી તને ફેર પડશે. તેણે તે પ્રમાણે યર્દનમાં સાતવાર ડૂબકી મારી તેથી તેના કોઈરોગ ગયો, અને નાના છોકરાના જેવું શરીર થયું તેથી તે ખુશી થયો, અને કહ્યું કે, ખરેખર ઇસ્લામમાંજ દેવ છે. તે વાર પછી એલીસાને દાન આપવા માંડ્યું પણ તે તેણે લીધું નહી. ઇત્યાદિક દૃષ્ટાંત ઉપરથી તમારા શાસ્ત્ર મુજબ

૨૧

નદીમાં નહાવાથી રોગ નાશ થાય છે એમ સ્પષ્ટ દેખાય છે છતાં મોહોડે તમો ના કહો છો, એ કેવી વિચારવા જેવી વાત છે.

પ્રીસ્તી-તમો પ્રભુની મૂર્તિ કેમ પૂજો છો ?

જૈન—અમારા પ્રભુએ અમોને તે પ્રમાણે આજ્ઞા કરી છે, માટે અમો પૂજીએ છીએ. મૂર્તિ એટલે પ્રભુના જેવી આકૃતિ પછી ચ્હાય તો તે પાષાણની હોય, માટીની હોય અથવા કાગળમાં ચીત્રેલી હોય, તે સર્વે હમારે પૂજવા યોગ્ય છે. પ્રભુની આકૃતિ (મૂર્તિ) જોવાથી પ્રભુના ગુણનું સ્મરણ થાય છે. જેમ કે, તે પ્રભુ, આંખથી પરસ્પરી ઉપર ખરાબ દૃષ્ટિએ દેખતા નહોતા, હાથ પગ વડે કોઈ પણ જીવનો નાશ કરતા નહોતા, જીભવડે કોઈના અવગુણ બોલતા નહોતા, અને સન્માર્ગે વર્તવાનો લાખો લોકને ઉપદેશ દેતા હતા. એવા અનેક તેમના ગુણોનું સ્મરણ થતાં પોતાનામાં તેમના જેવું શરીર છતાં પણ માનસિક, વાચિક, સંબંધી, કાયિક સંબંધી, તેમના જેવો કોઈ પણ ગુણ દેખાતો નથી, મારામાં અને પ્રભુમાં ઘણો અંતર દેખાય છે, માટે એવા ગુણ હું ક્યારે નિષ્પન્ન કરીશ. એમ વિચારો થવાથી મનુષ્ય પણ પ્રભુના ગુણ સન્મુખ થાય છે અને તેનામાંથી અવગુણ ટળતા જાય છે. વળી પ્રભુની આકૃતિ ઉપર ધ્યાન દેવાથી ધ્યાનની નિશ્ચળતા થાય છે. મનુષ્યને આકારવાળી વસ્તુથી નિરાકાર વસ્તુનું સ્મરણ થાય છે. જેમ નાનાં છોકરાઓને જ્યારે ૧-૨-૩-૪ વિગેરે આંક શિખવવામાં આવે છે ત્યારે પ્રથમ ફક્ત મોહોડેથી પાઠ કરાવવા કરતાં આકૃતિ સહિત દેખાડવામાં આવે છે તો તે જલદી શિખી શકે છે, અને તેની તેના મનપર છાપ બેસી જતાં તે કદિ વિસરતો નથી, અને પછી આકૃતિ વિનાના એકહાતું ધ્યાન મનથકી નિરાકારરૂપે થાય છે. આપણે કોઈ મોટું ગામ પહેલા દેખીએ છીએ, ત્યારપછી તેનું સ્મરણ થાય છે કે તે આવા પ્રકારનું છે. જો પહેલાં આકૃતિ સહિત નગર દેખ્યું નહીં હોય તો સ્મરણ શી રીતે થાત ? માટે તેવીજ રીતે પ્રભુનું સ્મરણ થવામાં પ્રથમ આકૃતિ જોવાની આવશ્યકતા છે, તેથી પ્રભુની મૂર્તિ બનાવવાની

૧૨

જરૂર છે. તમે પણ તમારા પુસ્તકોમાં ઇસુના વધસ્થાનનો આકાર છપાવો છો. તેવું ચિત્રામણ, મોટાઓ તેમજ બાળકો દેખીને વિચાર કરે છે કે, આતું હુઃખ ઇસુને પડ્યું ને તેથી તેઓ દિલગીર થાય છે અને વળી બાળકોના તે દેખાવથી કેટલો ફાયદો થાય છે તે વિચારે માટે પ્રભુની મૂર્તિ બનાવવામાં વિશેષ શુભ છે. જેમ લૌકિક દષ્ટાંતમાં વિક્ટોરીયા રાણીની અથવા બીજા કોઈ રાજાની છબી (આકૃતિ) દેખવાથી જેમ તેના કેટલાક શુભ યાદ આવે છે તેમ પ્રભુની આકૃતિથી પણ થાય છે. પ્રભુ પોતાની મૂર્તિ પધરાવવાની શામાટે ના કહે છે? પ્રભુને પોતાની મૂર્તિ બનાવવાથી ખોટું લાગે છે એમ તમે જે કહો છો તે સંભવતું નથી. આપણી છબી દેખીને આપણા રાગી લોકોને આપણા દર્શન જેટલો લાભ થાય છે. એ તો જગતમાં પ્રસિદ્ધ વાત છે, અને સૌને તે વાત પ્રિય લાગે છે. તેમ પ્રભુને પણ તે વાત પ્રિય લાગવીજ નેહ્યે. શા માટે ખોટી લાગે? એથી પ્રભુએ મૂર્તિ નહીં બનાવવી એમ કહેવું તે અસત્ય કહે છે. તમે કહો છો કે, પ્રભુની આજ્ઞા જે લોકો પાળતા નથી તેથી પોતાની એથી પહેડીનો નાશ થાય છે તે વાત ખુદ્દી રીતે ખોટી કહે છે. કેમ કે, આખા હિંદુસ્તાનમાં હજારો વર્ષથી પ્રભુની મૂર્તિ પૂજનારા લાખો મનુષ્યો વસે છે. તે લોકોની ચાર તો શું પણ સેંકડો અને તેથી પણ ઘણી વધારે પહેડીઓ ચાલતી આવે છે. આ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી તે તમારી વાત અસત્ય કહે છે. જો તમારા મત મુજબ ખરું હોત તો હિંદુસ્તાનમાં તેવા મૂર્તિપૂજનારા કોઈની પણ પાંચમી પહેડી પહોંચી હોત નહીં, તે લોકોના કુટુંબનો કાંઈ નાશ થતો નથી માટે આ બાબતનું પ્રભુએ તમને કહ્યું એ વાક્ય અમને માન્ય નથી. આ હિંદુસ્તાન દેશમાં ૫૦૦ વર્ષની લગભગમાં યુરોપીઅન લોકોએ દેખાવ દીધો ત્યાર-બાદ તેમની ચાલચલગત તથા તેમનો પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત કહેવાય છે એમ હિંદુઓને માલમ પડ્યું. ત્યાર પહેલાં ઇસુનું નામ પણ હિંદુઓએ સાંભળેલું નહીં હતું અને તેથી ઇસુ શું હશે? તે

૨૩

પણ અહીંના લોકો બાણતા નહીં હતા, પણ ભાવીભાવથી ઇંગ્લીશ લોકોનું હિંદુસ્તાનમાં રાજ્ય થયું તેથી લોકો તેમના વિષે માહિતગાર થયા. તેઓ પહેલાં જંગલી અવસ્થામાં હતા. તેમનાં વસ્ત્ર છાલનાં હતાં. પણ તેમનામાં સંપ અને ઉદમ હોવાથી તેમની તેવી અવસ્થા ધીમે ધીમે નાબુદ થઈ અને હાલ તેમના વંશજો મોટી સારી સ્થિતિએ પહોંચ્યા છે અને તેમને સર્વોપરી સચ્ચાધિદાર ભોગવવાનો વખત મળ્યો છે. તેમની સાથે તેમના ધર્મે પણ હિંદુસ્તાનમાં પગ ભર્યો, અને બીચારા અજ્ઞાન અને ગરીબ દેડ, વાઘરી, કોળી, મોચી, વિગેરેએ ખ્રીસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કર્યો છે, ખ્રીસ્તીધર્મમાં કોઈપણ માણસ, તત્ત્વનો બાણ હોય એમ સિદ્ધ થતું નથી, તો વિશેષતઃ ધર્મ, અધર્મ, પુણ્ય, પાપની તેઓને યાંથી ખબર હોય! વગી આ તમારા ધર્મમાં દયા પણ સંભવતી નથી, કેમકે ખૂમ બરાડા પાડતી ગાયો, લેંસો વિગેરે પશુઓને તથા તરફડતી માછલીઓને મારીને પેટ ભરવામાં એ ધર્મના પાલકો જરા પણ આંચકો ખાતા નથી. જીવદયાનું ખરું સ્વરૂપ અને તત્ત્વની પીછાન તમારા ધર્મમાં મળે એમ છે નહીં અને તેથીજ દયાહિં વિષયમાં સુલટાનું ઉલટું વર્તન થાય એમાં નવાઈ નથી. અમારા તીર્થંકરે જે જે તત્ત્વ કહેલા છે તે સત્ય છે અને તેમના જ્ઞાનનો પાર નથી, તે સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શી છે. સ્વાદ્રાહધર્મ આ દુનિયામાં અનાદિનો છે અને અનંતો કાળ જ્યવતો વર્તશે, અને યોગ્ય મનુષ્ય કે જેને મુક્તિ જમાનું પાસે હશે તેનેજ આ ધર્મ પ્રાપ્ત થશે. દુનીયામાં જુદા જુદા દેશના મનુષ્યો જુદો જુદો ધર્મ પાળે છે અને એક દેશમાં પણ કેટલાક જુદા જુદા પંથ મતો ચાલે છે. પરંતુ જેણે તીર્થંકરોનાં વચન સાંભળ્યાં હશે અર્થાત જૈન ધર્મમાં આગમ અને જૈન ધર્મનાં પુસ્તકોનો અભ્યાસ શુરૂમથી કર્યો હશે તેને તો જૈનધર્મ વિના બીજો કોઈપણ ધર્મ રૂચવાનો તેમજ સત્ય ભાસવાનો નથી.

૨૪

પ્રી૦—ઈશ્વરે પોતાની શક્તિ (કુદરત) થી જગત બનાવ્યું છે અને ઈશ્વરની શક્તિ છે તેજ જગતનું ઉપાદાન (મૂળ) કારણ છે.

જૈન—ઈશ્વરની જે શક્તિ છે તે ઈશ્વરથી ભિન્ન છે કે અભિન્ન છે ? તમે કહેશો કે ભિન્ન છે, તો અમે પુછીએ છીએ કે, ઈશ્વરની જે ભિન્ન શક્તિ તે જડ છે કે ચૈતન્ય છે ? જો કહેશો કે જડ છે તો તે શક્તિ નિત્ય છે કે અનિત્ય છે ? તેમાં કહેશો કે નિત્ય છે તો તમારું કહેવું એ હતું કે આ જગતની રચનાના પહેલાં એક ઈશ્વર હતો, બીજું કોઈ પણ હતું નહીં. એ ઉન્નતના વચનની પેઠે પોતાના વચનને જૂઠું કર્યું કરશે, કેમકે મુખથી કહો છો કે શક્તિ નિત્ય છે અને બીજું વચન કહો છો કે આ જગતની રચનાના પહેલાં એકલો ઈશ્વર હતો, આ વગરવિચારનું બોલવું છે. કદાચ કહેશો કે અનિત્ય છે, તો તે શક્તિનું ઉપાદાન (મૂળ) કારણ બીજી શક્તિ થશે તેની વળી બીજી શક્તિ એમ અનવસ્થા દ્વષણ આવે છે. વળી કહેશો કે, ઈશ્વરની શક્તિ ચૈતન્ય છે, તો વળી તે શક્તિ નિત્ય છે કે અનિત્ય છે. બંને પક્ષોમાં પણ અનવસ્થા દ્વષણ આવે છે. વળી કદાપિ કહેશો કે ઈશ્વરની શક્તિ ઈશ્વરથી અભિન્ન છે, તો સર્વ પદાર્થો ઈશ્વરમય થઈ ગયા અને તેથી સર્વ વસ્તુને ઈશ્વર કહેવું જોઈએ. જો સર્વ વસ્તુ, ઈશ્વર થાય તો સાડું, ખરાબ, સ્વર્ગ, નર્ક, પુણ્ય, પાપ, રંક, રાજ, ચોર, સાધુ, મૂર્ખ, પંડિત, પશુ, પક્ષી; જલચર ઇત્યાદિક સર્વ વસ્તુઓ પોતે ઈશ્વર થઈ ગઈ. ત્યારે જગતને ઈશ્વરે શું રચ્યું ? પોતેજ પોતાનું સત્યાનાશ કર્યું. આ પ્રથમ કલંક ઈશ્વરને લાગુ પડતું થાય. બીજું કલંક આવે છે કે જ્યારે સર્વ વસ્તુ ઈશ્વર બની ત્યારે મનુષ્યોને બાઇબલમાંની ઇસ કલમો કહેવાનું શું પ્રયોજન ? ત્રીજું કલંક, એ આવે છે કે પોતાના જ્ઞાનનો મહિમા દેખાડવાને પોતાના પુત્ર ઇસુને જગત્પર મોકલ્યો, શુદ્ધથી અશુદ્ધ બન્યો એ બોલ્યું કલંક. હવે કોઈ વસ્તુ જગત્માં સારી જોટી

૨૫

રહી નહીં, કેમકે સર્વ વસ્તુ ઇશ્વરમય બની ગઇ. સર્વવસ્તુમય
ઈશ્વરત્વાત્ એ પાંચમું કલંક. એમ ઇશ્વરપર ઉપર મુજબ પાંચ
કલંક પડે. માટે તમારું કહેવું પ્રમાણભૂત કહેવાશે નહીં.

ખ્રીસ્તી-અમારો ઇશ્વર સર્વશક્તિમાન છે. એ હેતુથી
ઇશ્વર ઉપાદાન (મૂળ) કારણ વિના જગત્ બનાવી શકે છે.

જૈન-આ તમારું કહેવું પંડિત પુરૂષો કબુલ કરશે નહીં;
કેમકે આ તમારા કહેવામાં કોઇ પ્રમાણ નથી. ઉપાદાન (મૂળ)
કારણ વિના કાર્યની ઉત્પત્તિ કદિ થઈ શકતી નથી. જેમ
ઉંટ-ગધેડાને સીંગડું આ પ્રમાણ તમારા કહેવાને બાધ કરે છે.
પરંતુ સાધનવાળું કોઇ નથી.

ખ્રીસ્તી-ઇશ્વર પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી સિદ્ધ થાય છે, તો તેને
સૃષ્ટિ કર્તા (જગત્ની રચનાનો કરનાર) કેમ મનાય નહીં ?

જૈન-તમે કહો છો તેમ જો પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી ઇશ્વર
જગત્કર્તા સિદ્ધ થાય તો સર્વ કોઇ માને, અને તે સંબંધી
વાદવિવાદ પણ થાય નહીં, કારણ કે પ્રત્યક્ષપ્રમાણવસ્તુમાં
વિવાદ થતો નથી. પણ સાંમળો. તમારા સવાલ જવાબની પહેલી
પોથીમાં દેવ કેવો છે ? એવો પ્રશ્ન ઉઠાવી તેના ઉત્તરમાં જણાવ્યું
છે કે, દેવ નિરાકાર છે. તેથી તમે કહો છો તેમ ઇશ્વર પ્રત્યક્ષ
પ્રમાણથી દેખાવાનો પણ અસંભવ છે. માટે એ તમારું કહેવું
ખોટું કરે છે.

ખ્રીસ્તી-વાહ ? કર્તા વિના જગત્ થતું હશે કે ? ચાલો,
પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ રહ્યું, તો હવે અનુમાન પ્રમાણથી ઇશ્વર જગત્કર્તા
સિદ્ધ થાય છે તે તમારાથી ના પડાય તેમ છે કે !

જૈન-હા, અનુમાનપ્રમાણથી પણ જગત્નો કર્તા
ઇશ્વર સિદ્ધ થતો નથી. કેમકે, જ્યારે ઇશ્વરે જગત્
બનાવ્યું એમ તમે કહો છો ત્યારે બતાવશો કે, તે જગત્
નિત્ય બનાવ્યું કે અનિત્ય બનાવ્યું ? તેમાં વળી કદાચ જો
તમે કહેશો કે, જગત્, પશુ, પંખી, પ્રાણી અને મનુષ્ય નિત્ય

૨૬

બનાવ્યાં તો નિત્યનું શું લક્ષણ છે તે વિચારો એટલે એ આપોઆપ જોડું છે એમ તમને સમજાશે. કેમ કે નિત્ય વસ્તુ તેનેજ કહેવાય છે કે જે ત્રણે કાળમાં એકરૂપ હોય; પરંતુ તે પ્રમાણે જગતમાં વસ્તુઓ ત્રણે કાળમાં એકરૂપમાં દેખાતી નથી, માટે જગત, પશુ, પંખી વિગેરે નિત્ય બનાવ્યાં એમ માની શકાય એવું નથી. વળી જો તમે કહેશો કે જગત અનિત્ય બનાવ્યું, તો તે પણ જોડું ઠરે છે. કારણ કે નિત્ય એવો જે પ્રભુ તે થકી નિત્યવસ્તુ બનવી જોઈએ, અનિત્ય વસ્તુ તેથકી બનેજ કેમ? અને જો અનિત્ય બને તો ઇશ્વરમાં અનિત્યપણું આવી જાય; અને તેથી ઇશ્વર પોતેજ અનિત્ય બને છે. જ્યારે પોતે ઇશ્વર અનિત્ય એટલે નાશવાળો ઠરે છે તો આ જગત નિત્ય તે શી રીતે બનાવી શકે? કેમકે નાશ થવાવાળી વસ્તુથી અનાશવાન વસ્તુ બનતી નથી. વળી જગતમાં જીવોને પ્રભુએ પ્રથમ નિર્મળ બનાવ્યા, પણ પ્રભુના કહેવા પ્રમાણે નહોં વર્તવાથી તે પાપી થયા; એ તમારું કહેવું ઘણું અચુકત દીસે છે. કેમકે વિચારશો તો સમજાશે કે, જ્યારે જીવને નિર્મળ બનાવ્યો ત્યારે તેનામાં પાપ કરવાની શક્તિનો સંભવજ કેમ મનાય? અને જો તેમ મનાય નહીં, તો જીવને પાપ કરવાની શક્તિ પ્રથમથી કહેવાશે નહીં ત્યારે પછી તે કેવી રીતે પાપી બન્યો? અને તેનામાં પાપ કરવાની શક્તિ ક્યાંથી આવી?

ખ્રીસ્તી—જ્યારે આદમ અને હવાને પ્રભુએ એડનવાડીમાં મૂક્યાં ત્યારે તેમણે તેઓને કહ્યું કે, આ વાડીનાં ફળ ખાશો નહીં, પરંતુ સેતાનના લલચાવવાથીજ ખાધું ત્યારથી પ્રભુની આજ્ઞાના ભંગથી પાપી બન્યાં પણ પહેલાં તો નિર્મળ અને પવિત્ર આદમ અને હવાને પ્રભુએ બનાવ્યાં હતાં.

જૈન—પરમેશ્વરે આદમ અને હવા મારી આજ્ઞામાં રહેશે કે નહીં એવું જાણવાને તેમને ફળ ખાવાની મનાઈ કરી હતી તે પણ કહેવું જોડું છે. કેમકે જે કોઈ વસ્તુનું સ્વરૂપ આપણે

૨૭

મંત્રાખર બંધુતા ન હોઈએ ત્યારે તેની પરીક્ષા કરીએ છીએ. અર્થાત્ અજ્ઞાનકદશામાં પારખવાની મરજી થાય છે. પરંતુ પ્રભુ તો અપારજ્ઞાની છે, આદમ અને હવા તેણે બનાવ્યાં; ત્યારે તેના મનની વાત પણ અગાઉથી પ્રભુએ જાણવી જોઈએ. છતાં આ કેકાણે તમારા કહેવા ઉપર વિચારતાં અગાઉથી પ્રભુએ વાત જાણી એમ સંભવતું નથી. આદમ અને હવાના મનની વાતની તેને ખબર નહોતી માટે તેણે તેમની પરીક્ષા કરી જણાવ્ય છે. તેથી કરીને તમારો પ્રભુ અપારજ્ઞાની સિદ્ધ થતો નથી. વળી જો તમે કહેશો કે આદમ અને હવાના મનના વિચાર પ્રભુ જાણતો હતો તેમ છતાં ફક્ત પરીક્ષા કરવાને ફળ ખાવાની મનાઈ કરી હતી. આ પણ સુકત નથી. કારણ કે જે વાતનું જેને સંપૂર્ણ જ્ઞાન છે તે વાતની તેને પરીક્ષા કરવાનું કંઈપણ પ્રયોજન હોયજ નહીં. તો પ્રભુ કે જે સંપૂર્ણ જ્ઞાનવંત છે અને તેમના મનના વિચાર તે જાણતો હતો ત્યારે તેને એવી પરીક્ષા કરવાનું પ્રયોજન શું ? અને તેથી ફળ શું ? વળી પહેલાંથી જાણવામાં તો હતું કે આદમ આજ્ઞા ભંગ કરવાનો છે છતાં વિના પ્રયોજને મનાઈ કરી તેથી એમ અનુમાન થાય છે કે પ્રભુના મનમાં આજ્ઞા ભંગ થવા સ્વંયથી કાંઈક ઘટ્યપટ્ય હતું, નિશ્ચયાત્મક નહોતું. ઇત્યાદિક ઘણાજ તમારા મતમાં દ્વંષણો આવે છે. વળી આદમ અને હવાએ પ્રભુની આજ્ઞા ભંગ કરી તેથી તેને પાપયુક્ત કર્યા તો હાલ હજારો જીવો જન્મથીજ લુલાં, આંધળાં, બહેરાં જન્મે છે; તેણે પ્રભુની શી આજ્ઞા ભંગ કરી હતી કે તેઓ એવા જન્મ્યા ? કાંઈ નહીં. માટે ઈશ્વર, જીવને નિર્મળ, પાપી કે પુણ્યવાન બનાવી શકતો નથી. જીવ પોતાના કર્મના ઉદય પ્રમાણે પાપી અને પુણ્યવાન બને છે.

ખ્રીસ્તી—પ્રભુએ જગતની રચના, જીવના ઉપસરમાટે બનાવી છે. જીવોની પાસે ધર્મ કરાવી અનંત સુખ દેવા માટે બનાવી છે.

જૈન—ધર્મ કરાવીને જીવોને અનંત સુખ આપવું તે પરાંપકાર છે એતો ઠીક, પરંતુ જે જીવો પાપ કરીને નર્કમાં

૨૯

જ્યે તેઓના ઉપર પ્રભુએ શો ઉપકાર કર્યો. એ જીવોને દુઃખી કર્યાથી પ્રભુ શું પરોપકારી કરવાનો ? ના, નહીં કરવાનો.

ખ્રીસ્તી—એમને નર્કમાંથી કહાડીને સ્વર્ગમાં લઈ જશે.

જૈન—હીક. તો તેમને નર્કમાં શા કારણથી જવા દીધા ?

ખ્રીસ્તી—પ્રભુ જે કાંઈ જીવની પાસે પાપ પુણ્ય કરાવે છે તે કાંઈ જીવને આધીન નથી. પ્રભુ તો જે ઇચ્છે છે તે કરી શકે છે. જેમ બાજીર લાકડાની પુતળીને જેમ ચાહે તેમ નચાવી શકે છે. પુતળીને આધીન બાજીર નથી.

જૈન—જ્યારે જીવને કાંઈ આધીન નથી ત્યારે સારા ખોટાનું ફળ પણ જીવને થવું નહીં જોઈએ. જેમ કોઈ સરદાર (નાયક) કોઈ નોકરને કહે કે તું અમુક કામ કર. પછી નોકર તે કામ કરે ને તેનું પરિણામ સારું અથવા ખરાબ થાય તો તે નાયક શું નોકરને દંડ દઈ શકે છે ? ના કાંઈપણ દંડ દઈ શકતો નથી. તેવીજ રીતે ઇશ્વરની આજ્ઞાથી જ્યારે જીવે પાપ પુણ્ય કર્યા તો તેનું ફળ જીવને થવું જોઈએ નહીં અને તેથી જીવની ખરાબ ગતિ પણ થવી જોઈએ નહીં.

ખ્રીસ્તી—જીવે કરેલાં પાપ પુણ્યના અનુસાર પ્રભુ જીવોને દંડ આપે છે, તે કારણથી ઇશ્વર અદોષિત ઠરે છે. જે જીવું કરે તેને તેવું ફળ મળે છે.

જૈન—આ તમારા કહેવાથી સંસાર અનાદિ ઠરે છે. વળી ઇશ્વર કર્તા નથી તે પણ સિદ્ધ થાય છે. વળી જે કોઈ જીવ છે તેને જે કાંઈ આ ભવમાં પ્રાપ્ત થાય છે તે પૂર્વ જન્મના કરેલા સુકૃતથી અથવા દુષ્કૃતથી થાય છે, અને પૂર્વ જન્મમાં જીવને જે સુખ દુઃખ મળ્યું તે તેના પૂર્વના જન્મમાં કરેલા પુણ્યપાપાનુસાર મળ્યું બાજીરું. એમ ઉત્તરોત્તરજન્મ થકી સુખદુઃખ ભોગવવું થાય છે, એમ કરતાં સંસાર અનાદિ સિદ્ધ ઠરે છે. હવે વિચાર કરો કે જગત્કર્તા ઇશ્વર કેવી રીતે સિદ્ધ ઠરે છે ? વળી કર્મ છે

૧૬

તે ઇશ્વરી સ્વતંત્ર છે કે પરતંત્ર છે? જો કર્મ સ્વતંત્ર હોય તો જગત્કર્તા ઇશ્વર કેમ થાય? અને જો પરતંત્ર (પરાધીન કર્મ) હોય તો ઇશ્વરને આ જગત્ની ઉપાધિ વળગે છે. માટે ઇશ્વર જગત્કર્તા નથી અને જગત્ તો અનાદિ છે, એ વાત ખરી છે.

હવે અન્યદર્શનીઓએ જેવી રીતે જગત્નો કર્તા ઇશ્વર માન્યો છે તે દર્શાવીએ છીએ. જગત્નું ઉપાદાન (મૂળ) કારણ ઇશ્વર છે. એક ઇશ્વર અને બીજી સામગ્રી એ બે પદાર્થ અનાદિ છે. પૃથ્વી, જળ, અગ્નિ, વાયુ, એ ચારના પરમાણુ, આકાશ, કાળ, દિશા, આત્મા અને મન છે. આ નવ નિત્ય છે, અને દુનિયા અનાદિથી છે, કોઈની પણ બનાવેલી નથી, તેઓ જગત્કર્તા નીચે મુજબ સિદ્ધ ઠરે છે.

उपजाति छंद.

कर्तास्ति कश्चिज्जगतः सचैकः । ससर्वगः ससावशः सनित्यः॥
इमाकुहेवाकविडंबनाः स्युः । तेषानयेषा मनुशासकस्त्वम् ॥

સ્થાદ્વાદમંજરી.

અર્થ:—આ જગત્ પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણોથી દેખાય છે. આ જગત્ ચરાચરનો રચનાર કોઈપણ પુરૂષ વિશેષ છે. પૃથ્વી, પર્વત, સમુદ્ર વિગેરે સંપૂર્ણ જગત્ કાર્ય હોવાથી તેનું કારણ કોઈપણ હોવું જોઈએ. કારણ કે જે જે કાર્ય છે તે તે કારણવિના ઉત્પન્ન થઈ શકતાં નથી. જેમ કે, ઘટ, પટ, હંડ, આગગાડી. તેમ આ જગત્ કાર્યરૂપ દેખાય છે, માટે તેનો કારણભૂત ઇશ્વર અવશ્ય માનવો જોઈએ, તો તે પ્રભુ છે. ૨ વળી ઇશ્વર છે તે એક છે. જો ઘણા પ્રભુ હોય તો એક એક કાર્ય કરવામાં સર્વની બુદ્ધિ બુદ્ધિ બુદ્ધિ થઈ જાય, ત્યારે કાર્ય ઉત્પન્ન થાય નહીં. માટે એક ઇશ્વર માનવાની જરૂર છે. વળી કોઈ ઇશ્વર આપની ઇચ્છાથી ચાર પગવાળાં મનુષ્ય બનાવે, બીજો ઇશ્વર છ પગવાળાં ચાર પગવાળાં મનુષ્ય બનાવે, ત્રીજો આઠ પગવાળાં મનુષ્ય બનાવે,

૩૬

વળી કોઈ આંખના ઠેકાણે કાન બનાવે અને કાનના ઠેકાણે આંખ બનાવે, માટે એકજ ઇશ્વર હોવો જોઈએ. ૩ ઇશ્વર છે તે સર્વવ્યાપી છે. જો સર્વવ્યાપી ન હોયતો ત્રણ ભુવનને એકીવખતે કેવી રીતે ઉત્પન્ન કરી શકે ? એક કાળમાં સર્વને બનાવી શકે નહીં. જેમ કુંભાર જે ઠેકાણે હોય છે તે ઠેકાણે કુંભ બનાવી શકે છે. પરંતુ દેશાવરમાં બનાવી શકતો નથી, ૪ તથા ઇશ્વર જે છે તે સર્વજ્ઞ છે. સર્વજ્ઞ ન હોય તો સર્વ કાર્યોનું ઉપાદાન કારણ બાણી શકે નહીં, અને ઉપાદાન કારણ બાણી ન શકે તો વિચિત્ર જગત્ કેવી રીતે બનાવી શકે ? ૫ ઇશ્વર પોતાને વશ છે. પોતાની ઇચ્છાથી સર્વને સુખ દુઃખ આપે છે. ઇશ્વર વિના સર્વને સુખ દુઃખ આપવાને કોઈ સમથ નથી; અને જો ઇશ્વરને પરતંત્ર (પરાધીન) માનીયે તો સુખ્ય કર્તા ઇશ્વર ન રહે. ૬ ઇશ્વર નિત્ય છે. જો અનિત્ય હોયતો તેને બનાવવાવાળો બીજો કોઈ ઇશ્વર હોવો જોઈએ. વળી તેના માટે બીજો જોઈયે આવી રીતે અનવસ્થા રૂપે આવે, માટે ઇશ્વરને નિત્ય કહીએછીએ.

જૈનો તરફથી ઉત્તર પક્ષ એટલે સામો જવાબ.

પ્રથમ અનુમાન તમોએ કર્યું તે ખોટું છે. આ અનુમાનથી વ્યાપ્તિ પ્રહણ થતી નથી. વળી તમે કહેશો કે ઇશ્વર જગત્ કર્તા શરીરવાળો છે કે શરીર રહિત છે ? તમો કહેશો કે અમારી પેઠે શરીરવાળો છે કે પિશાચાદિકની પેઠે અદૃશ્ય છે ? પ્રથમ પક્ષ માનશે તો પ્રત્યક્ષ બાધ આવે છે, બીજો પક્ષ માનશે તો ઇશ્વર દેખાતો નથી, તે ઇશ્વર દેખાતો નથી. તે ઇશ્વરના મહાત્મ્યથી કે અમારા કમનસીબથી ? હવે પ્રથમ પક્ષ માનશે કે ઇશ્વરના મહાત્મ્યથી ઇશ્વર દેખાતો નથી તો તેમાં કોઈ પ્રમાણ નથી. બીજા પક્ષમાં સંદેહની નિવૃત્તિ નહીં થાય, કેમકે ઇશ્વર છે કે નહિ એવો સંશય રદ્દાં કરજો. વળી ઇશ્વરને શરીર રહિત માનશે તો ઇશ્વર કોઈ પણ કર્મ કરવાને સમર્થ નહીં થાય. જેમ આકાશ, અશરીરી હોવાને લીધે તેનાથી જેમ

૩૧

કોઈપણ કાર્ય થતું નથી તેમ ઇશ્વરથી પણ થવાનું નથી. આકાશ નિત્ય વ્યાપક અક્રિય છે તો તે અકર્તા છે. તેમ ઇશ્વર પણ પણ અકર્તા છે, વળી તમે ઇશ્વરને એક માનો છો તે પણ ખોટું છે. એક મધપુડા બનાવવામાં સર્વ માખીઓ એકમતે થઈ મધપુડા બનાવે છે તો ઇશ્વર પરમાત્મા, નિર્વિકાર, નિરૂપાધિક જ્યોતિસ્વરૂપોનો એકમત કેમ નહીં થાય. શું તમે ઇશ્વરને કીડાથી પણ બુદ્ધિહીન, અજ્ઞાની બનાવ્યા કે જેથી એકમત થતો નથી.

પૂર્વપક્ષ—માખીઓ ઘણી ભેગી થઈ એક મધપુડા બનાવે છે તે પણ ઇશ્વરના વ્યાપારથી મધપુડા બને છે.

ઉત્તરપક્ષ—ત્યારે તો ઘડો બનાવવો, પરત્તી ગમન કરવું, ચોરી કરવી મારવું, ઇત્યાદિક સર્વ કામ ઇશ્વરના વ્યાપારથી બને છે એમ માનવું ભેદજો, ને સર્વજીવ અકર્તા સિદ્ધ થશે. ત્યારે પુણ્ય પાપનું ફળ કેને થવાનું ?

પૂર્વપક્ષ—જીવ, કુંભાર, ચોર ઇત્યાદિક સર્વે સ્વતંત્રતાથી (સ્વાધીનતાથી) પોતપોતાનું કાર્ય કરે છે.

ઉત્તરપક્ષ—ત્યારે માખીઓએ શું અપરાધ કીધો કે તેને સ્વાધીનપણું કહેતા નથી. વળો અનંત ઇશ્વર નો માનવામાં આવે તો એક જગત્ બનાવવામાં વિવાદ થઈ જાય તોતે વિવાદને કોણ દૂર કરે ? વળી એક ઇશ્વરને દેખીને બીજો ઇશ્વર અદેખાઈ કરે કે તું મારે તુલ્ય કેમ છે ? આ માનવું પણ તમારું અજ્ઞાન છે. કેમકે ઇશ્વર બગવાન સર્વજ્ઞ છે તો સર્વનું જ્ઞાન એકસરખું થયું અને તેથી એકસરખું જ્ઞાન થવું ભેદજો. વળી ઇશ્વરો પવિત્ર છે, તેથી તેમને ઝઘડા સંભવતા નથી, અને ઝગડો કદાપિ કરશે તો તેને ઇશ્વર કોણ કહેશે ? અને જગત્કર્તા ઇશ્વર કેમ ઠરશે ? માટે ઇશ્વર અનંત માનવામાં કોઈપણ દુષણ નથી. ૩ વળી ઇશ્વર સર્વવ્યાપક છે તે પણ પ્રમાણિક નથી. ઇશ્વર સર્વવ્યાપક શરીરથી છે કે જ્ઞાનથી છે ? ને શરીરથી સર્વવ્યાપક ઇશ્વર માન્યો તો સર્વ જગાએ ઇશ્વરનું શરીર સમાઈ

૩૨

મયુ' અને બીજા પદ્ધતિને રહેવા માટે જગા પણુ નહીં મળવાની, માટે ઇશ્વર, શરીરવડે સર્વવ્યાપક ઠરતો નથી, જ્ઞાનેકરી સર્વ-વ્યાપક માનશે ત્યારે સિદ્ધ સાધ્ય નથી. વેદોમાં પણ ઇશ્વર શરીરવાળો માનેલો છે. ૪ ઇશ્વર સર્વજ્ઞ પણ ઠરતો નથી, કેમકે જો ઇશ્વર સર્વજ્ઞ હોત તો જગત્કર્તાનું ખંડન કરવાવાળા અમને તેણે કેમ ઉત્પન્ન કર્યા? વળી કહેશે કે જન્માંતરમાં ઉપાર્જિત કરેલાં શુભાશુભ કર્મના અનુસારથી ફળ આપે છે તો ઇશ્વર સ્વતંત્ર (સ્વાધીન) ઠરતો નથી. કેમકે કર્મવિના ઇશ્વર ફળ આપવાને સમર્થ નથી, ત્યારે ઇશ્વરને આધીન કાંઈપણ રહ્યું નહીં, જેવાં કર્મ કર્યા હશે તેવાં ફળ મળશે. વળી ઇશ્વર જગત્કર્તા નિત્ય માનશે જો એકાંતથી તો તે જગત્ નવું નવું બનાવ્યા કરશે કારણકે જગતને રચવાનો સ્વભાવ ઇશ્વરમાં નિત્ય છે. વળી કહેશે કે જગતને બનાવવાનો ઇશ્વરમાં સ્વભાવ નથી ત્યારે તો કોઈપણ વખત જગતને ઇશ્વર રચી નહીં શકે. વળી જીવોને રચવાનો સ્વભાવ ઇશ્વરનો એકાંત નિત્ય માનશે તો સર્વદા જીવો ઉત્પન્ન થયા કરશે અને કદી પણ જીવોનો નાશ થશે નહીં. વળી તમે ઇશ્વરમાં જગત રચવાની તથા નાશ કરવાની એમ બે શક્તિ માનશે તો તે પણ ખોટું ઠરે છે. કારણકે ઉત્પત્તિ અને નાશ કરનારી પરસ્પર વિરુદ્ધ શક્તિ કોઈપણ વખતે એક ઠેકાણે રહી શકશે નહીં. જે કાળમાં જગત રચવા માંડશે તેજ કાળમાં નાશ કરનારી શક્તિ નાશ કરી નાખશે. એમ જ્યારે પરસ્પર બે શક્તિઓનો વિરોધ થશે ત્યારે જગત બનશે પણ નહીં અને તેનો નાશ પણ થશે નહીં; ત્યારે અમારો મત સિદ્ધ થાય છે. અમારા મતમાં કોઈએ જગત બનાવ્યું નથી. આ જગતનો કદિ પ્રલય (નાશ) પણ થવાનો નથી અને આ જગત અનાદિ અનંત છે તે સિદ્ધ ઠયુ. આ પ્રમાણે વિચારી જોતાં જગતનો કર્તા ઇશ્વર સિદ્ધ ઠરતો નથી. ઇશ્વર એક છે તે પણ કહેવું ખોટું ઠયુ. એમ છએ પક્ષો પણ ખોટા ઠરે છે. તેમ બીજા લોકો પણ જગત્કર્તા સિદ્ધ કરવાને જેટલી યુક્તિઓ કરે છે તેટલી આકાશના કુલ્લી પેઠે ખોટી ઠરે છે. વિશેષ જગ-

૩૩

તકર્તાનું ખંડન જોવું હોય તો સમ્મતિતર્ક, દ્વાદશસારનયચક્ર, સ્યાદ્વાદરત્નાકર, અનેકાંતજયપતાકા, સ્યાદ્વાદકલ્પલતા, સ્યાદ્વાદમં-
જરી. સ્યાદ્વાદરત્નાકરઅવતારિકા, સૂયકાંગ, નંદીસત્ર, પ્રમાણુપ-
રીક્ષા, ન્યાયાવતાર, વિગેરે જૈનધર્મના ગ્રંથો દેખવા.

પ્રીસ્તી—તમે જૈન લોકો જીનપ્રતિમાની પૂજા કરવી તથા તેને નમસ્કાર કરવો તથા મુકિતને આપનાર પ્રતિમાને જાણવી એમ જે સમજો છો, તે મૂર્ખતાનું લક્ષણ છે.

જૈન—જીનેશ્વરભગવાનની પ્રતિમા દેખવાથી પરમેશ્વરના ગુણોનું સ્મરણ થાય છે. જેમ કાગળપર લખેલા અક્ષરોથી પ્રભુના ગુણોનું સ્મરણ થાય છે તેમ જીનેશ્વરની પ્રતિમાથી પણ ઘણાજ ગુણો થાય છે.

પ્રીસ્તી—પ્રતિમાને દેખવાથી અરિહંત ભગવાનના સ્વરૂપનું સ્મરણ થાય છે એ વાત ખરી; પણ તેની (ભગવાનની મૂર્તિની) પૂજા લક્ષિત કરવાથી શું ફળ થાય છે ?

જૈન—તમારા મત મુજબ બાઈબલ વિગેરે પુસ્તકો વાંચવા સાંભળવાથી પ્રભુના ગુણોનું તથા તેમના ઉપદેશનું જ્ઞાન થઈ જાય છે, તો તે વાંચવા સાંભળવાની અગત્ય છે તેથી તમે બાઈબલ વિગેરે પુસ્તકો રૂમાલમાં બાંધી જાપતાખંધ રાખી જેમ તેને માન આપો છો તેમ અમે પણ પ્રભુને માન આપીએ છીએ અને તેની ભક્તિ કરીએ છીએ. કારણકે ચોવીસમા તીર્થંકર મહાવીર-સ્વામીપ્રભુ થઈ ગયા તેઓ સર્વજ્ઞ હતા. તેમણે ઘણા મનુષ્યોને જૈનધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો હતો. હાલ પીસ્તાળીસ આગમે વિગેરે પુસ્તકો છે તે પ્રભુના મુખની વાણી છે અને તેના કહેનાર જીનેશ્વર વીરભગવાન છે, માટે અમે પ્રભુની મૂર્તિને સાક્ષાત્ ભગવાન માનીએ છીએ અને તેમના મુખની વાણીરૂપ જે સિદ્ધાંત તેને પણ અત્યંતભક્તિથી પૂજીએ છીએ.

પ્રીસ્તી—જેમ પથ્થરની ગાય દ્ધ આપતી નથી તેમ

૩૪

પ્રભુની મૂર્તિ પણ કાંઈ ફળ આપી શકતી નથી, તો તેવી પ્રભુની મૂર્તિ શા કારણથી માનવી જોઈએ ?

જૈન—સાંભળો, જેમ કોઈ મનુષ્ય મુખથી ગાય ગાય એવો શબ્દ કરે છે તેથી તેને દુધ મળતું નથી. વળી લાડુ લાડુ એવો શબ્દ પોકારવાથી આપણું પેટ લાડુથી ભરાઈ જતું નથી તે તમા સારી પેટે જાણો સમજો છો તો કહેશો કે ઇસુ ઇસુ, પ્રભુ પ્રભુ, તું મારું રક્ષણ કર એમ બોલવાથી પોકારવાથી શું ફળ મળે ? અલગત તેનું ફળ કાંઈ ન મળતાં નિષ્ફળ જડખુ દુખ્યાં કરે એમ તમારા મત મુજબ સિદ્ધ થાય, માટે તેવું પ્રભુ ઇસુનું નામ દેવાનું શું પ્રયોજન છે ? તમારે ન દેવું જોઈએ.

ખ્રીસ્તી—અરે ! મારા જૈન મિત્રો ! ઇસુ અને પ્રભુનું નામ લેવાથી અમારું અંતઃકરણ શુદ્ધ થાય છે, અને પવિત્ર થઈએ છીએ.

જૈન—એતો ઠીક; અમો ક્યાં તેની ના કહીએ છીએ. પણ સાંભળો, જેવી રીતે ઇશ્વરનું નામ ફક્ત મુખે પોકારવાથી તમે શુદ્ધ થવાનું માનો છો તેમ જીનેશ્વર ભગવાનની મૂર્તિ દેખવાથી તેના ગુણનું સ્મરણ થતાં અમારો આત્મા નિર્મળ થાય છે અને પાપરૂપી કાદવ દૂર થઈ જાય છે, અને પ્રભુના સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થઈ જાય છે.

ખ્રીસ્તી—પ્રભુના નામથી પવિત્ર થઈ શકાય છે તો વળી મૂર્તિ બનાવવાનું શું પ્રયોજન છે ?

જૈન—પ્રભુના નામના ઉચ્ચારણથી નિર્મળ થવાય છે એ ખરું છે, તે પ્રમાણે તેની મૂર્તિ દેખવાથી અને તેની પૂજા કરવાથી વહેલા અને વધારે નિર્મળ થઈએ છીએ. જેમ કોઈ યૌવનવાળી સુંદર સ્ત્રીનું નામ લેવાથી જેટલો મનોવિકાર થાય છે તેના કરતાં અધિક, એવી સ્ત્રીની મૂર્તિ (છબી) દેખવાથી વિષયરાગ ઉત્પન્ન થાય છે; વળી સ્ત્રીના ચિત્રામણને પણ દેખવાથી વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે; રાગીની મૂર્તિ (ફોટો) દેખવાથી રાગ ઉત્પન્ન થાય છે;

૩૫

તેમ વીતરાગની મૂર્તિ દેખવાથી શાંતરસ ઉત્પન્ન થાય છે; તેટલા પ્રમાણમાં નામ લેવાથી રાગ તેમજ શાંતરસ ઉત્પન્ન થતા નથી, એ તમો વિચારી જોશો તો તુરત સમજાશે, માટે પ્રભુની મૂર્તિ અવશ્ય માન્ય અને પૂજવા યોગ્ય છે.

ખ્રીસ્તી—પરમેશ્વરની મૂર્તિ (છબી) આજ કાલ કોઈ બુદ્ધિમાન માનતા નથી.

જૈન—ના, એ ખરું નથી બુદ્ધિમાનો તો સર્વે માને છે.

ખ્રીસ્તી—કયા બુદ્ધિમાનો માને છે ?

જૈન—પ્રથમ તો સાંસારીકવિદ્યાવાળા સર્વબુદ્ધિમાનો માને છે ભૂગોળ, ખગોળ, ક્ષીપ, વિદ્યાયતનું ચિત્ર વિગેરે આકારે સર્વે કોઈ માને છે. બુદ્ધિ, ઇંદ્રિય વધ સ્થંભ ઉપર ચઢાવ્યો તેનું ચિત્રામણુ તે પણ ઇંદ્રિયની મૂર્તિ શું કહી શકાતી નથી ? મૂર્તિ એટલે પ્રભુ જેવા શરીરવાળા હતા તેવી લાકડાની, પત્થરની, માટીની, કાંતની, અથવા ચિત્રામણુની (ચિત્રેલી) જે પ્રભુની, આકૃતિ તેનેજ મૂર્તિ કહેવામાં આવે છે. માટે તેની છબી પડાવો કે ચિત્ર કરાવો તે સર્વે મૂર્તિરૂપજ છે. વધસ્થંભ ઉપર ચડાવેલા ઇંદ્રિય, તેનું જે ચિત્રામણુ (ચિત્ર) તે પણ મૂર્તિરૂપે છે. તો શા કારણથી તમે મૂર્તિ માનતા નથી એમ વદો છો ? શું રૂપ, સોનુંજ ધન કહેવાય છે કે ? હાલમાં ઇંગ્લીશ લોકોએ કાઢેલી નોટો શું ધનની ગરજ સારતી નથી ? હાલ, અલખત તેનાથી ગરજ સારે છે. તેમ ઇંદ્રિયનું ચિત્રામણુ વધસ્થંભ રૂપે છે તે પણ મૂર્તિની ગરજ સારે છે. નાટકોમાં ભજવાતા ખેલોમાં કોઈ વનરાજ, સિદ્ધરાજ, લીલાવતી વિગેરેનાં રૂપો ધારણ કરે છે તેથી પૂર્વે થઈ ગયેલા પુરૂષોનાં ચરિત્રો યાદ આવે છે કે તે પુરૂષો મહાભગવાન ગુણી હતા. પ્રજાને સારી રીતે પાળતા હતા, તેમ પ્રભુની મૂર્તિથી પણ પૂર્વે થઈ ગયેલા પ્રભુની યાદી આવે છે, અને તેમણે જે જે ઉપદેશ આપ્યા, જે જે ઠેકાણે ફર્યા, મનુષ્યના હિતને માટે જે જે આજ્ઞાઓ કરી તે તે સર્વે યાદ આવે છે અને મનઉપર

૩૬

સારી અક્ષર થાય છે. માટે ખોટો આગ્રહ તથા હાથને પ્રભુની મૂર્તિ અવશ્ય માનશે તે આત્મા, સુખ પામશે. જુઓ-બ્રાહ્મણો પણ પોતાના દેવની મૂર્તિ બનાવે છે, તેમ જૈનો પણ મૂર્તિને માને છે. વળી મુસલમાન પણ કબર કર્બલાના એક પત્થરને પૂજ્ય તરીકે માની પુલ ચઢાવે છે. રોમનકેથોલિક ખ્રીસ્તિયો પણ ઇશુ વગેરેની મૂર્તિને માને છે એમ સર્વ કોઈ મૂર્તિ માનતા આવ્યા છે. અમારો જૈન લોકોનો ધર્મ પ્રાચીન અનાદિનો છે તેને યોગબાવનાર જીનેશ્વર ભગવાનની મૂર્તિઓ છે કે જે હાલમાં કેટલેક ઠેકાણે ભોંયમાંથી નીકળે છે, તેને દેખી લોકો જાણે છે કે, ખરેખર આ પ્રાચીન ધર્મ છે. પહેલાં જૈનધર્મનો ઘણો વિસ્તાર હતો તેની મૂર્તિઓ ખાત્રી આપે છે. સંપ્રતિરાત્રિએ તો સવા કરોડ બિંબ ભરાવ્યા હતા. અહો મારા મિત્ર ! આવી રીતે મૂર્તિ પ્રાચીન કાળની સિદ્ધ ઠરે છે તો તેમાં પોતાની મતિકલ્પના ઢોડાવીને મૂર્તિ નહીં માનવી એવી તમારી માન્યતામાં ઘણી અજ્ઞાનતા છે.

ખ્રીસ્તી—પરમેશ્વર નિરાકાર છે માટે તેની મૂર્તિ ધાતુ, પત્થર અથવા માટીથી બની શકતી નથી.

જૈન—હે મિત્ર !!! ઠીક. નિરાકાર નહિ ને સાકાર તમારો પ્રભુ ઠરે તો પછી મૂર્તિ બનાવવામાં વાંધો છે ?

ખ્રીસ્તી—સાકાર ઠરે તો બનાવવામાં હરકત નથી, પણ પ્રભુ સાકાર છે એવું તમે કયા પુસ્તકને આધારે અમને કહો છો ?

જૈન—જુઓ. અરૂણાકથ પુસ્તક પાનું ૧૬૪, તે સૂર્યથી અધિક તેજમાં થઈને મેઘોમાં આવશે અને સઘળા ફૂતો પણ તેની સાથે આવશે, તે ઘણા સઘળા ઉજળા સિંહાસન પર બેસશે અને તેના માથા ઉપર રાજ મુકશે; અને સઘળા લોકો સિંહાસનની સામા ઉભા થઈ જશે. ત્યારે તે કોઈ પુસ્તકને ખોલશે. જેમાં સઘળા લોકોનાં ભૂંડાં કર્મ લખેલાં છે, તે જેમ અજવાળામાં તેમ અધારામાં પણ સરખું જોઈ શકે છે, અને તમારા મનની સઘળી ઈચ્છા પણ જાણે છે. સઘળા ફૂતો આસ-

૩૭

પાસ રહીને સાંભળશે. તેઓના દેખતાં ઇસુ પોતાના પુસ્તકોમાંનાં સઘળાં વૃત્તાંત વાંચી સંભળાવશે. તો પણ ઇસુએ વધસ્થંભ ઉપર જે મૃત્યુનું દુઃખ લોગવ્યું તેને લીધે પરમેશ્વર કેટલાકના અપરાધ ક્ષમા કરશે. જુઓ માતીનું પુસ્તક પાનું ૨૫-૩૧ અને ૩૪, જે પોતાના આખા મનથી ઇસુ ઉપર પ્રીતિ રાખે છે તેઓને અને તેઓના નામ તેણે ખીજા પુસ્તક ઉપર લખી રાખ્યાં છે, જે કે જીવનનું પુસ્તક કહેવાય છે, અને તેઓના પાપની ક્ષમા કરશે, તેઓનાં આંસુ લુસી નાંખશે અને તેઓને સદા પોતાની પાસે બેસાડશે. (પ્રગટ ૭-૧૭)

ખ્રીસ્તી—એમાં સાકારપણું શી રીતે કરે છે ?

જૈન—જુઓ. સૂર્યથી અધિક તેજેમયવાળા ઉજળા સિંહાસન ઉપર પ્રભુ બેસશે. તેને માથે મુગટ હશે. પુસ્તકોને ખોલશે, અને ઇસુ પુસ્તકોમાંનાં સઘળાં વૃત્તાંત વાંચી સંભળાવશે. આ ઉપરથી સાબીત થાય છે કે તમારો માનેલો પ્રભુ સાકાર છે. જરા તો વિચાર કરો, સાકાર ના હોત તો સિંહાસનપર બેસવું શી રીતે બને ? અને માથું ન હોય તો મુગટ ક્યાં આગળ મૂકાય ? માટે તે પ્રભુને માથું, હાથ, પગ વગેરે સાબીત થાય છે, તેથી પ્રભુ સાકાર છે એમ સિદ્ધ થાય છે. માટે સાકારની પ્રતિમા (છબી) બનાવવી તે યોગ્ય છે. કારણ કે તેથી તેના શુણોનું સ્મરણ થાય છે. તેથી પ્રભુની મૂર્તિ બનાવવી અને તે પૂજવી યોગ્ય છે.

ખ્રીસ્તી—ખીજા કોઈ ગ્રંથમાંથી પ્રભુ સાકાર છે અને તેને હાથ પગ છે એવું બતાવી શકશો ?

જૈન—હાજી. ડાક્ટર બાર્થ સાહેબકૃત 'પવિત્ર દેખની વાર્તા ઉપરથી કહેલા સુવૃત્તાંતો ભાગ ૧ લો પાનું ૨ જી-છઠ્ઠે દિવસે પરમેશ્વરે એક એકની જાત પ્રમાણે સર્વ વન, ષશુ તથા ઢાર તથા પેટે ચાલનાર પ્રાણીઓને ઉત્પન્ન કર્યાં. પછી પરમેશ્વરે કહ્યું કે, આપણે પોતાના રૂપમાં પોતાની પ્રતિમા પ્રમાણે માણસ

૩૮

બનાવીએ કે તે માણસ સમુદ્રનાં માછલાં ઉપર તથા આકાશમાં ઉડનારા પક્ષીઓ ઉપર તથા ઢોર તથા આખી પૃથ્વી ઉપર અધિકાર ચલાવે. એ પ્રમાણે પરમેશ્વરે પોતાના રૂપમાં માણસ કર્યું, એટલે તેણે એક સ્ત્રી તથા એક પુરૂષને ઉત્પન્ન કર્યાં.

પ્રીસ્તી—સાકર પરમેશ્વર છે, એ વાત આ વાર્તા ઉપરથી કેવી રીતે સાબીત થઈ તે બતાવો ?

જૈન—પ્રભુની જેવી આકૃતિ હાથ, પગ, નાક, કાન, આંખ વિગેરેની હતી તેવીજ આદમની બનાવી, એટલે પોતાની આકૃતિ જેવો માણસ બનાવ્યો. આ વાર્તાથી પણ પરમેશ્વરનો આકાર સાબીત થાય છે, માટે પ્રભુની મૂર્તિ બનાવવી અને તેની પૂજા કરવી એ વાત ઉત્તમ અને સત્ય છે.

પ્રીસ્તી—પ્રભુએ પત્થરની અને માટીની મૂર્તિ બનાવવાની ના કહેલી છે, તે શા કારણથી કહી છે તે સમજાવશો ?

જૈન—પ્રભુએ પ્રભુની મૂર્તિ બનાવવાની ના પાડી નથી કારણ કે તેથી ભક્તોને પ્રભુનું સ્મરણ ધ્યાન થાય છે. સાંભળો સાહેબ !! પ્રભુ કોઈને કાંઈપણ બાબતની હા ના કહેતો નથી. કારણ કે રાગ દ્વેષ જેનામાં રહ્યા હોય તેને હા ના કહેવાની ખટપટ રહેલી છે, માટે પ્રભુએ પોતા માટે કાંઈ કહ્યું છે એમ નથી. પરંતુ તમારા માનેલા પ્રભુએ જડરૂપમૂર્તિ બનાવવાની ના કહી એમ તો તે રૂપરૂ આવીને ખુલાસો ન કરે ત્યાં સુધી કહેવાય નહીં. પ્રભુએ પોતાની મૂર્તિ માનવા પૂજવાની ના પાડી નથી. કારણ કે શામનકેથોલિક વગેરે પણ ઇશુ મરિયમની મૂર્તિ માને છે. “ ઇસુ ” આ શબ્દ આપણે બાઈબલમાં વાંચીએ છીએ તેથી આપણને કોનું જ્ઞાન થાય છે ? ઉત્તર—ઇસુનું. ત્યારે ઇસુ (તે ઠેકાણે અર્થાત પુસ્તકમાં લખેલો ઇસુ) એ શબ્દ જે છે તે જડ છે. રૂશનાઈથી બનેલો છે. તે શબ્દ બુંસાઈ બાય તેવો છે. અને દોકોના પગ તળે પણ આવે છે ત્યારે તે જડરૂપી ઇસુ શબ્દ

૩૬

રાખવાની પ્રભુએ કેમ મનાઈ નહીં કરી, એ એક વિચારવા જેવી વાત છે.

પ્રીસ્તી—“ ઇસુ ” એવો શબ્દ વાંચવાથી ઇસુનું સ્મરણ થાય છે.

જૈન—હાજી, હમે ક્યાં ના કહીએ છીએ પણ જરા વિચાર તો કરશો કે શબ્દ વાંચવાથી સ્મરણ થાય છે ત્યારે મૂર્તિ દેખવાથી સ્મરણ કેમ ન થાય ? અમને અને લોકોને મૂર્તિથી સ્મરણ થાય છે.

પ્રીસ્તી—હા. મૂર્તિ દેખવાથી પણ પ્રભુનું સ્મરણ થાય છે.

જૈન—જીએ, ત્યારે પ્રભુનું સ્મરણ કરાવનારી બે વસ્તુ સિદ્ધ થઈ. એક ‘ પ્રભુ ’ એવો શબ્દ અને બીજી ‘ પ્રભુની મૂર્તિ ’ અને પ્રભુ એવો જે શબ્દ તે બેઉ આપણે જડરૂપી દેખીએ છીએ તોપણ આપણને પ્રભુનું સ્મરણ થાય છે. ત્યારે શું તે જડ મૂર્તિ તથા જડશબ્દથી પ્રભુ જડ બની જશે ? ના, કદિ પણ બનવાનો નથી. કેમકે પૂર્વે પ્રભુથઈ જનારને જણાવનારી એ બે આકૃતિઓ છે. પ્રભુ એવા જડ શબ્દ ઉપર પ્રભુને એ બેદ આંખે તો પ્રતિમા ઉપર પણ આવે, પણ તેમ તો તમે માનતા નથી, તેથી પ્રતિમા માનવી યોગ્યજ છે, કેમકે એક વાત માનવી અને બીજી ન માનવી એ મહાબૂદ્ધ બરેલું છે. જેમ વર્તમાન કાળમાં કલકત્તા તથા મુંબાઈ એવા બે શબ્દ લખ્યા તે આપણે વાંચ્યા તેથી આપણને ઘણા માણસોથી બરેલા, ઘણી દુકાનો અને હવેલીઓવાળાં કલકત્તા તથા મુંબાઈ શહેરનું સ્મરણ થાય છે. તથા મુંબાઈનું ચિત્રામણ તથા કલકત્તાનું ચિત્રામણ આપણે જ્યારે દેખીએ છીએ ત્યારે મૂળ સ્વરૂપવાળાં બન્ને શહેરોનું આપણને સ્મરણજ્ઞાન થાય છે. મુંબાઈ તથા કલકત્તા એવા જે બે શબ્દ આપણે જડરૂપ વાંચ્યા તેજ શબ્દો આપણને ઘણા મનુષ્યોથી બરપૂર એવા બે શહેરોનું સ્મરણ કરાવી આપે છે. તે બેનાં ચિત્રો-કોટા સ્મરણ કરી આપે છે. જેમ પ્રભુ એવા

૪૦

અર્થથી પ્રભુનું જ્ઞાન થાય છે તેમ પ્રભુની મૂર્તિથી પણ પ્રભુનું જ્ઞાન થાય છે. માટે એ જડવસ્તુ, પ્રભુએ ઝોળખાવનારી થઈ. તેમાં મૂર્તિને માનવી નહીં ને ફક્ત અર્થને માનવો એ ન્યાય કહી શકાય નહીં. બંને વસ્તુઓ પ્રભુના સ્મરણપ્રત્યે ઉપકારક છે. જેમકે, કોઈ એક પુરૂષને એક સારી સ્ત્રી હતી ને તે ખૂબ રૂપવાન હતી. તેની તેણે છબી પડાવી લીધી. બાદ થોડા દિવસે તે સ્ત્રી મરી ગઈ ત્યારે તે પુરૂષ પોતાની સ્ત્રીની છબી હાથમાં લઈ જોવા લાગ્યો એવામાં તેનો એક મિત્ર તેની પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે, તું આ કોના સામું જીવે છે ને તે કોણ છે? તેના ઉત્તરમાં પેલા પુરૂષે કહ્યું કે આ મારી સ્ત્રી છે, હું તેના સાચું જોઉં છું. હવે વિચાર કરો કે, સ્ત્રી તો મરી ગયેલી છે અને તેની આ છબી છે તેને મારી સ્ત્રી તરીકે ઘોઘી શકાય છે ને તે છબીને જોઈ તે પુરૂષ કેટલો ઉદાસ થાય છે. વળી શું તે સ્ત્રીમાં જે જે ગુણો હતા તેનું સ્મરણ (જ્ઞાન) થયા વિના કદાપિ રહે? ના, કદિ ના રહે અર્થાત્ થાય. તેમજ પૂર્વે જેવા શરીરવાળા પ્રભુ હતા તેવા પ્રભુની મૂર્તિ પણ પ્રભુની છબી તરીકે છે. તેથી પૂર્વે થઈ ગયેલા પ્રભુનો આરોપ બનાવેલી મૂર્તિમાં સાક્ષાત્ કરવામાં આવે છે, અને તેમની આગળ ઉભા રહી તેમની ભક્તિ કરવામાં આવે છે. જીવો, આપણે હાલ વિકટોરીયા મહારાણીની છબી જોઈએ છીએ ત્યારે તે પ્રજાપાળક, દયાળુ અને નીતિમાન હતાં એમ તેના ગુણોનું સ્મરણ થાય છે. તેમજ પ્રભુની મૂર્તિથી પણ પ્રભુના ગુણોનું સ્મરણ થાય છે. વિકટોરીયા એવો શબ્દ જડરૂપ છે પણ તેને વાંચવાથી પૂર્વે થએલાં મહારાણી વિકટોરીયાનું સ્મરણ થાય છે તેમ તેની મૂર્તિ (બાવલા, ચિત્ર, છબીથી પણ તેનું (મહારાણી વિકટોરીયાનું) સ્મરણ થાય છે. શું મહારાણીજીને પોતાની જડરૂપમૂર્તિ, ચિત્ર કે છબી બનાવવી અચુકત છે એવો કદિ પણ ખ્યાલ આવ્યો હશે કે? ના, નહીં; કદિ નહીં. કારણ કે પવિત્રન્યાયથી ચાલનારી મહારાણીનાં દર્શન સાક્ષાત્ કરવાને સર્વપ્રજા ધસી પડી પણ

૪૧

તેઓ દૂર દેશમાં વસવાથી તેમના દર્શનનો લાભ ગરીબ પ્રજા લઈ શકતી નહોતી તે ફક્ત મૂર્તિ, છબી કે ચિત્રથી મળે તેમજ હતું અને તે મુજબ પ્રજા તેમનાં દર્શનનો લાભ લઈ આનંદ માનતી અને માને છે. વિદાયતમાં બીરાજી ગયેલાં મહારાણી વિકટોરીયા અને તેમની છબી આદિમાં કંઈ તફાવત માનવામાં આવતો નથી. છબીમાં જેવો આકાર છે તેવા આકારવાળાં વિકટોરીયા રાણી વિદાયતમાં થઈ ગયાં છે એમ સર્વે કંઈ સમજે છે. તેમ પ્રભુની પ્રતિમા-છબી-ચિત્રથી પણ સાક્ષાત્ થઈ ગયેલા પ્રભુનું સ્મરણ થઈ તેના ગુણો યાદ આવે છે; અને તેથી આપણે અવગુણનો ત્યાગ કરી ગુણવંત થવા ઉદ્યમી થઈએ છીએ. એવી રીતે પ્રતિમા માનવી એ યોગ્ય અને સાચું છે કિંબહુના. અરૂણોદય પુસ્તક પાનું ૩૨ મરીયમ અને ખોળામાં સુવાડેલો નાનો બાળક ઇસુ; પાનું ૩૬ મરીયમ અને ખોળામાં બેસાડેલો ઇસુ બીજે ગામ જાય છે તેનું ચિત્ર; પાનું ૪૬ ઇસુનું ચિત્ર; પાનું ૧૧૭ ઇસુને વધસ્થંભ ઉપર ચઢાવ્યો વિગેરે ચિત્રો પણ ખાસ ઇસુનું સારીરીતે જ્ઞાન થવામાટે પુસ્તકમાં છાપેલાં છે તે પણ મૂર્તિ છે. તમે કહેશો કે માટી, પથ્થર, ધાતુ વિગેરેની મૂર્તિ (પ્રભુની આકૃતિ) જડ-રૂપ બનાવવાની પ્રભુએ ના કહી છે તેથી અમો તે બનાવતા નથી. ત્યારે કહેશો કે જડરૂપ પ્રભુનું ચિત્ર (કાગળ ઉપર શાફીથી છાપેલી પ્રભુની આકૃતિ) કાઢવાનો હેતુ શો? પ્રભુએ તમોને આજ્ઞા આપી છે? એવા કાગળ ઉપરના ચિત્રથી શું પ્રભુને જડરૂપનું દ્રષણ નથી આવતું? કયા કાયદા અને કયા પરમાણુથી એવી રીતે એક વાતમાં દ્રષણ અને બીજી તેવીજ બાબતમાં દ્રષણ નહીં; એમાં કોઈ ન્યાય કાઢ બતાવી શકાશે નહીં, માટે ફોકટ કદાચ્રહ કરવો મૂકી દઈ સર્વ પ્રમાણોવડે મૂર્તિ માનવી યોગ્ય ઠરે છે તેમ માનો.

પ્રીસ્તી—જે ઉપર આપણે રહીએ છીએ તે પૃથ્વીને એક દિવસ પરમેશ્વર બાળી મૂકશે. જો કે કહી કોઈનું ધર બડબડ

૪૨

બળતું હોય તો તે કેવું ભય, કરવાવાળું લાગે છે તો પછી જ્યારે આ મોટી ધરતી અને પર્વત અને ઝાડ ખીડ વિગેરે સર્વે બળી જશે ત્યારે કેવું ભયાનક જણાશે અને કેવો મોટો શબ્દ થશે અને કેટલો બધો તોપ થશે. દુષ્ટો નાસી નહીં શકશે. તેઓ તે આગની ઝાળમાં નાંખાશે. આ પૃથ્વી સદા બળતી નહીં રહેશે. તે બળી બળીને ખાક થઇ જશે. ત્યારે પરમેશ્વર ખીજી નવી પૃથ્વી બનાવશે, જે આથી ઘણી સારી થશે. (૨ પીઠ ૩; ૭-૧૩)

જૈન—અરે ! આ કેવું અજ્ઞાન !! પૃથ્વીને ઇશ્વર ઉત્પન્ન કરી શકતો નથી. તે તો અનાદિકાળની છે. એનો પ્રલય કદિ થવાનો નથી. છતાં તમે તો કહો છો કે પૃથ્વી, પર્વત વગેરેને ઇશ્વર એક દિવસ બાળી નાંખશે, આતો ટાઢાપોરની તોપ સરખું મને દિસે છે. વળી પરમેશ્વર નવી પૃથ્વીને આ પૃથ્વી કરતાં પણ સારી બનાવશે, તે પણ ખોટું છે, કારણકે પરમેશ્વર પૃથ્વીનો કર્તા તથા હર્તા નથી તેવું અમે પહેલાં સિદ્ધ કરી બતાવી ચુકેલા છીએ. અરે સાહેબ ! જરાતો વિચાર કરો કે એક વાર પૃથ્વી વિગેરે બનાવવું અને તેનેજ બાળીને ભસ્મ કરવું; વળી તેવી નહીં પણ તેનાથી સરસ નવી નવી પૃથ્વી બનાવવી. આ વાત તે શું પ્રભુને ઘટે અને ના, ના હું તો તે સઘળું કદિપત કથનજ માનું છું અને પંડિત પુરૂષો પણ તે કદિ માન્ય કરશે નહીં એમ ખાત્રી છે. જુઓ પ્રભુએ માટીથી દેહ બનાવી પછી તેમાં શ્વાસ નાખીને આત્મા બનાવ્યો. ઇશ્વરે તે માણસનું નામ આદમ પાડ્યું. ઇશ્વરે આદમને કહ્યું કે તારી પાસે રહેવાને એક સ્ત્રી બનાવીશ. પ્રભુએ આદમને ભર ઉંઘમાં નાખીને તેની પાંસળીઓમાંથી એક લીધી અને એક ઝેરી બનાવી. આદમ ભ્રમ્યો અને ભ્રમ્યુંતો તેને ઝેરી માલુમ પડી. એનું નામ હવા પાડ્યું. હવે વિચાર કરો કે માટીથી આદમને બનાવ્યો તે બને ખરો ? વળી આદમની એક પાંસળીમાંથી હવા નામની સ્ત્રી બનાવી તે પણ ખરી કોઈ માને ખરો ? વળી અનાદિકાળનો જે આત્મા તે પણ શું પ્રભુનાથી બનવાનો ખરો ? કંઈ બનવાનો નથી. આવી આવી વાતો સાંભળવાથી પંડિત પુરૂષોને

૪૩

હાંસી ઉત્પન્ન થાય છે કે હજી આત્માનું સ્વરૂપ આમના સમ-જવામાં આવ્યું નથી. જો સમજવામાં આવ્યું હોય તો આત્મા બનાવ્યો અને છે. વળી જગત્ પ્રભુ ઉત્પન્ન કરે છે, તેવું અજ્ઞાન રહેત નહિ. આ જગત્ અનાદિકાળનું છે, તેમાં જીવો પણ અનાદિ કાળના છે, તેવું માનવું તે ખરું છે. વળી ઇસુના ઉપર જે પ્રીતિ રાખે છે તેનાં નામ તે જીવનના પુસ્તકમાં લખે છે તે પણ મિથ્યા છે. અરે ! આ દુનિયા ઉપર કરોડો મનુષ્યો છે તેનાં દરરોજનાં પાપ લખવામાં તેને કેટલી બધી તસ્દી પડી. આ દુનિયાના માણસો હરઘડીએ પાપ કર્યા કરે છે તો તે અવસરે શું લખ્યા કરતા હશે ? ના. એ કાંઈ માનવા જેવી વાત છેજ નહીં, મનોકલ્પિત માલુમ પડે છે. વળી તેમનાં સારાં કામ તથા જૂઠાં કામ લખવામાં દિવસની કેટલી રૂશનાઈનો વ્યય થતો હશે ? અને ત્યાં રૂશનાઈ કોણ બનાવે છે, લખવા માટે કાગળો પણ કેટલાક મોટા હશે. વળી લોકોનાં સારાં નરસાં કામ કંઈ ભાષામાં અને કંઈ લિપિમાં લખે છે ? તેની પણ સાળીતી થતી નથી. વળી તમારો સ્વર્ગ લોક કેવડો મોટો છે, સ્વર્ગનું ખાશું અહીંથી કેટલું દૂર છે ? અને તે લોકોનું છે કે સોનાનું, વળી સ્વર્ગ લોક અહીંથી કેટલે દૂર છે અને ત્યાં સૂર્યનો પ્રકાશ પડે છે કે કેમ ? વિગેરે બાબતોનો કાંઈ ખુલાસો બતાવી શકશો ? તમારાં પુસ્તકોમાં તો કાંઈ જણાતો નથી. માટે તમારી માન્યતા મનોકલ્પિત છે પણ ઇશ્વરપ્રણીત નથી એ નિઃસંદેહ માનવો. ૧ વળી તમને પુછીએ છીએ કે તમારો પ્રભુ નિત્ય છે કે અનિત્ય ? ૨ રૂપી છે કે અરૂપી ? ૩ સર્વજ્ઞ છે કે અસર્વજ્ઞ ? ઇત્યાદિનું જ્ઞાન બાઈબલમાંથી મળી શકતું નથી. વળી તમે પ્રભુને રહેવાનું સ્થાન સ્વર્ગ માનો છો તે જગત્ કહેવાય કે નહીં ? જો જગત્ બન્યા પહેલાં તમારો પ્રભુ સાકાર કયે ઠેકાણે ઉભો રહ્યો હતો ? અગર બેઠો હતો ? વળી જો સ્વર્ગને જગતની બહાર ગણશો તો તેને બનાવનાર કોણ ? જ્યારથી તમારો પ્રભુ હશે ત્યારથી તે સ્વર્ગ પણ હોવું જોઈએ. પ્રભુને તો અનાદિ માનો છો ત્યારે સ્વર્ગ પણ

૪૪

અનાદિ ઠયું, અને સ્વર્ગ અનાદિ ઠયું તો આ દુનિયા પણ અનાદિ ઠરી તેમાં કાંઈ બાધ આવતો નથી. વળી સ્વર્ગમાં પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, જળ, વાયુ, વનસ્પતિ છે કે નહીં? તમે કહેશો કે તે પ્રમાણે છે તો તે પણ જગત કેમ નહીં કહેવાય? ઇત્યાદિક ઘણા દોષ આવે છે. વળી તમારા પ્રભુને આ દુનિયાનો નાશ કર્યા પછી વળી બીજી દુનિયા બનાવવી પડશે ત્યારે તો તે કામ માંથી નવરો થવાનો નથી; એને તો કામ લાગુજ પડેલું છે. જીવોને-બીચારાઓને ઉત્પન્ન કરી તેમને નર્કમાં નાખવા, બાળી નાખવા, તે શું પ્રભુને સારું લાગે છે? વળી નર્ક કયે ઠેકાણે આવી? તે શાશ્વતી છે કે અશાશ્વતી? વળી દુનિયા બનાવ્યા પહેલાં નર્ક બનાવી કે કેમ? તે પણ સ્પષ્ટ તમારાં પુસ્તકોમાં નથી. વળી નર્ક કેટલી દૂર છે? ક્યાં છે? કેટલી મોટી છે તેનું જ્ઞાન પણ તમારાં પુસ્તકોમાં ઠીક ઠીક નથી. વળી તમે લોકો પુનર્જન્મ માનતા નથી, આ જીવ અહીંથી મરીને બીજો જન્મ લેવાનો નથી એમ માનવું એ અયોગ્ય છે. કારણ કે અમે એકલાજ તેમ માનીએ છીએ એમ નથી પરંતુ આ જગતપર ઘણા ધર્મના મત પંથ છે. જેવા કે, બ્રાહ્મણ, મીમાંસક, બૌદ્ધ વિગેરે પણ સર્વ કોઈ પુનર્જન્મ માને છે અને એ વાત ખરી છે. નાનું બાળક જન્મે છે તે વખતે પોતાની માને ધાવવા લાગે છે. એ તદ્દન અજ્ઞાની છે તે તમે સારી રીતે સમજો છો છતાં તુરત તે ધાવવા લાગ્યું તેનું કારણ શું? તેને કોણ સમજાવ્યું? અને શીખવાડ્યું? પણ તેમાં સમજાવવાની જરૂર નથી. એવો પાછલા ભવના ધાવવાના સંસ્કારના અભ્યાસે કરી તે ધાવવા લાગે છે. તેથી પુનર્જન્મ છે એ ખરી વાત છે. તેની ઘણી સાબીતીઓ છે. પુણ્ય અને પાપના ઉદયથી જીવો, મુખ દુઃખ પામે છે. જો પુણ્ય અને પાપ ન હોય તો સર્વે મનુષ્યો એક સરખી સ્થિતીનાં જન્મવાં જોઈએ તથા એક સરખી સ્થિતી ભોગવવી જોઈએ. પણ તેમ આ જગતમાં જોવામાં આવતું નથી. કોઈ દિદ્રી હોય છે, કોઈ જન્મથી લુલો, કોઈ બેહેરો, કોઈ આંધળો, વિગેરે જન્મે છે, તેનું કારણ પણ પુણ્ય અને પાપ છે. જો પાછલા

૪૫

ભવમાં પાપ કર્યા હોયતો લુલાં, લંગડાં, બેહેરાં, બોબડાં, અજ્ઞાનીપણું એવાં એવાં દુઃખ લોગવવાં પડે છે, અને જો પાછલા ભવમાં પુણ્ય કર્યાં હોય તો ધન, પુત્ર, સ્ત્રી, મોટી પટ્ટવી વિગેરે સારી સામગ્રીને જીવો પામી શકે છે, માટે પુણ્ય અને પાપ પણ અવશ્ય માનવાં જોઈએ.

ખ્રીસ્તી—જે જન્મથી લુલાં, બેહેરાં, બોબડાં અવતરે છે તેણે પ્રભુની આજ્ઞા તોડી છે તેથી એવો અવતાર પામે છે.

જૈની—અરે મારા મિત્ર, તમારા બોલવા ઉપરથીજ પુનર્જન્મ સાબીત થાય છે. જુઓ, જેઓ લુલાં લંગડાં વિગેરે અવતરે છે તેણે પ્રભુની આજ્ઞા તોડી છે એમ તમે કહો છો. ત્યારે તેણે કંઈ વખતે પ્રભુની આજ્ઞા તોડી? તે શી રીતે કહેવાય? તે જીવો મનુષ્ય વિગેરેનો જન્મ પૂર્વભવમાં પામ્યા હશે તે વખતમાં પ્રભુએ કહેલી આજ્ઞા નહીં માની હોય તેથી તેમને આવો (લંગડાં, લુલાં વિગેરેનો) અવતાર પ્રભુએ આપ્યો એમ તમારે કહેવું પડશે. એ સિવાય બીજું તમારાથી કહેવાય તેવું નથી. અને જો એમ સિદ્ધ થયું તો પુનર્જન્મ, તમારા મુખથી સિદ્ધ થયો. કર્મના અનુસારે પુનર્જન્મ થયા કરે છે.

ખ્રીસ્તી—જીવને પ્રભુએ લુલાં, બેહેરાં, આંધળાદિની સ્થિતિમાં જન્મ આપ્યો તેમાં જેવી પ્રભુની ઈચ્છા. અર્થાત્ પ્રભુની ઈચ્છામાં આવ્યું તેવો અવતાર આપ્યો તેમાં કર્મ તથા પુનર્જન્મ વચ્ચે માનવાની શી જરૂર છે?

જૈન—પ્રભુએ બીચારા જીવને કારણ વિના બેહેરાં આંધળાંનો જન્મ આપ્યો અને કોઈ જીવને પંચેન્દ્રિય સંપૂર્ણતાપણું આપ્યું ત્યારે તો તેમાં ન્યાય કાંઈ રહ્યો નહીં. એતો મરજીને આધારે વાત રહી. ત્યારે કોણ જાણે ધર્મીને નર્કમાં નાંખી દેશે અને પાપીને સ્વર્ગમાં લઈ જશે તેમાં શો વિશ્વાસ રખાય. જેવી તેની ઈચ્છા હશે તે પ્રમાણે કર્યા કરશે. આ તે શું માનવા યોગ્ય છે? નહીં નહીં, તેમ છેજ નહીં. એવા ખોટા વિકલ્પ તજીને

૪૬

વીતરાગ અરિહંત ભગવાનને શરણે આવો કે જેનાથી શુદ્ધ જ્ઞાન પામી કે જેથી અને તમારું કલ્યાણ થાય. વળી જુઓ તમારો પ્રભુ જ્યારે આ દુનિયાને બાળીને ભસ્મ કરશે ત્યારે તેમાં કંઈ દુનિયાએ (દુનિયાના કયા ભાગે) અન્યાય કર્યો હશે કે જેથી તેને જગત બધું બાળવું પડશે ?

પ્રીસ્તી—પ્રભુએ મનુષ્યોને બનાવ્યાં અને સેતાનના દસાબ્યાથી પ્રભુની આજ્ઞા તોડી તેનું પ્રભુએ ફળ આપવું તે ન્યાય છે માટે જગતને બાળી નાખશે.

જૈન—અરે! આ તો પ્રભુ અને તેનો ન્યાય સર્વ મનુષ્યોને વિચારવા લાયક છે. વિચારો, કે મનુષ્યોએ કદાપિ ઈશ્વરની આજ્ઞાના ભંગરૂપી અન્યાય કર્યો પણ પશુ પશુઓએ, માંછલાંઓએ પંખીઓએ શો અન્યાય કર્યો કે જેથી તેમને પણ બાળીને ભસ્મ કરશે પૃથ્વી, પર્વત એ જડરૂપ છે. એને કંઈ પ્રભુની આજ્ઞા તોડવાનું જ્ઞાન નથી તો પછી પ્રભુનો કેવો ન્યાય કર્યો. કંઈ નહીં. આ બધું વિચારતાં સર્વ અઘટિત માલમ પડે છે. માટે શુદ્ધ અને સાચા દેવ અરિહંતના સ્યાદ્વાદ જૈનધર્મને અંગીકાર કરી જન્મ સફળ કરો. હું પણ જૈનશાસનના દેવતાઓ પ્રત્યે વિનંતી કરું છું કે, હરેક રીતે અજ્ઞાનતારૂપી અંધકૂપમાં બુડતા પ્રાણીને સદ્બુદ્ધિ બક્ષી અર્થાત્ સત્ય માર્ગ સુઝાડી સત્યતત્ત્વરૂપ જૈન ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય તેમ કૃપા કરો.

પ્રીસ્તી—જૈનમત પ્રમાણે જીવ, નિશ્ચયમાં અનાદિકાળથી સિદ્ધરૂપ છે. પણ તે મનાય તેમ નથી; કેમકે સિદ્ધરૂપ એ રીતે મનાય છે કે, સર્વગુણની સત્તા, ગુણ એ અનંતજ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર, અનંત વીર્ય છે. જીવ અચ્છેદી, અચ્છેદી તથા અરૂપી છે, જુઓ અધ્યાત્મસારોદ્ધાર તથા યોધદિનકરનામે ગ્રંથ પૃષ્ઠ ૪; એમાં જ્ઞાન એવું નામ આત્માનું છે. વિગેરે કેટલાંક પ્રમાણ છે.

જૈની—જૈનમતપ્રમાણે જીવ, નિશ્ચયમાં અનાદિકાળથી સિદ્ધરૂપ છે એવું તમોએ વાક્ય લખ્યું તે અશુદ્ધ છે. નિશ્ચય

૪૭

નયથી અનાદિકાળથી સિદ્ધરૂપ છે, પણ નિશ્ચયમાં કહી શકાય નહીં. નયની અપેક્ષા વિના નિશ્ચય અને વ્યવહાર શબ્દનો પ્રયોગ અશુદ્ધ છે. નિશ્ચયનય અને વ્યવહારનય એ બે નય અમે માનીએ છીએ. વ્યવહાર નયથી અને નિશ્ચયનયથી આત્માનું સ્વરૂપ જાણવું તે શુદ્ધગમ્ય છે. સત્તાથી જીવો સિદ્ધરૂપ છે પણ વ્યક્તિથી જીવો આઠકર્મના નાશથી સિદ્ધરૂપ થાય છે. માટે શુદ્ધગમથી જાણ્યા વિના નિશ્ચયનયને ઠેકાણે નિશ્ચયમાં લખ્યું તેનો અર્થ આપના સમજવામાં જુદોજ આવ્યો છે એમ સમજવામાં આવે છે, કેવલ અદ્વૈત વેદાંતી, તથા જૈન, ઇશ્વરને જગત્-કર્તા માનતા નથી અને તમે જગત્કર્તા માનો છો તેની ચર્ચા પ્રસંગોપાત્ત જણાવીશ.

જૈમલ પોતાની ચોપડીના પાના ૩ જામાં જણાવે છે કે, જીવને પાપરૂપ મેલે કરી મલીન માનવો અને વળી નિર્મળ માનવો તે ઘટી શકતું નથી. તેને માટે અંધારા અને અજવાળાનું દષ્ટાંત આપે છે તે પણ ઘટી શકતું નથી. આ ઠેકાણે તે દાખલો લેવો તે અયુક્ત છે કારણ કે તેનો તો, પ્રતિપક્ષી સ્વભાવ છે તેથી કોઈ કાળે અંધારું અજવાળું થઈ શકે નહીં. પણ આ આત્માને તો કર્મ સંગાતે ખીર નીરને સંબંધ સારો લાગુ પડી શકે છે. જેમકે, ખીર (દુધ) અને પાણી ભેગાં હોય ત્યારે ખીર અને નીર મિશ્ર છે એમ લોકમાં થતો વ્યવહાર પ્રસિદ્ધ છે, અને હંસ પક્ષી જ્યારે પોતાની ચાંચવડે ખીર અને નીર જીડું પાડે છે ત્યારે લોકમાં ખીર અને નીર જીડું છે એમ વ્યવહાર થઈ શકે છે. એકકાલાવચ્છેદન ખીર નીર મિશ્ર તથા જીડું એવો વ્યવહાર થઈ શકતો નથી, પણ કાળની અપેક્ષાએ થઈ શકે છે. તેમ આ આત્મા, હાલ કર્મની સંગતિએ મિશ્ર થઈ ગયેલો છે અને જ્યારે કર્મથી જૂદો પડશે ત્યારે તે કર્મ રહિત નિર્મળ આત્મા એવો વ્યવહાર થઈ શકશે. કર્મસહિત આત્મા કર્મથી જુદો પડશે, ત્યારે તે સિદ્ધ થશે. આત્મા સ્વતઃ પ્રકાશી છે તે કારણથી નિશ્ચયથી (કેવળ કર્મની અપેક્ષા વિના)

૪૮

સિદ્ધ સમાન છે તે વાત નિઃસંશય છે. જેમ કેટલુંક સોનું શુદ્ધ, મેલ વિનાનું છે તેને નિર્મળ સોનું કહીએ છીએ અને ખાણમાં જ્યારે માટી સહિત મિશ્ર થએલું હોય છે ત્યારે રજસંયુક્ત સોનું છે એવો વ્યવહાર લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે. રજ મિશ્રિત સોનામાં શું શુદ્ધ સોનાના જેવી સત્તા પ્રકાશ કરવાની તથા રંગરમણીયતા નથી રહી ? હા, અલગત રહી છે. પણ રજના સંયોગથી ઢંકાઈ ગયેલી છે, તેથી શુદ્ધ કંચનના જેટલી તેની કિંમત થઈ શકશે નહીં, અને તેવી પ્રકાશતા પણ તેની પડશે નહીં, પણ જ્યારે રજરહિત થશે ત્યારે તો શુદ્ધ કંચન થશે અને તેમાં કશે લેગ રહેશે નહીં. તેમ આ આત્મા, કર્મસહિત છે ત્યાંસુધી કર્મસહિત આત્મા એવો વ્યવહાર થઈ શકે છે, અને જ્યારે કર્મરહિત થાયછે ત્યારે કર્મ રહિત એવો આત્મા સિદ્ધ કહી શકાય છે, પણ જ્યારે કર્મસહિત હોય ત્યારે શું આપણે નથી કહી શકતા કે આ આત્મા કર્મ રહિત પરમાત્મા જેવો પ્રકાશી અને આનંદમય છે ? હા, અલગત કહી શકીએ છીએ. કારણ કે આગળ તે આત્મા સ્વસ્વરૂપ ઓળખી કર્મને દૂર કરી આત્મસ્વરૂપ આત્મામાં રમી, સ્વરૂપ શુદ્ધ ચિન્મય પ્રાપ્ત કરશે; માટે એવાં જે અપેક્ષા વચન, વ્યવહાર નય અને નિશ્ચય નયનાં તે યુક્તિયુક્ત છે. એમાં કાંઈ સંશય નથી. તો જૈમલ પદર્ભાંગી પ્રીતિ, પોતાના પ્રીતિ અને જૈન ધર્મનો મુકાબલો નામના પુસ્તકમાં પાપ પુણ્ય સહિત પણ આત્મા અને પાપ પુણ્ય રહિત આત્મા એવો જે અપેક્ષાએ વ્યવહાર છે તેને જોટો ઠરાવે છે તે તેનું જોલવું ઉઠના શિંગડાં સમાન છે. જેમકે. દૃષ્ટાંત તરીકે જૈમલ પોતે જ્યારે જૈન સાધુ હતા ત્યારે લોકો તેમને ‘સાધુ’ એમ કહી શકતા હતા, અને ‘પ્રીતી’ થયા ત્યારે પ્રીતિ એ વ્યવહારથી જોલાવે છે. વળી કેથાલીક, ખૌદો વિગેરે જૈન ધર્મને સત્ય માની પ્રીતી ધર્મને છોડી દેશે તો તેઓને જૈન એમ કહીને લોકો જોલાવશે. તેમ જૈનો આત્મા, કર્મ રહિત થયો તેને ‘સિદ્ધ’

૪૯

કહે છે અને કર્મ સહિત છે તેને ‘સંસારી’ કહી બોલાવે છે. એ વાત નિઃસંશય છે. જેમ કોઈ રાજાનો દીકરો નાનો છે તેને લોકો કુમાર કહે છે અને આગળ આ કુમાર રાજા પણ થવાના છે એમ ધારી લલિતરાજા એમ અપેક્ષાયુક્ત વચન બોલે છે તે સત્યજ છે, પણ જૈમલ પદ્મીંગલ ને અપેક્ષા યુક્ત વચન, હૃદયમાં ઠર્યું નથી તેથી તે પના હૃદયમાં અજ્ઞાનરૂપી અંધકારે વાસ કર્યો છે, પણ નિત્ય અનિત્ય વસ્તુના ધર્મ પ્રકાશનારા તીર્થંકર ભગવાનના અને જૈન સાધુને શરણે આવે તો તેમનું અંધકાર દૂર થઈ શકશે એમ ઈચ્છું છું. જેમ ખાણમાં રજકનકનો અનાદિ કાળથી સંબંધ છે, તેમ આત્મા અને કર્મનો અનાદિકાલથી સંબંધ છે. આત્મા અને કર્મનો અનાદિકાલનો સંબંધ છે પણ સંયોગ સંબંધ અનિત્ય છે, માટે કોઈ કાળે તે બે વસ્તુઓ એક એકથી ભુદ્ધી થઈ શકે છે; તેમ આ આત્મા અને કર્મનો સંયોગ સંબંધ અનાદિ કાળનો છે; કારણ મળે આત્મા અને કર્મ ભુદ્ધ થઈ શકે છે અને જ્યારે આત્મા ભુદ્ધ થાય છે ત્યારે તેની શુદ્ધતા પ્રગટ થાય છે, અને પછી તેને જન્મ, મરણ, રોગ, શોક વિગેરે દુઃખો ભોગવવાં પડતાં નથી. પણ જ્યાંસુધી કર્મ છે ત્યાંસુધી તેને જન્મ મરણ કરવાં પડે છે; અને તે કર્મ જો શુભ કરે છે તો રાજ્ય, પૈસો, નિરોગીપણું વિગેરે સુખ પામે છે, અને જ્યારે બીજાં જીવોને દુઃખ દેવું, હિંસા કરવી, જૂઠું બોલવું, ચોરી કરવી, પારકી સ્ત્રી સેવન કરવી, દૂડ કપટ કરવાં, એમ પાપ કરે છે ત્યારે રોગ, શોક, દારિદ્ર્ય વિગેરે દુઃખો પામે છે. જો કર્મ નહીં માનીએ તો કોઈ સુખી દેખાય છે, કોઈ દુઃખી દેખાય છે. કોઈને રાજગાદી ઉપર બેસવાનું મળે છે, કોઈને આખા દિવસમાં પણ પેટ ભરાતું નથી, તેનું શું કારણ? તે કર્મ વિના બીજું કહેવાતું નથી. જો કર્મ નહીં માનો તો સર્વ એકસરખા હોવા જોઈએ? સુખી હોયતો સર્વ સુખીજ હોવા જોઈએ? દુઃખી હોયતો સર્વ દુઃખીજ હોવા જોઈએ? વળી તમે કહેશો કે આ દુનિયાને ધ્વંસે પેદા કરો તે દશ પક્ષથી પણ ખરી ઠરતી નથી તે નીચે પ્રમાણે:-

૫૦

- ૧ આ દુનિયા ઉત્પન્ન કરવાનું કારણ શું છે ?
- ૨ દુનિયા ઉત્પન્ન કરનાર રૂપી છે કે અરૂપી છે ?
- ૩ દુનિયા ઉત્પન્ન કરનાર ઇશ્વર નિત્ય છે કે અનિત્ય છે ?
- ૪ દુનિયા ઉત્પન્ન કરનાર ઇશ્વર સર્વજ્ઞ છે કે અસર્વજ્ઞ છે ?
- ૫ દુનિયા ઉત્પન્ન કરનાર ઇશ્વર પ્રત્યક્ષ દેખાતો નથી તેનું શું કારણ ?
- ૬ દુનિયા ઉત્પન્ન કરનાર ઇશ્વર કયે ઠેકાણે રહે છે ?
- ૭ આ દુનિયાને ઇશ્વરે દિવસે ઉત્પન્ન કરી કે રાત્રે ?
- ૮ આ દુનિયા ઉત્પન્ન થયા પહેલાં જીવો કયે ઠેકાણે હતા ?
- ૯ આ દુનિયામાં જીવો કોઈ પશુ રૂપે, પંખી રૂપે, કોઈ મનુષ્ય રૂપે, એમ જુદા જુદા આકારવાળા દેખાય છે પણ એક સરખા દેખાતા નથી તેનું શું કારણ ?
- ૧૦ આ દુનિયાને ઇશ્વરે એક કાલાવચ્છેદન ઉત્પન્ન કરી કે કેમ ?

પક્ષ પહેલો-દુનિયા ઉત્પન્ન કરવાનું કારણ શું છે ? તેના જવાબમાં તમો કહેશો કે, ઇશ્વરે સર્વજીવોને સુખી કરવાને દુનિયા ઉત્પન્ન કરી, તે પણ તમારાથી કહેવાશે નહીં. કારણ કે પહેલાં ત્યારે શું જીવો દુઃખી હતા ? જ્યારે દુઃખી હતા ત્યારે તે દુઃખ તેમને ક્યાંથી વળગ્યું અને તે દુઃખ વળગવાનું કારણ પણ જોઈએ, તો તે કર્મવિના (સારાં ખોટાં કામ વિના) બીજી કહેવાશે નહીં, અને જ્યારે કર્મ માનશે ત્યારે કર્મ માણ જીવની સાથે દુનિયા ઉત્પન્ન કર્યા પહેલાંનું ઠર્યું, તો તે કર્મ જીવની સંગાતે છે એમ નક્કી ઠર્યું, અને જ્યારે જીવની સાથે કર્મ છે ત્યારે તેમાં પણ પહેલું કર્મ કે પહેલો જીવ ? તેવો પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થશે, ત્યારે પહેલો જીવ યા કર્મ એમાંનું કાંઈપણ કહી શકાશે નહીં. અલગત અને સાથેજ છે એમજ કહેવાશે, જેમ સૂર્ય અને સૂર્યનો પ્રકાશ, જેમ કુકડી અને કુકડીનું ઇંડું, જેમ રાત્રી અને દિવસ, જેમ બીજ અને વૃક્ષ, તેમાં પહેલું કોણ

૫૧

છે તે જેમ કહી શકાતું નથી તેમ પહેલું કર્મ કે જીવ ? તે પણ કહી શકાતું નથી. દુનિયા ઉત્પન્ન કર્યા પહેલાં જીવ અને કર્મ કેટલા કાળથી સંયોગી છે તે કાળની પણ આદિ મળી શકવાની નથી, માટે અનાદિ કાળથી જીવ અને કર્મના સંયોગ છે તેમ સિદ્ધ થયું, ત્યારે કર્મના સંયોગથી જીવ દુઃખી થાય છે માટે કર્મ પણ એક પદાર્થ છે તેમ સિદ્ધ થયું; તો તે કર્મ જુદા જુદા પ્રકારનું છે તેથી જુદા જુદા પ્રકારનાં સુખ દુઃખો જીવ લોગાવે છે. તે કર્મની મૂળ પ્રકૃતિ આઠ અને ઉત્તર પ્રકૃતિને, સર્વજ્ઞ તીર્થંકરમહારાજાએ જ્ઞાનથી પ્રકાશી છે તે સમજ છે. વળી ઇશ્વરને દયા આવી તેથી દુનિયા ઉત્પન્ન કરી લોકોને સુખી કરવા એવી ઇચ્છા થઈ તે પણ ઇચ્છા ખોટીજ છે. કેમકે ઇશ્વરમાં જો શક્તિ હોત તો દુનિયા ઉત્પન્ન કર્યા વિના દુઃખનો નાશ કરી શકત. જેને આખી દુનિયા ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ હતી તેને દુનિયા ઉત્પન્ન કર્યા વિના દુઃખ કાપવાની શક્તિ નહોતી કે શું ? જો કદાપિ શક્તિ નહોતી એમ કહેશે તો દુનિયા ઉત્પન્ન કર્યા બાદ પણ તેનાથી શક્તિ નહીં હોવાને લીધે દુઃખ દૂર થવાનાં નથી તો તેને આ પ્રયાસ લેવો અજ્ઞાનચુક્ત થયો. વળી સાંભળીએ છીએ કે ઇસુખ્રીસ્તને શરણે જનારા સર્વ જીવોના દુઃખને ઇસુ પોતે લે છે. આ પણ એક તાંબુળી ભરેલું સમભાય છે. દુઃખ તે રૂપી છે કે અરૂપી છે ? નિત્ય છે કે અનિત્ય છે ? સ્વતંત્ર છે કે પરતંત્ર છે ? દુઃખ રૂપી છે તેને ઇશ્વર લઈ લીધું તો ઇશ્વર પણ અત્યંત દુઃખી થઈ જશે. જેમકે, કોઈ માણસ બીજો માણસ ઝેર પીતો હોય તેનું ઝેર પોતે લઈ પીએ તો પોતે મહારૂખી થાય; તેમ ઇશ્વર બીજાનાં દુઃખને લઈ શકે તો તેને અત્યંત પીડા થાય. આ ઠીક તમારી જ્ઞાનશક્તિ પરકી પીડા પોતાના ઘરમાં ઘાલી અને જેમલ પદમીંગલ વળી તેના વિના કોની પ્રાર્થના કરે ? વળી ઇશ્વર તે દુઃખો સર્વે લઈ લે છે તેમાં કંઈ પ્રમાણ છે, પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ તો દેખાતું નથી, મરણ કે દુઃખો લઈ લેતો હોત તો તેની ઠાંઈપણ લક્ષ્મી મરણ

૫૨

સંમયે અસાધ્ય ત્રિદોષાદિ દુઃખ, અકાળ મૃત્યુ, તોપને રોઠે ઉડવું,
 ટાંટીઆ ઘસવા, હાય હાય આદિ મનપર બળાપો, અનેક શોકના
 તર્ક વિતર્કો કરવા વિગેરે દુઃખો ભોગવી માત્ર પામવા બેઠએજ
 નહીં. તેવું તો કંઈ દેખાતું નથી. તેવું દુઃખ તો તે પ્રીતિયોના મરણ
 સુધી પણ લઈ શક્યો નહીં તો શું કબરમાં માટીમાં માટી મળી ગયા
 પછી લેશે ? ના, કંઈ લેવાનો નથી. ત્યારે ફેકટ ઇશ્વર દુઃખ લઈ
 લે છે તેમ શા કારણથી કહે છે ? બળી તે ઇશ્વર સર્વેનું દુઃખ
 લઈને પોતાની પાસે રાખે છે કે બીજે કેકાણે રાખે છે ? તે કહે. બળી
 આ દુનીઆનો મોટો ભાગ કે જે ઇસુને માનતો નથી, તેની ભક્તિ
 કરતા નથી, તેનું દુઃખ તે હરણ નહીં કરે તો તેથી તે દેવી પક્ષ-
 પાતી ઠરે છે અને પક્ષપાતી પણ ઠર્યો. પક્ષપાતી તો ઇશ્વર કહી
 શકાય નહીં અને જો તમો તેને ઇશ્વર કહેશો તો દૃષ્ટાંત તરીકે હું
 તેનું ખંડન કરનાર પણ ઇશ્વર છું. એમ કહું છું. જેમ તે દુઃખને
 હરણ કરે છે તે દેખાતાં નથી; તેમ હું પણ જીવોનું દુઃખ દૂર
 કરું છું તે પણ દેખવાના નથી અને જીવોનું દુઃખ ઇશ્વર લે છે તે
 પણ દેખવાના નથી. જેમ તે પાપીઓની પાસે પાપ ભોગવાવે છે
 તેમ હું પણ પાપીઓની પાસે પાપ ભોગવાવું છું, જેમ તે ન્યાયી
 માણસોને સુખી કરે છે, તેમ હું પણ ન્યાયી માણસોને સુખી
 કરું છું. જેમ તેના પુત્રે દુનિયાને ઉપદેશ દીધો હતો તેમ હું
 પણ હઉં છું; તો તે ઇશ્વર ખરો કે હું, ખરો ઇશ્વર? તેની ખાત્રી
 કેવી રીતે તમો કરશો ? માટે ઇશ્વર પોતે કોઈનાં દુઃખ હરણ કરી
 લેતો નથી, અલબત્ત જીવો કર્મ કરે છે તે પ્રમાણે તેઓને ફલ થાય છે.
 ઇશ્વર સિદ્ધ તો કર્મ રહિત થયા. તેવા તમો થવાને ઉદ્યમ કરો. એવું
 તેમને કહેલું છે. તેમનું આલંબન તો નિમિત્તમાત્ર છે. તેમણે
 જેવી રીતે કર્મને દૂર કર્યા તેવી રીતે તમો કર્મને દૂર કરો.
 એજ તેમનો અરિહંત અવસ્થાનો ઉપદેશ હતો. એવા રાગદ્વેષ
 રહિત અરિહંત ભગવાન હતા. તેની બરાબર સદ્દહણા કરી આત્મા
 કર્મ રહિત છે અને ઇશ્વર, દુઃખને લેતો નથી એ સત્ય વાત
 સમજો; અને જૈનસાધુને શરણે આવો કે જેથી તમારી અજ્ઞાનતા

૫૭

દૂર થઈ છીંપમાં રૂપાનો ભ્રમ થએલો છે તે મટી જશે, અને અજ્ઞાનતારૂપી કમળાનો રોગ દૂર થશે અને તેથીજ વસ્તુને વસ્તુપણે જાણવામાં આવશે.

પક્ષ બીજો-દુનિયા ઉત્પન્ન કરનાર ઇશ્વર રૂપી છે કે અરૂપી ? દુનિયા ઉત્પન્ન કરનાર ઇશ્વર રૂપી હોયતો તે પ્રત્યક્ષ દેખાવો જોઈએ અને જો અરૂપી હોયતો તેનાથી આ આખું જગત ઉત્પન્ન થઈ શકેજ કેમ ? જેમ કે; આકાશ અરૂપી છે તો તે કોઈ વસ્તુને બનાવી શકતું નથી, તેમ અરૂપી ઇશ્વર પણ કોઈ વસ્તુને બનાવી શકવાનો નથી, તેથી અરૂપી ઇશ્વર પણ કહી શકાતો નથી. રૂપી હોયતો તે એકકાલાવચ્છેદન બનાવી શકવાને સમર્થ નથી. વળી કદાપિ રૂપી ઇશ્વરને માનશે અને તેણે જો દુનિયા બનાવી તો તે દુનિયામાં રહેનારા, પર્વતો, સમુદ્રો, પત્થરો વિગેરે દુનિયા ઉત્પન્ન થયાં પહેલાં કયે ઠેકાણે રહ્યા હતા ? શું ઇશ્વર તેઓને હાથમાં ઝાલી રહ્યો હતો કે શું ? અને તે પહેલાંના સમુદ્રો, પર્વતો હતા એમ કદાચ તમે કહેશો તો પ્રાણીઓ પણ તે પહેલાંના હતા એમ કહેવામાં શું બાધ આવશે ? વળી પ્રાણી, સમુદ્રો, પર્વતો, પત્થરો, દુનિયા પહેલાં સિદ્ધ થયાં તો તેજ દુનિયાજ થઈ. જેમ પ્રાણી, સમુદ્ર, પૃથ્વી, પર્વતો હોય તેને દુનિયા કહેલી તો તે ઇશ્વરે બનાવેલી દુનિયાની પહેલાં દુનિયા હતી તેવું સિદ્ધ થયું; તો નવી દુનિયા બનાવવાનું શું કારણ ? તે પણ કહેવાને સમર્થ થવાશે નહીં. વળી રૂપી ઇશ્વર પણ કહી શકાતો નથી, કેમકે રૂપી જીવ હોય તે રૂપીર માંસ લોહીથી બનેલો છે, તો તે ઇશ્વરને પણ રૂપીર માંસ લોહી હોવું જોઈએ ? તો તે શું ખાય છે ? તે ખતાવે. વળી જે ખાય છે તે વિષ્ણુ પણ કરે છે તો તે કરે છે કે કેમ ? તે ખતાવે, વળી અમે ઇશ્વરને માનતા નથી તો તે અમને સમજાવવા કેમ આવતો નથી ? જો તે અમને સમજાવશે તો અમે પણ તેના ભક્ત બની જઈશું. વળી પ્રત્યક્ષ દેખાશે અને અમને ઉપદેશ આપશે તો ઘણીજ અમારા મન ઉપર લાગણી થશે, પણ તે કાંઈ થતું નથી, ઇશ્વર, પ્રત્યક્ષ હોય તો

૫૪

આવે, નહીં હોય તો કેવી રીતે આવી શકે? જેમ આકાશનું કુલ એના બ્યવહાર ખોટો થાય છે, તે કુલ આકાશનું દેખાશે નહીં અને સુગંધી આપશે નહીં; તેમ તમારો ઇશ્વર પણ દેખાવાનો નથી, અને તમોને તાસવાનો પણ નથી. માટે જેમણે પર્શીગણ તમો જ્ઞેનસાધુઓને શરણે આવી પ્રાર્થના કરો કે તમોને રૂપી અરૂપી ઇશ્વર કેવો કહેવાય તેની સમજણ પાડી બ્રમ દૂર કરે.

પ્રશ્ન ત્રીજો—દુનિયા ઉત્પન્ન કરનાર ઇશ્વર નિત્ય છે કે અનિત્ય? ઉપરના બે પ્રશ્નના વિવેચનથી ઇશ્વર દુનિયાને ઉત્પન્ન કરનાર સિદ્ધ થતો નથી; તેમ નિત્ય પણ દુનિયાને ઉત્પન્ન કરનાર ઇશ્વર કહેવાશે નહીં. ઇશ્વરને નિત્ય કહેશે તો તેની જેટલી બનાવેલી વસ્તુઓ હોય તેટલી નિત્ય અખંડિતજ રહેવી જોઈએ. જેમકે પૃથ્વી, પાણી, પર્વત, સમુદ્ર, પશુ, પંખી, મનુષ્ય વિગેરે પણ તેમ અખંડિત તે વસ્તુઓ જેવામાં આવતી નથી, તેમાં ફેરફાર થઈ જાય છે અને જુદા જુદા રૂપને મનુષ્યાદિ ધારણ કરે છે. મનુષ્યો મરી જાય છે, પશુ પક્ષીઆદિ પણ મરી જાય છે; તો તે નિત્ય રહી શકતાં નથી અને અનિત્ય થઈ જાય છે, તેથી ઇશ્વરમાં અનિત્ય વ્યાપ્તિ હોષ આવશે. વળી જો ઇશ્વરને અનિત્ય માનશે તો ઇશ્વર પણ એક રહેવાનો નથી અને તેની બનાવેલી દુનીઆનો પણ નાશ થવાનો તો તેની ભક્તિ કરેલી તેનો બદલો તેનાશ થવાથી બીજો કોણ આપશે? કે જેથી ઇશ્વરનો ભક્તિ કરવી? વળી તેના કાયદાને અનુસરવું તે પણ અનિત્ય હયું એમ નિત્ય અને અનિત્ય બે વિકલ્પોએ કરી ઇશ્વર સિદ્ધ જગતકર્તા ઠરતો નથી.

પ્રશ્ન ચોથો—દુનિયા ઉત્પન્ન કરતાં ઉપાદાન નિમિત્તરૂપ પ્રભુ સર્વજ્ઞ છે કે અસર્વજ્ઞ? દુનિયા ઉત્પન્ન કરનાર પ્રભુ જો સર્વજ્ઞ હોય તો તેના પેદા કરેલા પ્રાણીઓ, જનો તેના ભક્તો પણ સર્વજ્ઞ હોવા જોઈએ. જેમ કાગડાથી ઉત્પન્ન થએલા કાગડાઓ કાગડાના જેવી ચેષ્ટા કરનારા વર્ણુવાળા હોય છે, મનુષ્યનાં બચ્ચાંઓ મનુષ્યના જેવી ચેષ્ટાઓ કરનારા હોય છે, તેમ તેમના ઉત્પન્ન કરેલા મનુષ્યાદિને

૫૫

પણ તેમના જેવું સર્વજ્ઞપણું મળવું બેઘરે અને ક્ષિત્તું બેઘરે ?
 પણ તેમ કંઈ છે નહીં. અર્થાત્ સર્વજ્ઞપણું પોતાનામાં હોય
 ત્યારે બીજાઓને પણ સર્વજ્ઞપણું આપી શકે એમ અનુમાન થતાં
 સર્વજ્ઞપણું તેમનામાં નથી એમ સિદ્ધ થાય છે. વળી કદાચ તમે
 કહેશો કે તે સર્વજ્ઞ હતો પણ પોતાના જેવા બીજાઓને જ્ઞાન
 આપી કરવા ચાહતો નહોતો તો તેમ કરતાં તે કપટી સ્વાર્થી
 હશે અને પોતેજ પૂજ્ય બનવું તેવી અભિલાષા રાખી બીજાઓની
 પાસે ભક્તિ કરાવવી એવી ઇચ્છા હતી તો તે તેમના સરખા તે
 કદી કરી શકવાનો નથી અને તેમના જેટલું જ્ઞાન પણ મળી શક-
 વાનું નથી. નહીં, નહીં, સર્વજ્ઞ હોય તે બીજાઓને સર્વજ્ઞ કરી
 શકે છે. જેમ ઇએલ, ભમરાનો સંગ કરી સંપૂર્ણ ભમરાપણું
 પામે છે તેમ સર્વે જીવો સર્વજ્ઞની સંગથી સર્વજ્ઞ થઈ શકે, પણ
 અસર્વજ્ઞ હોય તે શી રીતે સર્વજ્ઞ કરી શકે ? અસર્વજ્ઞ ઈશ્વર
 કહેશે તો વદતોવિદ્યાત્ દોષ આવશે માટે તે પણ કહી
 શકવાના નથી.

પક્ષ પાંચમો—

જૈન—દુનિયા ઉત્પન્ન કરનાર ઈશ્વર પ્રત્યક્ષ દેખાતો નથી
 તેનું કારણ શું ?

ખ્રીસ્તી—દુનિયા ન્યાય યુક્ત ચાલતી નથી માટે દેખાતો
 નથી.

જૈન—ન્યાય યુક્ત ચાલતી હોય તો દેખાય તેમાં ઈશ્વર
 શું નવાઈ કરી ! જ્યારે અન્યાયના રસ્તે ચાલતી હોય ત્યારે
 તેમને સમજાવે, પ્રત્યક્ષ થઈ કહે, તો આટલો દુનિયામાં અન્યાય
 શાય છે તે કેમ રહે ? જેમ કોઈ ચોર ચોરી કરે છે ત્યારે તેને
 રાજા બોલાવી સજા કરી શિખ.મણુ આપે છે તો બીજા વાર
 ચોરી થતી અટકે છે; તેમ જો તમારો ઈશ્વર દેખાય તો ઈશ્વરને
 જે કોઈ માનતા નથી તે માને અને ઈશ્વરના ભક્તો દુનિયામાં
 સર્વે થઈ જાય.

૫૬

ખ્રીસ્તી—અરે ! ઇશ્વર ન્યાયી છે તે ન્યાયી માણસોનેજ દેખાવાનો, અન્યાયીઓને દેખાય તો પછી ન્યાય અને અન્યાય કરનારાઓને સરખો ક્ષયદો થાય, માટે ન્યાયી માણસોનેજ દેખાય છે,

જૈન—જ્યારે તે ન્યાયીઓનેજ દેખાવાયો ત્યારે અન્યાયીઓ, દુઃખીને દુઃખીજ રહેવાના. અન્યાયીઓને ઇશ્વર દેખાશે નહીં ત્યાંસુધી તેઓ અન્યાય છોડવાના નથી તો સુખી કેવી રીતે થવાના ? અને પ્રભુ છે તે અન્યાયી પાપીઓનો તારક ગણાશે નહીં અને તમો તો માનો છો.

ખ્રીસ્તી—પરમેશ્વરના ભકતો તેમને ઉપદેશ કરી ઇશ્વરના ભક્ત થવા કોશીશ કરશે ત્યારે તેમનામાં ન્યાય આવશે અને ત્યારે તેઓને ઇશ્વર પ્રત્યક્ષ દેખાશે.

જૈન—જેટલા 'હાલ ખ્રીસ્તીઓ ખની ગયા છે તેમને તો ન્યાયીપણું આવ્યું ખરું કેની ! અને તેમને તો ઇશ્વર આંખે હજરાહજાર દેખાતો હશે ! ઠીક, વાઝ, હાલ ખ્રીસ્તીધર્મીઓ કેટલા ઇશ્વરને દેખે છે તે બતાવશે.

ખ્રીસ્તી—હૃદયમાં ઊંડો વિચાર કરે છે.

જૈન—અરે ભાઈ ! જે અરૂપી નિર્મય સ્વસત્તાપ્રકાશી એવા કર્મરહિત થઈ સિદ્ધસ્થાનમાં જઈ પરમાત્મપણું અનુભવે છે, તે ઇશ્વરો છે એવા સિદ્ધ ભગવંતો તમને આ ચર્મચક્ષુવડે દેખાઈ શકાય નહીં. તમારા શરીરે લાગતો એવો વાયુ પણ તમે આંખે દેખી શકતા નથી, તો ઇશ્વર જે અરૂપી, અજરઅમર અવિનાશી તે ચર્મચક્ષુવડે કેમ દેખી શકાય ? અલ્પજ્ઞ દેખી શકાતો નથી. પરંતુ કેવળજ્ઞાન થાય તો રૂપી અરૂપી સર્વે વસ્તુઓ દેખી શકાય છે. માટે તમારા મનની શકાઓ દૂર કરી જૈન સાધુઓને શરણે આવો કે જેથી તમે આત્માનું સ્વરૂપ ઓળખો. કપોલકલ્પિત ઇધર કલ્પિણ સ્વપ્નવત્ દેખાય નહીં માટે તમારી ભ્રમણાઓમાં પ્રીતને ભરમાવો નહીં કે જેથી તમારું કલ્યાણ થાય.

૫૭

પક્ષ છડો-

જૈન—હુનિયાને ઉત્પન્ન કરનાર ઇશ્વર કયે ઠેકાણે રહે છે તે બતાવો.

ખ્રીસ્તી—ઇશ્વર સ્વર્ગમાં સિંહાસન ઉપર બેઠેલો છે અને તેની જમણી બાજુએ તેનો દીકરો ઇસુ બેઠો છે. ઇશ્વર સ્વર્ગમાં રહે છે.

જૈન—સ્વર્ગ એ પથર માટી સોનાથી બનેલું છે કે કેમ ?

ખ્રીસ્તી—હા, તેમજ જણાય છે.

જૈન—અરે મારા પ્રિયમિત્ર ! જે નિરાકાર પ્રભુ તેને સિંહાસનપર બેસવું તથા મસ્તકે મુગટ (મુકુટ) ધારણ કરવો એ વિગેરે સંભવતું નથી. અમારા જૈનમતમાં દેવતાઓનું વર્ણન કરેલું છે તેમાં દેવતાઓ સ્વર્ગમાં રહેછે અને તેઓ મુગટ વિગેરે ધારણ કરે છે. મોક્ષ સ્થાન તો તેથી વ્યતિરિક્ત માનેલું છે. તમો ખ્રીસ્તીઓ તો અમારા મતમાં માનેલ. (સ્વર્ગ) દેવલોકના જેવું તમારા પ્રભુનું ઠેકાણું માનો છો તો તેથી તમોએ માનેલો તમારો પ્રભુ કોઈ બતિવિશેષ દેવતા સંભવે છે, પણ નિરાકાર પ્રભુ સિદ્ધ થતો નથી. દેવલોકમાં તેવા દેવતાઓ તો ઘણા છે, અને દેવતાઓના ઉપરીઓ મુખ્ય ચોસઠ ઈંદ્રો છે. તેમાં તમારો પ્રભુ ઇંદ્રના સ્થાનકે પણ કહી શકાય નહીં તેમ કોઈ મહંત દેવતા પણ દેખાતો નથી. કોઈ સામાન્ય દેવતા હોય એમ સંભવે છે. પછી તો જ્ઞાની બાણે. માટે તમોએ માનેલું સ્વર્ગ દેવલોક કહે છે અને તે પ્રભુનું સ્થાન કહેવાતું નથી.

પક્ષ સાતમો—

જૈન—આ હુનિયાને ઇશ્વરે દિવસે ઉત્પન્ન કરી કે રાત્રે ? બુધો, સૂર્ય અને ચંદ્રચંદ્રી રાત્રી અને દિવસ એવો વ્યવહાર થઈ શકે છે, જો સૂર્ય અને ચંદ્ર ના હોય તો દિવસ અને રાત્રી એવો વ્યવહાર થઈ શકત નહીં. હવે ચંદ્ર અને સૂર્યને બનાવનાર

૫૮

જે પ્રભુ મનાય તો રાત્રી દિવસ જગત્ બનાવ્યા પહેલાં સિદ્ધ થશે નહીં. ત્યારે જગત્ દિવસે પણ બનાવ્યું સિદ્ધ થતું નથી, તેમ રાત્રે પણ બનાવ્યું સિદ્ધ થતું નથી, અનુક્રમે વિચારી જોતાં આ જગત્ અનાદિકાળનું છે જ એમ સિદ્ધ થાય છે; પણ તેની આદિ નથી, ત્યારે વળી તેનો બનાવનાર પ્રભુ માનવો તે જૂઠું કરે છે.

પક્ષ આઠમો—

જૈન—આ દુનિયા ઉત્પન્ન થયાં પહેલાં જીવો (આત્માઓ) કયે ઠેકાણે હતા ?

ખ્રીસ્તી—પ્રભુની પાસે હતા.

જૈન—તે પોતાની પાસે કયે ઠેકાણે રાખતા હતા ? શું પોતાના પેટમાં અગર કોઈ પેટીમાં રાખતા હતા ? વળી આ જગત્ ઉત્પન્ન થયા પહેલાંના જીવો (આત્માઓ) પવિત્ર હતા કે અપવિત્ર હતા ? એમાનું તમારાથી કાંઈ પણ કહેવાશે નહીં. માટે અનાદિકાળથી આત્મા સિદ્ધજ છે. તેને કોઈ ઉત્પન્ન કરનાર નથી. માટે અસત્યકલ્પનાઓ તજીને સત્ય અનંતજ્ઞાનધારક એવા અરિહંતને શરણે આવો કે જેથી તમારું કલ્યાણ થાય.

ખ્રીસ્તી—સર્વજીવોને ઈશ્વરે ઉત્પન્ન કર્યા.

જૈન—કોઈપણ કાળે અને કોઈપણ રીતે જીવને ઉત્પન્ન કરનાર ઈશ્વર સિદ્ધ થતો નથી. વળા તમે લોકો ત્રિ એક દેવ માનો છો તેમાં પણ આત્મા અનાદિ માનો છો, તો તેનો કોઈ કર્તા નથી, તો વળી ફેર જીવોનો પેદા કરનાર ઈશ્વર કદાચહ કરી કેમ માનો છો ? માટે સત્યને સમજી અસત્યનો (સાપ જેમ કાંચ-ળીનો ત્યાગ કરે છે તેમ) ત્યાગ કરો. દુનિયા ઉત્પન્ન થયા પહેલાં સર્વજીવો કાંઈ ઈશ્વરની પાસે ભંડારમાં અથવા પેટીમાં અથવા પેટમાં અથવા હાથમાં હોય તેમ માનવું તે કેવળ ગપ્પ છે. દુનિયા ઉત્પન્ન થયા પહેલાં સર્વજીવો પ્રભુની પાસે હતા એ સિદ્ધ થતું નથી.

૫૯

પક્ષ નવમો—

જૈન—આ દુનિયામાં કોઈ જીવો સ્ત્રીરૂપે, કોઈ પુરૂષરૂપે, કોઈ પશુ પંખીરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે તેનું શું કારણ ?

ખ્રીસ્તી—પ્રભુ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે જીવોને બનાવે છે.

જૈન—અરે ખ્રીસ્તી ભાઈઓ, જરા વિચાર તો કરો, એમ તે હોય. દરેક વસ્તુનો સ્વીકાર અને ત્યાગ બુદ્ધિપૂર્વક કરવો જોઈએ. એક ઇચ્છા શબ્દ કહ્યો એટલે તેમાં સઘળું સમાયું એ શી રીતે વાસ્તવિક ગણાશે ? ઇચ્છાનુસાર બનાવ્યું ત્યારે ન્યાય અન્યાય તો કંઈ રહ્યોજ નહીંને ! વારૂ, એ તો ઠીક, પણ પુરૂષકરતાં સ્ત્રીમાં કોઈપણ બાબતની ન્યૂનાધિકતા તમારી સમજમાં કે દેખવામાં આવે છે ? અને આવે છે તો એકને કંઈક ઠીક અને એકને અઠીક, સ્વામીસેવકભાવપણું બક્ષી અન્યાય પ્રભુએ કર્યો એમ કેમ નહીં કહેવાય ! જરૂર એમજ ગણાય. ઇશ્વરની ઇચ્છા એમાં કાંઈ કામ આવતી નથી અને હોયજ શાની ! સ્ત્રીના કરતાં પુરૂષત્વપણું પ્રધાન ગણાય છે તે સર્વકર્માનુસારે થાય છે. જીવોને સ્ત્રીરૂપે કે પુરૂષરૂપે ઉત્પન્ન કરનાર ઇશ્વર સિદ્ધ થતો નથી. ઉપર મુજબ પક્ષથી વિચારી જોતાં જગતકર્તા ઇશ્વર સિદ્ધ થતો નથી.

ખ્રીસ્તી—મીં જૈમલે કહ્યું કે, અરિહંતને મન હોતું નથી ત્યારે કેમ દેવતાઓ વિગેરે તેની સેવા કરે છે ?

જૈન—અરિહંત ભગવંતે ચારધાતીયાં કર્મ નાશ પમાડ્યાં છે, અને તેમને ચાર અધાતીયાંકર્મ ચતુર્કિંચિત્કર બાકી રહ્યાં છે. દેવતાઓનો એવો આચાર છે કે અરિહંતભગવંતની સેવા ચાકરી કરે; પરંતુ તેમાં અરિહંત ભગવાનને સેવા ચાકરી કરાવવાની ઇચ્છા નથી. જેમ કોઈ ગવર્નર જનરલ કોઈ રાજાને મળવા બંધ છે, ત્યારે તે ગામનો રાજા તેની સેવા બબ્બલે છે, તેમજ ત્યાંના લોકો પણ દુકાનો વિગેરે શણગારી ગવર્નરને માન આપે છે. આમાં શું તે ગવર્નર જનરલની ઇચ્છા હતી કે મારી આ ગામનો રાજા આવા પ્રકારની સેવા ભક્તિ સાચવે અને ગામના

૬૦

લોકો દુકાનો વિગેરેને શણગારે ? ના, એવી તેના મનમાં ઇચ્છા જણાતી નથી. પણ તે રાજ સંબંધી લોકોના મનમાં સ્વભાવથી પોતાના કરતાં અધિકને દેખીને ભક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે. તેમ અરિહંત ભગવંતે તો પાછલા ભવમાં તીર્થંકર નામ ગોત્ર ઉપાર્જન કરેલું હોવાને લીધે તેના ઉદયથી લોકો, દેવતાઓ સ્વાભાવિકરીતે તેમના અતિશયો તથા શુભોથી તેમની તેવી ભક્તિ કરે છે. તેમાં અરિહંત ભગવાનને પોતાનો કાંઈ સેવા ભક્તિ કરાવવાનો પરિણામ (ભાવ) હોતો નથી, માટે મીં જોમલે જે વિકલ્પ, સેવા ભક્તિ કરવા સંબંધીનો કર્યો છે તે વિકલ્પ ખોટો છે.

ખ્રીસ્તી—એ તો ઠીક, પણ મીં જોમલે લખ્યું છે કે, ચાર છે તે ચારી કરે છે ને કહે છે કે, માંડે મન ચારીમાં નથી, તે કેમ માનવામાં આવે ? એ તો વળી વિષ્ણુના અવતારોની પેઠે લીલાતરીકે કહેવાય; કેમકે એ તો ભગવાને દુનિયાને દેખાડના માટે કરી, પણ પોતાના મનમાં કાંઈ હતું નહીં; એ જોમ જૂઠું કહેવાય છે, તેમ તીર્થંકરભગવાનની સેવા ચાકરી દેવતાઓ કરે છે અને પોતાની તેમાં ઇચ્છા નથી તે પણ જૂઠું કહેવાય છે તેનું કેમ ?

જૈન—અરે ખ્રીસ્તી મિત્રો ! વિચાર તો કરો, કે આ પ્રમાણે ખીજા માણસો પોતાની (આપણી) ભક્તિ કરે ત્યારે પોતાની ઇચ્છા તે સંબંધી હોય છે એમ કાંઈ એકાંત જાસ કહી શકાતું નથી, એ ખરું છે; તેમજ તીર્થંકર ભગવાનતો વીતરાગ હોવાથી તેમનામાં સેવા ભક્તિ કરાવવાની ઇચ્છા હોતી નથી, એ પણ સત્યજ છે. તમે ઇસુના નામનું સ્મરણ કરો છો, ઇસુનો ધર્મ ફેલાવવા ઇચ્છો છો તો તમારા ઇસુના મનમાં જરૂર ઇચ્છા થઈ અને જ્યારે ઇચ્છાવાન ઇસુ ઠર્યો ત્યારે મન પણ તેને ઠર્યું. માટે જરૂર તેમને દુનિયામાં હજારો સુખ ભોગવવાની, વિષયાદિની, ખાગખગીયામાં રમવા વિગેરેની ઇચ્છાઓ સિદ્ધ થાય છે. તે પ્રમાણે અમારા તીર્થંકરને ઇચ્છા સિદ્ધ થતી

૬૧

નથી, અને તેમને રાગ દ્વેષ પણ કોઈપર થતો નથી. ફક્ત તેમના શુભોના અનુભાવથી, રાગથી દેવતાદિ ભક્તિ કરે છે. જેમ દુનિયામાં કોઈ શુભી હોય તેને દેખીને સર્વ કોઈ તેની પ્રશંસા કરે છે, તેને હરેક બાબતમાં મદદ કરે છે; તો આ તીર્થંકર ભગવંત તો સંપૂર્ણ શુભવાન છે તેને દેખી ઇંદ્રો, દેવો વગેરે સેવા ભક્તિ કર્યા વિના કેમ રહે ? નજ રહે. માટે આ બાબત નિઃસંશય છે, કારણ કે તીર્થંકર ભગવાનને જરા પણ ઇચ્છા હોતી નથી.

પ્રીસ્તી—મીં જૈમલ સંસારી અને સિદ્ધ એ બન્નેને સરખા માનવાનું કહે છે; કારણ કે અનંત દર્શન, અનંત જ્ઞાન, અને અનંત ચારિત્રવાળા સિદ્ધના આત્મા છે, તેવા સંસારી આત્મા પણ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રવાળા છે, કારણકે પૌદ્ગલિક વસ્તુથી ચૈતન્યને નફો કે નુકસાન થતું નથી. આનો શો ખુલાસો છે. ?

જૈન—મીં જૈમલે સિદ્ધ અને સંસારીને સરખા ગણવાનું નિશ્ચય નયથી લખ્યું તે બાબતમાં સમજવાનું કે નિશ્ચયનયથી જે સિદ્ધના જીવમાં જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર છે. તેવુંજ સંસારી જીવોમાં પણ સત્તાએ છે, પણ સંસારી જીવોને કર્મ લાગેલાં હોવાથી તેવું સિદ્ધત્વ પ્રગટરૂપે નથી, ફક્ત સિદ્ધ જેવી થવાની સત્તા રહી છે, તેથી સત્તાની અપેક્ષાએ બન્ને સરખા છે પણ પ્રગટપણની અપેક્ષાએ નથી. જેમ મેલુ સોનું અને નિર્મળ સુવર્ણ તેમાં નિશ્ચય નયથી તો મેલુ સોનું પણ આગળ મેલ જવાયકી નિર્મળ સોના જેવું થવાનું છે, માટે બે સરખાં કહી શકાય પણ હાલ તો મેલુ સોનું વ્યવહારથી કહેવાય છે; તેમ કર્મસંહિતજીવો હાલ વ્યવહારનયથી તો સંસારી કહેવાય છે અને કર્મ રહિત થવાથી નિશ્ચયનયમતે સિદ્ધ કહેવાય છે. એમ બે નયની અપેક્ષાઓથી સર્વ વસ્તુઓનું સ્વરૂપ કહી શકાય છે.

પ્રીસ્તી—મનની ઇચ્છા પ્રમાણે થાય તેને સુખ કહે છે.

૧૨

જૈન—મનની ઇચ્છા પ્રમાણે થાય તેને સુખ કહી શકાતું નથી. કોઈ માણસને ચોરી કરવાની ઇચ્છા થઈ, વળી કોઈને વિષ ખાવાની ઇચ્છા થઈ, તો તે મનની ઇચ્છા શું સુખ કહી શકાય છે? ના, નથી કહેવાતું; તેમ મનની ઇચ્છાઓ જેટલી થાય છે તેટલી સુખકારી કહી શકાતી નથી. કોઈ મનુષ્ય સમાધિ લગાવી બેઠો હોય છે તે વખતે તેને કોઈ ખાખતની ઇચ્છા હોતી નથી. તેને કોઈ પુછે કે ભાઈ તમે સમાધિમાં શું સુખ દેખો છો? ત્યારે તે કહેશે કે, સમાધિથી જે સુખ થાય છે તે કહી શકાતું નથી, કોઈ પણ વસ્તુની તે સુખને ઉપમા પણ આપી શકાતી નથી. તેમ સમાધિવાળાના દૃષ્ટાંતના અનુસારે ઇચ્છા બ્યારે કોઈ ખાખતની હોતી નથી, ત્યારે અનંત સુખ થાય છે, તેમ સિદ્ધને તો મન હોતું નથી, અને મન નહીં હોવાને લીધે ઇચ્છા પણ હોતી નથી. તો તેમને તો અત્યંત સુખ હોવું જોઈએ, એમ દૃષ્ટાંતથી પણ સિદ્ધ થાય છે. વળી આપણે બ્યારે નિર્વિકલ્પદશામાં બેઠા હોઈએ છીએ અને કોઈ વસ્તુની ઇચ્છા અગર ચિંતા હોતી નથી ત્યારે આપણે કેવું સુખ અનુભવીએ છીએ, કે અહો? મારે આજ કેવું સુખ છે? તે પ્રમાણે સિદ્ધને વિકલ્પ સંકલ્પની આધિ નહીં હોવાને લીધે અનંતસુખ છે એમ સિદ્ધ થાય છે.

ખ્રીસ્તી—પૃષ્ઠ ૬ માં મી૦ જૈમલ જણાવે છે કે, જેને મન ન હોય તેને ચૈતન્ય કેમ કહીએ? પોતે સંસારી દુઃખમાંથી છુટીને સિદ્ધમાં પહોંચ્યા ત્યારે સર્વોપરિ થયા. તેઓ સંસારીને દુઃખી જાણીને દુઃખી થતા નથી, માટે એ ઉત્તમ સિદ્ધ પુરુષનાં લક્ષણ નથી. અને નીરો નામે બાહ્યાહુર્તુ દૃષ્ટાંત આપે છે કે જેને નગરને બળતું દેખી ખુશ થતો હતો. આ ખાખતમાં તમે શું કાંઈ ખુલાસો આપી શકશો કે ?

જૈન—સાંભળો ખ્રીસ્તિઓ !!! જેને મન ના હોય તેને ચૈતન્ય હોય છે. જેમ સિદ્ધમાં તેમને મન નથી પણ ચૈતન્યપણું તેમનામાં છે. મન છે તે તો પૌદ્ગલિક છે, તે તો સંસારીને હોય

૬૩

છે, પણ સિદ્ધને તો પુદ્ગલનો સંબંધ હોતો નથી, તેથી તેમને મન પણ હોતું નથી. વળી તેમને રાગદ્વેષનો ક્ષય થયો હોય છે અને ઇચ્છાનો પણ ક્ષય થયો છે, માટે સુખીને દેખી ખુશી થતા નથી, અને દુઃખીને દેખી દુઃખી થતા નથી, એ તો જેવાં કર્મ કર્યા હોય તેવાં લોગવવાં જોઈએ એમ જાણે છે અને તેમનાં એવાં દુઃખ નિવારણ કરવા માટે જૈનધર્મનો ઉપદેશ, સદેહીદશામાં તેમણે આપી પોતાનું ઉત્તમપણું જણાવ્યું છે. સિદ્ધમાં ગયા પછી પણ વળી તેમના ગણધરો, આચાર્યો વિગેરે તીર્થંકરનાજ ધર્મનો ઉપદેશ આપે છે અને તેથી લાખો કરોડો માણસો દુઃખમાંથી છૂટે છે. માટે તેમના ઉત્તમપણાનું કેટલું વર્ણન કરીએ ? અને તમારા પ્રભુને ઉત્તમપણું કેવી રીતે કહી શકશો ? કારણ કે રાગદ્વેષથી તેમનું ઉત્તમપણું કહી શકાશે નહીં. કેમકે પ્લેગના રોગથી, દુકાળના રોગથી, વિગેરે હજારો કારણોને લીધે સંસારમાં પ્રાણીઓ લોકો દુઃખી માલમ પડે છે. તેમનાં દુઃખ તમારો પ્રભુ જાની છે એટલે દેખે છે તેમ છતાં નિવારણ કેમ કરતો નથી ? વળી તમારા પ્રભુને જગત્ કર્તા માનો છો અને તેમણે જગત્ બનાવ્યું છે એમ કહો છો છતાં જગત્ના પ્રાણીઓની સંભાળ ન લે, દુઃખ નિવારણ ના કરે, તો તેનામાં પ્રભુપણું પણ તમારા મત પ્રમાણે કહી શકાતું નથી, જેમ કોઈ રાજા પોતાની પ્રજાને દુકાળ વિગેરેના દુઃખથી બચાવે નહીં તો પ્રજાનો તેના પ્રત્યે કેવો ધિક્કાર થાય છે તે તમે સારી રીતે સમજો છો. તેમજ તમારા પ્રભુ ઉપર પણ દુઃખી માણસોનો ધિક્કાર થતો હશે તે તમેજ વિચારો. વળી તમે કહેશો કે પ્રભુનામાં દુઃખ નિવારણ કરવાની શક્તિ છે, પણ અન્યાય કરવાને લીધે લોકો પાસે અન્યાય લોગવાવવો જોઈએ માટે અન્યાયનું કૃણ માણસો પાસે લોગવાવે છે, તેમ પણ તમારું કહેવું વ્યાજખી માલમ પડતું નથી. કારણકે માણસોને ન્યાયી અગર અન્યાયી તે પણ ધર્મદે બનાવ્યા છે. જો તેણે જગત્માં અજ્ઞાન ઉત્પન્ન નહીં કર્યું હોત તો લોકો કેમ અન્યાય કરત,

૬૪

માટે એ દોષ પણ તમારા પ્રભુના ઉપર આવે છે; કે તેમણે અજ્ઞાન ઉત્પન્ન કર્યું. માટે જગત્ કર્તા ઇશ્વરમાં ઉત્તમપણું સિદ્ધ થતું નથી. સિદ્ધ પ્રભુઓમાં રાગદ્વેષ નહીં હોવાથી વિશ્વજીવોને સુખી અને દુઃખી દેખી સુખી અગર દુઃખી થતા નથી અને તે અહીં દુઃખાદિ વારવા આવતા નથી. નીચે બાદશાહને તો રાગદ્વેષ અજ્ઞાન હતું તેથી તેનું દૃષ્ટાંત વીતરાગ એવા સિદ્ધ પ્રભુની સાથે ઘટતું નથી.

પ્રીતી—મી૦ જૈમલ પોતાના ૨ જ પ્રકરણમાં એમ કહે છે કે:—

કર્મ આઠ છે. ૧ જ્ઞાનાવરણી, ૨ દર્શનાવરણી, ૩ વેદની ૪ મોહની, ૫ આયુષ્ય, ૬ નામ, ૭ ગોત્ર, ૮ અંતરાય.

જ્ઞાનાવરણી શબ્દનો અર્થ—જ્ઞાનને આડુ આવરણ (આચ્છાદન) એટલે જેમ કોઈ દીવાની જ્યોતિને આડુ આવરણ અથવા પડદો આવવાથી તે દીવાનો પ્રકાશ બહાર પડતો નથી; અજ્ઞાનરૂપી આચ્છાદન આવવાથી જાણી શકાતું નથી તેને જ્ઞાનાવરણી કહે છે. ૧ મતિજ્ઞાનાવરણીય, ૨ શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય, ૩ અવધિ જ્ઞાનાવરણીય, ૪ મનઃપર્યવજ્ઞાનાવરણીય, ૫ કેવલજ્ઞાનાવરણીય.

મતિજ્ઞાનાવરણીયના લેદ-પાંચ ઇંદ્રિયો અને છઠું મન એ છદ્ધાર થકી જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે તેને મતિજ્ઞાન કહે છે. તે મતિજ્ઞાનના ૩૩૬ જુદા જુદા લેદ છે, પણ આ ઠેકાણે અંથનો વિસ્તાર થવાના ભયને લીધે લખ્યા નથી. પણ જેને જોવાની ઇચ્છા હોય તેણે કર્મશ્રંથની ટીકા જોવી. જેને પાંચ ઇંદ્રિયો અને છઠું મન એ થકી જેને જ્ઞાન થતું નથી તેને મતિજ્ઞાનાવરણીય કહે છે.

શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય—એના ૧૪ તથા ૨૦ લેદ છે. શ્રુતજ્ઞાનનું જે આચ્છાદન તેને શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય કહે છે.

૬૫

અવધિજ્ઞાન-અવધિ સહિત જે જ્ઞાન તેને અવધિજ્ઞાન કહે છે. તેના બે ભેદ છે અને અસંખ્યાતા પણ ભેદ છે, તેનું જે આવરણ તેને અવધિજ્ઞાનાવરણીય કહે છે.

મનઃપર્યવજ્ઞાન-એટલે પારકાના મનની વાત બાણે તેને મનઃપર્યવજ્ઞાન કહે છે અને તે ન બાણે તેને મનઃપર્યવજ્ઞાનાવરણીય કહે છે, તે જ્ઞાન સાધુ શિવાય બીજાને હોતું નથી.

કેવલજ્ઞાન-એટલે સર્વજ્ઞપણું. જ્યારે કેવલજ્ઞાન પ્રગટ થાય છે ત્યારે પહેલાંના ચાર જ્ઞાન તેમાં સમાઈ જાય છે. જેને સર્વજ્ઞપણું હોતું નથી તેને કેવલજ્ઞાનાવરણીય કર્મ હોય છે.

(૨) દર્શનાવરણીય કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિ નવ છે તે કર્મ-ત્રયથી બેધ લેવી.

(૩) વેદનીય કર્મની બે પ્રકૃતિ છે. ૧ શાતાવેદની, ૨ અશાતાવેદની.

(૪) મોહની કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિ અઠાવીસ છે.

(૫) આયુષ્ય કર્મના ચાર ભેદ છે. ૧ નરક, ૨ મનુષ્ય, ૩ તિર્યંચ, ૪ દેવતા, એ પ્રકારનું આયુષ્ય.

(૬) નામકર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિ ૧૦૩ છે.

(૭) ગોત્રકર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિ ૨ છે. ૧ ઉચ્ચ ગોત્ર, ૨ નીચગોત્ર.

૮ અંતરાય કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિ પાંચ છે. ૧ કાનાંતરાય ૨ લાભાંતરાય, ૩ વીર્યાંતરાય, ૪ લોભાંતરાય, અને ૫ ઉપલોભાંતરાય.

જૈન—એ પ્રમાણે આઠકર્મ છે તે આત્માની સાથે અનાદિ કાળથી લાગી રહેલ છે. તેમાં કર્મ છે તે ભવીઆશ્રીઅનાદિ સાંત છે એટલે ભવીને કર્મનો અંત થશે અને અભવી આશ્રી કર્મ અનાદિ અનંત છે. સુવર્ણ (સોના) ની સાથે વળગેલો રત્નનો જેમ ખાણમાંથી કાઢ્યા પછી પ્રયોગથી નાશ થાય છે તેમ

૬૬

અનાદિકાળનો લાગેલો આ કર્મરૂપી મેલ છે તે પણ પાંચકારણો મળે છે તે આત્માથી દૂર થાય છે. કેમકે કર્મ તે રૂપી વસ્તુ છે અને આત્મા અરૂપી છે. તેનું વિશેષ જ્ઞાન જોવું હોય તો કર્મગ્રંથ, પન્નવણી, ઉત્તરાધ્યયન. તત્ત્વાર્થટીકા, વિગેરે મહાન્ ગ્રંથો વાંચવા અગર સાંભળવા.

આ ઠેકાણે આઠ કર્મમાં મીઠ જૈમલ શંકા કરે છે પણ તે અજ્ઞાનના ઉદયે કરે છે તે નીચે મુજબ:-

ખ્રીસ્તી—મારી શંકા એ છે કે, આઠકર્મોને જૈન સાધુ ઓએ અપસરામાં બેસી કદાપી કાઢ્યાં છે. તેમાં જે કેવલજ્ઞાન જ્ઞાનનો ભંડાર-જ્ઞાનનો સાગર હોય તેને જે આચ્છાદન તેને કેવલજ્ઞાનાવરણીય કહે છે. પણ કેવળ દ્રક્ત એકજ જે કેવલજ્ઞાન તેને આવરણ શી રીતે સંભવે? માટે તે વિરૂદ્ધ છે, કેમકે કેવળજ્ઞાનને આડું આવરણ આવવાથી પોતાનો પ્રકાશ ન પાડી શકે તો તેને કેવલજ્ઞાન કહેવાયજ કેમ?

જૈન—મહેરબાન, જ્યાં સુધી જીવને કર્મ વળગેલું છે ત્યાં સુધી તેના આત્માના ગુણો સ્પષ્ટ પ્રગટતા નથી. જેટલો જેટલો કર્મનો નાશ થતો જાય છે તેટલો તેટલો આત્માનો ગુણ પ્રગટતો જાય છે. જેમ વાદળમાંથી ઘેરાયેલો સૂર્ય જ્યારે હોય છે (સંપૂર્ણ આચ્છાદન વાદળાંથી પામે છે) ત્યારે તેનો પ્રકાશ યતકિંચિત્ પૃથ્વી પર પડે છે સૂર્ય ઉપરથી જ્યારે લગારેક વાદળાંનો ભાગ દૂર થયો એટલે તે પ્રમાણે લગારેક પ્રકાશ સૂર્યનો પડ્યો. સૂર્ય ઉપર અડધું વાદળું દૂર થયું ત્યારે સૂર્યનો અડધો પ્રકાશ થાય છે, અને જ્યારે સંપૂર્ણ વાદળું સૂર્યથી દૂર થયું એટલે સંપૂર્ણ પ્રકાશ સૂર્યનો પૃથ્વી ઉપર પડે છે. તેમ અહીં આત્મા-રૂપી સૂર્ય સમજવો અને વાદળાંરૂપી કર્મ સમજવાં. જેટલું જેટલું જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ઓછું થયું તેટલું તેટલું આત્માનું જ્ઞાન બહાર પ્રકાશ થાય છે; અને જ્યારે સંપૂર્ણ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ

૬૭

નાશ પામે છે ત્યારે સંપૂર્ણ જ્ઞાન કે જેને કેવલજ્ઞાન કહે છે તે પ્રગટ થાય છે. જેમ વાદળથી ઢંકાયેલા સૂર્યમાં આખા જગતને પ્રકાશ કરવાની શક્તિ છે, પરંતુ તે વાદળના આચ્છાદનથી હાલ ઢંકાઈ ગયેલી હોય છે તેમ આત્મામાં પણ આખી દુનીઆના પદાર્થોને બાંધવાની-પ્રકાશવાની શક્તિ છે, તે જ્ઞાનાવરણીયકર્મના નાશથી પ્રગટ થશે અને કેવલજ્ઞાન થશે. ત્યારબાદ આત્માને આવરણ લાગવાનું નથી. આત્માની સાથે કેવલજ્ઞાન-જેને અનંતજ્ઞાન કહે છે તે અનાદિ કાળથી સત્તાથી રહેલું છે, અને અનંતજ્ઞાન તે આત્માનો એક ગુણ છે. તે પ્રમાણે આત્માને કર્મ અનાદિ કાળથી વળગેલું છે તે પુદ્ગલ છે, તેનો નાશ થવાનો છે, તે પુદ્ગલ કર્મનું આત્માની સાથે રહેવાનું થતી જ્ઞાનગુણ આચ્છાદિત થયો છે. તે જ્યારે કર્મ નાશ પામશે, ત્યારે તેનો જે જ્ઞાનગુણ તે સ્વતઃ-પ્રકાશી થશે. સત્તાએ કરીને આત્મામાં અનાદિકાળથી અનંત-જ્ઞાન (કેવલજ્ઞાન) રહેલું છે, અને તેનું આચ્છાદન કર્મ કરે છે, પણ કર્મનો નાશ થયા પછી કર્મ વિનાનું ફક્ત એકલું જે કેવલજ્ઞાન તેને રહે છે. પછીથી કર્મ આચ્છાદન કરતું નથી; એમ અમો માનીએ છીએ. પરંતુ તમાને જે શંકા થઈ તે ગુરુગમ્ય તત્ત્વ સમજ્યા વિના થઈ છે, પણ તે આ લખેલું વાંચાથી સ્પષ્ટ માલુમ પડશે અને શંકા રહેશે નહીં. તે પ્રમાણે દર્શનાવરણીયના નાશથી અનંત દર્શન ઉત્પન્ન થાય છે. મીઠ જૈનલને આ તેની શંકા ઉપરથી માલુમ પડે છે કે સ્યાદાદધર્મ (જૈનધર્મ) ની સમજણ પડી નથી. જો તેમને સમજણ પડી હોય તો આવો લેખ લખી આ વખત આણતજ નહીં. હવે આઠ કર્મ કેવી રીતે એક પછી એક સિદ્ધ કરે છે તેનો અનુક્રમ નીચે પ્રમાણે છે.

અહીયાં જ્ઞાનદર્શન તે જીવનું લક્ષણ છે. ચૈતના લક્ષણો જીવઃ
 ઇતિ વચનાત્ જ્ઞાન દર્શન વિના જીવ અજીવપણું પામે, તેમાંહે
 પણ જ્ઞાન મુખ્ય છે.

૧૮

૧ જ્યારે સિદ્ધમાં જીવ જાય છે. ત્યારે સાકારોપયોગે જાય છે, સાકાર ઉપયોગવાંત જીવને સર્વ લગ્નિ ઉપજે તે માટે જ્ઞાન મુખ્ય છે. તે જ્ઞાનને આવરે-ઢાંકે તેને જ્ઞાનાવરણીય કર્મ કહે છે, અને તે કારણથી મુખ્ય જ્ઞાનાવરણીય કર્મ કહ્યું.

૨ બીજે સમયે અનાકારોપયોગ (સામાન્યોપયોગ) દર્શનોપયોગ હોય છે તેને આવરે-ઢાંકે તેને દર્શનાવરણીય કર્મ કહે છે. તે માટે જ્ઞાનાવરણીય પછી દર્શનાવરણીય કહ્યું.

૩ હવે જ્ઞાનાવરણીય અને દર્શનાવરણીય એ બે પોતાનો વિપાક દેખાડતાં સુખ દુઃખ વેદનીયના વિપાકના હેતુ થાય તે માટે તે પછી વેદનીય કહ્યું.

૪ શાતા અને અશાતા વેદનીયના ઉદયે અવશ્ય જીવને રાગ દ્વેષ ઉત્પન્ન થાય, મોહ પામે તે માટે તે પછી મોહનીય કહ્યું.

૫ મોહનીયકર્મ મુંઝાણા જીવો બહુ આરંભ સારંભ કરીને નરક, તિર્થચાલિતુ આયુષ્ય બાંધે તે માટે તે પછી આયુઃ કર્મ કહ્યું. ભવચક્રી ભવાંતરે જતાં જીવને નિશ્ચય ઉદયે આવે તે આયુઃ કર્મ કહીયે. યદ્યપિ કર્મતો સર્વે ઉદયે આવે છે જ, પણ શેષ સાતકર્મ છે તે ભવે તથા ભવાંતરે પણ ઉદયે આવે અને આયુઃ કર્મ તો તે ભવે ઉદયે નાજ આવે, બીજા ભવમાંજ ઉદયે આવે એટલો વિશેષ છે.

૬ આયુષ્યને ઉદયે અવશ્ય ગતિ-ભાત્યાદિક નામ કર્મનો ઉદય હોય તે માટે તે પછી નામકર્મ કહ્યું.

૭ નામકર્મને ઉદયે અવશ્ય ઉચ્ચ નીચ ગોત્રનો ઉદય હોય તે માટે તે પછી ગોત્રકર્મ કહ્યું.

૮ ઉચ્ચ નીચ ગોત્રને ઉદયે અનુક્રમે જ્ઞાન લાભાદિકનો ઉદય વિનાશ થાય તે માટે તે પછી અંતરાયકર્મ કહ્યું. એ આઠ કર્મનો ઉપન્યાસ કર્યો.

૬૬

હવે ત્રીજા વેદની કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિ એ ૧ શાતાવેદની ૨ અશાતાવેદની. શાતાવેદની એટલે જીવને શુભકર્મના યોગે શરીર નિરોગી હોય, પુત્ર ધન આદિ ઋદ્ધિ વાળો હોય, જીવને શુભકર્મયોગે સુખ લાગે તેવા પુદ્ગલનો જે મિલાપ તે શાતાવેદનીય કહેવાય છે. ૨ અશાતાવેદનીય એટલે અશુભ કર્મના યોગે જીવને દુઃખ લાગે તેવા પુદ્ગલનો સંબંધ તેને અશાતાવેદનીય કહે છે.

ખ્રીસ્તી-જૈનશ્વ શંકા કરે છે કે સિદ્ધનાં જીવો અનેક પ્રકારના સુખો લોગવે છે. દુનિયાની અંદર થતા નાટક, તમાશા, વીગેરે ઠાઠ જીવે છે. કહું છે કે-સિદ્ધ જગત શીર શોભતા, જીવો જગતના ઠાઠ, લક્ષ્મીલીલાની લહેરમાં, સુખીયા છે હીન રાત. આથી માલુમ પડે છે કે સિદ્ધમાં શાતાવેદનીય કર્મ છે.

જૈન—અરે ભાઈ! તમે હજી અમારા કહેવાનું તાત્પર્ય સમજ્યા નથી, જે સમજ્યા હોત તો આવી શંકા રહેત નહીં; પણ હજી તમને જ્ઞાનાવરણીય કર્મના પડદા આડા આવ્યા છે. માટે દુધમાં પણ પૂરા કાઢવાની તમને મતિ થાય છે. હજી તમને સુખ કોને કહે છે? તેનું જ્ઞાન થયું નથી, જે થયું હોત તો સિદ્ધમાં પણ શાતાવેદનીય છે એવું કહેવાનો અવસર આવત નહીં. હવે હું તમને તે સમજાવું છું તે ઉપર ધ્યાન રાખો. સુખ એટલે આત્માના જ્ઞાન, દર્શન અને આરિત્ર ગુણમાં રમણતા કરવી તેને તાત્ત્વિક (આત્મસુખ) કહે છે. સુખના બે પ્રકાર છે. ૧ કર્મ રહિત કેવળ આત્મિક સુખ, ૨ પુદ્ગલના સંબંધથી થયેલું અતાત્ત્વિકપૌદ્ગલિક સુખ. તેમાં સિદ્ધના જીવોને તો આત્મિકસુખ હોય છે (પોતાના આત્મા સંબંધી સુખ હોય છે) પરભાવ એટલે પારકી વસ્તુ પુદ્ગલ તે જન્ય સુખ નથી. જ્યાં સુધી આઠ કર્મ હોય છે ત્યાં સુધી જીવને શુભ વા અશુભ કર્મના યોગે શાતા અને અશાતાવેદની લોગવવી પડે છે, પણ તે

૭૭

શાતાવેદનીજન્ય સુખ છે તે ખરૂં સુખ નથી. સિદ્ધના જીવો તો કર્મ થકી રહિત થયા છે, પોતાના સ્વભાવમાં સદા લીન થયેલા છે. ત્યાં શુભ અશુભ કર્મ હોતું નથી. તેથી તેમને શાતા અગર અશાતાવેદની જે કર્મ તેથી ઉત્પન્ન થયેલી શાતાઅશતાને ભોગવવી પડતી નથી. આ દુનીઆના સર્વ પદાર્થને ત્યાં રહ્યા થકા જોઈ રહ્યા છે; કોઈ ખેલે છે. કોઈ જમે છે, બાગો વગેરે જોવામાં આવે છે પણ તે જોઈતી અગર બાગથી તેમને કંઈપણ સુખ નથી, પરંતુ પરભાવ એટલે પુદ્ગલ તે થકી રહિત પોતાના જ્ઞાનાદિકે શુભો તેથી સુખ છે. આરિત્ર મોહ ટળવાથી આત્માનું સ્વાભાવિક સુખ ભોળવી રહ્યા છે. ઉપાધિ થકી રહિત થવું અને આત્મ સ્વભાવમાં રમવું તેજ આત્મસુખ છે. તેથી સિદ્ધમાં શાતાવેદનીય કર્મથી સુખ થાય છે એમ છેજ નહીં. માટે તમારી શંકા તેથી રહેતી નથી.

વળી જેમ આપણે દર્પણમાં જોઈએ છીએ ત્યારે આપણું પ્રતિબિંબ દર્પણમાં પડે છે, તેમ સર્વે પદાર્થો સિદ્ધના જીવોના જ્ઞાનમાં વિષયીભૂત થાય છે, પણ તે પદાર્થોનો સંયોગ સિદ્ધના જીવોને નથી.

જેમ આપણે કાચનો મોટો તકતો પચીસ હાથ દુર મુકીએ અને દૂર રહી તકતામાં જોઈએ છીએ તો જાણે તેમાં આપણું હોઈએ તેમ ભાસે છે તેને પ્રતિબિંબ કહે છે. હવે તે દૂર રહેલા કાચમાં આપણું પ્રતિબિંબ પડ્યું, તે પ્રતિબિંબ અને કાચ એ બેનો કેવો સંબંધ થયો? ઉત્તર જ્ઞાનજ્યે ભાસક ભાસ્ય સંબંધ કહેવાય. સિદ્ધના જીવના જ્ઞાનમાં ચૈદરાજ લોકના પદાર્થ વિષયીભૂત થાય છે, પણ તે વસ્તુઓની સાથે સિદ્ધના જીવોને આત્મીય સંબંધ નથી. તેમ શાતાવેદની એટલે શુભ પુદ્ગલનો સંયોગ તે સિદ્ધના જીવોને નથી, માટે તેમને શાતાવેદનીય નથી. અરે ! તેમને સર્વ કર્મનો સંબંધ નથી તો શાતાવેદનીય એ પણ એક કર્મ છે તેનો પણ કયાંથી સંબંધ હોય ? નજ હોય. માટે મીં જમલે

૭૧

અજ્ઞાનતાને લીધે જે શંકા કરી તે ખોટી છે જ્યાં સુધી જીવ સમકિત પામ્યો નથી અને અનંત સંસાર જામણ કરવાનું હોય છે, ત્યારે તેને ખોટી ખોટી શંકાઓ થાય છે. કહ્યું છે કે—
બુદ્ધિઃ કર્માનુસારિણી.

સિદ્ધના જીવને તો જન્મ જરા મરણનાં બંધન ત્રુટી ગયાં છે. તેમનો આત્મા સ્ફટિકરત્નની પેઠે નિર્મળ છે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો નાશ થવાથી અનંતજ્ઞાન પ્રકાશ પામ્યું છે, તેમ દર્શનાવરણીય કર્મનો નાશ થવાથી અનંતદર્શન, અને શાતા અને આશાતાવેદનીયનો નાશ થવાથી અવ્યાબાધ સુખ પામ્યા છે, મોહનીનો નાશ થવાથી ક્ષાયિક સમકિત પામ્યા છે, આયુષ્ય કર્મનો નાશ થવાથી અક્ષયસ્થિતિ પામ્યા છે, નામકર્મનો નાશ થવાથી અરૂપીપણું પામ્યા છે, ગોત્રકર્મનો નાશ થવાથી અગુરુ લઘુપદ પામ્યા છે અને અંતરાય કર્મનો નાશ થવાથી અનંતવીર્ય પામ્યા છે. જુઓ તેની ગાથા નાળંચ દંસળંચ ચેવ, અવ્વાવાઈં તહેવ સમ્મત્તં, અરુલ્લયઠિઈ અરુલ્લિ, અગુરુલ્લઘુ વીરિયં હવઈ ॥ ૧ ॥ આઠ કર્મનો નાશ થવાથી એ આઠ ગુણ પ્રગટ થાય છે. માટે સિદ્ધના જીવોમાં અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતચરિત્ર, અનંતવીર્ય હોય છે, અને તેના લોકતા સિદ્ધ જીવો છે.

પ્રીસ્તી—જૈમલ-અનંત એટલે જેનો અંત કે છેડો નહીં તે એવા સુખના લોકતા સિદ્ધ જીવોને કહોછો અને લોકતા એટલે લોગવવાવાળો થાય, પાંચ ઇંદ્રિયોના વિષયથી લોગવવું અને એક અંતઃકરણથી લોગવવું એને પણ લોગવવું કહે છે.

જેમ કોઈ માણસ દુઃખી થતું હોય અને બીજો માણસ જુઓ ત્યારે તેના અંતઃકરણમાં દુઃખની લાગણી થાય છે, તેમજ કોઈ ખોટું કાર્ય કર્યાથી પણ અંતઃકરણમાં દુઃખ થાય છે, તેમજ અંતઃકરણમાં સુખ પણ થાય છે. સિદ્ધમાં જીવોનાં ચર્મ અક્ષુ તથા સાંભળવાને કાન નથી, તોપણ આત્મના જે ગુણ જ્ઞાન અને દર્શન તેવડે જાણવું તથા જીવું થાય છે ને તેથી

૭૨

તેવઠે ભોગવે છે; માટે સિદ્ધપરમાત્મામાં વેદનીયકર્મ છે તે આખતનો તમે હઠવાદ મૂકી વિચાર કરશો તો તમને પણ માલુમ પડશે.

જૈન—અરે જેમ કમળો થયેલાને સર્વ વસ્તુ પીળી ભાસે, લાલ કાળી ધોળી સર્વ વસ્તુ પીળી દેખાય, તેને કોઈ કહે કે આ વસ્તુ લાલ છે, આ ધોળી છે, આ કાળી છે, તો તે કાંઈ કમળો થયેલો માણસ માનવાનો નથી. એવી દૃષ્ટિ હશે ત્યાં સુધી સર્વ પીળીજ દેખશે, પણ શુદ્ધ જેનું જેવું રૂપ છે તેવું કદી દેખવાનો નથી, તેમજ કર્મના જોરે કરી જેની ઊંધી દૃષ્ટિ થઈ છે તેને ખરી વસ્તુ પણ ખોટી ભાસવામાં આવે છે.

મીં જૈમલ !! હું નીચે જણાવું છું તે જરા ધ્યાન રાખી વાંચશો તો કલ્યાણ થશે, અને અજ્ઞાનરૂપી પડળ દૂર થવાથી આપોઆપ અંધકાર જતાં અજવાળું થવાથી સત્ય દૃષ્ટિગોચર થશે. બુદ્ધિ, બુદ્ધિ ધાતુ ઉપરથી ભોક્તા શબ્દ થયો છે—બુદ્ધિ—ભોગવવું. બળી ભોગવવું બે પ્રકારનું છે. એક પોતાનું અને બીજું, પર પુદ્ગલનું ભોગવવું. અને પોતાનું ભોગવવું. એટલે પોતાના આત્મામાં રહેલાં જ્ઞાન-દર્શન-અનંત સુખ તેને ભોગવવું. આત્મા-અરૂપી છે અને તેના જ્ઞાનદર્શન વગેરે શુભ પણ અરૂપી છે, તો અરૂપી છે, તો અરૂપી એવા સિદ્ધાત્માઓ અરૂપી એવા જ્ઞાનદર્શન વગેરે શુભોને ભોગવે છે.

હવે પરનું ભોગવવું તેનો અર્થ કંઈ છું તે સાંભળો. પર એટલે પોતાના આત્માનું નહીં એવી જડ વસ્તુ પુદ્ગલ. તે પુદ્ગલ બે પ્રકારે છે. ૧ શુભ એટલે જેનો વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ પોતાને અનુકુળ પડે તેવું પુદ્ગલ, તેને શુભપુદ્ગલ કહે છે. ૨ પોતાને (એટલે) કર્મ સહિત આત્માને જે પુદ્ગલ પ્રતિકુલ પડે દુઃખકારી થાય તેને અશુભપુદ્ગલ કહે છે. શુભપુદ્ગલથી કિંચિત્ સુખ થાય છે અને અશુભપુદ્ગલથી દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે. કર્મસહિત આત્માને પોતાના સ્વરૂપથી—પોતાના શુભ

૭૩

થકી ભિન્ન એવું શુભ યા અશુભપુદ્ગલ ભોગવવું તેને પરનું ભોગવવું કહેવાય છે. કર્મ એ રૂપી વસ્તુ છે અને આત્માના ગુણો તો અરૂપી છે. એવા અરૂપી આત્મા તેને રૂપી વસ્તુનું જે કર્મના યોગે ભોગવવું તેને પર સંબંધી ભોગવવું કહીએ છીએ.

આ સંસારિક જીવો ત્રણ પ્રકારે શુભ અશુભ પુદ્ગલ જન્ય શાતા અને અશાતાવેદનીને ભોગવે છે. હવે ત્રણ પ્રકાર કહ્યા તે નીચે મુજબ.

મન, વચન અને કાયા એ ત્રણથકી શાતા અને અશાતા વેદની ભોગવે છે, તે સર્વે પર સંબંધી ભોગવવાનું કહીએ છીએ.

હવે સિદ્ધના જીવોને તો કર્મ નથી, તેથી પરવસ્તુ-પુદ્ગલ તેનો ભોગ નથી. પર વસ્તુ-પુદ્ગલ તેતો રૂપી છે અને પોતે તો અરૂપી છે તેથી તેમને રૂપીવસ્તુનો ભોગ નથી, જ્ઞાન અને દર્શન જે પોતાના અરૂપી ગુણ તેનો ભોગ પોતાને છે, કર્મ સહિત જીવો શુભ વા અશુભપુદ્ગલના સંયોગે જે શાતા અગર અશાતા વેદની ભોગવે છે તે પોતે સિદ્ધના જીવો બાજુ છે પણ શાતા અશાતા જે રૂપી વસ્તુ જડ-પર સંબંધી, તેનો ભોગ છે તે સિદ્ધના જીવોને હોતો નથી. અરૂપીને રૂપીનોભોગ નથી. અરૂપીને તો અરૂપી એવા જ્ઞાન દર્શનનો ભોગ છે. માટે જ્ઞાન દર્શન વડે શાતા વેદની સિદ્ધના જીવો ભોગવતા નથી એ વાત સત્ય છે.

વળી મીઠ જૈમલ લખે છે કે સંસારના જીવોના મુખ દુઃખ સિદ્ધના જીવો જ્ઞાનવડે બાજુ છે અને તેથી તેમનું અંતઃકરણ પણ મુખ દુઃખ ભોગવે છે, માટે વેદની માનવી ભ્રમ્ય.

અરે વાહ ? હજી અંતઃકરણ એ શબ્દનું જ્ઞાન નથી તેથી વ્યાકરણ અને ન્યાયશાસ્ત્રના અભ્યાસને નામે તો તમારામાં શૂન્યતા દેખાય છે. વળી રૂપી અને અરૂપી વસ્તુનું પણ જ્ઞાન નથી તેમજ વળી ગુરુગમ્ય તો હોયજ શેનું ! તેથી જેમ ફાવે તેમ મુખે બોલે છે, પણ તેથી અમને હરકત નથી. એથી તો તમારું અજ્ઞાનપણાનું ભોખાણું પ્રગટ થાય છે તે ઉપર ધ્યાન આપો સાહેબ ?

૭૪

અંતઃકરણ (હૃદય) વા મન તેતો પૌદ્ગલિક વસ્તુ છે, તે વિચાર કરવાનું સ્થાન છે. સિદ્ધના જીવોને અંતઃકરણ (મન) હોતું નથી. સંસારના જીવોનું સુખ દુઃખ છે તેને જ્ઞાનવડે સિદ્ધના જીવો જાણે છે, પણ સિદ્ધના જીવોને મન નથી. તેથી તેમને સુખ દુઃખની લાગણીઓના વિચારો થતા નથી. સિદ્ધના જીવોને અંતઃકરણ નથી, તેથી તેમને શાતા અને અશાતાવેદની પણ નથી, માટે ત્રિકાળમાં પણ સિદ્ધના જીવોને શાતા અશાતા વેદનીય નથી. તે સત્ય છે. માટે સિદ્ધ જીવોને અન્ય જીવોનું સુખ દુઃખ દેખી સુખ દુઃખની લાગણી થતી થતી.

હવે મોહનીય કર્મ સંબંધી વિચાર લખીએ છીએ.

મોહની કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિ અઠાવીસ છે.

ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ તે દરેક ચાર ચાર ભેદ છે.
અનંતાનુબંધી-ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ ૪
પ્રત્યાખાની ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ. ૪
અપ્રત્યાખાની-ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ. ૪
સંજ્વલનનો-ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ. ૪

૧૬ કષાય

હવે નવ નોકષાય-હાસ્ય, રતિ, અરતિ, લય, શોક,
દુઃખ, પુરુષવેદ, સ્ત્રીવેદ, નપુંસકવેદ, એ નવ
નોકષાય કહેવાય છે.

ત્રણ મોહની-સમકિત મોહની, મિશ્રમોહની, મિથ્યાત્વ
મોહની.

એવી રીતે ઉપરની અઠાવીસ પ્રકૃતિ મોહની કર્મની છે.

પ્રીરતી-જ્યારે સમકીત મોહનીનો ક્ષય થાય છે ત્યારે સમકીત પ્રગટ થાય છે, અને જ્યારે મિશ્રમોહનીનો ક્ષય થાય છે ત્યારે મિશ્ર સમકીત પ્રગટ થાય છે; તે પ્રમાણે મિથ્યાત્વ મોહનીનો ક્ષય થાય ત્યારે મિથ્યાત્વ પ્રગટ થવું જોઈશે, અને

૭૫

મિથ્યાત્વ મોહનીનો ક્ષય થયે છતે મિથ્યાત્વ પ્રગટ થયું તો સિદ્ધમાં પણ મિથ્યાત્વ આળ્યું; કારણ કે તેમને મિથ્યાત્વ માનવું બોધ્યે.

જૈન—ભાઈ! સાંભળો. મિથ્યાત્વમોહની એટલે અસત્ વસ્તુમાં સત્ની બુદ્ધિથી મુઝાવે તેને મિથ્યાત્વ મોહની કહે છે, કુદેવમાં દેવતું જ્ઞાન, દેવમાં કુદેવતું જ્ઞાન, અને કુચુરમાં ચુરતું જ્ઞાન, તેને મિથ્યાત્વ મોહની કહે છે.

અસત્ વસ્તુમાં મુઝાવાપણું ટળી જાય છે ત્યારે સત્ વસ્તુનું જ્ઞાન થાય છે. પણ તેથી સત્ વસ્તુનો ક્ષય થતો નથી. કુદેવને દેવ તરીકે માનવાનો નાશ થાય છે ત્યારે સુદેવનેજ માનવાપણું રહે છે.

જેમ મેલા સોનાનો નાશ થયે છતે શુદ્ધ સોનું રહે છે, તેમ મિથ્યાત્વ મોહનીનો નાશ થયે છતે શુદ્ધ સમકિત પ્રગટ થાય છે.

મિશ્ર મોહની એટલે સુદેવતામાં પણ દેવની બુદ્ધિ અને કુદેવમાં પણ દેવની બુદ્ધિ તેનો નાશ થયે છતે શુદ્ધ ખરા દેવની બુદ્ધિ થાય છે. તે પ્રમાણે મિથ્યાત્વ મોહની જે અનાદિ કાળની હતી, તે નાશ પામી એટલે શુદ્ધ સમકિત પ્રગટ થયું.

તે પ્રમાણે સિદ્ધના જીવને મિથ્યાત્વમોહનીનો ક્ષય થયો છે તેથી તેમને ક્ષાયિક સમકિત પ્રગટ થયું છે.

મિથ્યાત્વમોહની તે તો અજ્ઞાનજન્ય છે. તેનો નાશ થવાથી આત્માનો શુભ, શુદ્ધ સમકિત પ્રગટ થાય છે, તેમાં કંઈ સંશય નથી. તે પ્રમાણે સિદ્ધમાં મિથ્યાત્વ મોહની વગેરેને ક્ષય થવાથી ક્ષાયિકસમકિત પ્રગટ થયું છે અને ત્યાં મિથ્યાત્વ ઠરાવવા કંઈ યુક્તિ કરવી તે નિષ્ફળ છે.

નાના મોટા સર્વે લોકો સમજે છે કે કુદ્રષ્ટિનો નાશ થાય ત્યારે સુદ્રષ્ટિ ઉત્પન્ન થાય છે, અજ્ઞાનનો નાશ થાય છે ત્યારે જ્ઞાન

૭૬

પ્રગટ થાય છે, મિથ્યાત્વ મોહનીનો નાશ થયે છતે શુદ્ધ સમ્મ કિત થાય છે, તેથી સિદ્ધાને મિથ્યાત્વમોહનીયતા નાશથી શુદ્ધ સમક્તિરૂપ સમ્યગ્ દર્શન છે પણ અજ્ઞાન નથી એટલુ પણ જૈમ-લ ન સમજ્યા તેથી ભ્રાંતયે પ્રીસ્તિ થયા. તે વાત નિઃસંશય છે.

પ્રીસ્તી-જૈમલ જણાવે છે કે, બીજું દ્રવ્ય અતિચારમાં લખે છે કે ગ્રહપૂજા કરે તો અતિચાર લાગે, ત્યારે તમારા માનીતા મોટા શ્રીભદ્રબાહુ સ્વામીએ ગ્રહપૂજા કરવાની વિધિ કેમ બતાવી છે? ગ્રહશાંતિ સ્તોત્ર બનાવ્યું છે. રવિ પીડા કરેતો લાલ કુલેકરી પદ્મપ્રભુની પૂજા કરવી. ચંદ્ર પીડા કરેતો સેવતિના કુલે ચંદ્રપ્રભુની પૂજા કરવી. એ આદિ નવ ગ્રહનીપૂજામાં તીર્થ કરનાં નામ અને ઉપર લખેલી વિધિઓ બતાવી છે, અને જણાવ્યું છે કે આ પ્રમાણે કરવાથી જે ગ્રહ નકતા હોય તે ગ્રહ શાંતિ થાય માટે એ પણ વિરૂદ્ધ છે. આ વાતતો એવી છે કે હુઃખ તો કોઈ એક જણ આપે અને તે હુઃખ દૂર કરવાને માટે બીજાને વિનંતિ કરવી. પણ એમ કરવાથી હુઃખ કેમ દૂર થાય? આ વિશે તમે હવે શું કહેવાના છો ?

જૈન—હજી પણ તમે બરાબર સમજ્યા નથી, જુઓ, કર્મતો આત્માને લાગે છે, પણ સુખીયે ચઢાવી મારી નાંખવું તેતો બીજા માણસો કરે છે. જેમકે આપણે કોઈ જીવને મારી નાંખ્યો તેનું આપણા આત્માને પાપ લાગ્યું, હવે અહીંથી આપણે મરી ગયા અને બીજો જન્મ પામ્યા ત્યાં જે પૂર્વે બીજા જીવને મારી નાંખવાનું પાપ બાંધ્યું હતું તે ઉઠ્યે આવ્યું એથી આપણા માથે કોઈ ખોટો આરોપ આવે તેથી બીજા માણસો આપણને સુખીયે ચઢાવે, તેમાં કર્મે કરીનેજ આપણે સુખીનું હુઃખ પામ્યા તેવો પ્રત્યક્ષ અનુભવ સાચો છે. પંચ કારણોથી કાર્યની ઉત્પત્તિ થાય છે. ૧ કાલ, ૨ સ્વભાવ, ૩ નિયતિ, ૪ કર્મ, ૫ ઉદ્યમ; આ પાંચ કારણોથી એક કાર્ય ઉત્પન્ન થાય છે. તે પ્રમાણે હુઃખદૂષ્ટી કાર્યમાં પણ પંચ કારણો હોય છે.

૭૭

પાપથી દુઃખ થાય છે અને પુણ્યથી સુખ થાય છે. આપણને કોઈ જાતનું દુઃખ કોઈના તરફથી થતું હોય તે વખતે પ્રભુની પૂજા વીગેરે પુણ્યકાર્યો કરવાથી દુઃખ દૂર થાય છે એટલે પુણ્યનું જોર થવાથી પાપનો ક્ષય થયો એટલે તે માણસ દુઃખ દેતો અટકી જાય છે. તે પ્રમાણે પાપના ઉદયથી થતી જે ગ્રહો તરફની નિમિત્ત કારણ પીડા તે પ્રભુની પૂજા વગેરે પુણ્ય કાર્ય કરવા થકી દૂર થાય છે. કારણ કે ઘણું પુણ્ય તત્કાળ પણ ફળ આપી શકે છે વગેરે. તે બાબતમાં ઘણું લખવાનું છે; પણ ગ્રંથ ગૌરવના લયથી નથી લખ્યું માટે અમારા ગુરૂ મહારાજ શ્રી ભદ્રબાહુસ્વમીએ જે સ્તોત્ર કયું છે તે યોગ્યરીતે સમજીને કયું છે. એતો મહાજ્ઞાની હતા, એમને જ્યોતિષનું બહુ (ઉત્કૃષ્ટ) જ્ઞાન હતું. તેમણે ભદ્રબાહુસંહિતા નામનો ગ્રંથ બનાવ્યો છે, તે ૮૪૦૦૦ (ચોવીસી હજાર) શ્લોક પ્રમાણ છે. તે ભણતાં ભણતાં મી. જૈમલ ઘરડો થઈ જાય તો પણ પાર આવે નહીં, માટે તેમણે જે કયું છે તે વિચારીનેજ કયું છે, તેમાં શંકા કરવી તે અજ્ઞાનીનું લક્ષણ છે. વળી અન્ય કર્મ દુઃખ આપે અને પ્રભુની પૂજા કરે તો શું દુઃખ દૂર થાય છે? ના, નથી થતું, એવું જે જૈમલનું લખવું તે પણ તદ્દન ખોટું છે. પુણ્ય છે તે પ્રભુની પૂજા-સ્તુતિ, સાધુને દાન વગેરે આપવાથી થાય છે. જેમ જેમ પુણ્ય ઘણું થતું જાય છે તેમ તેમ પાપ થકી થએલું દુઃખ દૂર થઈ જાય છે. આ ઠેકાણે પાપ થકી થએલું જે દુઃખ તે બીજી વસ્તુ જે પુણ્ય તે થકી દૂર થયું તે સત્ય દાખલો છે. જેમ એક વસ્તુ ખાવાથી ઉપન્ન થએલો વાયુ તેજ બીજી વસ્તુ ખાવાથી દૂર થાય છે. એક વસ્તુએ વાયુ કયું તો તે વાયુનો બીજી વસ્તુ થકી નાશ થયો તે પ્રત્યક્ષ દાખલો છે. એવીજ રીતે પ્રભુની પૂજા કરવા વગેરેથી થતા પુણ્યના યોગે અન્ય કર્મથી થએલાં પાપાનુયોગનાં દુઃખ દૂર થાય છે એ વાત સત્ય છે. માટે કુચુકિત ત્યાગ કરી સત્યમાર્ગ અંગીકાર કરો કે જેથી તમારું કલ્યાણ થાય.

૭૮

પ્રીસ્તી—જેમલ લખે છે કે, તીર્થંકરો છે તે કોઈ ઉપર રાગદ્વેષ રાખતા નથી, કેમકે તે વીતરાગ છે. માટે તેમની પૂજા કરવાથી તેઓ દુઃખને દૂર કેમ કરે ? માટે ગ્રહ નકેતો તીર્થંકરની પૂજા અને જાપ કરવો તે ફેકટ છે. આ વાત તો ખરીને ?

જૈન—નહીં. તદ્દન ખોટું છે. તીર્થંકર ભગવાનના કોઈના ઉપર રાગદ્વેષ રાખતા નથી તે સત્ય છે, પણ તેમની પૂજા કરવાથી થયેલું જે પુણ્ય તેથી પાપથી ઉત્પન્ન થયેલી ગ્રહની પીડા દૂર થાય છે. તે સત્ય છે. જેમ અગ્નિની પાસે જઈને બેસીએ છીએ ત્યારે તેનો એવો સ્વભાવ છે કે તાપ આપે છે, તેનો સ્વભાવ શીતળતા આપવાનો છે, તેમ પ્રભુની પૂજા વગેરે કરવા થકી પુણ્ય થાય છે, અને તેથી પાપ હટી જાય છે. તેથી પીડા કરતા ગ્રહ અટકી જાય છે. માટે ભદ્રબાહુ સ્વામીએ બનાવેલું ગ્રહશાંતિ સ્તોત્ર યુક્તિયુક્ત છે. રાગદ્વેષ વિનાના અગ્નિથી જેમ ઉષ્ણતા થાય છે અને જલ થકી જેમ શીતતા થાય છે તેમ વીતરાગ તીર્થંકરની પૂજા કરવાથી તીર્થંકર જો કે સુખ આપતા નથી તો પણ તેમની ભક્તિથી ભક્તના ભક્તિસેવાના પરિણામથી તથા પુણ્યથી અશુભ કર્મનો નાશ થાય છે. તેમાં તીર્થંકર ભગવાન નિમિત્ત કારણ છે અને પુણ્યબંધ સુખ વગેરેમાં તથા દુઃખ દૂર કરવારૂપ કાર્યમાં ભક્તની સેવા ભક્તનો પરિણામ ઉપાદાન કારણ છે. પ્રભુ તીર્થંકર નિમિત્ત કારણ હોવાથી તે વીતરાગ છતાં ભક્તના સુખમાં રાગ દ્વેષવિના નિમિત્ત કારણ ઠરે છે, અને તેથી વીતરાગ છતાં સુખ આપી શકે છે એમ ન્યાયથી સિદ્ધ ઠરે છે.

વળી જેમલ લખે છે કે તીર્થંકરોને દેવાધિદેવ તરીકે માનવા તે ખોટું છે. આ પણ તેમનું લખવું ઘટવું નથી. તીર્થંકરભગવાનની ચોસઠ ઈંદ્ર પૂજા કરે છે અને ચોસઠ ઈંદ્ર પ્રભુના ચરણ કમળની સેવા કરે છે તો દેવાધિદેવ તીર્થંકર કહેવાય તેમાં કંઈ સંશય નથી; પણ અમારા તીર્થંકર ભગવાનની ઈંદ્રો સેવા ચાકરી કરે છે તે જાણીને જાતિ સ્વભાવ ઉપર

૭૯

જનારાની કુચુકિતઓને, દક્ષ પુરુષ કદાપિ કાળે પણ માનનાર નથી. અમો જૈનો, તીર્થંકરની તથા શુરની આલોકના સુખને માટે તથા પરલોકના સુખને માટે પૂજા કરતા નથી એ વિધિ માર્ગ છે. કારણસર તમારા પ્રભુના જેવા-મિથ્યાત્વી દેવતાઓના ઉપદ્રવ થયો હોત તો તેનો નાશ કરવાને ભદ્રબાહુ સ્વામીએ કરેલા ગ્રહશાંતિ વગેરે સ્તોત્રનો જાપ કરીએ છીએ, એ અપવાદ માર્ગ છે. જૈન દેવતાઓ છે તે મિથ્યાત્વી દેવતાઓથી થયેલા ઉપદ્રવનો નાશ કરે છે, અને તે ઉપદ્રવ નાશ થવાથી ધર્મ સુખે કરી થાય છે. ધર્મ કરવામાં અડચણ પડતી નથી. માટે વિધિમાર્ગ અને અપવાદ માર્ગ એ બે માર્ગ તમે શુર ગમથી સમજ્યા નહીં તેથી આ શંકા તમારા મનમાં રહી છે, પણ તે આ વાંચીને દૂર કરો ને સત્યધર્મ અંગીકાર કરો. વિધિમાર્ગ કેવી રીતે ચાલવું તે વિવિધબોધ રત્નાકરમાં બતાવ્યું છે તે નીચે સુજા—

દેવ શ્રી અરિહંત, જગત્તા ઉપકારી, પરમ પૂજ્ય, સમસ્ત અદાર દોષે કરી રહિત, તેમની જે મૂર્તિ તેની આગળ ઇહલોક પરલોકના પૌદ્ગલિક સુખની ઇચ્છાએ માનતા માનવી નહીં, તેમ શુદ્ધ સાધુ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર સહિત મુનિરાજની ધનપુત્રની અપેક્ષાએ સેવા કરવી નહીં, તથા પાંચ પ્રકારનાં દૂષણ વર્જવાં. વળી અન્ય તીર્થીઓની સાથે પરિચય કરવો નહીં. કારણ કે તેથી સમકીતમાં દૂષણ લાગે છે. તે દૂષણના પાંચ ભેદ છે ૧ શંકા, ૨ કંખા, ૩ વિચિકિત્સા, ૪ અન્યતીર્થીક પ્રશંસા, ૫ અન્યતીર્થીક પરિચય એ પાંચે દૂષણ વર્જવાં.

ખ્રીસ્તી—જૈમલ-ત્યારે ભદ્રબાહુ સ્વામીએ ગ્રહશાંતિ સ્તોત્ર કેમ બતાવ્યું ? ભદ્રબાહુ સ્વામીને મિથ્યાત્વી કહેવા કે સમકીતી કહેવા ? તથા જૈનધર્મ વિના બીજા ધર્મવાળાઓની સાથે પરિચય કરવો તે મોટું પાપ છે, ત્યારે આ ઉપરથી જૈનધર્મ પાળનાર તમામ લોકોએ એક જુદું ગામ કે

૮૦

દેશ વસાવવો જોઈએ, અથવા દેશપાર જવું જોઈએ; એવી એવી વિરૂદ્ધ વાતો જોતાં સમકીત કાંઈ છેજ નહીં અને જ્યારે સમકીત કાંઈ છેજ નહીં અને જ્યારે સમકીત નથી, ત્યારે મિથ્યાત્વ સિદ્ધ થયું.

જૈન—અરે ! અજ્ઞાનવડે આચ્છાદિત થયેલા આત્મન !! આ તને જરા પણ વિચાર કરવો પડતો નથી કે જેથી જેમ તેમ બોલે છે. ભદ્રબાહુ સ્વામીએ પાંચ દૂષણ સેવવાં એવું કાંઈ બતાવ્યું નથી. અન્યતીર્થીઓની સાથે પરિચય કરવો તેમ પણ કાંઈ કહ્યું નથી અન્ય તીર્થીઓની પ્રશંસા કરવી તે પણ આજ્ઞા કરી નથી, તો ફેર શા કારણસર તેમને મિથ્યાત્વી કહેવા એવી શંકા કરે છે. કેવળ તારી શંકા કરેલી ખોટી છે, અને ગ્રહસ્થાંતિ બનાવી તેનો અપવાદ માર્ગે બનાવી છે એવું ઉપર જણાવેલ છે. માટે તમારું કહેવું તદ્દન ખોટું કરે છે. વળી જૈનોને અન્ય તીર્થીઓનો પરિચય કરવો નહીં એટલા માટે દેશપાર જવું જોઈએ તે પણ તમારું ઉદ્ધતાઈનું વચન છે. કેમકે અન્યતીર્થીઓનો ધર્માર્થ પરિચય કરવો નહીં અગર તેમની પ્રશંસા કરવી નહોતી તેમ કહેલું છે એ ખરું અને વ્યાજબી છે તેનો તાત્પર્યાર્થ શુદ્ધગમ્મથો સમજ્યા વિના જે તમારું બોલવું છે તે તદ્દન ખોટું છે. માટે તમારે સમજી લેવું કે જે પ્રમાણે કહેલું છે તેમાં અમને હરકત નથી તે પ્રમાણે જે જૈન વરતતો નથી તેને સમકીતમાં દૂષણ લાગવાનો સંભવ છે. ધર્મ સંબંધી આદિ બાબતમાં પણ અન્યતીર્થીઓની પ્રશંસા કરવી વહેવાર માર્ગે ઘટતી નથી. જેમ આપણે આપણા બાળકોને કહીએ છીએ કે જ્યાં સર્પનાં દર હોય ત્યાં રમવું નહીં. પણ જો તે વાત માને નહીં ને ત્યાં બાળકો રમે તો સર્પ કરડે એવો સંભવ રહે છે તેમ અન્યતીર્થીઓને માટે પણ સમજવું. અન્ય તીર્થીઓની સાથે ધર્માર્થ પરિચય કરવો નહીં એમ કહ્યું છે, પણ દેશપાર જવું એમ શાસ્ત્રમાં કંઈ લખ્યું નથી જુઓ બાઈ પ્રત્યક્ષ દાખલો, જૈન—જૈન મુનિનો. તેમનું (કહેવા માત્ર પણ) સમ-

૮૧

કીત અન્યતીર્થીઓના પરિચયથી નાશ પામ્યું. તેમને જૈન ધર્મની શ્રદ્ધા રહી નહીં એ પ્રત્યક્ષ જોવા જેવું છે. અમારા શાસનમાં જેમ અમારું કદયાણુ થાય તેમજ ખતાવેલું છે, તેમાં તમારા જેવાની કોઈ કુચુકિતઓ કાંઈ ચાલવાની નથી. વળી અમે જૈમલને કહીએછીએ કે તમે જો ખૌદ્ર લોકોનો સંગ કરોતો તમોને તમોએ જે માર્ગ પકડ્યો છે તે ખોટો લાગશે, એમ કેમ ના કહી શકાય ? માટે અસત્ય એવા ધર્મને તજીને જન્મમરણદુઃખ નિવારણ કરનાર જૈનધર્મને અંગીકાર કરો.

૫ આયુષ્યકર્મ.

દરેક મનુષ્યે જેટલું આયુષ્ય ખાધેલું હોય છે તે, તે પ્રમાણે જીવી શકે છે. કોઈ સો, કોઈ પચાસ, કોઈ પાંચ, પચીસ, વર્ષ જીવે છે. એમ ચાર ગતિમાં આયુષ્ય કર્મ રહેલું છે. દેવતાઓ પણ જેમને આયુષ્ય જેટલું કહેલું છે તે પ્રમાણે જીવે છે, અને મનુષ્ય, તિર્યંચ અને નારકી તે પણ પોતપોતાનું આયુષ્ય જીવે છે. આયુષ્યનો ક્ષય થયો કે જીવો, બીજી ગતિમાં ચાલ્યા જાય છે, તેનો ઘણો વિસ્તાર પદ્મવણી, આચારાંગ, ઉત્તરાધ્યયન, અને સમવાયાંગથી જોઈ લેવો. આયુષ્ય કર્મમાં અમલદારના દૃષ્ટાંત વગેરેથી આયુષ્યકર્મ નહીં માનવા સંબંધીમાં જે જે જૈમલે કડાકૂટ કરી છે તે તે તદ્દન ખોટી છે, અને જો તે સંબંધીમાં વિશેષ ખુલાસો લેવાની મરજી હોયતો રૂબરૂમાં મળવું, કારણકે રૂબરૂમાં મળ્યાથકી સર્વશકાઓ સહેજમાં દૂર થશે. અત્ર ગ્રંથ ગૌરવના લયને લીધે વધારે સ્પષ્ટીકરણ કરી શકતા નથી. આયુષ્ય કર્મ સત્ય છે અને તેને પ્રત્યક્ષ સર્વ મનુષ્યો અનુભવે છે. બ્રાહ્મણ, જૈન, ખૌદ્ર, મિમાંસક, વગેરે સર્વે આયુષ્ય માને છે, તેમજ સુસલમાનો પણ આયુષ્યને માને છે તે સત્ય છે.

૬ નામ કર્મ.

છઠ્ઠા નામ કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિ ૧૦૩ છે, તેનો વિસ્તાર કર્મ ગ્રંથથી જોઈ લેવો.

૮૨

ખ્રીસ્તી—જૈમલ, નામકર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિ ૧૦૩ છે તેમાં ૩૮ મી પ્રકૃતિ વજ્રરૂપલનારાચસંઘયણુ નામે છે. તે સંઘયણુવાળો જીવ મોક્ષે પણ જાય અને સાતમી નરકે પણ જાય અને એ સંઘયણુવાળી સ્ત્રી મોક્ષે તો જાય પણ સાતમી નરકે ન જાય એ વિરૂદ્ધ છે.

જૈન—સાતમી નરકે જવું તે તો મનભળવડે છે. સ્ત્રીને સાતમી નરકે જવા જેટલું મનોભળ નથી તેથી તે જતી નથી. કેમકે તે સ્ત્રી એવું મોટું પાપ કરી શકતી નથી.

ખ્રીસ્તી—ત્યારે મોક્ષે જાય એટલું મનોભળ સ્ત્રીમાં ક્યાંથી આવ્યું ?

જૈન—ભાઈ હજી તું સમજ્યો નહીં ? જો, મોક્ષે જવું છે તેતો આત્માના બળવડે છે, માટે સ્ત્રીને મોક્ષે જવું આત્માના બળવડે છે. મનવચનકાયાદિકબળ તેતો કર્મની પ્રકૃતિ છે. માટે કર્મની પ્રકૃતિથી જ બળ પામવું તેતો ગતિ અને વેદ આશ્રી છે, અને જો ગતિવેદ અને બળ આશ્રી માનતા હોતો દેવો પણ મોક્ષે જવા જોઈએ; પણ તેમ કંઈ છેજ નહીં. મોક્ષે જવું તેતો આત્માના બળવડે છે. મોક્ષે તો જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રના આરાધનથકી જવાય છે, માટે વજ્રરૂપલ નારાચસંઘયણુવાળો મોક્ષે જાય છે અને સાતમી નરકે જાય તેજ પ્રમાણે સ્ત્રી પણ જાય એમ કહેવાય નહીં.

ખ્રીસ્તી—દિગંબર લોકો સ્ત્રીને ત્યારે કેમ મોક્ષ માનતા નથી ?

જૈન—દિગંબર નથી માનતા તે તેમની મતિકલ્પના છે. પણ તેમનો ગોમઠસારનામે ગ્રંથ છે, તેમાં કહ્યું છે કે.

અઢયાલા પુંવેયા, રિચિયવેયાય હુંતિ ચાલીસા ।

વિસનપુંસગવેયા, સમયેજેગેણ સિસ્સંતિ ॥ (૧)

પુરૂષવેદે ૪૮ એક સમયમાં મોક્ષે જાય, સ્ત્રી વેદે ૪૦, અને

૮૩

નપુસક વેદે ૨૦ જાય છે એમ કહેલું છે. માટે સ્ત્રી સાતમી નરકે જતી નથી અને મોક્ષે જાય એ વાત સિદ્ધ છે.

ખ્રીસ્તી—જૈમલ—નામ કર્મની (૫૨) મી પ્રકૃતિ લાલ વર્ણ છે, સિદ્ધનો પણ લાલ વર્ણ છે. માટે સિદ્ધમાં પણ લાલ વર્ણ સિદ્ધ થયો તો (૫૨) મી પ્રકૃતિ સિદ્ધ થઈ,

જૈન—લાઈ સિદ્ધના જીવને તો વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, કંઈ નથી તો વળી સિદ્ધમાં લાલ વર્ણ નામે (૫૨) મી પ્રકૃતિ ક્યાંથી સિદ્ધ થાય, કોઈકાળે થવાની નથી. સિદ્ધતો અરૂપી છે અને લાલવર્ણ તો રૂપી વસ્તુ છે તો અરૂપીમાં રૂપીની કલ્પના કરવી તે ખોટી છે.

ખ્રીસ્તી—ત્યારે સિદ્ધ રાતા વર્ણે તમે કેમ માનો છો ?

જૈન—સિદ્ધચક્રના પદમાં સિદ્ધનો રક્તવર્ણ ગણ્યો છે, તે તો ધ્યાનથી મોક્ષે જતાં અગ્નિની પેઠે કર્મ તપાવી નાશ કર્યાં તે કારણથી રક્તરંગની કલ્પના કરી છે. તેમણે કર્મને તપાવ્યાં તેથી એમ ઉપમા આપી લાલ વર્ણ માનીએ છીએ. જેમ સાધુ પદને કાળુ માનીએ છીએ, પણ શું સાધુઓ કૃષ્ણ રૂપવાળા હોય છે ? ના, નહીં; એતો એક ઉપમા આપી છે.

ખ્રીસ્તી—

કૃષ્ણાદિદ્રવ્ય સાચિવ્યાત્ । પરિણામોયમાઽઽત્મનઃ ॥

સ્ફટિકસ્યેવ તત્રાજ્યં । લેશ્યાશબ્દઃ પ્રવર્ત્તે ॥

આ શ્લોકનો અર્થ એ છે કે—કૃષ્ણાદિ દ્રવ્યના પ્રાધાન્યપણ થકી થયેલો જે આત્માનો પરિણામ તેને લેસ્થા કહીએ; જેમ પાસે રહેલા રક્તાદિપદાર્થોનાયોગે સ્ફટિકરત્નનું શુદ્ધ સ્વરૂપ લોપ થઈ કૃષ્ણ નીલાદિકની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેમ એ પણ રક્તલેસ્થા છે. તેતો આત્માના શુભાશુભપરિણામ રૂપ છે તો સિદ્ધમાં પણ રક્ત એવી લેસ્થા માનવી નોંધએ ?

૮૪

જૈન—લેશ્યા તેતો પુદ્ગલ છે અને સિદ્ધમાં પુદ્ગલ નથી તો લેશ્યા ક્યાંથી હોય ? માટે સિદ્ધને અલેશી કહ્યા છે. સિદ્ધોને લેશ્યા નથી તેઓને નવપદ્ધમાં અગ્નિતત્ત્વની ઉપમા આપીને રાતા કહ્યા છે.

પ્રીસ્તી—નામ કર્મની યાદીમાં ગતિના કર્મની પ્રકૃતિઓ આવે છે. ગતિ માનો છો તેમ સિદ્ધની ગતિ કેમ માનતા નથી ? ગઈ (ગતિ) ગમન કરવું એવો અર્થ થાય છે માટે સિદ્ધમાં પણ ગતિ માનવી જોઈએ. કારણ કે તે અહીંથી સિદ્ધસ્થાનમાં ગમન કરે છે.

જૈન—ભાઈ, ગમ્ (ગચ્છ) ધાતુ ઉપરથી ગતિ શબ્દ થયેલો છે. કર્મગ્રંથમાં ગતિ ચાર કહેલી છે. ૧ દેવતાની ગતિ, ૨ મનુષ્યની ગતિ, ૩ તિર્યંચનીગતિ, ૪ નરકગતિ, એ ચાર ગતિઓ કહેલી છે. નામ કર્મની ૧૦૩ પ્રકૃતિઓ કહેલી છે. તેમાં ગતિ ચાર કહેલી છે. તે ચારગતિઓ તો નામકર્મની પ્રકૃતિઓ છે અને તે ચારગતિરૂપ નામકર્મ રૂપી છે.

પાંચમી ગતિ સિદ્ધની ગતિ કહેલી છે, તેનો અધિકાર પન્નવણુમાં છે. તેમાં પાંચમી ગતિ છે તે કર્મમાં નથી, તેથી સિદ્ધમાં કર્મ, સિદ્ધ થતું નથી.

પાંચમી ગતિ છે તે કર્મજનિત નથી માટે સિદ્ધમાં ગતિનામ કર્મ નથી. જીવયકી આઠ કર્મ ફર થાય છે તે વખતે એક સમયમાં શુદ્ધ જીવ, સિદ્ધમાં જાય છે, તોતે એક સમયમાં જીવને મોક્ષ સ્થાન પ્રત્યે જવું તે આશ્રીને પાંચમી ગતિ કહેલી છે.

ચાર ગતિઓની પેઠે સિદ્ધમાં જવાની ગતિ છે તેતો કર્મ જન્ય નથી, માટે પાંચમી સિદ્ધસ્થાન પ્રત્યે જવાની જે ગતિ તે નામ કર્મમાં કહેવાય નહીં. અહીંથી સિદ્ધસ્થાનમાં જતી વખતે આત્મા, સર્વકર્મરહિત હોય છે પણ પૂર્વકર્મના પ્રયોગથી એક સમય સુધી ગતિ રહે છે પણ પછીથી સ્થિરતા હોય છે.

૮૫

૭ ગોત્રકર્મ.

ઉંચ અને નીચ કુળ એ જગતમાં પ્રસિદ્ધ છે. ઉંચ કુળમાં ઉંચ ગોત્રકર્મના યોગે જન્મ થાય છે, તેમજ નીચકુળમાં પણ નીચ ગોત્રકર્મના યોગે અવતાર થાય છે. જુઓ, વિચારો—કેટલાક બાળકોનો ચંડાળના કુળમાં જન્મ, અને વળી કેટલાકનો ક્ષત્રિય વાણીયા કુળમાં જન્મ. આનું કારણ ઉંચ અને નીચ ગોત્ર છે, એ સ્પષ્ટ છે. જો ઉંચ અને નીચ ગોત્ર કર્મ ન હોય તો એકજ કુળમાં એટલે કે બ્રાહ્મણ, વાણિયા, અગર તેવા કોઈ કુળમાંજ સર્વનો જન્મ થવો જોઈએ. તેમ તો કાંઈ થતું નથી, તેથી ખુલ્લું જ જણાય છે કે, ગોત્રકર્મના યોગે જ ઉંચ અને નીચકુળમાં અવતાર થાય છે. માટે ગોત્રકર્મ માનવું એ સત્ય છે. આ બાબતમાં મીઠ જૈમલે જે શંકા કરી છે, તે તેની બધી મનઃકલ્પના છે. એવી કપોલકલ્પિતકુચુકિત લગાડેલી બીનાને વિદ્વાન્વર્ગ તો વાંચી તેની તુલના કરે એમાં તો કાંઈ નવાઈ નથી, પણ અદ્વૈતજ્ઞાનવાળા અને સાધારણમનુષ્ય પણ આવા પ્રત્યક્ષ પ્રમાણની બાબતમાં હાસ્ય કરે, એમાં ના પાડી શકાય તેમ નથી. શાસ્ત્રમાં પણ કુળાદિમંદને લીધે ઉપાર્જન કરેલા ઉંચ નીચ ગોત્રમાં અવતાર થયેલાના દાખલા ઘણા છે. જુઓ, મરીચીના ભવમાં બાંધેલા નીચ ગોત્રના ઉદયથકી મરીચીના ઘણાજ ભવો થયા, તેમનો જન્મ નીચ કુળમાં થયો અને અવશેષ બાકી રહેલા કર્મના યોગે જે ભવમાં મોક્ષલક્ષ્મી મળવાની હતી, તેજ ભવમાં પણ તેઓ દેવાનંદા બ્રાહ્મણીની કુખે ઉત્પન્ન થયા. આ ગોત્ર કર્મની પ્રબળતા નહિ, તો બીજું શું? માટે ગોત્રકર્મ સત્ય છે. નીચ ગોત્રકર્મથકી હલકાકુળમાં જન્મ થાય છે, અને ઉંચગોત્ર કર્મથકી ઉત્તમકુળમાં જન્મ થાય છે. તીર્થંકર, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, બળદેવ ઉંચગોત્રકર્મના યોગે ઉંચ કુળમાંજ અવતરે છે. રૂષભદેવસ્વામીના પહેલાં જુગલ્લીઆમાં પણ ગોત્રકર્મ હતું. પ્રાયઃ તેમનું ઉંચગોત્ર સંભવે છે,

૮૬

માટે ગોત્ર કર્મ એ સત્ય છે, અને તેના યોગે ઉંચ ગોત્રમાં જન્મવાપણું થાય છે. યુરોપ આદિ સર્વદેશોમાં ઉંચા અને નીચાનો ભેદ છે તેજ ગોત્રકર્મ છે.

૮ અંતરાય કર્મ.

અંતરાયના ભેદ ૫ છે. ૧ દાનાંતરાય, ૨ લાભાંતરાય, ૩ ભોગાંતરાય ૪ ઉપભોગાંતરાય, ૫ વીર્યાંતરાય, દાનાંતરાય તુટે છે એટલે દાનની પ્રાપ્તિ થાય છે, લાભાંતરાય તુટે છે એટલે લાભની પ્રાપ્તિ થાય છે. ભોગાંતરાય તુટે છે એટલે ભોગ મળે છે, ઉપભોગાંતરાય તુટે છે એટલે ઉપભોગની પ્રાપ્તિ થાય છે, વીર્યાંતરાય તુટે છે એટલે વીર્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

મીઠ જૈમલ કહે છે કે, તમારું માનેહું અંતરાયકર્મ તેમાં વિરોધ આવે છે, તે વાત ખોટી છે. કારણ કે તે વાત તો પ્રસિદ્ધ છે કે, જે પુરૂષને જે વસ્તુનો અંતરાય તુટે છે ત્યારે તે વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય છે. જેમકે, કોઈ પુરૂષ, ઘણા પ્રકારે મહેનત કરે છે તે છતાં તેને અંતરાયનો ઉદય હોય તો કાંઈ પણ મળતું નથી અને કેટલાકને તેવા અંતરાયકર્મના અભાવે સહજમાં પણ ધારેલ ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે. વળી કોઈ લક્ષાધિપતિ, એક દિવસમાં એક કલાક મહેનત કરે છે અને એક ભીખારી આખો દિવસ ઘણાજ પ્રયત્ન કરે છે તોપણ તેને સંબંધાકળે લક્ષાધિપતિના સોલમા અંશે પણ મળતું નથી. એમ શાથી થાય છે? જ્ઞાનદૃષ્ટિએ વિચારતાં સહજ સમજાશે કે એ બધું પૂર્વકૃત અંતરાયકર્મના ઉદયેજ થાય છે. કર્મ બે પ્રકારે હોય છે. એક તો નિકાચિત બંધવાળાં એટલે જેને ઘણું કઠીન બંધ હોય છે તે, અને એકશિથિલ બંધવાળાં હોય છે. જે શિથિલ બંધવાળાં કર્મ હોય છે તે ઉદય કરવાથી તુટી જાય છે અને ઉત્કૃષ્ટ નિકાચિત બંધવાળાં હોય છે તે કર્મ તો તુટતાં નથી. પુણ્યની વૃદ્ધિ થાય તો શિથિલ બંધવાળું અંતરાય કર્મ તુટી જાય છે.

૮૭

મીં જૈમલે લખ્યું છે કે અરિહંતના ચોત્રીસ અતિશયમાં વચનાતિશય નામે બાવીસમા લેદમાં કોઈનું, મર્મ ઉઘાડવું નહીં એમ છતાં તમારા નેમિનાથતીર્થંકરે કૃષ્ણની આગળ ગજસુકુમાળને સોમલ વ્રાહ્મણે દુઃખ દીધું અને તેથી તે મરણ પામ્યો એવું મર્મ પ્રકાશ્યું તેથી તો તમારા તીર્થંકરે પારકો મર્મ ઉઘાડ્યો એ વાત સિદ્ધ ઠરા. આવું જૈમલનું લખવું છે તે ખોટું છે. કારણ કે તમે મર્મ શબ્દનો ભાવાર્થ પણ સમજ્યા નથી, અગર તો બાણી બુલ્લને કુયુક્તિવડે લોકોને બ્રમમાં ભોળવવા પ્રયત્ન કરો છો. કારણ કે નેમિનાથજીએ કહ્યું તેથી કાંઈ કોઈનું પણ મરણ થયું નથી. કૃષ્ણે સ્વાભાવિકરીતે પુછવાથી સ્વાભાવિક યથાર્થ કે જે કોઈને પણ બાધા ઉપજાવવાની કોઈ પણ પ્રકારની પોતાની તેમજ પ્રશ્નકારની ધારણા નહીં હોવાથી કહ્યું. એમાં કાંઈ મર્મ ઉઘાડ્યો નથી, અને એ બાવીસમા અતિશયમાં કહેલા પ્રકારમાં કોઈપણ જાતનો વિરોધ આવતો નથી એ વાત સત્ય છે.

કુર્માપુત્ર કેવળજ્ઞાન ઉપન્યા પછી છ મહીના ધરમાં રહ્યા તે માતા પિતાના ઉપરની ઉપકારબુદ્ધિએ રહ્યા હતા, તેઓ કાંઈ કર્મના જોરથી રહ્યા નહોતા. માતા પિતા એકદમ તેમનો વિરહ ખમી શકે એમ નથી એવું જ્ઞાનવડે તેમના બાણવામાં હોવાથી અને એમ કરવું હાલ ઉચિત છે, એમ સર્વજ્ઞતાને લીધે સમજ્યાથી ધરમાં રહીને તેમણે માતા પિતાને ધર્મોપદેશ દીધો હતો. આ સ્વાદ્વાદ જૈનધર્મનું-રહસ્ય સમજ્યા વિના મીં જૈમલ પોતાનો મન માનતો ગમે તેવો તર્ક ગોઠવી બેસાડે છે, તેથી અમારું તો મંદ જવાનું નથી પણ અમેને તે ભાઈની ઢ્યા આવે છે કે એવા કુતર્ક ઉઠાવી કેવાં કર્મ તે ઉપજાવી કેવી ગતિનો ખંધ બાંધશે, તે તો જ્ઞાનીગમ્યવાત હોવાથી નિશ્ચયપણે અમે અમુકગતિ માટે કહી શકતા નથી, તથાપિ આડે માર્ગે જનાર અટવાય એવી તો સ્વાભાવિક ધારણા બાંધી શકાય છે.

૮૮

વળી ખ્રોસ્તી મીં જૈમલ લખે છે કે કોઈ ચોરી કરવા જાય છે અને ચોરને કાંઈ વસ્તુ ન મળે તો એને કયો અંતરાય કહીએ? અને કોઈ શિકાર કરવા જાય છે તેને શિકાર ન મળે તો કયો અંતરાય જાણવો? વળી લોકો પાપ કરે છે તેને પાપ કરે છે એવું કેમ તમે કહો છો? તે વિષે ખુલાસો કે-ન્યાયથી ચાલે અને શુભનો ઉદય કરે તે છતાં તે વસ્તુ ન મળે તો તેને શુભ લાભાંતરાય જાણવો અને અન્યાયથી ચાલે અને ના મળે તો અશુભલાભાંતરાય જાણવો. એમાં કોઈ પણ પ્રકારે હરકત જેવું નથી, અને જે પાપ કરે છે તેને પાપ છે એમ કહેવામાં આવે તો ન્યાય અને અન્યાય એવા શબ્દોનો જે લોકોમાં વ્યવહાર છે તે ચાલશે નહિં. અંતરાય કર્મ નિકાચિત હોયતો અવશ્ય લોગવવું પડે છે, નહિતો તુટી જાય છે. ધર્મ કર્મ કરવાથી તથા ઉદય કરવાથી; માટે એમાં કોઈ પણ પ્રકારનો સંશય કરવો નહીં. કર્મ તુટવાનો ઉપાય તપસ્યાદિક છે. તેથી જે કર્મ નિકાચિત નથી હોતાં તે તુટી જાય છે અને નિકાચિત હોયતો લોગવવાં પડે છે.

વળી મીં જૈમલ લખે છે કે તમારા જૈનનાસાધુઓ કોઈ કોઈને અંતરાય કરતા નથી. જેમકે બીલાડી ઉંઢરને મારે છે અને કુતરો બીલાડીને મારે છે ત્યારે તમારા સાધુઓ છોડાવતા નથી. જૈમલની આ વાત તર્કન ખોટી છે. કેમકે એવો ધર્મ અમારો જૈનનો નથી. એવો ધર્મ તો કોઈ મૂઢનો હશે. મીં જૈમલે જે વગર વિચારે વાત લખી છે, તેમાં કોઈને પણ વિશ્વાસ કરવા જેવું નથી. એવું અમારા કોઈ પણ પુસ્તકમાં નથી કે બીલાડીને કુતરો મારતો હોય તો ન છોડાવવો, કેમકે સાધુને તો સર્વજીવ ઉપર દયાના પરિણામ હોય છે. વળી જૈમલ લખે છે કે, જે કોઈ માંસ ખાતું હોય તો તેને એમ જાણવું કે મારે અંતરાય તુલ્યો છે, અને જે નથી ખાતા તેને અંતરાય છે. આ વાત આકાશ કુસુમની પેઠે અસંલલિત છે; કેમકે માંસ ખાવું એ ખોટી બુદ્ધિ વિના સૂજતું નથી. સારીબુદ્ધિવાળા

૮૯

પુરૂષોને માંસ ખાવાની કિંચિત્ પણ ઇચ્છા હોતી નથી. માંસ ખાવાવાળાપુરૂષોને ઉપદેશ દેવો કે માંસ ખાશો તો તમા હુર્ગતિમાં જાશો અને નહિ ખાશો તો તમારી સારી ગતિ થશે. વળી જે લોકો માંસ ખાય છે, તેની બુદ્ધિ નિરંતર જોડીજ રહે છે, અમારા જૈન ધર્મમાં તેમજ બીજા પણ ધર્મમાં એ વાત પ્રસિદ્ધ છે કે કોઈપણ જીવનો વધ કરવો નહીં અને કરવા દેવો પણ નહીં; સર્વજીવોઉપર દયાના પરિણામ રાખવા. જેમ આપણા પોતાના જીવને કોઈ પણ કિંચિત્ પીડા કરે છે ત્યારે આપણા મનમાં ઘણુંજ દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે અને આપણે તેને નીસાસો પણ દઈએ છીએ. તેમજ બીજા જીવોને આપણે મારી નાંખીશું ત્યારે તેને કેમ પીડા નહીં થાય ? અર્થાત્ થશેજ, અને જીવની હત્યાનું પાપ આપણને લાગશેજ; હવે વેપાર રોજગાર, ઘર અંધાવવું; ઇત્યાદિક જે આરંભો છે તેમાં જે જીવો મરી જાય છે એ વાત પ્રત્યક્ષ માલુમ પડે છે, ત્યારે ખ્રીસ્તી જૈમલે જે કહ્યું કે વેપાર રોજગારમાં કોઈ પણ પ્રકારનું પાપ નથી તે વાત વિદ્વાન્ લોકોને વિચારવા જેવી છે કે જે વાત પ્રત્યક્ષ દેખાય છે, તેને પોતાની મતિ કલ્પનાથી કહેવું કે એમાં પાપ નથી. તે વાત માનવા લાયક નથી. માટે સર્વ જીવો ઉપર આપણે દયાના પરિણામ રાખી સર્વજીવોનું રક્ષણ કરવું, કેમકે સર્વ જીવો જીવવાની ઇચ્છા કરે છે, એ વાત સર્વે ધર્મવાળા માને છે, કોઈ મૂઢમતિ નહીં માનશે તો તે એના કર્મોનો દોષ. વળી નિકાચિત્ એવું જે અંતરાયકર્મ હોયતો તેના નાશાર્થે ઘણા પ્રયત્ન કરે તથાપિ કોઈ પણ વળતું નથી. માટે અંતરાયકર્મ સત્ય છે. એમાં કોઈ પણ સંશય નથી, અને કુયુક્તિકારના લેખથી કોઈપણ દક્ષપુરૂષ ભરમાવાનો નથી, એમ અસો તો નિઃસંદેહ માનીએ છીએ.

વળી અંતરાયાદિકર્મવિષે ઘણું વિસ્તાર છે, તે અમારા મોટા પ્રથો જોવાથી માલુમ પડશે, ઉપર પ્રમાણે અંતરાય કર્મ સત્ય છે.

૯૭

નહિ માને તે મિથ્યાત્વી છે, અને જે ઉત્સુક ભાષણ કરે છે, સત્ વસ્તુને અસત્ કહે છે અને અસતને સત્ કહે છે, તેઓ વીતરાગના વચનના અનુસારે આ ચાર ગતિમાં ભગ્યા કરશે. જે મનુષ્યો પોતે પણ અસત્ વસ્તુને ગ્રહણ કરે છે, અને ખીજની પાસે ગ્રહણ કરાવે છે, તે મહાપાપની રાશિ એકઠી કરે છે. મીઠ જૈમલ પદમીગજીએ પોતે અસત્ય માર્ગ ગ્રહણ કર્યો અને ખીજઓને પણ અસત્ય માર્ગ ગ્રહણ કરાવવાને વારતે ખરાને ખોટું સમજાવતાં જતાં સૂર્ય સામી ધૂળ ઉડાડવાની જેમ તેને થશે અને તેથી તેની અમને દયા ઉત્પન્ન થાય છે કે આવા જીવની શી ગતિ થશે ! ગપાષ્ટીક ગોળા ફેંકનાર ઉપર આ પ્રસંગે એક દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે તે હું નીચે ટાંકુ છું.

એક નગરીમાં રાજાનો એક દીકરો અંધ હતો તેને દાન દેવાની ટેવ પડી હતી. દરરોજ તે પોતાની પાસેનાં કડાં, કંઠી વિગેરે યાચક લોકને આપવા લાગ્યો, તેનો પિતા પણ પોતાના અંધપુત્રના કહ્યા પ્રમાણે ભંડારમાંથી ધન આપતો હતો. એમ ઘણા દિવસો થઈ ગયા, ત્યારે પ્રધાને વિચાર કર્યો કે, આ રાજાનો અંધ દીકરો ભંડારનું સઘળું ધન ઉડાવી નાંખશે, માટે તેનો કોઈ ઉપાય કરવો જોઈએ. એમ ધારીને તેણે પીતળનાં કડાં, કંઠીઓ વિગેરે ઘડાવીને રાજાના અંધપુત્રને આપ્યાં, અને તેને કહ્યું કે, હું તને સોનાનાં કરાં કંઠીઓ આપું છું, યાચક લોકો તને કહેશે કે, તે પીતળનાં છે તો તું માનતો નહીં. તને મારા ઉપર વિશ્વાસ હોય તો તે લોકોનું ખોટું કહેલું સાચું માનીશ નહીં. પછી અંધપુત્રે કહ્યું કે, તમારા જેવા પ્રધાનનું કહ્યું કદાપિ કાળે હું ખોટું માનવાનો નથી. એમ કહ્યા પછી પ્રધાનતો પોતાને ઘેર ગયો. હવે યાચક લોકો રાજાના દીકરા પાસે દાન દેવા આવ્યા. રાજાનો પુત્ર કડાં કંઠી આપવા લાગ્યો તે જોઈ યાચક લોકો કહેવા લાગ્યા કે, અરે રાજપુત્રજી ! આ તો પીતળનાં છે. ત્યારે રાજાના અંધપુત્રે કહ્યું કે. તમે

૯૧

ગાંડા છે. આતો સોનાનાં છે. પેલા ચાચક ઢોડો પાછા કરગરીને કહેવા લાગ્યા કે, સાહેબજી? આતો પીતળનાં છે. ત્યારે રાજનાં અધપુત્રે કહ્યું કે હું તમારું કહ્યું કદાપિ કાળે સાચું માનવાનો નથી, લેવાં હોયતો હ્યો નીકર પાછા ચાલ્યા જાયો. ત્યારે ખીચારા ચાચક ઢોડો નિરાશ થઇને ચાલ્યા ગયા. આમાં સમજવાનું કે તે રાજનો પુત્ર ઘણો મૂર્ખ હતો, તેથી તેણે જેમ ચાચકલોકોનું ખરું કહેલું પણ સાચું માન્યું નહીં અને પોતાનો દાનધર્મ બંધ પાડ્યો. તેમ અજ્ઞાનના આવરણે આચ્છાદિત ખ્રીસ્તી મીઠ જૈનભક્ત સત્ સાધુ જૈનધર્મથી પરંહુમ્મ થઈ કદાચ્છદથી પોતાનું હાલ માનેલું ખરું કરવું ધારે છે, તે કદાચ પોતે ઉપર દર્શાવેલ રાજપુત્રના જેમ ખરું માની બેસે તેમાં તો નિરૂપાય? પણ જેનામાં થોડી ઘણી પણ બુદ્ધિ છે તેતો તેના તેવા હબરે ઉપાયોને અને કુચુક્તિઓને સત્ માનવાના નથીજ, અને વિશેષમાં તેની હાંસી કરશે એથી ખેદ થાય છે. જ્યારે એ લાઇ જૈન સાધુ થયા ત્યારે એ જૈનધર્મને સત્ય માનતા હતા અને જ્યારે તે મનની દરેક કોઈ કામના ફળીભૂત કરવા ખ્રીસ્તી બની બેઠા ત્યારે તે ખ્રીસ્તીધર્મ સત્ય છે, એમ પોકારવા લાગ્યા. માટે એ બેમુખે બોલનાર પોતાને મનમાનતા કુતર્કો ઉઠાવી કુચુક્તિ લગાવી લોકોને ભરમાવવા જાય, તેથી ઢોડો તો ભરમાવાના નથી પણ તેમની પોતાની કીંમત થશે એતો ખરું. અનાદિકાળથી સિદ્ધ એવો જૈનધર્મ જગતમાં અનાદિકાળ જયવતો વર્તશે અને જેજે કુચુક્તિઓ કરવામાં આવે છે તે મિથ્યા હોઈ મિથ્યા થશે. માધ્યસ્થ્યદષ્ટિયુક્ત માધ્યસ્થ્યપુરૂષોજ ધર્મની પરીક્ષા કરી શકે છે.

નિર્ગોદવિચાર.

જીવનું મૂળસ્થાન નિર્ગોદ છે. જ્યાંસુધી વ્યવહારશક્તિમાં જીવો ન આવે ત્યાંસુધી તે સૂક્ષ્મનિર્ગોદિયા કહેવાય છે. ત્યાં રહીને તેઓ મહા દારૂણ દુઃખ લોગવે છે. નરકના જીવોના કરતાં અનંતી વેદના નિર્ગોદિયા જીવોને થાય છે. એક સ્વાસોસ્થિવાસમાં નિર્ગોદનો

૯૨

જીવ સાડાસત્તર ભવ કરે છે. જીવાન નીરોગી પુરૂષ (૩૭૭૩) ત્રણ હજાર સાતસોનેતોતેર સ્વાસોસ્વાસ લે, એટલામાં નિગોદના જીવ ને (૬૫૫૩૬) પાંસઠ હજાર પાંચસો ને છત્રીસ ભવો કરવા પડે છે. સાતમી નરકમાં તેત્રીસસાગરોપમનું આયુષ્ય છે, તેત્રીસ સાગરોપમના જેટલા સમયો થાય તેટલા ફેરા તેત્રીસ સાગરોપમને આઉપે સાતમી નરકમાં એક જીવ ઉપજે, તેનું દુઃખ સર્વે લેશું કરીયે ત્યારે તેથકી અનંતગણું દુઃખ, એકસમયમાં નિગોદના જીવને થાય છે. આ પ્રરૂપણા અનંતજ્ઞાની તીર્થંકર મહારાજની છે. તે વાત શ્રદ્ધાગ્રંથ છે. તેમાં કુચુક્તિ કરવી તે મિથ્યા છે. કારણ કે જીનેશ્વર ભગવાન અનંતજ્ઞાની હતા, તેમણે જેવું દીકું તેણે કહ્યું છે, જેને રાગ દ્વેષ નથી એવા વીતરાગભગવાનની વાણી સત્ય કરી માનવી જોઈએ. એ બાબતમાં જૈમલ પદ્મર્મીગણએ જે જે અજ્ઞાનથકી કુચુક્તિઓ કરી છે તે કેવળ ખોટી છે અને તેના કોઈ પણ વચન ઉપર વિશ્વાસ કરવો નહીં.

પ્રીસ્તી—જૈમલ જણાવે છે કે સાતમી નરકના કરતાં નિગોદના જીવને શીરીતે અનંતગણું દુઃખ થાય ? આનો શો ખુલાસો છે.

જૈન—સાંભળ લાઈ, એક સ્વાસોસ્વાસમાં સાડાસત્તર ભવ કરવા પડે છે. હવે એના કરતાં વધારે દુઃખ કયું સમજવું. ખીચારા નિગોદના જીવને એક સમયની પણ વિશ્રાંતિ નથી. તેને વારંવાર જન્મ મરણ થયાં કરે છે, તે બહુજ (અતુલ્ય) દુઃખ બાણવું.

પ્રીસ્તી—ડીક, પણ આ તમારો જવાબ જૈમલના કહેવા પ્રમાણે વિરૂદ્ધ લાગે છે. કારણ કે તે જણાવે છે કે, મરનાર માણસને મરણ વખતે દુઃખ હોતું નથી અને જન્મથતી વખતે એવી પીડા થાયતો જન્મે કેમ ? કેમકે તે વખતે એક ઘણુંજ નાતું ને કોમળ બચ્ચુ હોય છે, માટે જો તેમને એવુંજ દુઃખ થાય તો ખરેખર જીવેજ નહીં. આમાં તમે શું કહો છો ?

૯૭

જૈન—વાહ ? આશુ' અને કેવી કુચુકિત ? શું તેને પંક્તિ પુરૂષો માન્ય કરવાના કે ? ના, નહીંજ કરે. સાંભળો, મરનાર મારણસને મરણ વખતે દુઃખ હોતું નથી એ વાત ખોટી છે. એમ તમો કહો છો પણ તેની ખાત્રી કરવા માટે તમોએ જો કોઈ મરવાની તૈયારીમાં આવેલા મનુષ્યને પુચ્છ્યું હોત કે, ભાઈ ? તને આ વખતે કેવું દુઃખ પડે છે. તો તરતજ તમને ઉત્તર મળશે કે કોઈપણ વખતે નહીં લોગવેલું એવું દુઃખ લોગવું છું. સૌને મરણ બહાલું લાગતું નથી, જીવવું સૌને બહાલું લાગે છે. વળી ઇસુને વધસ્થાન ઉપર ચઢાવ્યા ત્યારે તેને શું દુઃખ માન્યું નહીં હતું ? શું તેણે સુખ માન્યું હતું ? જો મરનારને દુઃખ ન થતું હોત તો મરણ આવશે એવું સાંભળવા માત્રથી જીવને જે ભય થાય છે તે તેને નહીં થતાં હરખ થવો જોઈએ, પણ હરખ થતો નથી, માટે મરણ સમાન કોઈ પણ દુઃખ નથી, વળી પ્રાણજ્ઞ, મિમાંસક, નૈયાયિક વગેરે દર્શનવાળા પણ એમજ માને છે. માટે મરણ સમાન કોઈપણ દુઃખ છે નહીં. વળી માતાની કુખમાં નવમાસ સુધી રહેવું પડે છે. ત્યાં ઉંઘે મસ્તકે જીવ રહે છે, સૂર્યનો પ્રકાશ પણ ત્યાં નથી, અને જન્મથતી વખતે પણ અત્યંત દુઃખ પડે છે. માટે જન્મ મરણ સમાન કોઈપણ મોટું દુઃખ નથી. જન્મ મરણનું દુઃખ નિગોહના જીવને વારંવાર વેઠવું પડે છે, માટે નિગોહમાં અનંતુ દુઃખ કહ્યું છે, તે સત્યજ છે.

ઘટે ન રાશિ નિગોહકી, વધે ન સિદ્ધ અનંત. જેમ મૈશની દાખડીમાં મેથ ભરેલી હોય છે તેમ ચૌદ રાજલોકમાં જીવો વ્યાપીને રહેલા છે.

ખીસ્તી—જૈમલ કહે છે કે, ઘટે ન રાશિ નિગોહકી, વધે ન સિદ્ધ અનંત. એટલે સંસારના જીવો ઘટતા નથી અને સિદ્ધમાં વધતા નથી. તેમજ સંસારમાં અન્યજીવો ઉત્પન્ન થતા નથી અને સિદ્ધમાંથી પાછા આવતા નથી. આ ઉપરથી બુદ્ધિમાન સમજી સકશે કે ચૌદ રાજલોકની વાતો તથા સિદ્ધમાં જવું એ બધી વાતો મન:

૬૪

કલ્પિત છે, ગમે તેટલા જીવો હોય પણ સંસારમાંથી ખુટવા જોઈએ તો સંસારમાંથી જોછા થવાં જોઈએ અને સિદ્ધમાં વધારે થવા જોઈએ; તે કેમ ન થાય ? આનો હવે તમે શો ઉત્તર આપો છો વાડું !

જૈન—જો તમે જૈન ધર્મનું જ્ઞાન, ગુરૂગમ્યથી લીધું હોત તો સાચું સમજત પણ સુંકને ગાંગડે ગાંધીપણું માનનાર અર્થાત્ મી० જૈમલ જેવા જૈનધર્મનું રહસ્ય બાણવાનું ખોટું અભિમાન ધરાવી કુચુક્તિવડે લોકોને ભ્રમમાં ભુલાવો ખવડાવવા જતાં પોતાની હાંસી થશે એમ નહિ માણનારે જેમ કહછી બધી જાતના લોજનમાં અથડાય છે છતાં તે કહછી જેમ કોઈપણ જાતનો રસ બાણી શકતી નથી તેમ સમજવું જોઈએ કે તેને જૈનધર્મનું તત્ત્વ હાથ આવ્યું નથી. તે સમજ્યો નથી. ઘટે ન રાશિ નિગોદકી, વધે ન સિદ્ધ અનંત. એનો અર્થ એવો તેણે કર્યો છે કે સિદ્ધમાં વધતા નથી અને સંસારમાં જીવ ઘટતા નથી. પણ એ પદનો અર્થ એવો થતો નથી, એ અર્થ કરવામાં મોટી ભૂલ કરેલી છે, તેનો ખરા અર્થ આ પ્રમાણે છે; “ઘટે ન રાશિ નિગોદકી. વધે ન સિદ્ધ અનંત” એટલે “નિગોદના જીવની રાશિ ઘટતી નથી અને અનંતા સિદ્ધ જીવો છે તે અનંત સંખ્યાની ઉપર બીજી સંખ્યા નહીં હોવાથી અનંત સંખ્યાની ઉપર વધતા નથી અર્થાત્ અનંત સંખ્યાના સરવાળામાં સમાઈ જાય છે. વધતા નથી” કારણ કે અનંતશબ્દમાં સર્વે જીવોનો સમાવેશ થાય છે, એમ સમજવું જોઈએ. વળી આગળ વાક્યમાં જૈમલ પદ્મીંગજીએ જે ભૂલ કરેલી છે તે બતાવું છું. “તેમજ સંસારમાં ઉત્પન્ન થતા નથી ” એ વાક્ય જે લખ્યું છે તેનો અર્થ સમજાતો નથી, કારણ કે એ વાક્ય બીજા વાક્યને અપેક્ષા વિનિર્મિત નિરર્થક છે, તે વાંચવાથી માલમ પડશે. વળી બીજો એ પદના અર્થ સંબંધમાં એક સહજ દૃષ્ટાંત બતાવું છું.—ગંગા નદીમાંથી દર વર્ષે તણાતી તણાતી કેટલી રેતી સમુદ્રમાં જાય છે. તેમજ લાખો વર્ષોથી ગંગા વિગેરે સેંકડો નદીઓમાંથી રેતીના

૯૫

દગલે દગલા સમુદ્રમાં જાય છે; તો પણ તે રેતીથી સમુદ્ર કાંઈ પૂસતો નથી. તેમજ નદીમાંથી કાંઈ રેતી ઓછી થતી નથી, તેવીજ રીતે અહીંયાં પણ સમજવું. વળી જુઓ દયાંત બીજું -ત્રણે કાળના સમય કરતાં પણ નિગોદમાં અનંતગુણ જીવો રહે છે. સમય સમયે એકેકે જીવ જાય તો પણ ખાલી ન થાય. બળે ત્રણ ત્રણ જીવ એક સમયે જાય તો પણ ખાલી ન થાય.

ગોલાય અસંખિજ્ઞા । અસંખનિગોય હવઈ ગોલાં ॥

इकिंकमि निगोए । अणंतजीवा मुणेअव्वा

સંસારમાં અસંખ્યાતા ગોળા છે. હવે ગોડો કોને કહેવો તે જણાવે છે. અસંખનિગોય હવઈ ગોલો

અસંખ્યાતીનિગોદે એક ગોળો થાય છે. હવે નિગોદમાં કેટલા જીવો હોય છે, તે બતાવે છે.

એકેક નિગોદમાં અનંતા જીવો રહેલા છે. સમુદ્રનું પાણી દિવસ પ્રત્યે લાખો કરોડો માણસો ભરે છે, ઢાળે છે, વાવરે છે, તે પ્રમાણે લાખોવર્ષોથી વપરાય છે, ઢાળાય છે, ભરાય છે, તોપણ જેમ તેમાંથી પાણી ઘટતું નથી; તેમ નિગોદમાંથી જીવો પણ કોઈપણ દિવસે ઓછા થતા નથી; એમ વીતરાગના વચનથી શ્રદ્ધા કરવી.

ભવી તથા અભવી

(પ્રકરણ છઠું)

જીવોના પાંચસોને ત્રેસઠ ભેદ થાય છે. તે આઠ કર્મ સહિતના સમજવા. તેનો વિચાર વિશેષ, શાસ્ત્રથી જાણવો. પણ થોડા સંક્ષેપથી અહિંયાં બતાવું છું. ૪૮ તિર્યંચના, ૧૪ નારકીના, ૩૦૩ મનુષ્યના, ૧૯૮ દેવતાઓના, સર્વે મળી પાંચસો ને ત્રેસઠ ભેદ થયા.

પ્રીત્તી-ભવી જીવો પોતાની ભવસ્થિતિ પૂરી કરી મોક્ષે જશે ત્યારે ભવી કોઈપણ સંસારમાં રહેશે નહીં ?

૬૬

જૈન—કોઈપણ દિવસ સર્વે અનંતાભવી જીવો સંસારમાંથી ખૂટવાના નથી. તેને માટે સમુદ્રના પાણીનું દૃષ્ટાંત જાણવું, તથા ગંગા નદીમાંથી સમુદ્રમાંથી જનારેતીનું દૃષ્ટાંત પણ જાણવું. નિગોદ સંબંધીની ઘણી સૂક્ષ્મ હકિકત છે, દૃષ્ટાંતથી એ વાત સમજી શકાય છે. દૃષ્ટાંત પણ એક દેશી, કેટલાક હોય છે. માટે કેવલીના વચનમાં જરાપણ શંકા કરવી નહીં એજ હિતકારી છે.

પહેલા ત્રણ આરામાં જુગલીઆ હોય છે. તેઓનાં મનો-વાંછિત કંઈપણે પૂરા પાડે છે.

સર્વંવ્રતી.

(પ્રકરણ સાતમું)

મહાવ્રતધરાધીરા, મૈક્ષમાત્રોપજીવિનઃ ॥

સાપાયિકૃત્થા ધર્મો, -પદેશકા ગુરવો મતાઃ ॥

શુરૂઓ, અહિંસાદિપાંચ મહા વ્રતના ધારણ કરનારા હોય છે, તથા પાળનાર હોય છે. આપદા આવે તોપણ પોતાના વ્રતને દૂષણ લગાડે નહીં, તથા બેતાલીસ દોષ રહિત મધુકરની (ભમરાની) પેઠે ગોચરી લેવી, તેમાં પણ પાંચ દોષ માંડવાના ટાળે છે અને શરીરનું પોષણ કરે છે, તથા લવીજીવોને સંસારસમુદ્રમાંથી તારવાનેમાટે ઉપદેશ આપે છે.

જૈન—જૈમલ પદમીંગજીને સાધુનું પહેલું વ્રત કયું હોય છે તેની પણ ખબર હોય એમ માલમ પડતું નથી, અને જેમ ફાવે તેમ બીજાનાં ખોટાં દૂષણ કાઢવા પ્રયત્ન કરે છે. કારણ કે એને જો પહેલા અહિંસાવ્રતની ખબર હોતતો માછલી ખાવામાં ધર્મ છે એવો ખ્રિસ્તીધર્મ અંગીકાર કરત નહીં, કારણ કે સર્વે લોકો જાણે છે કે આપણા જીવ આપણને વહાલો હોય છે તેમ સર્વેને પોતાના પ્રાણ વહાલા હોયજ છે, પણ ખ્રિસ્તીધર્મમાં માછલી ખાવામાં પાપ માન્યું નથી એ મહાન અજ્ઞાન ભરેલું છે.

૯૭

પાપમય ધર્મ તો અજ્ઞાનીજ અંગીકાર કરશે. જ્ઞાનવાન તો ક્યા-મય ધર્મનેજ પાળશે અને તેને પ્રણામ કરી અંગીકાર કરશે.

વળી મીઠ જૈમલને સંસ્કૃતનો અભ્યાસ પણ ખાપ દીકરાના દષ્ટાંત પણે હશે એમ જણાય છે, તે દષ્ટાંત નીચે મુજબ—

એક મનુષ્યને એક દીકરો હતો. તેને સંસ્કૃત ભાષા બોલવાની ઘણી મરજી હતી પણ વ્યાકરણનો અભ્યાસ તેણે કર્યો નહોતો, તેમ છતાં પણ પોતાના પિતાને તેણે કહ્યું કે હે પિતાજી ! આજથી હું તમારી સાથે સંસ્કૃતભાષામાં બોલીશ; પિતાએ કહ્યું કે, બહુ સારું. એક દિવસ તે છોકરો ખાવા બેઠો ત્યારે ભાણામાં ભાત પીરસેલો હતો તે ખાતાં ખાતાં કહેવા લાગ્યો કે વાપં ઉર્ણં માતં, હે બાપ ઉનો ભાત છે. જુઓ એ કેવું સંસ્કૃત બોલ્યો. ત્યારે પિતાએ કહ્યું કે, ચુપં પૌરં ઘટં ગલં ચુપ દીકરા ઘટ દધને ગળી જા. તેમના પેઠે એ પણ નીચે જણાવેલા તેના જૂઠામતોથી સમજી લેવું. જુવો તે સાધુના વ્રત જણાવે છે.

૧ પ્રાણાતિપાત, ૨ મૃષાવાદ, ૩ અદત્તાદન, ૪ મૈથુન. ૫ પરિગ્રહ. આ પાંચ સાધુનાં વ્રત, તેના પુસ્તકના પૃષ્ઠ ૬૫ માં લખ્યાં છે.

ખ્રીસ્તી—શું તે પાંચ વ્રત નથી કહેવાતાં ?

જૈન—ભાઈ, એ પાંચ વ્રત કહેવાતાં નથી. પ્રાણાતિપાત એટલે જીવનો નાશ કરવો, મૃષાવાદ એટલે જૂઠું બોલવું, અદત્તાદન એટલે પારકી વસ્તુ ગ્રહણ કરવી, મૈથુન એટલે સ્ત્રી સાથે ગમન કરવું, પરિગ્રહ એટલે ધન ધન્યાદિકપરિગ્રહ રાખવો. શું આ પાંચ સાધુને માટે વ્રતો છે ? ? અને અરે ! એવાં તે વ્રત કહી શકાતાં હશે ? અરે ! આ પાંચ તો પાપ આવવાનાં ઠેકાણાં છે. તેને તો પાપ સ્થાનક કહે છે. આ ઉપરથી માલુમ પડે છે કે ખ્રિસ્તી જૈમલને અઢાર પાપસ્થાનકનું તથા વ્રતનું પણ જ્ઞાન છે નહીં.

૯૮

ખ્રીસ્તી—ત્યારે સાધુનાં પાંચ મહાવ્રત કયાં ?

જૈન—૧ પ્રાણાતિપાતવિરમણ એટલે જીવહિંસાથકી રહિત થવું, ૨ મૃષાવાદવિરમણ એટલે જૂઠું ખાણું નહિ, ૩ અદત્તાહાનવિરમણ એટલે પારકી વસ્તુ આખ્યા વગર લેવી નહીં. ૪ મૈથુન વિરમણ એટલે સ્ત્રી સાથે સંલોગ કરવો નહીં, ૫ પરિગ્રહ વિરમણ એટલે ધન ધન્યાદિક પરિગ્રહ થકી રહિત થવું, એ સાધુનાં પાંચ મહાવ્રત હોય છે. તેનો ઘણો અધિકાર પખખી સૂત્રમાં છે તેથી જાણી લેવું. સાધુને એ વ્રતો પાળતાં દોષ લાગે છે તો તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત લેઈને શુદ્ધ થવાય છે. આવાં સાધુનાં મહાવ્રત કોઈ પણ અન્યધર્મમાં દેખવામાં આવતાં નથી. જુઓ, જૈન સાધુની ગોચરી જેવી ગોચરી કોઈ ધર્મ-વાળા કરે છે ? ના, નથી કરી શકતા. ખીજા કેટલાક કહેવાતા ધર્મીના સાધુઓ, પરમેશ્વરના ભકત નામ ધરાવીને મન માનતી મોંજ માણે છે, અને વખતોવખત મનમાનતીરીતે સમજાવી ખીચારા મુગ્ધ લોકોને કુચુક્તિઓના ફાંસામાં નાખે છે, પણ જાણતા નથી કે તેથી નરકનાં મહારૌરવ દુઃખ લોગવવાં પડશે. જુઓ રાગદ્વેષનો ત્યાગ કરી પોતાના આત્માનું હિત કરનારા જૈન સાધુઓ કેવાં વ્રત ધારણ કરે છે ??? અને પરના હિતાર્થે સર્વજ્ઞ પ્રરૂપિત યથાર્થ બોધ દે છે. જૈન સાધુપણું પાળવું એ તરત-રતી ધાર કરતાં પણ અતિદુષ્કર છે. જેવા તેવા જનથી એ પાંચ મહાવ્રતનો ભાર વહન કરવો અર્થાત્ એ પાંચ મહાવ્રતો પાળનાં એ બની શકે તેમ નથી. હઠ શ્રદ્ધા વિના એ કાર્ય સિદ્ધ થતું નથી. જુઓ તેનો અનુભવ મીઠ જૈમલ (જૈનસુનિ) ને બરાબર હશે. પણ મુખેથી એ વાત કબૂલ કરે એમ અમે ધારતા નથી. કારણ કે જો તે એમ કહેતો આ જગતમાં તેની હાંસી થાય અને ખ્રિસ્તીભાઈઓ જેવા સંસારીક કેલવણીથી કેળવાયેલાવિક્ષને તેમની તરફથી ધર્મવિષયમાં થતી કુચુક્તિ એકાએક પીછાની જતાં તેમનું તેમનામાં કહેવાતું માન ભંગ થાય.

૯૯

દેશવતી.

(પ્રકરણ ૮ મું)

જેને દેશવત હોય છે તેને દેશવતી કહે છે. એવા કોણ હોય છે. તો કે શ્રાવક. શ્રાવક એ પ્રકારના હોય છે. ૧ વતી, ૨ અવતી. વતીને બાર વત હોય છે. ૧ સ્થૂલ પ્રાણુતિપાત વિરમણ, ૨ સ્થૂલ મૃધાવાદ વિરમણ. ૩ સ્થૂલ અદત્તાદાન વિરમણ, ૪ પરત્તી મૈથુન વિરમણ, ૫ પરિગ્રહ પરિમાણ, ૬ દિક્-પરિમાણ વત ૭ લોગોપલોગો વિરમણવત, ૮ અનર્થદંડવિરમણવત ૯ સામાયિકવત, ૧૦ દેશાવકાશિકવત, ૧૧ પૌષધવત, ૧૨ અતિથિસંવિભાવવત એ બાર વતો પાળે છે તેને દેશવિરતિશ્રાવક કહે છે. એ બાર વતમાં પણ છ છીંડી અને ચાર આગાર કારણે સેવવા પડે છે. તે છ છીંડી આ પ્રમાણે છે:—

૧ રાયાભિયોગેણું—એટલે નગરના રાજાના બળાત્કારથી વતથી અનુચિતકામ કરવું પડે તો તેથી વતનો ભંગ નહીં.

૨ ગણાભિયોગેણું—એટલે કોમ સમુદાયના બળાત્કારથી પણ અનુચિતકામ કરવું પડે તો તેથી વતનો ભંગ નહીં.

૩ બળાભિયોગેણું—એટલે પોતાથી બળવાન ચોર વિગેરેના વશ થવાથી કાંઈ અનુચિતકામ કરવું પડે તો તેથી વતનો ભંગ નહીં.

૪ દેવાભિયોગેણું—એટલે કોઈ દુષ્ટ દેવતા અથવા ભૂત દિદ્ધમાં આવી તે કાંઈ અનુચિતકામ કરાવે તો પણ વત ભંગ નહીં.

૫ ગુરૂનિગ્ગહેણું—એટલે ગુરૂમાતાપિતાદિકના કહેવાથી કાંઈ અનુચિત કામ કરવું પડે તો વત ભંગ નહીં.

૬ વિક્તિકંતારેણું—એટલે દુષ્કાળાદિક આપદા આવી પડે ત્યારે કાંઈ વિરુદ્ધ આચરણ કરવું પડે તો વત ભંગ નહીં.

૧૦૦

હવે ચાર આગાર કહે છે:—

૧ અન્નથણ્ણલોગેણુ—એટલે ઉપયોગ વિના કંઈ અનુચિત કામ થાય તો વ્રત ભંગ નહીં પણ તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત ખડું.

૨ સહસાગારેણુ—એટલે પૌતાના મનમાં જાણે છે કે આ કામ મારે કરવું ન જોઈએ પણ ઉતાવળાસ્વભાવનેલીધે કંઈ અનુચિત આચરણ થાય તો વ્રત ભંગ નહીં પણ પ્રાયશ્ચિત્ત લેવું પડે છે.

૩ મહત્તરાગારેણુ—એટલે કોઈ મોટો લાભ થતો હોય ઈત્યાદિક કારણોથી મોટાની આજ્ઞાએ અનુચિત કામ કરવું પડે તો વ્રતનો ભંગ નથી પણ પ્રાયશ્ચિત્ત લેવું જોઈએ.

૪ સંવસમાહિવત્તિયાગારેણુ—એટલે ભયંકર રોગ કે ઝેરી જાનવર કરડવાને લીધે, ગભરાઈ જવાથી કંઈ અયોગ્ય અનુચિત કાર્ય થાય તો વ્રતનો ભંગ નથી પણ પ્રાયશ્ચિત્ત લેવું પડે છે.

એ ઉપરના દસ આગાર શ્રાવકને કારણસર સેવવા પડે છે.

પ્રીસ્તી—એ દશ આગારને સેવવાની શી જરૂર ?

જૈન—એ આગાર ધર્મમાં સ્થિર રહેવાને માટે અપવાદ પ્રસંગે સેવવા પડે છે. તેની ઘણી હકીકત શાસ્ત્રમાં લખેલી છે. શાસ્ત્રમાં દરેક વિધિ માર્ગનો અપવાદ માર્ગ બતાવેલો છે. માટે એ આગાર સેવવાથી શ્રાવકને ધર્મમાં સ્થિરતા થાય છે. પ્રિસ્તી જૈમલ કહે છે કે, આ આગાર જોવાથી માલુમ પડે છે કે, તમારી આસ્થા આત્માથી નથી પણ દેહથી છે. આ તેનું કહેવું આકાશના કુલની પેઠે ખોટું છે. કેમકે જૈનધર્મમાં આત્માનું સ્વરૂપ જેવું છે તેવું કોઈના શાસ્ત્રમાં દેખાતું નથી, અને અમે તો આત્માની રત્નત્રયી પ્રાપ્ત કરવાને માટેજ દરેક વ્રતને ધારણ કરીએ છીએ. આત્માનું અને કર્મનું ભિન્ન સ્વરૂપ અમારા શાસ્ત્રમાંથી જોઈ લેવું. જુઓ, આત્માનું સ્વરૂપ ઓળખી આત્મા ઉપર આસ્થા થવાથી મેતારજમુનિ, ઢંઢણરૂપિ, ગજસુ-

૧૦૧

કુમાર, જેવાએ આ પુણ્ય ઉપર મમતા નહીં રાખતાં આત્માના સ્વરૂપમાં લીન થઈ કેવાં દુઃખ સહન કર્યાં છે ? તે તેનાં અસ્થિતિ જેવાથી સમજાશે. તમારા શાસ્ત્રમાં આત્મા રૂપી છે અથવા અરૂપી છે ? નિત્ય છે અથવા અનિત્ય છે ? તેનું સ્વરૂપ કંઈ પણ આપ્યું નથી. આત્માના સ્વરૂપની જેને ઓળખાણ છે તે બરાબર યથા સ્થિત આત્માનું સ્વરૂપ ઓળખાવી શકે છે. તમારા મતમાં તે પ્રમાણે કંઈ છે નહીં, માટે તે મનઃકલ્પિતધર્મ માલુમ પડે છે. માટે એક સત્યધર્મપ્રરૂપના અરિહંતા શરણે આવો કે જેથી તમને આત્માના સ્વરૂપની ઓળખાણ થાય અને કલ્યાણ થાય.

ખ્રીસ્તી—અમારા ધર્મમાં પણ અનાદિ કાળનો આત્મા તથા પુત્ર અને પ્રભુ એમ ત્રિએક દેવ તરીકે મનાય છે.

જૈન—તમારા મતમાં માનેલ ત્રિએકદેવ ન્યાયરીતે સાબીત થતો નથી.

ખ્રીસ્તી—કેમ ન્યાયની રીતે સાબીત થતો નથી ?

જૈન—જુઓ. ત્રિએક દેવ પહેલાંથી અનાદિ ઠરતો નથી.

ખ્રીસ્તી—જેની આદિ નહીં તેને અનાદિ કહે છે, એટલે જેની ઉત્પત્તિ કોઈએ કરી નથી તે માટે અનાદિ કહેવાય છે.

જૈન—આત્મા સર્વે અનાદિ છે ત્યારે પ્રભુ કર્તા કહેવો તે ખોટું છે. પ્રભુ પણ અનાદિ છે અને મનુષ્યનો આત્મા પણ અનાદિ છે ત્યારે જગતને ઉત્પન્ન કરનાર ઈશ્વર છે એમ તમે જે કહો છો તે વાત ખોટી ઠરે છે.

ખ્રીસ્તી—ત્રિએક દેવ અપારજ્ઞાની છે અને તેમાં પ્રભુ સર્વથી મોટો છે. માટે પ્રભુ જગત બનાવે છે,

જૈન—ત્રિએક મૂર્તિમાંનો પ્રભુ જેમ અપારજ્ઞાની છે તેમ ત્રિએક મૂર્તિમાંનો આત્મા પણ અપારજ્ઞાની છે. પ્રભુ જેમ અનાદિ છે તેમ આત્મા પણ અનાદિ છે; માટે કોઈ કોઈને

૧૦૨

ઉત્પન્ન કરી શકતો નથી તો પછી આ જગત કેવી રીતે ઉત્પન્ન કરી શકે ? ના, કદીએ કરી શકે નહીં. આત્મા પણ અપારજ્ઞાની છે અને પ્રભુ પણ અપાર જ્ઞાની છે, ત્યારે પ્રભુના કાયદા પ્રમાણે ચાલવું તે આત્માઓ કેમ માનશે ? માટે તમારી કહેલી વાત ખોટી થઇ. કારણ કે ત્રણેમાં અપારજ્ઞાન અને અનાદિ અનંત અને અનંતશક્તિપણું સરખું રહ્યું તો પછી ત્રણે બરાબરીયા થયા એટલે સરખા થયા. માટે ત્રણેક દેવ અનંતજ્ઞાની પણ કહી શકાય તેમ નથી.

ખ્રીસ્તી—ત્રણેક દેવ નિત્ય છે માટે આ મારો ત્રણેક દેવ સત્ય છે.

જૈન—હજી તમે નિત્યનું લક્ષણ સમજ્યા નથી, કારણ કે ત્રણે કાળમાં જેનું એક સ્વરૂપ રહે તેને નિત્ય કહે છે, અને તેથી ઉલટાને અનિત્ય કહે છે. જુઓ ત્રણેક દેવતામાંના પ્રભુના પુત્રે અવતાર લેવાનું કારણ કયો, ગામો ગામ પર્યટણ કર્યું, વળી પૌદ્ગલિક દેહને છોડી દીધો, તો શી રીતે પ્રભુનો પુત્ર જે ઇસુ તેને નિત્ય કહેવાય ? કારણ કે પ્રભુની પાસે ઇસુ જ્યારે હતા ત્યારે તેનું જૂઠું રૂપ હતું અને જ્યારે પૃથ્વીની ઉપર જન્મ લીધો ત્યારે રૂઢિ, માંસ, લોહી, વિગેરેનું શરીર હતું. ત્યારે ત્રણે કાળમાં એક સ્વરૂપ રહ્યું નહીં, તો તે પ્રભુનો પુત્ર જે ઇસુ તેમાં પણ શી રીતે નિત્યપણું કહેવાય ? વળી પવિત્ર આત્માઓ પણ મનુષ્ય શરીર પ્રત્યે જુદા જુદા છે, તે એક દેવમાં શીરીતે ગણી શકાય ? માટે ત્રણેક દેવ નિત્ય પણ કહી શકાય નહીં. વળી પિતા, પુત્ર અને પવિત્ર આત્મા, વ્યક્તિ વડે એક કહી શકાતા નથી. કારણ કે દરેકની વ્યક્તિઓ (આકૃતિઓ) જુદી જુદી હોય છે; માટે વ્યક્તિથી પણ એ ત્રણે એક કહી શકાતા નથી. જુઓ પ્રભુનો તમારા મત પ્રમાણે જગત બનાવવાનો જેવો સ્વભાવ છે, તેવો પ્રભુના પુત્ર ઇસુનો સ્વભાવ નથી. માટે સ્વભાવ પણ ત્રણેનો એક કહી શકાતો નથી, અને સ્વભાવથી પણ ત્રણે એક કહી શકાતા નથી. વળી અનંતશક્તિથી પણ ત્રણેમાં એકપણું

૧૦૩

કહી શકાતું નથી. કારણ કે પ્રભુનામાં જે શક્તિ, જગતને નાશ કરવાની તમો માનો છો તે શક્તિ પ્રભુનો પુત્ર જે ઇસુ, તેનામાં નથી. તથા પવિત્ર આત્મામાં પણ તેવી શક્તિ નથી. તેમજ જગત ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ તમો પ્રભુનામાં માનો છો તે ઇસુનામાં પણ નથી, તેમ પવિત્ર આત્મામાં પણ નથી. માટે શક્તિથી પણ ત્રણે એક કહી શકાતા નથી. વળી અનંતજ્ઞાનથી પણ ત્રણે એક કહી શકાય નહીં. કારણ કે જ્ઞાન એ ગુણ છે અને ગુણ તો આધાર વિના સંભવતો નથી, માટે અવશ્ય આધાર માનવો જોઈએ. જો અનંતજ્ઞાન ગુણના આધારને આત્મા કહીએ તો તે આત્મા એક કહી શકાતો નથી. જો ત્રણનો એક આત્મા માનીએ તો પછી પિતા, પુત્ર અને પવિત્ર આત્મા, એમ ત્રણને જૂદા જૂદા કહેવા તે કલ્પનારૂપ ઠરે છે. વળી અનંતજ્ઞાનના આધારભૂત જૂદા જૂદા આત્મા માનીએ તો પછી ત્રણેનું એકપણું કહી શકાય નહીં અને ત્રણે આત્મા જૂદા જૂદા ઠરે, માટે તે પણ ખોટું ઠરે છે. વળી સર્વેને પેદા કરવાથી પણ ત્રણેને એકપણું કહેવાય નહીં, કારણ કે પેદા કરનાર તરીકે તમો પ્રભુને માનો છો. પણ પ્રભુના પુત્ર અને પવિત્ર આત્માને માનતા નથી. માટે પેદા કરવાથી પણ ત્રણે એક કહી શકાય નહીં. વળી પિતા, પુત્ર અને પવિત્ર આત્માને એકપણું માનો તો ત્રિ શબ્દ નકામો ઠરે છે. વળી ત્રિશબ્દને સાર્થકપણું માનશો તો એક કહેવું તે નિરર્થક ઠરે છે. વળી ત્રણને નિત્યથી પણ એકપણું કહી શકાતું નથી, તેમ વળી ત્રણને અનિત્યથી પણ એકપણું કહી શકાતું નથી, કારણ કે અનિત્યવસ્તુ તો નાશ સ્વભાવવાળી છે ને નાશ થાય ત્યારે એક એવો વ્યવહાર શીરીતે થઈ શકે ? વળી ત્રણને તમારા મતપ્રમાણે એકપણું કહી શકાય નહીં, કારણ કે જો એક દેવ માનશો તો પુત્ર અને પવિત્ર આત્મા અને પિતા આવો વ્યવહાર થવો નહીં જોઈએ; પણ તે થાય છે, માટે તે પણ કહેવાતો નથી. વળી ત્રણમાં દેવપણું નિત્ય માનો છો કે

૧૦૪

અનિત્ય માનો છે. નિત્યથી પણ ત્રણમાં એકદેવપણું કહી શકાતું નથી, કારણ કે નિત્યથી ત્રણમાં એક દેવપણું માનશો તો વારંવાર એકદેવ એવો વ્યવહાર થવો જોઈએ, પણ પુત્ર, પિતા અને પવિત્ર આત્મા એવો વ્યવહાર થશે નહીં માટે તે પણ જૂઠું ઠરે છે. ત્રિએક દેવ એકાંતથી લિન્ન છે કે અલિન્ન છે? જો પિતા, પુત્ર અને પવિત્ર આત્મા, એકાંત થકી પરસ્પર લિન્ન હોય તો ત્રણે એક શી રીતે કહેવાય? તે પણ વિરોધ આવે છે. વળી પિતા, પુત્ર અને પવિત્ર આત્મા, એ ત્રણેને એકાંતથી અલિન્ન માનશો તો ‘ત્રિ’ શબ્દ નકામો ઠરે છે. એ પણ વિરોધ આવે છે. ત્રિએક દેવ એકાંત નિત્ય છે કે અનિત્ય છે? પહેલો પક્ષ-જો તમે કહેશો તો નિત્ય એવા ત્રિએક દેવથી અનિત્ય એવું જગત કોઈપણ કાળે બની શકશે નહીં. બીજો પક્ષ-જો એકાંતથી ત્રિએક દેવને અનિત્ય માનશો તો ક્ષણિકપણું આવ્યું અને નાશપણું ઠર્યું, તે કાર્ય રૂપી થયું એ દોષ આવે છે, ત્યારે કાર્યનો કર્તા પણ બીજો કોઈ માનવો જોઈએ, તે વિરોધ આવે છે, ત્રિએક દેવ એકાંત અને અનાદિ કાળથી રૂપી છે કે? અરૂપી છે?

પક્ષ પહેલો.-

ત્રિએક દેવ એકાંત અને અનાદિકાળથી રૂપી પણ કહી શકાય નહીં. કારણ કે જે રૂપી હોય છે તે આકારવાનું હોય છે. આકાર છે તે પુદ્ગલનો સમજાય છે; કેમકે ચૈતન્યને તો આકાર હોય નહીં. ચૈતન્ય તો નિરાકારરૂપે છે અને પુદ્ગલ જનિત આકારવાનું ચૈતન્ય સ્વીકારશો તો ત્રિએક દેવમાંનો પ્રભુ તમે નિરાકાર રૂપે માનેલો છે તેને સાકારપણું આવી જશે. માટે એ પ્રપંચ ખોટો સમજી અરિહંત ભગવાનને શરણે આવો કે જેથી તમારું કલ્યાણ થાય.

પક્ષ બીજો.

ત્રિએક દેવ, એકાંતથી અને અનાદિકાળથી અરૂપી માનવામાં પણ વિરોધ આવે છે. કારણ કે જો તેમ માનીએ તો

૧૦૫

ધ્રુવને જે મરીઅમની કુખે જન્મ લેવો પડ્યો તે ખોટો ઠરે છે. જે એકાંત અનાદિકાળથી અરૂપી છે તેને રૂપી એવો પુદ્ગલનો સંગ કેમ ઘટે ? એ વિરોધ આવે છે. એ રીતે બે પક્ષ પશ્ચ તમારાથી ભાની શકાય તેમ નથી. વળી ત્રિએક દેવ એ વાક્યમાં દેવનું શું લક્ષણ છે તે ઉપર વિચાર કરીએ છીએ. જુઓ ત્રિએક દેવમાંના પ્રભુને જગત્ ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ, એકાંતથી નિત્ય છે કે અનિત્ય છે ?

સમાધાન પક્ષ પહેલો.

ત્રિએક દેવમાંના પ્રભુની જગત્ ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ, એકાંતથી નિત્ય બે કહીએ તો તે શક્તિ સર્વથા સર્વદા સર્વ ઠેકાણે બની રહેવાથી સર્વથા સર્વદા જગત્ ઉત્પન્ન થયા કરશે, તો પછી એક જગત્ કહેવાશે નહીં. કરોડો જગત્ થયા કરશે. વળી બીજું એ છે કે જગત્નો નાશ તમે માનો છો તે નહીં મનાય, કારણ કે જગત્ ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિ, એકાંતથી નિત્ય પ્રભુનામાં રહેલી છે, માટે પહેલો પક્ષ માનવામાં પણ દૂષણ આવે છે.

સમાધાન પક્ષ બીજો.

પ્રભુની જગત્ ઉત્પન્ન કરનારી શક્તિ, એકાંતથી અનિત્ય માનીએ તો જગત્નો નાશ થયા પછી તમારો પ્રભુ, બીજું જગત્ ઉત્પન્ન કરશે એમ જે તમે માનો છો તે ખોટું ઠરે છે. આ વિગેરે ઘણા વિરોધો ત્રિએક દેવ માનવામાં આવે છે, પણ ગ્રંથ વિસ્તારના લયથી લખ્યા નથી. ત્રિએક દેવ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે ખોટો ઠર્યો અને તે ઉપરથી ખ્રિસ્તી ધર્મ પણ મનોકલ્પિત ઠરે છે. દેશપ્રતી પાળવામાં મીંઠ જૈમને જે કુચુકિતઓ કરી છે તે સર્વે ખોટી ઠરે છે. માટે દેશપ્રતિપક્ષ કુમારપાળરાજાની પેઠે પાળશે તેનું કલ્યાણ થશે.

૧૦૬

મી૦ જૈમલના પ્રકરણ ૯ નો ખુલાસો.

જૈનમતમાં એક કાળચક્રના એ ભાગ કલ્પેલા છે તે એકેક ભાગમાં છ આરાઓ છે.

(૧) સુખમસુખમા, (૨) સુખમા, (૩) સુખમ દુઃખમા, (૪) દુઃખમસુખમા, (૫) દુઃખમા, (૬) દુઃખમ દુઃખમા એ છ આરા છે. તે અવસર્પિણી કાળમાં અનુક્રમે પ્રથમ સુખમ સુખમાથી ગણીએ અને ઉત્સર્પિણી કાળમાં એથી ઉલટા એટલે દુઃખમ દુઃખમાથી ગણીએ. એમ બાર આરા ચક્રતા પડતા ચક્રની પેઠે ફરતા આવે છે તેને કાળચક્ર કહે છે, એમાં અવસર્પિણીનો ઘટતો કાલ અને ઉત્સર્પિણીનો ચઢતો કાળ ગણાય છે.

આરાના કાળનું પ્રમાણ.

પહેલો આરો ચાર કોડાકોડી સાગરનો.

બીજો આરો ત્રણ કોડાકોડી સાગરનો.

ત્રીજો આરો બે કોડાકોડી સાગરનો.

ચોથો આરો બેતાલીસ હજાર વર્ષ ઓછો એક કોડાકોડી સાગરનો.

પાંચમો આરો એકવીસ હજાર વર્ષનો.

છઠો આરો એકવીસ હજાર વર્ષનો.

પહેલા ત્રણ આરામાં જુગલીઆ હોય છે. તેમને મનો-વાંચિત, દેવતાધિષ્ઠિત કલ્પવૃક્ષો તરફથી ફળ મળે છે. તે જુગલીઆને ધર્મનું જ્ઞાન હોતું નથી. એ વિગેરે આરા સંબંધી જૈનધર્મમાં ઘણો અધિકાર છે.

પ્રીસ્તી—જુગલીઆને ઝાડોની મારફતે દેવતાનાં જેવાં સુખ લોગવવાં એ કેમ બને ? કેમકે ઝાડોમાં એવી શક્તિ નથી કે તે જુગલીઆઓને જોઈતા વાનાં આપે, માટે તે વાત ખોટી છે.

૧૦૭

જૈન—ભાઈ, હજી પણ તને વિશેષ જ્ઞાન નથી તેથી તું એમ કહે છે. તેનું કારણ સાંભળ એટલે એ તારો સંશય મટી જશે. કલ્પવૃક્ષોમાં તેવી શક્તિ નથી પણ કલ્પવૃક્ષના અધિષ્ઠિત દેવતાઓ, કલ્પવૃક્ષોની મારફતે જુગલીઆઓની ઇચ્છાઓ પૂર્ણ કરે છે. એવો નિયમ છે કે જુગલીયાનાં મનોવાંચિત કલ્પવૃક્ષ દ્વારાએ પૂરાં થાય છે, એ વાત સાચી છે, એમાં કાંઈ પણ સંદેહ લેવા જેવું છે જ નહીં. એ બાબતનું વિશેષ સમાધાન કરવામાટે તમારાજ પુસ્તકનો તેને મળતા દષ્ટાંતને આ સ્થળે આપવા હું વાજબી વિચારું છું; તે જુઓ. તમારા શાસ્ત્રમાં મુસાનું ચરિત્ર છે તેમાં પીતલના સાપે હજારો માણસના પ્રાણ લીધા છે. આ શું બતાવે છે? તે વિચારો કે પીતલના સાપમાં માણસોને મારી નાખવાની શક્તિ હતી? ના, નથી પણ પ્રભુની પ્રેરણાથી પીતલના સાપે માણસોનો નાશ કીધો, એમ તમારે કહેવું પડશે. કેમકે પ્રભુની એવી શક્તિ તમે માનો છો. તો પછી સર્વત્ર માન્ય છે કે દેવતાઓ મન માન્યું આપવા કરવા સમર્થ છે તો કલ્પવૃક્ષ-દ્વારાએ જુગલીયાનાં મનોવાંચિત પૂરાં કરે તેમાં શું નવાઈ! એતો દેવતાનો આચાર છે. માટે ખાર આરાની હકીકત માનવા યોગ્ય અને સાચી છે તેમાં કાંઈપણ બાધ નથી. અને તેમાં જે શંકા લાવવી તે તર્ફન જોડું છે.

ખ્રીસ્તી ધર્મમાં પરસ્પર વિરોધ.

વિરોધ પહેલો—ખ્રીસ્તીધર્મમાં ધર્મ વધારવા જૂઠું જોડવામાં પાપ નથી. પાણલરૂમી ૩-૭ માં કહે છે કે જો મારા જૂઠાથી દેવનું સત્ ઘણું તેના મહિમાને સાફ વાધ્યું તો હજી સુધી હું પણ અપરાધી જેવો કેમ ઠરાવાઈ, પણ સને ૧૮૬૨ ના ફેબ્રુઆરી માસના અંકમાં સત્યોદય નામના ચોપાનીયામાં પાટરી લખે છે કે જૂઠું જોડવાથી કોઈ મતને ટેકો મળે એમ નથી વિગેરે—

૧૦૮

વિરોધ બીજો—ખ્રીસ્તીઓ વ્યાજને માના દુધ સરખું સમજતા હોય એમ માલુમ પડે છે. રાજ્ય વહીવટનો આધાર પણ વ્યાજના કામ ઉપરજ રખાતો સમજાય છે. એટલુંજ નહીં પણ મીથનના કામો પણ વ્યાજથી ચલાવે છે. હવે આપણે બાઈબલમાં જોઈએ, તેમાં શું લખે છે. સારા માણસોવિશે લખે છે. ગીત. ૧૫ જે વ્યાજ પોતાનાં નાણાં દેતો નથી અને નિરપરાધી પર લાંચ લેતો નથી. લેલી ૨૫-૩૫-૩૬ અને જો તારો લાઈ દરીદ્રી થયો હોય અને તારી સાથે તેના હાથથી ન લેતો તું તેના હાથને સળગ કર. તે પારકો હોય કે પ્રવાશી હોય કે તારી પાસે જીવન કહાડે તેની પાસે તું વ્યાજ અથવા વૃદ્ધિ ન લે, એવી રીતે વ્યાજની મના આ કલમોમાં પણ છે. નીરગમન ૨૨, ૨૫, યુન ૨૩-૨૬. નહેમી ૫-૭ દૃષ્ટાંત ૨૮-૮. હીજકી ૧૮-૮-૧૩ -૭-૨૨-૧૨ એ વિગેરે બીજી જગાથી પણ વ્યાજનું હરામ થવું સાબિત થાય છે.

વિરોધ ત્રીજો-કેટલાક અજ્ઞાન ખ્રીસ્તીઓ ગાય, બળદ, બકરાને માથામાં મારતેલ કે લાકડું મારી મારીને ખાય છે. કેટલાક મરઘીની ડાક મરડી નાખે છે અને કેટલાક ગાય ભેંસના પગની નસ કાપી લોહી વેહેવડાવી મારે છે. પણ એ સર્વ પોતાના બાઈબલથી વિરુદ્ધ છે, જુઓ-પ્રેસરી ૧૫-૨૦ પણ તેઓને એમ લખી મોકલીએ કે વ્યભિચારથી તથા ગુંગલાવીને મારેલાથી તથા લોહીથી વેગળા રહેવું. વળી ઉત્પત્તી ૬-૪ માં પણ છે.

વિરોધ ચોથો—બાઈબલમાં પ્રભુવિષે ઘણી શરમ ભરી વાતો લખાઈ છે, તે આથી માલુમ પડશે. (હીજકીઆલ ૨૩-૧ થી ૪) અને પ્રભુનું વચન મારી પાસે હતું. એમ કહેતા કે-આ-હમ પુત્ર બે સ્ત્રી એક માતાની કીકરીઓ હતી, ને તેઓએ મિસરમાં વ્યભિચાર કીધો ને તેઓએ પોતાની જીવાનીમાં વ્યભિચાર કીધો ત્યાં તેઓના ચાન દાખલા હતાને તેઓએ પોતાના કુંવારા-

૧૭૯

પણના વહાલ કીધા ને તેમના “ વડીઆ હોલાને અહોલીઆ તેની બેન તે મારી બાયડીઓ હતી, ને દીકરા દીકરીઓ જણી. ગીત ૨-૭ પ્રભુએ મને કહ્યું કે તું મારો પુત્ર આજે મેં તને જણ્યો વગેરે ’ તોહ ફતલ નામના પુસ્તકમાં નવમે પાને લખ્યું છે.

વિરોધ પાંચમો—યાકુબ જેવા માણસની સાથે પ્રભુએ કરેલી કુસ્તીની હકીકત. ઉત્પત્તિ. ૩૨-૩૪ યાકુબ એકલો રહી ગયો અને અરૂણોદય લગી તેની સાથે એક પુરૂષે મલયુદ્ધ કીધું ને જ્યારે તેણે જોયું કે તેને જીત્યો નહીં ત્યારે તે તેની જાગતળેની નસને અડક્યો ને યાકુબની જાગની નસ તેની સાથે યુદ્ધ કરતાં ચઢી ગઈ ને બોલ્યો કે અરૂણોદય થયો છે એ માટે મને છોડ અને તેને કહ્યું કે તું મને આશીરવાદ દે નહીં તો હું તને જવા દેવાનો નથી, ને તેણે તેને કહ્યું તારું નામ શું ? તેણે કહ્યું મારું નામ યાકુબ. ને તેણે કહ્યું હવેથી તારું નામ યાકુબ નહિં પણ ઇશ્રોપીલા (દેવની પાસે સરદાર) કહેવાશે. કેમકે તું પ્રભુની તથા માણસોની સાથે સરદાર જેવો છું. યાકુબે તે જગાનું નામ પનીયેલ પાડ્યું. કેમકે મેં પ્રભુને સન્મુખ જોયો તો પણ મારો જીવ ખચ્યો છે. આ કલમ ઉપર પાદર ફ્રેન્ડર પોતાની બુક ચીફ્ટાહુલ અસરાસઆના ત્રીજા ભાગમાં લખે છે કે યાકુબ સાથે કુસ્તી કરનાર તે ખ્રીસ્ત હતો.

વિરોધ છઠો—બાઈબલ જોતાં ઇસુ જૂહું બોલ્યો એમ સાબીત થાય છે. જુઓ યોહાન ૭-૮-૧૭ તથા પાઉલ જુહું બોલવું કબુલ રાખે છે; જુઓ રૂર્મા-૩-૭ યાકુબનો દગો ઉત્પ-૩ લુટારાપણું કરી દગાથી સોનું ચાંદી લુંટવી. જુઓ નીર્ગમન ૧૨-૩૫-૩૬. ઇસલામીઓના પેગંબર હજરતે બીજાઓને ચમત્કાર બતાવવા ચંદ્રના બે કડકા કરી નાખ્યા અને તે પાછા મળી ગયા. આ બાબતમાં ખ્રીસ્તીઓ ઇસ્લામી સાથે તકરાર ઉઠાવે છે કે જૂજોળવિદ્યાને અનુસરીને જોતાં તે વાત ન બનવા ભેગ નથી, સાથે ઇસ્લામીઓ જવાબ આપે છે કે:-

૧૧૦

જુઓ માત્રી ૨-૬ ત્યાંયે તેઓ રાજનું સાંભળાને ગયા. જુઓ જે તારે પૂર્વમાં દીઠો તે તેઓની આગળ ચાલી જ્યાં ઇસુ જન્મ્યો હતો ત્યાં ગયો. ને આવી થંભ્યો. તારાની ચાલ ખગોળ વિદ્યા વિરૂદ્ધ છે. તારા જે ચાલ પર છે તે પ્રમાણે ચાલ્યા કરે છે. માર્ક ૧ મા લખે છે કે આકાશનો દરવાજો ખૂલ્યો તો તે દરવાજો કેટલો મોટો હતો અને તે સૂર્યની આગળ હતો કે પેલી ગમ હતો. ઉત્પત્તિ ૭-૧૧ મલા ૩-૧૦ રાજ-૭-૨ આ વરસોમાં આકાશની ખીડકીઓ તથા ખારણાં લખ્યાં છે તે ખગોળ વિદ્યાના કયા કાયદા પ્રમાણે છે. સભા સિદ્ધક ૧-૪ પેટી જાય છે ને પેટી આવે છે પણ પૃથ્વી કાયમ રહે છે ને સૂર્ય આથમે છે ને પોતાની ઉગવાની જગ્યાએ વહેલો આવે છે. ગીત ૧૦૪-૫ તેણે પૃથ્વીનો પાયો નાખ્યો તે સરવ કાળ હાલે નહિ. ગીત ૧૦૬-૬૦ તે પૃથ્વીને સ્થાપી છે ને તે સ્થિર રહે છે. અહોસુઆ ૧૦:૧૨ ને સૂર્ય ગીબીયોન ઉપર તું સ્થોર રહે ૧૪; લોકો પોતાના શત્રુનું વેર લે ત્યાંસુધી સુધી સ્થિર રહો.

આ કલમેથી માલુમ પડે છે કે પૃથ્વી સ્થિર છે અને એજ કારણથી યહોસુઆએ સૂર્યને સ્થિર રહેવાનું કહ્યું. જુઓ સૂર્ય એ ફરતો ન હોય તો તેને સ્થિર રહે એમ કહેવાય અને ફરતો છે તેથીજ સ્થિર રહેવાનું કીધેલું છે, જો સ્થિરજ હોય તો સ્થિર એવો શબ્દ પ્રયોગ બનતો નથી, માટે એ સર્વે ખગોળના કાયદાથી વિરૂદ્ધ છે. ભૂગોળ તથા ખગોળ વિરૂદ્ધ ૫૦૦ ભૂલ હું લખી શકવા તૈયાર છું. આટલી બધી ભૂલો છતાં બીજાની ખોટી ભૂલ કુચુક્તિએ કરી બતાવવી અને પોતામાંની ખરી ભૂલ પર ઢાંક પીછોડા કરવો એ ન્યાયયુક્તિનું કર્તવ્ય નથી. જેવું હોય તેવું બતાવવામાં અમે દોષ સમજતા નથી અને તેટલામાટેજ આ ટુંક હકીકત અહીં દર્શાવી છે.

વિરોધ સાતમો—ઉત્પત્તિ. ૬:૬ અને પ્રભુએ પૃથ્વી ઉપર માણસો ઉત્પન્ન કર્યાં તે માટે તેને પસ્તાવો થયો. અર્જ! ઇસુના

૧૧૧

પિતા જે પ્રભુ તેમને પસ્તાવો થયો ત્યારે તો તેમણે માણસોને ઉત્પન્ન કર્યાં એ મોટી ભૂલ કરી કહેવાય. અહો આવી ભૂલ કરનારને અપારજ્ઞાની શીરીતે કહેવાય ? માટે મારા ખ્રિસ્તીમિત્રો ! દ્વિર્ઘદ્વિષ્ઠી પોતાનું અને પરનું એવો દેશમાત્ર લાવ નહીં રાખતાં સારાસાર તપાસશે તો ખરું અને સત્ય શું છે તે સારી રીતે સમજી શકશે, પણ ન્યાંસુધી મેરી લાપશી ઔર દુસરેકી કુચકી, એ ન્યાય પર જોશે તો કદિ પણ તમને ખરું તત્ત્વ હાથ લાગનાર નથી, માટે પરિપૂર્ણપણે પરીક્ષા કરી જગતમાં સત્ય અને સર્વજ્ઞ પ્રરૂપિત એવો જે જૈનધર્મ ગ્રહણ કરે અને આલવ અને પરલવ સુધારી મોક્ષના અધિકારી બને.

વિરોધ આઠમો—પહેલું કાલ વૃત્તાંત ૨૨:૫ માં ઇશ્રાયલ પુરૂષો તલવાર ખેંચનારા અગીયાર લાખ લખેલા છે અને ૨ સમુએલ ૨૪:૬ માં આઠલાખ લખ્યા છે. ખ્રિસ્તીઓએ ધર્મ લડાઈમાં ચાલીસ હજાર મુસલમાનોને યરૂસાલેમમાં મારી નાખ્યા, જુઓ માથી. ૨૬:૫૧.

વિરોધ નવમો—પ્રેરીતોનાં કૃત્ય ૫-૬-૧૦ જેતાં માલુમ પડે છે કે પીતરે હન્યા અને તેની બધરીને જરા વાતમાં મારી નાખ્યા અને પીતર ઇસુનો શિષ્ય હતો.

વિરોધ દશમો—તોહફતુલહિદ નામના પુસ્તકના ૧૪૪ મા પાનામાં લખ્યું છે કે-ખ્રિસ્તિઓના ટોળામાં મૂળ તત્ત્વમાં ઘણો ફેરફાર છે. યુનીટરીન ટોળાવાળા તલસીલને માનતા નથી તેમ માત્થીના આગલા બે અધ્યાયને બનાવટી ગણે છે અને બીજાઓ બાપ દીકરો અને પવિત્રઆત્મા એ ત્રણ પ્રભુ અને ત્રણનો મંજી એક પણ દેવ માને છે. કેટલાક ટોળાવાળા ઇસુને પ્રભુ દીકરો માને છે. ઇસુએ થેલે ચઢી સરવેને છોડાવ્યા એમ કેટલાક ખ્રિસ્તીઓ માને છે. પણ પલગીયુસનું ટોળું એવા અકીદા રા-

૧૧૨

ખવા તે ખોટું ઠરવે છે. ખાસદેલી સરંથી, કાકોંકટાર્ત, ગનાસ્તી, દોસીતી, અરમની, નાસરીટોળાવાળા ઇંસુને વધસ્થંભ ચઢાવ્યાનો લેખ મન્ય કરતા નથી. અને મૂળ તત્ત્વમાં ઘણો ફેરફાર છે. માટે ખ્રિસ્તી ધર્મનાં પુસ્તકો પ્રભુના પવિત્ર આત્માથી લખાયલાં માનવાં એ ખોટું ઠરે છે. માટે આવી કરાકૂટમાંથી નીકળી અરિહંતને શરણે આવો કે જેથી તમારું કલ્યાણ થાય.

ઇસ્લામી ધર્મમાં ૭૩ પંથ છે, પણ ખ્રિસ્તીઓમાં તો ૬૦ પંથ છે. ત્યારે નેવું પંથમાંથી કયો પંથ સાચો? એક કહેશે કે મારો સાચો ત્યારે બીજો કહેશે કે મારો. એમ નેવું પંથ વાળા પોતપોતાનો સાચો કહેશે. હવે બધા સાચા માનવા એતો બનેજ નહીં ત્યારે તેમાંનો કયો એક સાચો અને બાકીના બધા ખોટા એતું નિરાકરણ કોણ કરશે? વળી અમારા જોવામાં આવેલાં અને ઉપર બતાવેલાં પુસ્તકોવિષે વિચારી જોતાં તે બનાવટી અસત્ય માલુમ પડે છે તેથી તે ઉપર ભરૂસો રાખી શકાતો નથી તેમાં દયા, સત્ય આદિ સદ્ગુણો માટે જે કંઈ લખ્યું છે તે સત્ય છે.

ખ્રિસ્તી ધર્મનો ઉપદેશ આપવા કેટલાક ટોળાવાળા જેવા કે, અબુજન મારસીયુની, ડોકોતી, અરથમનનો પંથ, મોટા નેસનો પંથ, પરગયુસનું ટોળું, યાકુબી ટોળું, યુની તેરીઅન, સાસી, સાસીનીયન, પ્રોટેસ્ટન્ટ, રોમનકાથલીક, યુનાની, આરમીની, સુરીયની, વલ્કી-ટીનસ, મોરમીન, ઇત્યાદી ફરે છે, તેમાં કેટલાક હિંદુસ્તાનમાં સ્ત્રીઓ અને પુરૂષોના લેગા સમુદાયથી પણ ફરે છે. તેમનાં મીઠાં મીઠાં વચનોથી બીચારા કેટલાક લોળા હિંદુઓ, મોહના માર્યા પોતાનો સનાતન ધર્મ તણ કોઈ પેટ અર્થે તો કોઈ પેસાદિપરિશ્રદ્ધના લોભે તો કે સ્ત્રી માટે તેમાં દોરવાઇ જઇ ઇતોબ્રહ્મ સ્તતોબ્રહ્મ જેવા બની જાય છે. તેવા આર્થવાસીહિંદુભાઈઓ પ્રત્યે મારી નાશ વિનંતિ છે કે ધર્મ એ પોતાના આત્માનું કલ્યાણ ક-

૧૧૩

રવા માટે ખરૂં અને સત્ય સાધન છે તેનો જ્ઞાનદ્રષ્ટિએ ખરેખરી પરીક્ષા કરીનેજ અંગીકાર કરવો. નહીં કે ઉપરઉપરની વાત સાંભળી મોહબળમાં સુંઝવવાની માફક કોમ્પ્રોમીસી પડવું અને આત્મ અદિત કરવું. જગતમાં અનાદિ જયવંતો જૈનધર્મ સર્વજ પ્રણીત છે તે અંગીકાર કરી મોક્ષ સુખ મેળવવા સાવધાન થવાને મારી મનુષ્યમાત્રને સવિનય વિનંતિ છે.

પુનર્લગ્ન સંબંધી ચર્ચા.

હિંદુસ્તાનમાં હબરો વર્ષથી શાસ્ત્રધારે પુનર્લગ્ન કરવું અનુચિત સાબીત કરી ચૂકેલું છે અને તેથી જાન્ય વર્ષમાં તેવું કોઈ પુનર્લગ્ન થતું નથી. એ વાત સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ છે, છતાં હાલ કેટલોક વખત થયાં પરદેશી ખ્રિસ્તીઓ હિંદુસ્તાનમાં આવી પુનર્લગ્ન કરવું એમ કહેતા ફરે છે. પણ અજ્ઞાની વિષયના લાલચુજ તેવું કાર્ય કરવા પ્રવર્તે છે, જેને લવનો લય છે તે કદિ તે વાત માન્ય કરશે નહીં. એક દિવસ આ દેખાતું શરીર નાશ થઈ જશે અને પુણ્ય પાપ સહિત આ આત્મા અન્ય સ્થાને જશે ત્યાં જેણે જેવાં કર્મ કર્યાં હશે તેવાં તેને લોગવવાં પડશે. પુનર્લગ્ન કરનાર અને તેને પ્રેરનારની ગતિવિષે જ્ઞાનીજ કહી શકે; કેમકે હું છદ્મસ્થ હોઈ તેવાની ગતિ વિષે અમુક કહી શકું નહીં. પરંતુ તે પાપાનુયોગે દુઃસહ દુઃખ લોગવવાં પડશે એમ તો શાસ્ત્રધારે કહી શકાય છે. માટે તેથી વેગળા રહેવું. ઉન્હો અગર ઠંડો વાયુ આપણે દેખી શકતા નથી, પરંતુ શરીરે લાગવાથી ઉન્હો અગર ઠંડો વાયુ છે તે જેમ બાણી શકાય છે, તેમ પુનર્લગ્ન કરવાથી પાપ છે તે આંખે દેખાતું નથી તેમ તાત્કાલિક પૈદ્ગલિક સુખનો અપેક્ષાએ તે કરનારને કદાચ ઠીક લાગતું હશે પણ પરિણામે તેનાં ફળ મીઠાં નથી અર્થાત્ તેથી પાપકર્મ બંધાતાં માઠીગતિ પ્રાપ્ત થતાં ત્યાં ધણાં દુઃખ લોગવવાં પડે તેમ છે અને તેથી આજીવ, આર ગતિમાં ભ્રમણ કરતો ઠેકણે પડવો બહુ મુશ્કેલ છે. માટે સ્વર્ણશાસ્ત્રો એકમતે તે ખોટાને ખોટુંજ કહે છે, તે પર અર્થાત્

૧૧૪

ખરેખરી જ્ઞાની મહારાજના વચન ઉપર શ્રદ્ધા કરી એવા પુનર્લ-
ગ્ન કરવાનું કહેનારનાં તેનાં વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખવો નહીં
અને કોઈપણ લાલચને લીધે પણ તેવું કાર્ય કરવાથી, તેમાં પ્રે-
રણા કરવાથી તેમજ તેને ઠીક માનવથી જે વિમુખ રહેશે તેનો
આ અને પર એવા બન્ને ભવ સુધરેલાજ સમજવા. મતલબ કે
તેથી તેવો પાપબંધ નહીં બંધાય.

પુનર્લગ્ન જૈનના કોઈપણ શાસ્ત્રોમાં કરવાનું કહ્યું નથી.

પ્રીસ્તી-મીં જૈમલ કહે છે તે સુજબ તમારા પ્રથમ
તીર્થેકર ઋષભદેવસ્વામી, મરી ગયેલા જુગલીઆની સ્ત્રી પરણ્યા,
તે પુનર્લગ્ન કહેવાય. કારણકે જુગલીયણનો ધણી મરી ગયો અને
જુગલીયણ વિધવા થઈ તે વિધવાનાં ફરીથી ઋષભદેવ સાથે
લગ્ન કર્યા માટે પુનર્લગ્ન તમારામાં થયેલું છે અને તે સત્ય છે,
તેમ છતાં તમે કહો છો કે-તે ખોટું છે અને અમારા કોઈ
શાસ્ત્રમાં કરવાનું કહ્યું નથી એમ જે કહેછો એ વાત મનાય
તેવી નથી. આનો તમે શું ખુલાસો આપી શકો તેમ છો કે ?

જૈન—વાહ ! હજી પણ તમે જૈનધર્મનો જરાપણ મર્મ
સમજ્યા હોય એમ જણાતું નથી. વળી લગ્ન એ શું છે તેનું
પણ જ્ઞાન હોય તેમ જાગતું નથી, અને પોતે માની લીધેલ
પુનર્લગ્ન સિદ્ધ કરવાને કુચુકિત તરફ સહજમાં દોરાઈ
જઈ એને ખરું માની બેસો છો; એ ઘણું શોચનીય છે. એ
બાબતનો થોડો ટુંકામાં હું તમોને ખુલાસો બતાવું છું, તેથી
તમારા મનમાં જે કુચુકિત ઘર ઘાલી બેઠી છે તે દૂર થતાં ખરી
અને સત્ય વાત સમજાશે. તે એ છે કે-યુગલીઆ તો લગ્નનો
વહેવાર જાણી નથી તેમ તેમનામાં લગ્ન કહેવાતું નથી અને
તેની કોઈપણ (શાસ્ત્રોક્ત અગર લૌકિક) ક્રિયા પણ થતી નથી.
અનાદિથી ચાલતા આવેલા વ્યવહાર સુજબ યુગલ જન્મે છે અને
ઉમ્મરમાં આવતાં તેમનો વ્યવહાર ચાલે છે. પરંતુ ઋષભદેવ

૧૧૫

સ્વામી જે યુગલીઆણને પરણ્યા તેની સાથેનું યુગલ વ્યવહારમાં આવ્યા પહેલાં મરણ પામ્યું હતું અને તે યુગલીણી એકલીજ હતી. તેથી વગર પરણેલી અને અને કોઈપણ રીતે સંસારના વ્યવહારમાં આવ્યા વગરની સ્ત્રી (યુગલીયણ) ને ઋષભદેવ સ્વામી પરણ્યા તેને પુનર્લગ્ન કોઈ પણ પ્રકારે કહેવાઈ શકાશે નહીં. પુનર્લગ્ન કોને કહેવાય છે ? એ તમે સારી રીતે સમજો છો એટલે તે બાબત મારે તમને વધારે સમજાવવાની જરૂર જોતો નથી, એટલે કે જે સ્ત્રીએ શાસ્ત્રાકત અગર લૌકિકરીતે એક પુરુષની સાથે લગ્ન કર્યું હોય અગર સંસાર વ્યવહારમાં જોડાઈ હોય તે વિધવા થાય અને બીજા પુરુષ સાથે લગ્ન કરે એ લગ્નને પુનર્લગ્ન કહેવાય. ઋષભદેવ સ્વામીએ જે સ્ત્રીસાથે લગ્ન કર્યું તે પરણેલી નહોતી તેમજ કોઈપણ પ્રકારે સંસાર વ્યવહારમાં પડેલી નહોતી. તેની બાલ્યાવસ્થામાં તેની સાથેનું યુગલ મરણ પામ્યું અને તે એકલી રહી. તેને પિતાની આજ્ઞાથી ઋષભદેવ સ્વામી પરણ્યા, એને કદાપિ પણ જેનામાં થોડી પણ ખુદ્દિ હશે તે પુનર્લગ્ન કર્યું એમ કહી શકશે નહીં. યુગલધર્મ નિવારી લગ્ન કરવાનો વ્યવહાર ઋષભદેવ સ્વામીથી પ્રવર્તેલો છે તેથી તેઓ જુગલધર્મનિવારક કહેવાય છે. માટે મીઠું જૈમલે ઋષભદેવે પુનર્લગ્ન કર્યું એમ જે કુચુકિત લગાવી છે તે ખોટી છે અને તેમણે પુનર્લગ્ન કર્યું જ નથી એ વાત સિદ્ધ છે, વળી યુગલોઆ સાથે જન્મે અને સાથે મરે, એવો નિયમ જે જૈમલ પદ્મગિણીએ જૈનોનાપક્ષતરીકે કર્યો છે તે પણ ખોટો છે; અને વળી જુગલીઆને જન્મથીજ લગ્ન હોય છે એમ તેમણે જે મન ફાવતો તર્ક કરી લોકોને ઉલટું ઠસાવવા પગલું ભર્યું છે તે તર્ક ગેરવાજબી છે. લગ્ન એ શબ્દની સમજણ ઋષભદેવે પાડી અને પ્રવર્ત્યાવી અને જુગલીઆમાં લગ્ન કરવાનું હતું જ નહીં તો તેને જન્મથી લગ્ન શીરીતે કહી શકાય ? તો તેમનો કલ્પ હતો તે પ્રમાણે તેઓ વર્તતા હતા. માટે તેમનામાં લગ્ન નહોતો

૧૧૬

એ વાત સત્ય છે. પુનર્જન નહોતું એ વાત સત્ય છે. તેમજ ઋષભદેવ જે યુગલીયણ (સ્ત્રી) ની સાથે પરણ્યા તે તર્ફન વગર પરણેલી તેમજ યુગલીની સાથે પણ સંસાર વ્યવહારમાં આવ્યા વગરની હતી તેથી તેને કોઈપણ પ્રકારે પુનર્જન કહી સકાય નહીં.

૩જી જુઓ હાલમાં જૈનધર્મમાં મહાન અને પ્રખ્યાત વિદ્વાન બાલચંદ્રજી મહારાજે આપેલા પ્રશ્નોના પુલાસા.

પ્રશ્ન—જુગલીઆ સાથે જન્મે અને સાથે મરે એવો નિયમ છે કે નહીં ?

ઉત્તર—એવો કાંઈ નિયમ નથી. કારણ કે તેઓનું આયુષ્ય સ્વોપક્રમી હોય છે.

પ્રશ્ન—ઋષભદેવસ્વામી અને રીખમદેવની માતા મરૂદેવી જુગલીઆ કહેવાય કે નહીં ?

ઉત્તર—જુગલીપણે ઉત્પન્ન થયા તેથી (તે અપેક્ષાએ) યુગલીઆ કહેવાય, પરંતુ તેઓનાથીજ જુગલાધર્મ નિવારણ થયો તેથી યુગલીઆ કહેવાય નહીં. કારણ કે યુગલીઆ કંદપવૃક્ષનો આહાર કરે છે અને મરીને દેવલોકમાં જાય છે, પણ ઋષભદેવ સ્વામીએ તથા મરૂદેવીમાતાએ તો અન્નાદિકનો પણ આહાર કર્યો છે અને કાળ કરીને સુક્તિમાં ગયાં છે, માટે જુગલીઆ કહેવાય નહીં.

પ્રશ્ન—જુગલીઓ મરીગયો અને જુગલીઓનું ઋષભદેવ સ્વામી પરણ્યા તે પુનર્જન કહેવાય કે નહીં ?

ઉત્તર—પુનર્જન એટલે એકવાર જન્મ થયાં હોય તેનાં બીજી વાર જન્મ થાય તો પુનર્જન કહેવાય. પણ જુગલીઆમાં પહેલાં જન્મ હતાંજ નહીં તો પુનર્જન આવેજ ક્યાંથી ? જુગલીઆ સાથે જન્મ થયું નથી અને ઋષભદેવ સાથે જન્મ થયું તે પુનર્જન કેમ કહેવાય ? ઈત્યાદિ. (અર્થાત્ પુનર્જન નજ કહેવાય)

૧૧૭

વાહરે ખ્રિસ્તી મિત્ર ! તમે કુચ્છિકિત્ત કરી પુનર્લગ્ન સત્ય ઠોકી બેસાડવા કસર રાખતા નથી પણ તે વ્યાજબી રીતે તે કાંઈ પણ પ્રકારે સાળીત થાય તેમ નથી અને તે કરવામાં ઘણું જ પાપ છે એ સત્ય માનજો. વળી પુનર્લગ્ન સંબંધે આ નીચે દીવાળી નામની પરણેલી અને મણી નામે કુંવારી કન્યા હતી, તે બે બેનોનો સંવાદ આપના લક્ષમાંલેવા મૂકું છું તે ધ્યાન પૂર્વક જોશો.

દીવાળી—કેમ મારી નાની બહેન મણી ! આજ કાલ પુનર્લગ્ન થાય છે તું જાણે છે ?

મણી—મોટી બહેન ? પુનર્લગ્ન શું છે તે હું કાંઈ સમજતી નથી. મેંતો આજેજ તમારે મોંઢે એવું નામ સાંભળ્યું.

દીવાળી—વાહ ? શું તું એટલુંએ જાણતી નથી. આજકાલ સુધારણે નામે એવો પશ્ચિમનો પવન પુકાય છે તેમાં તું સમજી ન હોય તે વાત જૂદી; પણ તે સાંભળ્યું પણ ન હોય એવું તારા બોલવા ઉપરથી જણાય છે, તેથી હું તાત્પર્ય થાઉં છું.

મણી—ખરૂં કહું છું કે બેન એ શું છે તે વિષે હું કાંઈ સમજતી અને જાણતી નથી.

દીવાળી—ઠીક, લે ત્યારે હું તને તે જણાવું, સાંભળ એક વાર લગ્ન કર્યા પછી જે સ્ત્રીનો ભરતાર મરી ગયો હોય તે સ્ત્રી બીજા પુરૂષની સાથે પરણે તેને પુનર્લગ્ન કહેવાય છે.

મણી—વાહ ! સમજી ! ! પણ પરણેલો પતિ મરી જાય ત્યારે તે સ્ત્રી રંડાય-વિધવા થાય અને વિધવા થયા પછી વળી બીજા પુરૂષને પરણે એવું તે થતું હશે ? એતો અ જ સાંભળ્યું. ત્યારે કહે જોઈએ તેવું પુનર્લગ્ન કરવાથી શો ફાયદો ?

દીવાળી—વાહરે મારી નાની બહેન ! એટલુંએ ન સમજી ! મનમાનતો નવો ધણી કરી વિષયસુખ ભોગવીએ અને લહેર કરીએ.

૧૧૮

મણી—આ તારૂં કરેલું મને ઠીક લાગતું નથી. કેમકે હું શાસ્ત્રાભ્યાસ કરું છું. તેમાં સ્ત્રીએ પતિવ્રતા ધર્મ સાચવવો એ સ્ત્રીનું ખરેખરે ભૂખણ છે એમ કહ્યું છે અને પતિના મરણ પછી વૈધવ્યધર્મ પાળવો એમ કહેલું છે, અને તું તો નવો ધણી કરવાનું કહે છે એતે બનતું હશે ? ભરતાર હયાત છતાં બીજા કેમ કરાય અને તેના મુઝા પછી કરીયે ત્યારે તો આપણે લીધેલું લગ્ન વખતનું પણ અને વચન ભંગ થાય તેનું કેમ ?

દીવાળી—એવાં વચનનો ભંગ ગણીએ તો મનમાનતું સુખ ક્યાંથી મેળવાય ? એમાં વચન ભંગ ખંગ કાંઈ થતું નથી.

મણી—વચન ભંગ ન થાય એ તારૂં કહેલું વાસ્તવિક નથી. માટે એક ભરતાર ક્યાં પછી બીજા મનમાનતો ધણી શી રીતે થાય ?

દીવાળી—મારી બેન હજી તું ન સમજી, બે સાંભળ. પરણેલો પતિ હયાત હોય ત્યારે તો તે આપણને રોકી શકે. બળી કાયદાની ખારીકીમાં પણ આવી જવાય. માટે પતિ મરણ પામેલો હોય ત્યારે મનમાનતો બીજા મેળવવામાં ખાધ આવે નહીં; તેથી જેની સાથે આપણાં લગ્ન કર્યાં હોય તેની સાથે ફાવટ આવે નહીં અને બીજા ધણી કરવાની ઇચ્છા થઈ તો આપણા ધણીને હરેક રીતે ઠેકાણે કરીએ કે મનના મનોરથ બીજા ધણી કરી પાર પાડી શકાય.

મણી—અરે ! મારા મનમાં પણ આવી કલ્પના ત્હેં વાત કરી ત્યારથી આવી હતી કે એવી વિષયસુખની વાંચાવાળી સ્ત્રીઓ તેવા સુખની ઇચ્છાએ મનમાનતો અર્થાત્ ફાવતો ધણી મેળવવા એવું ઘાતકી કર્મ કરે, કારણકે બ્યારે તેણીને વૈધવ્ય ગ્રાહ્ય થતાં અર્થાત્ પરણેલો પતિ મરણ પામતાં બીજા પતિ કરવાની છૂટ છે અને હયાત ધણી હોય ત્યાં સુધી બીજા કરી શકાતો નથી. તેથી જ સ્ત્રીના મનમાં બીજા મનમાનતો મેળવવો ઇચ્છા

૧૧૯

હરેક પ્રકારે થાય, પણ પરણેલા પતિસાથે સેજ સાજ પણ નહીં ફાવે થઈ તો તે માટું કામ કરવા ઉપર આવે એ સંભવિત છે. અને વળી મને તો એ વાત નિઃસંદેહ લાગે છે કે તેમ થાયજ. કેમકે સ્ત્રીની બુદ્ધિ પગની પાનીએ એવી લોક વાણી અને શાસ્ત્ર વાક્ય ખોટું ન હોય અને તેથીકરીને તેવું કૃત્ય કરવાને વિષય વાસનાવાળી સ્ત્રી ષાછી પડે એ નહીં માનવા ભ્રમ છે. માટે પુનર્લગ્નનું નામ પણ મને તો સાંભળ્યું ગમતું નથી. એક તો વચન ભંગ થાય, બીજું બુદ્ધિ બગડતાં પરણેલાપતિને ઠેકાણે પાડવાનું મન થાય. એવાં ઉગ્ર પાપનાં કારણ થવા સંભવ છે, તેથી તેમજ શીયળ ભંગનું ખોટું પાપોપાર્જન થાય, માટે એ મહા દુઃખદાયી પુનર્લગ્નનું નામ સ્વપ્ને પણ સાંભળવું બ્યાજબી નથી તો કરાય, કરવાનું કહેવાય અને કરનારને સાડે મનાયજ કેમ ? શું જગતમાં સતી સ્ત્રીઓ થયાનું તમને માલુમ નથી અને તેથીજ તેમનાં નામ મરણ પામ્યા છતાં પણ અમર રહ્યાં છે, તેની શું તમને ખબર નથી. માટે હવે તેવું નામ પણ દેશો નહીં.

તે વિશે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે તે સાંભળો—

॥ જલમજ્જેપચ્છિપયં, અવગાસે પંચીયાણમયગમણં ॥

॥ જાણંતિ બુદ્ધિમંતા, મહિલાચરિત્તં ન જાણંતિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—જળમાં માછલાંને પદસંચાર, (અને) આકાશમાં પંખીઓના પગનો સંચાર થતો બુદ્ધિમંતો જાણે પણ સ્ત્રીના ચરિત્રને જાણી શકતા નથી. માટે ખચીત એવી પુનર્લગ્ન કરવાની જો છૂટ હોય તો સ્ત્રીઓ શું શું અકાર્ય કરે એ હું કહી શકતી નથી. માટે પુનર્લગ્ન એવું નામ કાને સાંભળ્યાથી મને દુઃખ થાય છે અને પુનર્લગ્ન કરવું એ ખોટું પાપ છે.

વળી શાસ્ત્રમાં આઠ પ્રકારનાં લગ્ન કહ્યા છે. તેમાં પણ પુનર્લગ્નનું નામ નથી માટે એ કોઈ વિષયવાસનાવાળાં સ્ત્રી પુરુષોએ ઉત્પન્ન કરેલાં અને લાગે છે. માટે એ મહાપાપમય જન-

૧૨૦

લંકાનું નામ સાંભળવું નહીં અને અરિહંત ભગવાનના ઉપદેશોના ધર્મને અનુસરવું એજ હિતકારી છે. ઇત્યાદિ. આતો કદપનાએ કરી સંભાળ ઠરાવ્યો છે એમાંથી સાર લેવો એજ સુઝ સ્ત્રી પુરુષોને શ્રેયસ્કર છે, અને એજ મારી ભલામણ છે.

ખ્રિસ્તી—ઋષભદેવ સ્વામીએ પુનર્લગ્ન કર્યું તો તમારે પણ તમારા પ્રભુના અનુસારે ચાલવું જોઈએ.

જૈન—અમારા પ્રભુએ પુનર્લગ્ન કર્યું નથી, એ વિવેચન આગલ ઉપર અમો બતાવી ગયા છીએ. જે શાસ્ત્ર સિદ્ધ વાત છે તેમાં તમારી કુચુક્તિ ખપ આવશે નહીં. પુનર્લગ્ન કરવું એ ખોટુંજ છે એ વાત તો નિઃસંદેહ છે, અને અમારા પ્રભુ વર્ત્યા છે તે પ્રમાણે ચાલવાથીજ મોક્ષ મળનાર છે એ સત્યજ છે. પરંતુ તમો જેને પ્રભુના પુત્ર માનો છો તે વર્ત્યા હોય તેમ તમારે વર્તવું જોઈએ કે નહીં, તે જરા કહેશો ?

ખ્રિસ્તી—હા, અમારા ઇસુએ જે જે કામ જેવાં કર્યા હોય તે પ્રમાણે હમારે બેશક ચાલવું જોઈએ.

જૈન—પ્રભુએ પોતાના દીકરાને મરીયમનેપેટે જન્માવ્યો તે મોટો થયો, ગામો ગામ ફર્યો અને સદાચરણ આચર્યો પણ સ્ત્રી પરણ્યો નહીં અને કુંવારો રહ્યો તો તેના ચરિત્રને અનુસરીને સર્વખ્રિસ્તી મિત્રોએ કુંવારા રહેવું જોઈએ, પરણવું જોઈએ નહીં. અને પરણે છે તે ઇસુના ફરમાનથી વિરુદ્ધ વર્તન કરે છે એમ હવે તમે ના પાડી શકો તેમ નથી, અને તેથી સર્વ પરણનાર પ્રભુના ગુન્હેગાર ઠરે છે, અને જ્યારે એકવાર પરણનાર ગુન્હેગાર ઠરે છે તો બીજીવાર અને તે વળી એક પત્ની પ્રાપ્ત કરી તેના મરણ પછી વિધવા થએલી સ્ત્રીને પરણવી અને તેવી સ્ત્રીને પરણાવવા ઉપદેશ દેવો અને તેનું સાફ માનવું એ ઇસુને કેટલો મોટો ગુન્હો કહેવાય !! તેના તમાજ વિચાર કરો. વળી જુઓ, સુસાને પ્રભુએ દેખાડેલા દસ કાયદા. તેમાં પણ પુરુષ

૧૨૧

ત્રીની સાથે લમ કરવું. વળી એક ધણી મરી ગયો હોપતો બીએ ધણી કરવો એવું કાંઈ બતાવ્યું નથી. છતાં ફેકટ પ્રભુના કાય-દાથી વિરુદ્ધ ચાલી પુનર્લગ્ન કરવું કહો છો અને એને સાડ માનો છો તે યોગ્ય નથી અને તમારા પ્રભુના કાયદાથીજ તમારા પ્રભુના તમે ગુન્હેગાર થયા બરોબર અમેાને આથી પણ દીસે છે. ઇસુ કુંવારો રહ્યો તેનું શું પરણુ તે આપણે તપાસીએ તો ત્રી કરવી તેમાં તે પાપ ગણતો હોવું જોઈએ અથવા તેને કોઈએ દીકરી આપી નહીં હોવી જોઈએ. વળી તમે કહેશો કે પ્રભુએ તેને પરણવાની ના કહી હતી તો તે પણ કલ્પનાજ છે, કેમકે તેમ તમારા શાસ્ત્રથી શાબીત થતું નથી કે મારા પુત્ર ઇસુ તું પરણીશ નહીં એવું વાક્ય પ્રભુએ કહેલું તમારા શાસ્ત્રમાં જોવામાં આવતું નથી. ઇસુ કે જેને પ્રભુનો પુત્ર કહોછો તેને કોઈ કન્યા ન આપે એવું તો માની શકાય નહીં, ત્યારે પાપ ગણીને તે પરણ્યા નહિ હશે એવા અનુમાનપર આવ્યા વિના છૂટકોજ નથી, અને જ્યારે તે એકવાર અને તે પણ કુંવારી કન્યાને પરણવામાં પાપ માની પરણ્યા નહીં, તો પરણ્યા પછી રંડાએલી એવી જે ત્રી તેનાં પુનર્લગ્ન કરવાં એ મહાપાપના કારણને તમે સાડ માનોછો એ તફ્ફન ખોટું છે. માટે મારી સર્વશ્રીસ્તી બાઈએ પ્રત્યે એજ લલામણુ છે કે એ મહાપાપનાકાર્યથી દૂર રહો અને એવું અઘટિત થતું કાર્ય સાડ ન માનો.

ખ્રિસ્તી—જેમક કહે છે કે તીર્થકરનો એવો અતિશય છે કે સાડીપચ્ચીસયોજન કરતાં ઉપદ્રવ ન થાય, ત્યારે ગોશાળે ભગવાનના બે શિષ્યોને તેજોલેશ્યાથી બાળી મૂક્યા તેનું કેમ ?

જૈન—તમેએ જૈનધર્મના સર્વગ્રંથોનું અવલોકન કર્યું છે નહીં. જે માણસ સંપૂર્ણ વસ્તુ ઓળખે છે તેને કોઈ બતની શંકા રહેતી નથી. પરંતુ વસ્તુનો થોડો થોડો ભાગ જુએ છે તેને સંપૂર્ણ વસ્તુનું જ્ઞાન કદિપણ થતું નથી. તે ઉપર ગુજરાતીમાં

૧૨૨

એક કહેવત છે કે, “ક્યાં તો વગર ભણ્યો ભલો, ક્યાં તો ભલો ભણેલ; અધવછરા જનથી જુઓ, બહુ બીગાડ બનેલ.” વળી આ નીચે ક્રાંતિથી તમારી વિશેષ ખાતરી થશે કે કોઈપણ વસ્તુનું થોડું થોડું જાણપણું હોવા છતાં તે વિષેનો અભિપ્રાય બાંધવાથી કેટલી હાનિ અને હાંસી થાય છે. તે એ છે કે—

એક ગામમાં પાંચ આંધળા રહેતા હતા. તેમની પાસે એક પંડિત બ્રાહ્મણ આવ્યો. તે સમયે રાત્રીનો વખત હતો. પંડિત બ્રાહ્મણે પેલા આંધળાઓને કહ્યું કે ચાલો ગામની બહાર હું તમને હાથી દેખાડું. તેઓએ તે જોવાની મરજી બતાવી એટલે તેમને દોરી પંડિત હાથી પાસે આવ્યો. પંડિતે તેઓને કહ્યું કે, આ હાથી ઉભો છે તેને હાથ લગાડી તપાસી જુઓ, એટલે હાથી કેવો હોય તે તમે સમજી શકશો. આમ કહેવાથી કોઈ આંધળાએ હાથીની સુંઠ ઝાલી. કોઈએ પગ ઝાલ્યો. કોઈએ પુછડું ઝાલ્યું, એમ હાથીનું એકેક અંગ ઝાલીને સર્વ આંધળાઓ પંડિત પાસે આવ્યા. પંડિતે પૂછ્યું હાથીને બરાબર તપાસી જોયો? સર્વ આંધળાએ હા કહી. ત્યારે પંડિતે પુછ્યું, કહો ભાઈ, હાથી કેવો હોય? એકે કહ્યું કે સાંગેલા જેવો હોય, બીજાએ કહ્યું કે સુપડા જેવો હોય. એમ પાંચે આંધળાએ જુદા જુદા અંગ તપાસેલા હોવાથી જુદા જુદા જવાબ આપ્યા; પણ હાથીનું ખરું સ્વરૂપ તેઓમાંનો એક પણ બતાવી શક્યો નહીં. એજ પ્રમાણે જેને શાસ્ત્રનો થોડો બોધ છે, થોડાં પુસ્તકો જોયાં છે. શુદ્ધગમથી તેનું રહસ્ય જાણ્યું નથી, એવા અપૂર્ણજ્ઞાનવાળો ખરું તત્ત્વ પામી શકતો નથી, અને તેથી ખોટા ખોટા તર્ક વિતર્ક તેને થયા કરે છે. તેમાં વળી પૂર્ણજ્ઞાનીનું અભિમાન ધરાવવા રૂપ કુચુક્તિઓને જેઓ વળી લોકોને ભ્રમમાં નાખવા માટે કરે છે, તેઓને અમો શું કહીએ, પણ વિદ્વાન્ દક્ષ પુરૂષો તો તરતજ તેવી કુચુક્તિઓને સમજી કર્મની બહોળતા વિના આ મર્તિ ન સુજે

૧૨૩

એમ માન્યા વિના રહેનાર નથી. પ્રસંગોપાત્ત આટલુંજ કહી ત-
માએ પુછેલા પ્રશ્નનો ખુલાસો આપું છું. વીર ભગવાનને લોહીખંડ-
વાડો થયો તથા બે શિષ્યને બાળી મૂક્યા એનો અચ્છેશમાં સ-
માવેશ થાય છે. માટે શંકાની જગા રહેતી નથી. જૈન શાસ્ત્ર કથકો,
સર્વજ્ઞ હતા અને તેમને કોઈપણ પ્રકારની લાલચ, લોભ વિગેરે
હતું નહીં; તેથી યથાર્થ જે વાત જેમ હતી તેમજ બતાવેલી છે.

ખ્રીસ્તી—જ્ઞાતામાં કહ્યું છે કે, શેલાંગ રાજરૂપિએ ત્રણ
વાર દાડ પીધો તેનું કેમ ?

જૈન—પીધો તે આચાર નથી પણ અનાચાર દોષ છે. કર્મ
વશે પ્રાણીઓથી અકર્તવ્ય વસ્તુ બની જાય છે અને તેથી તેનું
પાપ તેને લોગવવું પડે છે. તેમાં કાંઈ શાસ્ત્રની આજ્ઞા નથી કે દાડ
પીવો. દાડપીવો એ મહાપાપ કાર્ય છે.

અકામ નિર્જરા ૪

ખ્રીસ્તી—અજ્ઞાનવડે તથા ઇચ્છા વિના દુઃખ લોગવવું
તેને અકામ નિર્જરા કહે છે. વળી નિર્જરાવડે જીવ કરેલાં કર્મ
ફૂર કરીને બેરેદ્રિય તેરેદ્રિય વિગેરેભવ પામતો મનુષ્ય થાય છે
તેમ કહેવું જોઈ છે. કેમકે નિર્જરાવડે કર્મનું છોડવું થાયછે પણ
જેવાં કર્મ છોડે છે તેવાં સમયે સમયે સાત આઠ કર્મ બાંધે છે,
એવી રીતે કર્મનો વ્યવહાર ચાલી રહ્યો છે અને અજ્ઞાની જીવ કર્મ
છોડે ચોરાંને બાંધે વધારે એ વચન પણ બાધકારક છે.

જૈન—અજ્ઞાની જીવ પણ જેમ નદીનો પથ્થર ઠોકર
ખાતો ખાતો ગોળ થઈ જાય છે. તેમ યથાપ્રવૃત્તિકરણકરીને અ-
જ્ઞાની અવસ્થામાં તથા દ્રવ્યમનરહિત અવસ્થામાં પણ જન્મ
મરણ કરતો જીવ કદાપિ કર્મનો બંધ થોડો બાંધે છે, તેમ તેમ
એકદ્રિયાદિકની બેરેદ્રિયાદિક ગતિની પ્રાપ્તિ થાય છે અને ચાવત
મોહનીય કર્મની અગણોતરકોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ ખ-
પાન્નીને એક કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ બાળી લખે છે, આજ

૧૨૪

કર્મનો બંધ સમયે સમયે થાય છે, પણ આયુષ્યકર્મનો બંધ તો એકલવમાં એકજ સમયે થાય છે. જે સમયમાં આયુષ્ય કર્મનો બંધ થાય તે સમયમાં કાંઈ ઓછી પ્રકૃતિ બાંધતો ઘેર-દ્રિયાદિકથી તેર-દ્રિયાદિકની ઊંચી ગતિમાં જાય એ સ્વભાવથી છે. માટે કર્મનો નાશ કરી અનુક્રમે પંચેન્દ્રિય થવું તથા સંપૂર્ણ કર્મનો નાશ કરવો એ પણ સર્વ સત્ય છે.

પ્રીસ્તી-જૈમલ કહે છે કે, જૈનોએ પ્રભુને વીતરાગ વિશેષણ આપી નકામો બનાવી દીધો છે, અને ઇંદ્રે પ્રભુની સ્તુતિ કરી તેમાં વીતરાગ એવું વિશેષણ આપ્યું નથી. આવિષે શો ખુલાસો હવે તમે આપી શકવાના છો ?

જૈન—સાંભળો, નામ માત્ર સાધુપણું મીઠું જૈમલને થયું, નમુત્યુણું ભણ્યા પણ ગણ્યા નહીં, અર્થાત્ એનો તાત્પર્ય સમજાયો નહીં અને શાસ્ત્રને બદલે શસ્ત્રરૂપ સદૃહણા થઈ એ કર્મની વિચિત્રતા વિના બીજું શું કહી શકાય ? નમુત્યુણું અરિ-હંતાણું આદિપદ તેમાં અરિ એટલે રાગ દ્વેષરૂપી શત્રુ તેને હંતાણું એટલે હણનાર એ ઉપરથી ખુલ્લું જ છે કે, રાગ દ્વેષ રહિત એવા પ્રભુ ઠ્યા, અર્થાત્ વીતરાગ પ્રભુ એટલે રાગ વિનાના એવો અર્થ પ્રથમ અરિહંતાણું પદમાંથી નીકળે છે અને અરિહંતાણું એ પદનો અર્થ વીતરાગ થાય છે તો ફેર શા કારણથી વીતરાગ વિશેષણ નથી લખ્યું ? તેને પણ એટલી બુદ્ધિ પહોંચી નહીં અગરતો જાણી બુદ્ધિ લોકોને અવળાપાટા બંધાવાનો પ્રયત્ન કરી પોતાની તુલના કરાવી આ એમાંથી એકનીતો તેમનાથી ના પાડી શકાશે નહીં એવું જાહેરું કહેવું તે શું ઠીક એમ કોઈ કાળે પણ કહેવાશે. વળી જુઓ, જય વીજરાય જગગુરુ એ પદનો એમાં “ જગતના ગુરુ એવા વીતરાગ ભગવાન જયવંતા વર્તો ” એ સ્પષ્ટપદ કહ્યું છે માટે વીતરાગ પદ સત્ય જ છે. વળી જગત્ કર્તા ઇશ્વર માનવો જોઈએ એવું અમારા કોઈ પણ પ્રથમ છે નહીં તો નીકળે કયાંથી ? ઇશ્વર

૧૨૫

કર્તા છેજ નહાં માટે જગતકર્તા ઇશ્વર માનવામાં જેને વિશેષ આવે છે તે તે સર્વ પહેલાં લખી બતાવ્યા છે ત્યાંથી જોઇ લેવા. જૈનભક્ત !! જે ભ્રમતમને પડેલો છે તે દૂર કરી સર્વસમ્રણીત અનાદિ કાલથી સિદ્ધ શ્રી જૈનધર્મ અંગીકાર કરી આ મનુષ્ય જન્મ સફળ કરી મુક્તિપદને લબ્યજીવો પામો.

મીઠું જૈનભક્તે તેના પુસ્તકમાં જેને શંકાઓ ઉઠાવી કુચુક્તિ બાળ ગુથી છે તેનીદરેક બાબત ઉપર ઘણું ઘણું વિવેચન કરવાનું અને લખવાનું છે, પરંતુ ગ્રંથ ગૌરવના લયને લીધે ટુંકમાંજ અહીં દર્શાવ્યું છે. જે કોઇને વિશેષ એ સંબંધે ખુલાસો લેવા બાંચવાની ઇચ્છા હોય તેઓએ વિદ્વાનપુરૂષોને રૂબરૂમાં મળવું.

મણિર્લગ્નતિપાદાંગે, કાચઃ શિરસિધાર્યતે, પરીક્ષકકરે પ્રાપ્તઃ કાચઃ
કાચઃ મણિર્મણિઃ ॥

માધ્યસ્થરુષ્ટિયુક્ત માધ્યસ્થપુરૂષોજ ધર્મની પરીક્ષા કરી શકે છે.

હવે હું ગ્રંથના અંતમાં અરિહંત ભગવાનની સ્તુતિ કરું છું કે હે ભગવન !! આ પંચમ કાળમાં પંચજેર લેગાં થયાં છે જ્ઞાની પુરૂષોનો વિરહ પડ્યો છે પણ આપના મુખથી નીકળેલી જે સિદ્ધાંતરૂપ વાણી છે તે ભવિક જીવોના હૃદયમાં આપના પ્રતાપથી વાસ કરે અને કપોલ કલ્પિતધર્મ એવું નામ અને અધર્મભૂત જે અધાર્ણ તે ભવિકજીવોના હૃદયમાંથી દૂર જાયો. इत्यलंविस्तरेण.

લે. મુનિ બુદ્ધિસાગર.

મુ. સુરત.

વિ. સં. ૧૯૫૭

વૈશાખ પૂર્ણિમા-ગોપીપુરા.

ખેમુભાઈની વાડીમાં

ૐ શાન્તિ. ૩

સમાપ્ત.

ૐ અર્હમહાવીરાય નમઃ

જૈન ખ્રીસ્તી સંવાદ.

(અન્ય ૨ ખીજો)

માંતિજમાં વિ. સં. ૧૯૮૦ ના પોશ માસમાં અમારું જ-વાનું થયું ત્યાં ખ્રીસ્તિયોનું સ્ટેશન પાસેનું દેવળ જોયું. ખ્રીસ્તિ-યર્થ પાસે હિંદી ખ્રીસ્તિયોનાં ઘર છે ત્યાં કોઈ કોઈ વખત જ-વાનું થતું તે પ્રસંગે જૈનધર્મ અને ખ્રીસ્તિધર્મ સંબંધી ચર્ચા ચાલતી હતી, ખ્રીસ્તિયો અમારી સાથે રસપૂર્વક જ્ઞાનગોષ્ઠી કરતા હતા. તે સંબંધીનો સંવાદ નીચે પ્રમાણે જૈન અને ખ્રીસ્તિના સંવાદનામે લખવામાં આવે છે.

ખ્રીસ્તિ—જૈનાચાર્ય ! અમારો ખ્રીસ્તિધર્મ એક સત્ય ધર્મ છે અને અન્યહિંદુ, બૌદ્ધ, મુસલમાન, અને જૈનધર્મ, અસત્ય છે એમ મારું માનવું છે.

જૈન—ખ્રીસ્તિભાઈ તમારું માનવું સત્ય નથી. સર્વ ધર્મો-માં અપેક્ષાએ થોડુંધણું તરતમયોગે સત્ય રહેલું છે. એકલા ખ્રીસ્તિ ધર્મમાં સર્વથા સત્ય નથી. હયા, સત્ય, અસ્તેય, ધ્રુવચર્ય, સંતોષ, પરોપકાર, ક્ષમા, સરલતા, શૌચ, પ્રભુભક્તિ વગેરે ધર્મશુભો જે જે ધર્મોમાં રહેલા છે તે તે ધર્મો તે તે શુભોની અપેક્ષાએ સત્ય છે.

ખ્રીસ્તિ—ખ્રીસ્તીધર્મીઓવડે આખી દુનિયા છતાઈ છે માટે એક ખ્રીસ્તિધર્મ સત્ય છે.

જૈન—ખ્રીસ્તિભાઈ, તમારું એવું કહેવું પણ સત્ય નથી. બહારથી પશુબલથી જે લોકો આખી દુનિયાને વશ કરે તેથી તે લોકોનોજ ધર્મ કંઈ સત્ય કરતો નથી. એક વખત આર્યોએ

૨

આખી દુનિયાને છતી લીધી હતી, એક વખત મુસલમાનોએ તમારા સમાન રાજ્ય વિસ્તાર્યું હતું, તેમાં તો પશુબલ છે. એ કંઈ ધર્મનું સત્યબળ નથી માટે તેથી તમારો ધર્મ સત્ય હતો નથી. તમારા પૂજ્ય ઇશુ ક્રીસ્ટને ચાહુદીઓએ શૂળીપર ચઢાવીને મારી નાખ્યા હતા તેથી કંઈ ચાહુદીઓનો સત્યધર્મ હોયો નથી. મહાત્મા મહમદ પેગંબરને મૂર્તિપૂજકોએ પર્વતોમાં નસાડી મૂક્યા હતા તેથી કંઈ મહમદપેગંબરનો ધર્મ અસત્ય હશે નહીં. ઇશુ ક્રીસ્ટેપણ કહ્યું છે કે “ તમારું રાજ્ય અંતરમાં છે. તમારું સ્વર્ગ અંતરમાં છે બાહ્યમાં નથી ” તેવા વચનને પણ તમે સમજી શકતા નથી તેથી બાહ્યરાજ્યસત્તાના મોહથી તમારા ધર્મને સત્યકરાવવા માગો છો, એ તમારી ભૂલ છે. તમારા ખ્રીસ્તિયો પરમેશ્વરને ભૂલીને અને બાઈબલને હડસેલીને યુરોપમાં પરસ્પર લડી મર્યાં લાખો મનુષ્યો મરી ગયાં તેમાં તમારા ધર્મની તેમના પર શી અસર થઈ ? તે વિચારો તો તમારું અજ્ઞાન ટળી જશે.

ખ્રીસ્તી—જે ખ્રીસ્તિ થાય છે તેમાં પ્રભુ ઉતર્યો છે અને પ્રભુ તેનો ઉદ્ધાર કરે છે, માટે અમારો ધર્મ સત્ય છે, અને એવું બાઈબલમાં કહ્યું છે.

જૈન—દુનિયાના સર્વધર્મોમાં અને સર્વધર્મશાસ્ત્રોમાં એ પ્રમાણે કહ્યું છે, તેથી કંઈ તમારો એકલો ધર્મ સત્ય હતો નથી. ખ્રીસ્તિયો દેશરાજ્ય લક્ષ્મી મોહે પરસ્પર ખ્રીસ્તિયોનો સંહાર કરે છે. તેઓનામાં જો પ્રભુ ઉતર્યો હોત તો તેઓએ આજ સુધી સંકટ લાગ્યો કરી અને પરસ્પરખ્રીસ્તિયોને મારી નાખ્યા અને પાપી બન્યા તે બનત નહીં. જેનામાં પ્રભુ ઉતરતો હોય તે પ્રભુનો ભક્ત ખ્રીસ્તિ કહેવાય, એમ જો કહેતા હોવો તેવો ખ્રીસ્તિ કંઈ બાપટીઝમલેવાથી થતો હોય વા ખ્રીસ્તિ બનવાથી બનતો હોય એવું છેજ નહીં, જેનામાં સત્ય, દયા, અસ્તેય, પ્રેમ, અહમકાર, પરાપકાર, પ્રભુપ્રીતિ, નીતિ, સદાચરણ, ક્ષમા, શાંતિ

૩

પ્રગટે તે પ્રભુ ભક્ત ગણાય અને તેનામાં પ્રભુ ઉતર્યો ગણાય. બાકીનામાં નહીં અને એજ બ્યાખ્યા ખરો માનોતો સર્વપ્રકારના ધર્મીઓની કોમમાં કોઈ કોઈમાં તેવા ભક્તો સતો હોય છે, એકલા ખ્રીસ્તિયોમાં તો તેવા ભક્તો સતો હોતા નથી, તેથી ખ્રીસ્તિયોમાંજ પ્રભુ ઉતરે છે એ વાત અસત્ય ઠરે છે. તમારી કોમમાં પ્રભુ ઉતરે અને અન્ય હિંદુ વગેરે ધર્મીકોમોમાં પ્રભુ ન ઉતરે એવો કંઈ પ્રભુને પક્ષપાત નથી. પ્રભુ તો અવરતો નથી તથા ઉતરતો નથી. પ્રભુને ખ્રીસ્તિયો બહાલા છે અને જૈન, હિંદુ, જૈન, મુસલમાન વગેરે બહાલા નથી એવું નથી. ખ્રીસ્તિ કોમમાં મોટાભાગે હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વ્યભિચાર, ક્રોધ, લોભ, કપટ, અહંકાર, રાજ્ય લક્ષ્મી લેવાની તૃષ્ણા, અન્યાય, જૂદમ, વગેરે દુર્ગુણો વધે છે, યુરોપી ખ્રીસ્તિયો અન્યદેશી ખ્રીસ્તિયોને પોતાના પગતળે કચરે છે, તેથી તેઓમાં પ્રભુ ઉતરેલો દેખાતો નથી પણ શયતાન ઉતરેલો છે, તેથી તે લોકો પરસ્પર લડાઈ, રાજ્યલક્ષ્મીલોભથી જૂદમ, અન્યાય વગેરે પાપોમાં તણાય છે, તેઓ શયતાનના કબજામાં રહે છે, પ્રભુને ઠેકાણે શયતાનને હૃદયમાં રાખે છે. હિંદમાં ખ્રીસ્તિયોની સંખ્યા વધારવાના લોભમાં અન્યાય, જૂઠું, કરે છે. દગા, વગેરે પાપકર્મોને તેઓ કરે છે તેથી હાલ પ્રત્યક્ષથીતો પ્રભુ તેઓના હૃદયમાં ઉતરેલો દેખાતો નથી અને તેઓનો ઉદ્ધાર થએલો પણ દેખાતો નથી, કારણકે તેઓ જડ-વાદની ઉડીખીણમાં જ્યાં શયતાનનો વાસો છે તે તરફ ધસ્યા જાય છે માટે હું તો એમ કહું છું કે જે સદ્ગુણી હોય તેમાં સ્વાત્મારૂપ પ્રભુ પ્રગટે છે અને સ્વાત્માનો આત્મપ્રભુ ઉદ્ધાર કરે છે અને એવા ગુણી ભક્તો સર્વધર્મી કોમોમાં કોઈ કોઈ હોય છે. માટે ખ્રીસ્તિ ધર્મ સત્ય ઠરતો નથી અને અન્યધર્મો સર્વથા અસત્ય ઠરતા નથી.

ખ્રીસ્તી—જેઓ ઇસુક્રીષ્ટને કબૂલે છે અને તેના શરણે જઈ ખ્રીસ્તિ ધર્મ માને છે તેઓને મુક્તિ મળે છે. બીજાઓના મુક્તિ થતી નથી.

૪

જૈન—તમારું એવું એકાંત માનવું અસત્ય હરે છે. જેઓ રાગદ્વેષને જીતે છે અને સમલાવે વર્તે છે તે ગમે તે ધર્મીજાતના હોય તોપણ તે મુક્તિ પામે છે. ઇસુ એ મનુષ્ય હતો. તે પ્રભુની ભક્તિ કરતો હતો. યાહુદીઓએ તેને શૂળીપર ચઢાવી મારી નાખ્યો, તેતો એમ કહે છે કે—ખીજાનું પાપ હું ધોઈ નાખતો નથી અને મારું પાપ ખીજા ધોઈ નાખતા નથી. જે પ્રભુની ભક્તિ કરશે, અને સદ્ગુણી બનશે તે પોતાનું પાપ ધોઈ નાખશે. ખીજાઓને તરવું અગર મરવું તે તેમની ભક્તિ અગર પાપ ઉપર આધાર રાખે છે. માટે ઇસુ તો મરી ગયો તેથી તેના શરણે ન જતાં અને ખ્રીસ્તિધર્મ ન કબૂલ કરતાં જે જિન પ્રભુપર પ્રેમ રાખે છે અને રાગદ્વેષાદિ કષાયોનો નાશ કરે છે તે મુક્ત થાય છે. પ્રભુને કંઈ એવો પક્ષપાત કે મોહ નથી કે જે ખ્રીસ્તિ થાય તેનેજ તારે અને ખીજાઓ—અન્યધર્મીઓ કે જે પ્રભુનું ભજન કરે તેઓનાપર તે દ્વેષ રાખી તેઓને ન તારે. જો તે ખ્રીસ્તિયોપર રાગ રાખે અને અન્યોપર દ્વેષ કરે તો તે રાગી દ્વેષી પ્રભુ થાય અને પ્રભુ તો રાગી, દ્વેષી, પક્ષપાતી, હિંસક નથી, તેથી ઇસુ કાઈસ્ટના શરણે જવાની અને ખ્રીસ્તિ થવાની કંઈ પણ જરૂર નથી. હુશુણ દોષ પાપોને હઠાવી પ્રભુના ભક્ત બનવાની જરૂર છે. ઇસુ જેવાતો પ્રભુના કરોડો ભક્તો થઈ ગયા છે. હિંદુસ્થાનમાંતો ઇસુ જેવા લાખો મનુષ્યો હાલ પ્રભુના ભક્તો છે. જે પ્રભુના ભક્તો થાય છે તે આત્મપ્રભુને પામે છે. ઇશુએ તો દ્રાક્ષારસ માંસ વાવર્યો હતો. હિંદમાં તો પ્રભુના એવા પણ ભક્તો પડ્યા છે કે જેઓએ વંશપરંપરાએ આજ સુધી દારૂમાંસ વાપર્યાં નથી અને ક્યા, સત્ય, અસ્તેય, અહમ્કાર્યાદિ સદ્ગુણ સદાચારથી હાલ પણ ઇશુ કાઈસ્ટ કરતાં ઉચ્ચ દરજ્જે છે. તમો, ઇશુ કાઈસ્ટના દ્વિરાગીઓ, તેથી તમને ખીજા ભક્તો ન દેખાયતો તેમાં આશ્ચર્ય નથી. પ્રભુના કેટલાક ભક્તો તો ગુપ્ત હોયછે તેઓ કોઈની જાણમાં પણ આવતા નથી.

૫

ખ્રીસ્તી—ઈશુ કાઈસ્ટ તો ખાસ પ્રભુનો પુત્ર હતો, તેણે આંધળાઓને દેખતા કર્યા. પાંગળાઓને ચાલતા કર્યા. બંધેરાઓને સાંભળતા કર્યા. મરેલાઓને જીવતા કર્યા. એવો કોઈ બીજો પ્રભુનો ભક્ત થયો નથી, માટે ઈશુ કાઈસ્ટના શરણે જવું જોઈએ અને ખ્રીસ્તિ થવું જોઈએ.

જૈન—ખંધુ ! તમે હજી પ્રભુના પુત્રનું સ્વરૂપ જાણતા નથી. જે જે મહાત્માઓ સતો ભક્તો છે તે સર્વે પ્રભુના પુત્રો છે. ઈશુએ જેમ માતાના પેટમાં અવતાર લીધો હતો તેમ સર્વે ભક્તો સતો માતાના પેટમાં જન્મે છે. ઈશુને મરીયમ મા હતી તેમ સર્વ ભક્તોને માતા હોય છે, પિતાના વીર્યથી અને માતાના રક્તથી ગર્ભમાં મનુષ્ય અવતરે છે. તમે કહેશો કે પિતાના વીર્ય વિના ફક્ત માતાના પેટમાં ઈશુ રહ્યા એમ માનવું તમારું જોડું છે. કારણ કે પિતાના વીર્ય વિના શરીર બંધાય નહીં અને પુત્ર થાય નહીં. તમે એમ કહેશો કે મરીયમના પેટમાં પરમેશ્વરે વીર્ય મૂક્યું. તમારું એવું કથન પણ અસત્ય છે. કારણ કે પરમેશ્વર પ્રભુ છે તે નિરાકાર છે, તેથી નિરાકારને વીર્યબિંદુ હોય નહીં. તમે પ્રભુએ વીર્ય નાંખ્યું એમ કહેશો તો તે જોડું ઠરે છે, કારણ કે તે નિરાકાર હોવાથી સ્ત્રીસાથે લોગલોગવી શકે નહીં અને લોગવિના વીર્ય પડે નહીં ઇત્યાદિ અનેક દોષો આવે છે, તેથી તમારાથી તેમ માની શકાય તેમ નથી. પ્રભુનો પુત્ર અર્થાત્ પ્રભુને ભક્તિથી પુત્ર સમજાવો એવો અર્થ કરશો તો તેથી સત્ ભક્તો જેટલા થયા અને થશે તે સર્વે સર્વધર્મના સતો-ભક્તો-મહાત્માઓ ખરેખર પ્રભુના પુત્રો હોય અને ઠરશે. કંઈ એકલા ઈશુજ પ્રભુના પુત્ર હોય નહીં, તેથી એકલા ઈશુને પ્રભુનો પુત્ર માની બીજા ભક્તોને પ્રભુના પુત્રો ન માનવા તે તમારો પક્ષપાત, અન્યાય, મોહ ઠરે છે. આંધળાઓ કે જે થોડું દેખતા હોય તેઓને દવાના બળે દેખતા કરી શકાય છે, પણે લુલા થએલાઓને દવાથી સાજા કરી શકાય છે, જેઓ મરણ પામવાની તૈયારીમાં હોય તેઓને દવાથી તથા આ-

૬

શીર્વાદસંકટપથી જીવતા કરી શકાય છે. અજ્ઞાનથી આંધળા થએલાઓને જ્ઞાન આપીને દેખતા કરી શકાય છે. ચારિત્રરૂપ પગથી બાબર થએલાઓને પ્રભુના પુત્ર સમાન સતો લકતો છે, તેઓ ચારિત્રપુરુષાર્થરૂપ પગવાળા કરી શકે છે. અજ્ઞાન મોહથી મરેલા લોકોને સતો—લકતો ખરેખર આત્મજ્ઞાનનો બોધ આપીને જીવતા કરી શકે છે અને એવા જ્ઞાનીજીવને જીવતા થએલાઓને દ્વિજ કહેવામાં આવે છે. હિંદમાં હિંદુ-જૈન-બૌદ્ધ શાસ્ત્રોમાં એવા ચમત્કારિ ઋષિમુનિયોની સેંકડો વાતો આવે છે. મહામદ પેગંબરે ચમત્કારો બતાવ્યા છે. પ્રભુ મહાવીરદેવે અનેક ચમત્કારો બતાવ્યા છે, તેમની પાસે ઇન્દ્રો અને દેવો આવતા હતા. બુદ્ધની પાસે પણ દેવો આવતા હતા, કબીર. નાનક, સ્વામીનારાયણ, વગેરે સતોએ પણ એવા ચમત્કારો બતાવ્યા છે, તેથી લૌકિક વ્યવહારે સર્વજાતના ધર્મીઓની કોમોમાં એવા ચમત્કારી થએલા મહાત્મા—સતો—લકતોને પ્રભુના પુત્રો કહેવા પડશે અને એવા સર્વને પ્રભુના લકતો માનીને તે સર્વેએ ઉપદેશો લેા ધર્મ તે પ્રભુએ કથેલો ધર્મ માનવો પડશે અને એમ જો નહીં માનોતો તમો પક્ષપાતી કરશો અને અજ્ઞાન કરશો, તમો કહેશો કે બાઈ બલમાં પ્રભુના પુત્ર ઇશુની વાત આવે છે તેથી બાઈબલ અને ઇશુ બેને સત્ય માનીશું પણ બીજાઓને નહીં માનીએ, જો એમ માનશો તો એકાંતપક્ષપાતી અસત્ય માન્યતાવાળા તમો કરશો અને સર્વધર્મમાં થએલા લકતો, ઋષિયો મુનિયોને અને તેમનાં કથેલાં શાસ્ત્રો વેદો, પુરાણો, કુરાન આગમો, ધર્મપિટકોને સત્ય માનશો તો તમારે બાઈબલ અને એકલા ઇશુપર આગ્રહ ન રાખવો જોઈએ અને હિંદુ મુસલમાન અને જૈનોને ખ્રીસ્તિ બનાવવાની જે અજ્ઞાન ચેષ્ટામોહ છે તે છોડી દેવો પડશે.

ખ્રીસ્તિ—મનુષ્ય ખ્રીસ્તિ થાય છે એટલે તે દુર્ગુણ દોષ દુરાચારોથી મુક્ત થાય છે માટે ખ્રીસ્તિ થવાની જરૂર છે.

જૈન—ખ્રીસ્તિબંધુ !!! એવું બોલવું એતો તમારો સિધ્ધા

મોહ છે. કારણ કે ખ્રીસ્તિ થએલાઓ સર્વે દુર્ગુણ દુરાચારથી મુક્ત થએલા દેખાતા નથી. ફક્ત તમે ખ્રીસ્તિ બનાવવાના મોહથી એવું જોલો છો. હાલમાં અમુકધર્મવાળાજ સર્વથા સર્વ સદ્ગુણી છે એવું કયાંય દેખાતું નથી. યુરોપમાં હવે રોમનકેથોલીક અને પ્રોટેસ્ટન્ટગુરૂઓ અને ખ્રીસ્તિધર્મ ઉપરથી ઘણા યુરોપવાસીઓની શ્રદ્ધા ઉઠી ગઈ છે. ખ્રીસ્તિઓમાં દુર્ગુણ દુરાચારે ઘણો પ્રવેશ કર્યો છે એમ હાલ ત્યાંની સ્થિતિથી માલુમ પડે છે, તો હિંદમાં ખ્રીસ્તિઓ નવા કરવાના કરતાં ત્યાંના ખ્રીસ્તિયોને સુધારે તો બસ છે. હિંસા, જૂઠું, ચોરી, વ્યભિચાર, દારૂ, પાન, ખૂન, માંસભક્ષણ, જૂદમ, વગેરે દુર્ગુણોથી મુક્ત થવું એમ હિંદુ, જૈન, બૌદ્ધ વગેરે સર્વ ધર્મીઓને તે તે ધર્મના ઉપદેશકોએ કહેલું છે તો તેનાથી તમે કંઈ વિશેષ શો ઉપદેશ દેવાના હતા? માટે હવે ખ્રીસ્તિયો કરવાનો મોહ તથા અજ્ઞાન છંડીને તમે પોતેજ સર્જુણી સદાચારી વીતરાગ પ્રભુના ખરા ભક્તો બનો તો બહુ સારું.

ખ્રીસ્તિ—ખ્રીસ્તિ મનુષ્ય; આત્મિકબળ ખીલવી શકે છે અને તે ધન સત્તા વગેરેથી સાહેબ લોકોની પેઠે સુખી થાય છે.

જૈન—ખ્રીસ્તિ થનારાઓ સુખીજ થાય છે એવો હાલમાં નિયમ દેખાતો નથી, કારણ કે યુરોપ, અમેરીકા વગેરે દેશોમાં ખ્રીસ્તિયો ખરા સુખી નથી અને ખરી શાંતિ કે સુખ તેમને મળી શકતું નથી. હાલમાં ખ્રીસ્તિ સમાજો, દેશ રાજ્ય વ્યાપારાદિ ભેદે એકબીજાનું ગળું પીસવાની તૈયારીમાં હોય છે, તેમજ અન્યધર્મીઓપણ દેશ રાજ્ય લક્ષ્મી મોહે પરસ્પર એકબીજાનાં ગળાં રેંસવા તૈયાર થતા હોય છે ત્યાં સુખશાંતિ ઉન્નતિ નથી. ખ્રીસ્તિબનનાર રાજા વગેરે કંઈ સર્વે અહિંસાવાદી શાંત સુખી બન્યા નથી અને બનનાર નથી. પૂર્વદેશના વાસીઓ જો ખ્રીસ્તિયોનું અનુકરણ કરી ખ્રીસ્તિ થશે તો તેઓ કંઈ સુખી થવાના નથી. ગમેતે ધર્મવાળી કોમમાં દયા, સત્ય, શ્રદ્ધા, પ્રેમ, નીતિ, અસ્તેય, અવ્યભિચાર, સતોષ, ઉપકાર, ભક્તિ, સેવા અને આત્મજ્ઞાનથી શાંતિ છે અને એવા સદ્ગુણો અને

૮

સદાચાર ધરનારાઓ હિંદુ વગેરે હોય વા મુસલમાન હોય વા ખ્રીસ્તિ વા ઐદ્ધ હોયતો તે સુખી થાય છે પણ ખ્રીસ્તિ થવા માત્રથી કંઈ કોઈ સુખી થઈ શકતો નથી. પ્રભુ કંઈ ખ્રીસ્તિને સુખી કરે છે અને અન્ય ધર્મવાળાને દુઃખી કરે છે એવો કંઈ પ્રભુ, પક્ષપાતી નથી. પરમેશ્વર તો એમ ફરમાવે છે કે બાહ્યનું સુખ તે સુખ નથી. સદ્ગુણોથી સુખ છે અને દુર્ગુણોથી દુઃખ પડતી છે, માટે ખ્રીસ્તિયોની સંખ્યા વધારવાનો જે મોહ છે તે શયતાન છે, તેનાથી મુક્ત થવું જોઈએ. જે ધર્મી કોમમાં સમતાદિ સદ્ગુણો પ્રગટશે તે સુખી થશે, પછી તે ગમે તે ધર્મવાળો હોય પણ આત્મામાં પ્રભુનું સ્વર્ગ રાજ્ય મેળવનારો હોવો જોઈએ.

ખ્રીસ્તિ—જૈનખંધુ !!! જેવું ખ્રીસ્તિધર્મમાં તત્ત્વજ્ઞાન છે તેવું કોઈ ધર્મમાં તત્ત્વજ્ઞાન, આત્મજ્ઞાન નથી, અને ઇશુ જેવો કોઈ વૈરાગી પ્રભુભક્ત મહાત્મા થયો નથી.

જૈન—ખ્રીસ્તિખંધુ !! તમો એક બાબુની વાત કરો છો. તમોએ પક્ષપાત રહિતથે સર્વ ધર્મીઓના મહાત્માઓનાં ચરિત્રો વાંચ્યાં હોત અને તેઓનું તત્ત્વજ્ઞાન વાંચ્યું હોત તો એકાંત પક્ષપાત વાળું બોલત નહીં. દુનિયાના લોકો કૃષ્ણને અને વેદાંત તત્ત્વજ્ઞાનને વખાણે છે. તેમજ જિનેશ્વરમહાવીર અને જૈન તત્ત્વજ્ઞાનને વખાણે છે, તથા બુદ્ધઅને ઐદ્ધશાસ્ત્રોને જેટલા પ્રમાણમાં વખાણે છે તેટલા પ્રમાણમાં મધ્યસ્થમનુષ્યો, બાઈબલને વખાણતા નથી. આર્યધર્મ જૈનશાસ્ત્રોમાં જેટલું તત્ત્વજ્ઞાન છે તેટલું બાઈબલમાં તત્ત્વજ્ઞાન નથી. યુરોપીયન લોકો હવે જૈનશાસ્ત્રો, વેદાંતશાસ્ત્રો, અને ઐદ્ધશાસ્ત્રો લાણીને કહેવા લાગ્યા છે કે બાઈબલમાં એવું તત્ત્વજ્ઞાન નથી. બાઈબલમાં એક પ્રભુ છે તેણે છ દિવસમાં જગત્ રચ્યું. રવિવારે થાકે બાધો. પ્રભુએ પોતાની ભક્તિ કરવા માટે મનુષ્યો બનાવ્યાં છતાં પ્રભુના જેવો બળવાન સેતાન છે તે પ્રભુનાં બનાવેલાં મનુષ્યોને ભભાવી દે છે. મનુષ્યો, પ્રભુની પ્રાર્થના કરે છે. ખ્રીસ્તિયો ફર રવિવારે પ્રભુની પ્રાર્થના

૯

હિલથી કરે છે તો પણ પ્રભુ, ખ્રીસ્તિયોના હૃદયમાંથી હજી સુધી શયતાન દૂર કરવા માટે શક્તિમાન થયો નથી. મનુષ્યોએ પ્રભુની પ્રાર્થના કરવી, સાતહજાર વર્ષ પહેલાં પ્રભુએ જગત્ બનાવ્યું છે. ઇશ્વર, પોતાની ઇચ્છાથી મોક્ષ આપે છે એવા મૂલ સારભૂત બાઈબલ છે. ભૂસ્તરશાસ્ત્રીઓ જણાવે છે કે લાખોવર્ષ પહેલાંની દુનિયા છે. તેથી બાઈબલની હકીકત પૃથ્વી સૂર્ય વગેરે છ સાત હજાર વર્ષવાળી સત્ય જણાતી નથી.

ખ્રિસ્તી—પ્રભુએ મનુષ્યો વગેરેના આત્માઓ બનાવ્યા, તેમજ ગાયો વગેરે પશુઓને અને પંખીઓ વગેરેને મનુષ્યોના ખાવા માટે બનાવ્યાં, તથા પ્રભુએ શયતાનને બનાવ્યો કે જે મનુષ્યોને પ્રભુની ભક્તિમાંથી નાસ્તિક પાપી કરે છે.

જૈન—ખ્રીસ્તિ બંધુ! સર્વધર્મનાં પુસ્તકોને એકવાર મધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી વાંચી જવું જોઈએ અને વિવેકદૃષ્ટિથી વિચાર કરીને તેમાંનું સત્ય વિચારવું જોઈએ. બાઈબલ પુસ્તક વાંચ્યું એટલે તે બધું સત્ય છે એમ અનુભવ કર્યા વિના વિશ્વાસ ન કરવો. પ્રભુ, મનુષ્યો વગેરેના આત્માઓને બનાવી શકતો નથી તેમજ જીવોનાં કર્મોને પણ બનાવી શકતો નથી. પ્રભુ, રાગદ્વેષરહિત છે તેને કોઈ જીવોને બનાવવાની ઇચ્છા થતી નથી, તેમજ ગાયો વગેરેને પણ મનુષ્યોના ખાવા માટે બનાવી નથી. તેમજ પ્રભુ, દયાળુ જ્ઞાની છે તે જીવોને દુઃખ આપનાર એવા શયતાનને બનાવેજ નહીં. આપણે કોઈને દુઃખ થાય એવું કરતા નથી તો પછી પરમેશ્વર, મનુષ્યોને દુઃખી કરનાર એવા શયતાનને શામાટે બનાવી શકે? તમે કહેશો કે મનુષ્યો પ્રભુની આજ્ઞા માનતાં નથી, તેથી તેઓને શયતાન દુઃખ આપે છે તો અમારે તમને પુછવાનું કે— મનુષ્યોએ શો ગુન્હો કર્યો છે કે શયતાન તેના હૃદયમાં પેસે છે? તમે કહેશો કે એવી પ્રભુની મરજી છે, તેથી મનુષ્યોના હૃદયમાં શયતાન પેસે છે તો પછી પ્રભુએ મનુષ્યો વગેરેના હૃદયમાં શયતાનને દાખલ કર્યો તો પછી મનુષ્યો વગેરેને દુઃખ આપનાર પ્રભુ

૧૦

પોતે દોષી ઠયો. કારણ કે પ્રભુના હુકમ વિના શયતાનનું જોર નથી કે મનુષ્યોના હૃદયમાં પેસી પાપ કરાવે.

ખ્રિસ્તી—પ્રથમ પ્રભુએ આદમને બનાવ્યો અને તેના પાંચળામાંથી હવાને બનાવી. બેને એકનની વાડીમાં મૂક્યાં. પ્રભુએ આદમને કહ્યું કે તું ફળ ખાઈશ નહીં, એવામાં શયતાન આવ્યો તેણે આદમને લલચાવ્યો અને આદમે ફળ ખાધું તેથી મનુષ્ય જાતિપર પ્રભુનો કોપ ઉતર્યો અને તેઓને શયતાન પીડવા લાગ્યો. પ્રભુની આજ્ઞાને આદમે ન માની તેથી તેની એલાહ શયતાનના તાબામાં ગઈ છે અને પાપ કરે છે, તેથી પ્રભુ, તેઓને દુઃખ આપે છે. તેમાં પ્રભુએ તો ન્યાય કર્યો છે અને મનુષ્યો જો પ્રભુની પ્રાર્થના કરે છે અને પ્રભુની કૃપા તેઓપર થાય છે તો તેઓને તે સુખી કરે છે.

જૈન—ખ્રિસ્તિઅંધુ!! જે બાબત જ્ઞાન અને ન્યાયથી સિદ્ધ ન થાય તે દ્રવ્યનારૂપ સિદ્ધ થાય છે. પ્રભુએ શયતાનને ઉત્પન્ન કર્યો તેમાં પ્રભુની ભૂલ થઈ. કારણ કે, પ્રભુ એટલું જાણી શક્યા નહીં કે આ શયતાન ખરેખર મારા બનાવેલા આદમને ભ્રમાવી દેશે. પ્રભુનો ખીજ ભૂલ એ થઈ કે આદમ અને હવામાં સત્ય જ્ઞાન આપ્યું હોત તો તે બે ખરેખર શયતાનના કપટને જાણી શકત અને શયતાનની ભૂલમાં સપડાત નહીં. ત્રીજી ભૂલ પરમેશ્વરની એ થઈ કે તેણે શયતાનનો વાંકે હતો છતાં શયતાનને દબાવ્યો નહીં, દંડ્યો નહીં અને બિચારા આદમ અને હવા ઉપર કોપ કરી શાપ આપ્યો. ચોથી ભૂલ પરમેશ્વરની એ થઈ કે પોતાની શક્તિ છતાં પાછો શયતાનને મારી નાંખ્યો નહીં. પાંચમી ભૂલ, પરમેશ્વરની એ થઈ કે તેણે જીવોને બનાવતી વખતે પક્ષપાત કર્યો અને કેટલાકને શબ્દ શેઠ બનાવ્યા અને કેટલાકને દુઃખી બનાવ્યા. અને મનુષ્યો વગેરેને ખાવામાટે પશુઓ પંખીઓ વગેરેને બનાવી તેઓને દુઃખી કરી નિર્દય બન્યો. છઠ્ઠી ભૂલ તમારા પ્રભુની એ હતી કે જીવોને કારણ વિના બનાવ્યા અને તેઓને પાપ લગાડ્યાં.

૧૧

પ્રભુએ જો પાપ કર્મો બનાવ્યાં ન હોત તો જીવોને પાપકર્મ લાગત નહીં. સાતમી ભૂલ પરમેશ્વરની એ થઈ કે તેણે જીવોને અદ્વપશ મૂર્ખ બનાવ્યાં તેથી જીવો પ્રભુને જાણી શકતા નથી. આઠમી ભૂલ પરમેશ્વરની એ થઈ કે પોતાનો મહિમા ગાવા મનુષ્યોને બનાવ્યા. પોતાનો મહિમા જો મનુષ્યો ન ગાત તો તેથી પ્રભુને શું ગમતું ન હોતું ? આનંદ નહોતો આવતો ? નવમી ભૂલ પરમેશ્વરની એ થઈ કે પ્રભુએ કેટલાક જીવોને મનુષ્યો બનાવ્યા અને કેટલાકને પશુ વગેરે બનાવ્યાં તેથી પ્રભુએ મનુષ્યોપર પક્ષપાત કર્યો અને પશુઓપર અન્યાય જુદમ ઝુલ્યો. પ્રભુએ જગત્ બનાવ્યું તેનો મશાલો તે ક્યાંથી લાવ્યો ? કહેશો કે પરમેશ્વરે પોતાના માંડીથી કાઢ્યો તો કહેવાનું કે પ્રભુ જો જડ હોયતો તેમાંથી બનેલું જગત્ જડ થવું જોઈએ પણ મનુષ્યો વગેરે કંઈ જડ નથી. પરમેશ્વર જો ચૈતન્ય સ્વરૂપ હોય તો પ્રભુનું જગત્ સર્વે ચૈતન્ય રૂપ બનવું જોઈએ. પ્રભુ જો જગત્ બનાવે તો તેમાં એ પ્રમાણે દૂષણો આવે છે. પ્રભુમાં જો રાગદ્વેષ છે તો તે પ્રભુ નથી. રાગદ્વેષ રહિતપ્રભુને જગત્ રચવાની ઇચ્છા હોતી નથી. જેને ઇચ્છા છે તે અધુરો અપૂર્ણ છે. કારણ કે રાગ દ્વેષવાળાને ઇચ્છા થાય છે. જ્યાં ઇચ્છા છે ત્યાં મોહ છે અને જેનામાં મોહ છે તે પરમેશ્વર નથી. પરમેશ્વરને જગત્ રચવાનું કંઈ પ્રયોજન નથી. તમે એમ કહેશો કે જીવોને આનંદ આપવા માટે જગત્ રચ્યું છે, તેના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે મનુષ્યો, પશુઓ, પંખીઓ, જલચરો વગેરે પ્રત્યક્ષ દુઃખ ભોગવે છે, ખૂમો પાડે છે, રોગથી રડે છે. દુનિયામાં જન્મ જરા અને મરણથી જીવો દુઃખી થાય છે. દુઃખ સાગર જેટલું છે અને સુખતો અદ્વપ છે, તેથી પ્રભુએ જીવોના આનંદમાટે જગત્ બનાવ્યું એમ પણ ન્યાયથી સિદ્ધ કરતું નથી. પ્રભુ જો સર્વ શક્તિમાન છે અને દયાળુ છે તો જગત્માંથી શયતાનને કેમ હાંકી કાઢતો નથી ? તમે એમ કહેશો કે જગત્ના જીવો છે તે પ્રભુનો વિશ્વાસ લાવતા નથી, તો તેના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે જગત્ના જીવો અજ્ઞાની છે, તેથી પ્રભુને સમજતા

૧૨

નથી અને તેથી પ્રભુનો વિશ્વાસ લાવતા નથી પણ પ્રભુ તો જ્ઞાની અને દયાળુ છે તેણે તો જાણવું જોઈએ કે આ બિચારા જીવો અજ્ઞાની છે, મારો વિશ્વાસ લાવતા નથી, તેમાં તેઓનો વાંક નથી ? પણ શયતાનનો વાંક છે તેથી મારે શયતાનને હાંકી કાઢવો જોઈએ. શયતાન છે તે જીવોને ભ્રમાવીને તેઓની પાસે પાપો કરાવે અને પ્રભુ તે પાપીજીવોમાટે નરક બનાવે. એતો પાડાનો વાંક અને પખાલીને ડામ જેવું છે. તમારા પ્રભુના ઠેકાણે હું જો કે પ્રભુ નથી અને પ્રભુ હોઈ એવી કલ્પનાથી જો જગત્ બનાવું અને સર્વજ્ઞ શક્તિમાન હોઈ તો પ્રથમ તો શયતાનને બનાવું નહીં, કારણ કે સર્વજ્ઞપણથી પ્રથમથી જાણી લઉં કે શયતાન મારા જીવોને ભ્રમાવીને પાપી કરશે. બીજું સર્વમનુષ્યો વગેરેને મારા પ્રભુ જેવા સર્વજ્ઞ બનાવું અને સર્વ પ્રકારના ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, સ્વાર્થ, અન્યાય આદિ દુર્ગુણો વિનાના બનાવી દઉં. ત્રીજું દુનિયામાં પાપ બનાવું નહીં તેથી પાપી જીવો થાય નહીં અને નરકમાં જાય નહીં, દયાવાન હોવાથી નરક પણ બનાવું નહીં. એકલું સ્વર્ગ બનાવી દઉં. ચોથું હું જ સર્વ શક્તિમાન હોઈ તો એક ક્ષણમાં જગત્ બનાવી દઉં પણ મને જગત્ બનાવતાં થાક લાગે નહીં અને આરામ લઉં નહીં અને સર્વલોકોની આગળ પ્રત્યક્ષ થાઉં અને આકાશમાં રૂપધારી ઉપદેશ આપું કે જેથી લોકોને મુને આંખો મીંચીને શોધવાની જરૂર પડે નહીં. પાંચમું હું જો પ્રભુ હોઉં તો સર્વ જીવોને એકસરખા સુખી બનાવું અને જીવો પરસ્પર એકબીજાને ખાઈ જાય નહીં એવા બનાવું. છઠું જો હું પ્રભુ હોઉં અને મેં કોઈને જગત્પર મોકલ્યો હોય તો સર્વ મનુષ્યો પોતપોતાની ભાષામાં સમજે એવી રીતે દિવ્યરૂપ ધારણ કરીને સર્વ લોકોના દેખતાં સાંભળતાં કહું કે આ મારો મોકલેલ છે માટે એનો ઉપદેશ સાંભળશો. અજ્ઞાની લોકો મારા ભક્ત વાપુરને શૂળીએ ચઢાવે તો હજારો શૂળીઓને તોડી નાંખું અને પ્રત્યક્ષરૂપ કરીને સર્વ લોકોની જાહેરમાં એવું કરી બતાવું. છઠું હું

૧૩

જે પ્રભુ હોઈ તો સર્વ લોકોને પ્રથમથી એવા જ્ઞાની બનાવું કે તેઓમાટે કોઈ ઉપદેશક મોકલવાની જરૂર રહે નહીં. સાતમું હું જે પ્રભુ હોઈ તો જીવોને જન્મ જરા અને મરણના કંદમાં નાખું નહીં અને જીવોને સદા જીવાન રાખું અને અન્ય જડવસ્તુઓના લોગોનાં ક્ષણિક સુખ ન આપતાં જીવોને તેઓના અંતરમાં સુખથી ભરપૂર બનાવું અને સમજી બનાવું કે જેથી તેઓ રાજ્ય, લક્ષ્મી, સ્ત્રી, જડલોગોની પ્રાપ્તિમાટે મારામારી ન કરે, તેથી જીવોને બનાવીને તેઓ મારું ગાન પ્રાર્થના કરે ત્યારે તેઓપર પ્રસન્ન થાઉં એવી જૂઠી મોટાઈ ન રાખું. આઠમું હું જે પ્રભુ હોઈ તો મારી લીલામાટે જીવોને બનાવીને દુઃખી ન કરું, તથા જીવોને બનાવીને પશ્ચાત્ આદમપર કોપ ન કરું અને શાપ પણ ન આપું, તેથી બુદ્ધિપૂર્વક વિચાર કરતાં એમ લાગે છે કે જીવોનો, મનુષ્યોનો, તથા જગત્નો કર્તા ઈશ્વર નથી. તેમજ પ્રભુના સંભોવડીઓ જે શયતાન છે તે કંઈ પ્રભુના તાબામાં નથી. જે પ્રભુના તાબામાં શયતાન હોત તો તે શયતાનને શિક્ષા કરત પણ તે તેના તાબામાં નથી, તમે એમ કહેશો કે કયામતના દિવસે તે શયતાનને શિક્ષા કરશે તો કહેવાનું કે તે યોગ્ય નથી. વર્તમાનમાં જીવોની પાસે પાપ કરાવનાર શયતાનને તે કેમ વારતા નથી અને જે તે વારતા નથી તો પાપીજીવોને નરકમાં પ્રભુ નાંખે તેમાં જીવોનો વાંક નથી. શયતાનનો વાંક છે તેથી પ્રભુ અન્યાયી ઠરે છે માટે જગત્નો કર્તા પ્રભુ ઠરતો નથી.

પ્રીસ્તિ—બાઇબલમાં ઇશુ ક્રીસ્ટે જે ઉપદેશ આપ્યો છે તે શું ? અસત્ય છે, અને ઇશુ ક્રીસ્ટ પોતે શું પ્રભુ ભક્ત નહોતા ? તે વિષે તમારો શો મત છે.

જૈન—પ્રિય પ્રીસ્તિબંધુ !!! સર્વધર્મનાં પુસ્તકોમાંથી અપેક્ષા એ જે જે સત્ય હોય તે તારવી કાઢવું જોઈએ. ઇશુ ક્રીસ્ટે જે જે ઉપદેશો આપ્યા છે તેમાં જે સાચું સત્ય છે તેને અમે માનીએ છીએ. તેણે જે દયા, સત્ય, અસ્તેય, પરોપકાર, સંતોષ, ક્ષમા.

૧૪

સરલતા, પવિત્રતા, માટે ઉપદેશ આપ્યો છે તે સત્ય છે અને તેવો ઉપદેશ તો એશિયાના, હિંદના અનેક ભકતોએ તેમની પૂર્વે પણ આપ્યો છે. તેમણે ઇશ્વરે જગત્ બનાવ્યું, અને જીવોને ઇશ્વરે બનાવ્યા તથા ગાય વગેરે પશુઓમાં તથા પંખીઓમાં આત્મા નથી, ઇત્યાદિક જે કહ્યું છે તે અસત્ય છે. બાઈબલમાં પ્રભુ યહોવાહને રાગી, દ્રેષી, કોપ કરનાર તરીકે જણાવ્યો છે, તેથી ઇશ્વરના યથાર્થ સ્વરૂપને ઇશુએ જાણ્યું હોય એમ અમે માનતા નથી. ઇશિયાના મહાત્મા ટોલ્સ્ટોયે ઇશ્વરની માન્યતા કબુલરાખી છે પણ તે દયાળુ હોવાથી કોઈને નરકમાં નાંખતો નથી અને નરક નથી એમ તેણે જણાવ્યું છે. મહાત્મા ઇશુએ ઇશ્વરને પ્રેમ કરનારો તથા કોપ કરનારો જણાવ્યો છે તે બાબત સત્ય નથી, તેનું કારણ અમે પૂર્વે આપ્યું છે. મનુષ્યોના ખાવા માટે પ્રભુએ પશુ પંખી જલચરો બનાવ્યાં છે એમ જે કહ્યું છે તે પણ અસત્ય છે. કારણ કે દયાળુ, ન્યાયી ઇશ્વર કદાપિ મનુષ્યોના માટે પશુઓ વગેરે બનાવે નહીં. કારણ કે પશુઓ વગેરે જીવો છે તેઓને મરણ બહાલું લાગતું નથી, ઉલટું તેઓ મૃત્યુના ભયથી નાસી ભય છે અને બહુ દુઃખી થઈ ચીસો ખૂંચે પાડે છે, તેઓ જીવવાની ઇચ્છા ધરાવે છે, મનુષ્યની પેઠે સુખ દુઃખ જાણે છે અને જીવવા ઇચ્છે છે, તેથી મનુષ્યોના ખાવા માટે પશુઓ વગેરે બનાવ્યાં એવું જો ઇશુનું મંતવ્ય હોય તો તે અસત્ય છે અને બાઈબલમાં લખેલું એવું અસત્ય છે. પ્રભુ યહોવાહે, નગરો મનુષ્યો ઉપર કોપ કર્યો ઇત્યાદિ પ્રભુમાં કોપ વગેરે દોષો જે દર્શાવ્યા છે તે પણ અસત્ય છે. જીવો સદા નિત્ય છે, અનાદિ કાળના છે, તેઓને પ્રભુએ બનાવ્યા ઇત્યાદિ કથન અસત્ય છે. બાકી જે સત્ય છે તેને તો અમે બાઈબલમાં હોય કે ગમે તેમાં હોય તેને માનીએ છીએ, તથા ઇશુકાંઈ-સ્થાનમાં જે જે દયા વગેરે નીતિના મોક્ષમાર્ગોનું સારી શુભો કેટલાક હતા તેને અમે માનીએ છીએ. સર્વ મનુષ્યો, ઇશુકાંઈ-સ્થાન જેવા ભક્તિ નીતિના શુભોથી ઇશુઓએ અને આત્માની શુદ્ધિથી સર્વ

૧૫

મનુષ્યો પ્રભુ ઈશ્વર બની શકેછે, તેથી અમો ખાસ એકલા ઇશુનેજ ભક્ત માનતા નથી પણ એવા ગુણોવાળા સર્વ મનુષ્યો પૈકી હાલ પણ અનેક પ્રથમગુણુસ્થાનકવાળા ભક્તો છે અને તે મોક્ષમાર્ગ-નુસારી થૈ પ્રભુપદ પ્રાપ્તિ માટે આત્મોન્નતિક્રમપર કાલાંતરે આદૃઢ થાય છે એમ માનીએ છીએ. એથી આગળના ગુણુસ્થાનકવાળા જેઓ ખાર વ્રતધારી શ્રાવકો છે અને પંચમહાવ્રતીત્યાગી ઋષિ મુનિયો છે તે ઇશુ કરતાં મહોચ્ચદશાવાળા છે, કારણ કે તેઓ દાડમાંસાદિકનો પણ ત્યાગ કરીને પરમાત્મપદની આરાધના કરે છે. ઇશુકાઈસ્ટમાં જે સદ્ગુણો ખીલ્યા હતા તેની અનુમોદના છે. ઇશુકાઈસ્ટે યજ્ઞવેદીઓપર પશુઓનાં બલિદાન અપાતાં હતાં તેના વિરૂદ્ધ ઉપદેશ આપ્યો. હિંદુઓ, જૈનો, સુસલમાનો વગેરેમાં ઇશુકાઈસ્ટ જેવા હજારો વિદ્વાનો પ્રગટયા છે અને પ્રગટશે, ઇશુએ અંજીરના વૃક્ષ પર ક્રોધ કરી શાપ આપ્યો હતો તેથી તેમનામાં ક્રોધ હતો એમ સિદ્ધ થાયછે. ઇશુકાઈસ્ટ અને બાઈબલમાં જે જે અંશે સત્ય છે તેને અમો સાપેક્ષાએ જૈનધર્મનું અંગ માનીએ છીએ. બાઈબલમાં લખેલ પ્રભુ યહોવાના કરતાં ઇશુ કાઈસ્ટને મનુષ્યોપર વિશેષ ક્રયા હતી. કારણ કે યહોવાહે કેટલાક મનુષ્યોપર ક્રોધ કર્યો છે, યહોવાહ પોતાને નહીં ભજનાર મનુષ્યોને શિક્ષાની ધમકી આપેછે પણ ઇશુ કાઈસ્ટે યહોવાહની પેઠે મનુષ્યોને ધમકી આપી નથી. ઇશુને પ્રભુપર ધણો પ્રેમ હતો અને તે પ્રભુના માર્ગના અનુયાયી ભક્ત બન્યા હતા એમ લૌકિકભક્તદષ્ટિએ માર્નુષ્ટું પણ તેમણે પ્રભુનું પૂર્ણસ્વરૂપ અનુભવ્યું હતું એમ અમે માની શકતા નથી. શુદ્ધ પરમાત્મા સ્વરૂપનું તેમને જ્ઞાન નહોતું. તેમના નીતિના ગુણો ખીલ્યા હતા અને તેમના વિચારોમાં મક્કમ રહી તે શૂળીપર જીવવાની ઇચ્છાએ અશક્તિએ ચઢયા તે ગુણુ ખરેખર મનુષ્યોને સત્યાગ્રહના માર્ગપર લાવવા માટે ગ્રાહ્ય છે. તેના કરતાં ઉચ્ચ પ્રકારે જૈન અનેક મુનિયોએ ધર્મર્થ પોતાના પ્રાણોનો સમ-

૧૬

ભાવે ત્યાગ કર્યો છે, અનેક હિંદુ ઋષિયોએ તથા બૌદ્ધમુનિ
યોએ પણ પ્રભુના અને ધર્મના વિશ્વાસથી ઇશુની પેઠે પ્રાણોત્તરું
અભિદાન આપ્યું છે.

ખ્રીસ્તી—તમારા મત પ્રમાણે ખ્રીસ્તિયોની મુક્તિ થાય કે
ન થાય ?

જૈન—પ્રભુ મહાવીરદેવ કથે છે કે જે મનુષ્યો સમક્તિ
સમ્યગ્જ્ઞાન પૂર્વક સમભાવને પ્રાપ્ત કરે છે તેવા સર્વ મનુષ્યોની
મુક્તિ થાય છે. કહ્યું છે કે,

સેયંવરોવા આસંવરોવા, બુદ્ધોવા અહવ અન્નોવા,
સમભાવભાવી અપ્પા, લહ્હૃ મુલ્લવં ન સંદેહો.

ભાવાર્થ—ચાહે સ્વેતાંબર હોય, દિગંબર, બૌદ્ધ હોય, વૈષ્ણવ
વૈદિક હિંદુ, ખ્રીસ્તિ મુસલમાન ગમે તે ધર્મી હોય પણ જે રાગદ્વેષ-
થી મુક્ત થઈ સમભાવી બને છે તે મુક્તિ પામે છે, એમાં સંદેહ
નથી. સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રની પ્રાપ્તિવિના સમભાવની પ્રાપ્તિ
થતી નથી. જેઓ પ્રભુનામાં રાગ, દ્વેષ, ક્રોધ માને છે તેઓનામાંથી
રાગદ્વેષ ટળે નહીં અને રાગદ્વેષ ટળ્યા વિના મોક્ષની પ્રાપ્તિ
થાય નહીં. રાગદ્વેષવાળા ઇશ્વર જ્યાં સુધી માનવામાં આવે છે
ત્યાં સુધી અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ છે તેથી મિથ્યાત્વ જ્ઞાનવાળાઓ ગમે
તે ધર્મના હોય પણ જ્યાં સુધી તેઓનામાં મિથ્યાત્વજ્ઞાન, રાગ,
દ્વેષ, ક્રોધ, કામ, વગેરે દોષો છે ત્યાં સુધી તેઓ મોક્ષ પામી
શકતા નથી. રાગદ્વેષનું દ્વૈત ટળ્યાવિના પ્રાર્થના, ભક્તિ તપ
જપ થકી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી. રાગેષ રહિત હોય છે
તેજ સર્વજ્ઞ દેવ હોય છે અને તેના ઉપદેશપ્રમાણે વર્તવાથી
મુક્તિ થાય છે. સર્વજીવોપર અને સર્વધર્મોપર તથા ધર્મીઓપર
સમભાવ થવાથી મોક્ષ થાય છે અને એવા સમભાવપર મનુષ્યો
આવે તે માટે જૈનધર્મનો સર્વજ્ઞ ઉપદેશ આપ્યો છે. અન્ય
લિંગમાં અન્ય દર્શનીઓમાં સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન પૂર્વક જે સમભાવ

૧૭

આવે છે તો તેઓની મુક્તિ થાય છે, એ પ્રમાણે જે જે પ્રીસ્તિ-
યોમાં સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાન પૂર્વક સમભાવ આવશે અને રાગદ્વેષાદિક
દોષો રહિત થશે તેઓની મુક્તિ થશે. સમભાવી જે પ્રીસ્તિયો
થશે તે જૈનધર્મને સત્ય માનશે પાળશે તેથી તેઓની મુક્તિ થશે.

ખ્રિસ્તી—અમો જે મુક્તિ માનીએ છીએ તેમાં દિવ્ય
શરીર હોય છે અને ત્યાં દિવ્ય પ્રેમ તથા દિવ્ય ખાલું પીલું હોય
છે અને ત્યાં ફરી હરી શકાય છે.

જૈન—પ્રીસ્તિખંધુ ! તમારી માનેલી મુક્તિ અમારા
દેવલોક-સ્વર્ગલોક જેવી હોય છે. જૈનશાસ્ત્રોમાં ભુવનપતિ,
વ્યંતર, જ્યોતિષ અને વૈમાનિક એ ચાર પ્રકારના દેવો અને
દેવીઓ હોય છે. તેઓ દિવ્ય અમૃત આહારને શ્રદ્ધે છે. શાતા-
વેદનીય જન્ય આનંદમાં રહે છે. જ્યાં ત્યાં દિવ્યવૈક્રિયદેહથી
દેવો અને દેવીઓ ફર્યા કરે છે, અને શાતાજન્યસુખની
મોજમાં મસ્ત રહે છે. ત્યાં દૈવિકપ્રેમથી વર્તે છે, પાછાં ત્યાંથી
ખાંધેલું પુણ્ય લોગવ્યા બાદ ચવીને મનુષ્ય વગેરેમાં જન્મે છે,
ઈશુકાઈસ્ટે અમારી દેવલોક સ્વર્ગની માન્યતાને મોક્ષ તરીકે
માનીને તેનો ઉપદેશ આપ્યો હોય એમ લાગે છે. અમારા
દેવલોક અને તમારી મુક્તિ તે એકજ છે અને જૈનશાસ્ત્રોમાં
કથેલી મુક્તિ તે તો સત્ય મુક્તિ છે. એવી મુક્તિમાં અનંત સુખ
છે અને અનંત જ્ઞાન છે અને એવા મુક્ત થએલા શુદ્ધાત્માઓ
યાને પરમાત્માઓ સંસારમાં પુનઃ જન્મતા નથી.

પ્રીસ્તિ—પ્રભુ સર્વજીવોને બનાવે છે અને જીવોને પોતેજ
સારી માઠી બુદ્ધિ આપે છે. તેની કૃપા થાયતો ગમે તેવા ઘોર
પાપીને મોક્ષ આપે છે અને તેની કૃપા ન થાય તો તે ગમે
તેવા સદ્ગુણીને પણ મોક્ષ આપતો નથી. તેની મરજીમાં
આવે છે તેમ તે કરે છે.

જૈન—પ્રીસ્તિખંધુ !! હજી તમો અન્ધ વિશ્વાસ અને અન્ધ

૧૮

રાગથી પ્રવર્તો છો અને સત્યજ્ઞાનની યુક્તિથી સત્ય દેખતા નથી. પ્રભુ સર્વજીવોને બનાવતો નથી. કારણ કે સર્વે આત્માઓ નિત્ય છે. નિત્યાત્માઓ કોઈના બનાવ્યા બનતા નથી, પ્રભુ જો જીવોને અર્થાત્ આત્માઓને સારી માઠી બુદ્ધિ આપેતો તે પ્રભુ ખરેખર રાગીદ્વેષી પક્ષપાતી અજ્ઞાની ઠરે અને એવો પ્રભુજ હોઈ શકે નહીં, તે પાપીને મોક્ષ આપે અને સદ્ગુણીને પોતાની મરજી ન હોયતો નરક આપે એવો પ્રભુ કહેવાય છે અને એવા પ્રભુને આદર્શ પ્રભુ માનવાથી દુનિયાના લોકો રાજામાં પણ તેવો ભાવ કદપે છે તેથી રાજાઓ પણ તે પ્રભુ જેવા બની અન્યાય, પક્ષપાત અજ્ઞાન મોહમાં ફસાઈ જાય છે, તેથી રૂશિયાના લોકોએ ઝારને પકડી મારી નાખ્યો. પ્રભુની પ્રેરણાથી જીવો સારી માઠી બુદ્ધિ પ્રમાણે વર્તે તેમાં ચોરોનો, જૂદમીઓનો, શત્રુઓનો દોષ ગણાય નહીં. કારણ કે તેવી બુદ્ધિનો આપનાર તો ઇશ્વર ઠર્યો, તેમાં જીવોનો વાંક ગણાય નહીં, કારણકે તેઓતો બાજીગરની પૂતળીઓ જેવા ઠર્યા. પોતાની મરજી પ્રમાણે બાજીગર, પૂતળીઓને નચાવે તેમાં પૂતળીઓનો વાંક દોષ ગણાય નહીં, તથા ઇશ્વરની ઇચ્છામાં આવે તેનો તે મોક્ષ કરે તો તેમાં ઇશ્વર, અન્યાયી પક્ષપાતી ઠર્યો અને જીવોને દુર્ગુણ દુરાચાર ત્યાગવાનો નિયમ પણ ન રહ્યો. પાપીઓને પણ પાપકર્મમાંથી હઠવાનો નિયમ ન રહ્યો અને તેથી તે સત્ય ન્યાયનો કર્તા પણ ન રહ્યો. મનેતો એમ લાગે છે કે—કોઈ સ્વેચ્છાપ્રમાણે વર્તનાર રાજા, જેમ પ્રજા મનુષ્યો પૈકી કોઈને પક્ષપાત કરીને પાપીને ઇનામ આપે છે અને કોઈ સદ્ગુણી હોય પણ તેનાપર રાજાની કૃપા ન હોય તો તેને તે શિક્ષા પણ કરી શકે છે એવા રાજાના જેવો પ્રભુને કદપી દ્વિધો, અને શાસ્ત્રોએ પણ એવી રીતે પ્રભુનું વર્ણન કર્યું, તેથી રાજાઓને પણ પ્રભુની મરજીની પેઠે પોતાની મરજી પ્રમાણે અન્યાય જૂદમ અને અન્યાયી ઇચ્છાથી વર્તવાનું ઠર્યું. મનુષ્ય પોતાના જેવા પ્રભુને કદપે છે. માંસાહારીઓ જાણે છે કે પ્રભુ આપણી પેઠે

૧૯

માંસ ખાય છે, માટે પ્રભુને યજ્ઞ કરીને પશુઓ ચઢાવે. દારૂ લકતો જાણે છે કે પ્રભુ આપણી પેઠે દારૂ પીએ છે. નાગાઓ એમ જાણે છે કે પ્રભુ આપણી પેઠે નાગો છે. જેવો મનુષ્ય તેવો તેણે પ્રભુ માની લીધો, એ પ્રમાણે તમોએ પણ એક સ્વેચ્છાચારી રાજાના જેવો ઇશ્વરને પણ ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તનાર ઠરાવી દેઇને તેને પ્રભુના શાસ્ત્રના નામે શાસ્ત્રમાં ચડાવી દીધો અને અન્ધશ્રદ્ધાકંઠાગ્રહથી વિવેક બુદ્ધિગ્રસ્ત નહીં પણ મારા આત્મસમાનબંધુઓ !! તમો સત્યજ્ઞાનથી વિચાર કરશો તો જણાશે કે, તમારું એવું માનવું અસત્ય છે. હું જગત્ કર્તા ઇશ્વર છે એમ માનતો નથી તે બુદ્ધિની પ્રેરણા મારામાં પ્રભુએ કરી. પરસ્પર ધર્મભેદે એક બીજાના ધર્મનું ખંડન કરવાની બુદ્ધિ પણ ઇશ્વરે આપી અને હજારો ધર્મો પણ પ્રભુએ બનાવ્યા. આસ્તિક અને નાસ્તિક બુદ્ધિ પણ પ્રભુએ આપી તો તેથી જીવોમાં મનુષ્યોમાં સારો ખોટો કોઈ રહ્યા નહીં તેતો પ્રભુએ કર્યા તેથી ઉદ્ધતું, આતો અજ્ઞાન અધિકાર ઠર્યું માટે પ્રભુમાં એવા જગત્કર્તાપણાનો ભૂઠો આરોપ કરો નહીં અને જીવોને પ્રભુએ બનાવ્યા છે એમ અસત્ય ન માનો તથા પ્રભુ છે તે શુભાશુભ બુદ્ધિનો આપનાર છે એમ ન માનો. પ્રભુ પરમેશ્વર છે જગત્ કર્તા નથી, તે જીવોને બનાવતો નથી અને જીવોને શુભાશુભ બુદ્ધિ આપતો નથી અને જીવોના શુભાશુભ કર્મનો ન્યાયકર્તા તથા તેનું ફલ આપનાર પણ પ્રભુ નથી. એમ સત્ય સમજી વીતરાગ દેવના શુભો પ્રહો.

પ્રીસ્તિ—જૈનબંધુ !!! પ્રભુ, દુનિયાના સર્વજીવોનાં શુભાશુભ કર્મનો ફલદાતા છે. કર્મો જડ છે. પુણ્યપાપ બેકર્મ છે તે જડ છે, તે બેતો જડ હોવાથી આત્માને સુખ દુઃખ આપી શકે નહીં માટે જીવોને પુણ્ય પાપનું સુખદુઃખરૂપ ફલ આપનાર ઇશ્વર છે. જીવો. પુણ્ય પાપ કરવામાં સ્વતંત્ર છે પણ તેનો ન્યાય તો

૨૦

પ્રભુ કરે છે. કર્મના અનુસારેજ તે જીવોને શુભ અશુભ ફલ આપે છે, એમતો તમારે ન્યાયસર માનવું પડશે.

જૈન—ખ્રીસ્તિઅંધુ!! પ્રભુ છે તે જીવોના શુભાશુભકર્મ પ્રમાણે તેઓને સ્વર્ગ નરક વગેરેને આપે છે એમ તમારું કથવું પણ અસત્ય ઠરે છે, કર્મના અનુસારે પ્રભુ જીવોને જો શુભ અશુભ ફલ આપે છે તો તેમાં પ્રભુ એક નોકર જેવો પરતંત્ર ઠરે છે. જીવોએ જેવું કર્મ કર્યું હોય તે કાયદાને અનુસરીને તે પ્રમાણે ફલ આપવું તેમાં કર્મથી બલવાન ઇશ્વર ઠર્યો નહીં. કર્મની પાછળ પાછળ ઇશ્વરને ચાલીને તે પ્રમાણે ઇશ્વરને ફલ આપવાનું ઠર્યું. જીવો મનુષ્યો પાપકર્મો કરીને ગમે તેટલી પ્રભુને પ્રાર્થના કરે તોપણ પ્રભુને તો જીવોને-મનુષ્યોને એમ કહેવાનું રહ્યું કે તમો પ્રાર્થના કરો, રડ્યા કરો, રૂવો પણ મારા હાથમાં તો કંઈ નથી, હુંતો તમોએ જે જે વખતે પુણ્ય અને પાપ કર્યો ક્યાં છે તે અનુસારેફલ જરૂર આપવાનો. ન્યાયાધીશના હુકમ પ્રમાણે પાપીને કેદમાં ખેંચીને લેઈ જનાર સિપાઈના જેવી પ્રભુની શક્તિ ઠરી અને તેમાં કર્મ છે તે પ્રભુના કરતાં બલવાન ઠર્યું. તેથી કર્મની આગળ પ્રભુનું જોર ચાલ્યું નહીં એવું ઠર્યું, તેથી પ્રભુના અનુસારે કર્મ ચાલે છે, પ્રભુના તાબામાં કર્મ છે, એમ સિદ્ધ ન ઠર્યું. એટલે ઇશ્વરની સેવા ભક્તિ કરવાનું તમારા મતપ્રમાણે અસત્ય ઠર્યું; કારણકે તમારા માનેલા પ્રભુમાં તમોને લાગેલાં પાપ માફકરવાની શક્તિ ન રહી, તેથી તે ન્યાયે તો તમારે પ્રભુની સેવા ભક્તિ પ્રાર્થના કરવી એમાં કંઈ સત્યત્વ ન રહ્યું. તમો એમ કહેશોકે જીવોનાં કરેલાં ગમે તેવાં પાપ કર્મો પણ પ્રભુ ધોઈ નાખે છે તો પછી જીવોએ કરેલ પાપ કર્મોનું ફલ ખરેખર જીવોને ઇશ્વરે ન આપ્યું તેથી તે અન્યાયી ઠર્યો અને મહાપાપકર્મોને પણ ઇશ્વર માફ કરતો હોવાથી મહાપાપો કરીને પણ ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરી એટલે બસ થઈ ગયું, પછી પ્રભુનો પ્રાર્થના કરવી અને પાપકર્મો દરવામાં બાકી ન રાખવી, આવી માન્યતાથી પાપકર્મોના ત્યાગ કરવાનું ન રહ્યું,

૨૧

તેમજ તેવો ઇશ્વર જેમ તેના ભક્તોનાં પાપો ધોઈ નાખે છે તેમ જો તેનો જો કોઈ ઉપર કોપ ઉતરે તો ધર્મીજીવોનાં પુણ્યોને પણ ધોઈ નાખે, તેથી જીવોને પાપકર્મ નો ત્યાગ કરીને પુણ્ય કારક શુભ કર્મો કરવાનો વિશ્વાસ પણ ન રહે એવું બનવા યોગ્ય છે, તેથી શુભાશુભકર્મફલદાતા અને પ્રાર્થનાથી ભક્તોનાં પાપ ધોઈ નાખનાર અને સત્કર્મકરનારા એવા અમો કે જે તમારા ઇશ્વરને ઇશ્વર તરીકે નહીં માનનારાઓને દુઃખી કરનાર એવા ઇશ્વરને ઇશ્વર તરીકે માની શકાય નહીં. જેઓ પ્રભુના વિશ્વાસી થાય છે એવા ભક્તો પર પ્રભુ કૃપા કરે છે અને તેઓને સુકિત આપે છે અને જે પ્રભુને માનતા નથી તેઓ પર પ્રભુ કોપ કરે છે, એવો પ્રભુતો રાગી અને દ્વેષી ઠરે છે. કારણ કે પોતાને માનનાર પર રાગ કરે છે અને પોતાને નહીં માનનાર એવા જીવો નીતિવાળા પ્રમાણિક હોય છે તો પણ તેઓપર કોપ કરે છે તેથી તે અન્યાયી રાગી દ્વેષી ઠરવાથી તે પ્રભુ ઠરતો નથી. હવે તમે કહો છો કે—પ્રભુ, જીવોને તેઓના શુભાશુભકર્મનું ફલ આપે છે, કર્મ જડ છે તેથી તે જાતે સુખ દુઃખ આપી શકતાં નથી, આભાગતમાં અમારે કહેવું જોઈએ કે. અમો કર્મને જડ માનીએ છીએ પણ તે સુખ દુઃખ આપવામાં જાતે શક્તિમાન થાય છે, પગને અગ્નિમાં મૂકીએ અને હલાહલ વિષને પીવામાં આવેતો જેમ પ્રાણનાશમાં અને દુઃખમાં અગ્નિ અને વિષ શક્તિમાન સ્વયંજડ છતાં જણાય છે, તેમ પુણ્ય અને પાપ કર્મ પણ જડ હોવા છતાં જીવોને સુખ દુઃખ આપવામાં નિમિત્તકારણ થાય છે. તમે એમ કહેશો કે જડ પુણ્ય છે તે જીવને સ્વર્ગમાં કેવી રીતે લઈ જાય છે? અને પાપ જડ છે તે જીવને નરકમાં કેવી રીતે લેઈ શકે? તેના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે આગગાડીનું ઇંજીન જડ છે પણ તે જેમ આગગાડીને ખેંચી લેઈ બીજા સ્ટેશનને લેઈ જાય છે અને હવાઈવિમાન જડ હોવા છતાં તેમાં બેસનારને ઇંદ્રિયાને લેઈ જાય છે તેમ શુભ અશુભ કર્મ પણ જીવને સ્વર્ગ નરક વગેરે

૨૨

ગતિમાં લેઈ જાય છે. તમે કહેશો કે ગાડીમાં બેસનાર જેમ ગાડીને ચલાવે છે તેમ કર્મને તથા જીવને ઇશ્વર ચલાવે છે તે તેના ઉત્તરમાં જણાવવાનું કે—ગાડીમાં બેસનાર મનુષ્યની પેઠે કર્મ સંગી આત્મા છે અને તે સૂક્ષ્મશરીર રૂપ આગગાડીમાં બેસનાર છે, તે કર્મરૂપ ગાડીને ગતિ આપે છે પશ્ચાત્ તે ગાડી સ્વયમેવ ચાલે છે, તેમાં જેમ આકાશી ઇશ્વરને આગગાડી ચલાવનાર તરીકે માનવાની જરૂર પડતી નથી તેમ આત્મા, પુણ્ય અને પાપકર્મ કરે છે તેના અનુસારે શુભ અશુભ સ્વર્ગ નરકાદિગતિમાં જાય છે. તેમાં ઇશ્વરને લેઈ જનાર તરીકે માનવાની જરૂર રહેતી નથી. કર્મજ પોતાને કરનાર એવા આત્માને અન્યગતિમાં લેઈ જાય છે એવી તેનામાં શક્તિ છે, તેથી એવી કર્મની ગતિમાં ઇશ્વરની પ્રેરણા શક્તિ, લેઈ જવાની શક્તિ વગેરેને માનવાની જરૂર પડતી નથી. શુભાશુભકર્મ અને રાગદ્વેષના વિચારો છે તેજ શયતાન છે અને તે શક્તિમાન છે તેથી કર્મ એજ તમારા પ્રભુ જેવું હોવાથી કર્મથી ભિન્ન ઇશ્વરમાં, જીવોને અન્યશુભાશુભ ગતિમાં લેઈ જવાની કલ્પના કરવી તે અસત્ય ભ્રાંતિ છે. જીવોને શુભાશુભ ગતિમાં લેઈ જવાની પ્રવૃત્તિમાં અને તેઓને સુખદુઃખ આપવાની પ્રવૃત્તિમાં રાગદ્વેષમોહ રહિત ઇશ્વર પડતો નથી. અનાદિકાળથી જીવોની સાથે કર્મ લાગેલાં છે, અને શુભાશુભકર્મથીજે જીવો સુખદુઃખ વેદ્યા કરે છે, આપણે પાકેલી મીઠી કેરી ખાતા હોઈએ છીએ તેનો સ્વાદ આપણે વેદીએ છીએ, વચ્ચે કલ્પના કરવી કે પાકેલી મીઠી કેરીમાં મિષ્ટ સ્વાદ આપવાની શક્તિ નથી. ખાનાર અને કેરી, એ બેની વચ્ચેમાં પ્રભુએ આવીને મીઠો સ્વાદ ચખાડ્યો, પાકેલી કેરીમાં મીઠો સ્વાદ આપવાની શક્તિ નથી એમ કહેવું તે જેવું અસત્ય છે, તેવું આત્મા, શુભાશુભકર્મના અનુસારે સુખદુઃખ વેદે છે, કર્મોમાં શુભાશુભ ફલ આપવાની શક્તિ છે છતાં, તેમાં વચ્ચે પ્રભુ આવીને સુખદુઃખ આપે છે એવું માનવું તે બિલકલ અજ્ઞાનભ્રાંતિ છે એમ સમજો.

૨૩

પ્રીસ્તિ—ઈશુ શૂળીપર ચઢયા અને મરણ પામ્યાં તેમાં તો પ્રભુએ ઇશુની પરીક્ષા કરીકે તે મારામાટે શૂળીએ ચઢે છે, કે કેમ, તેમજ પ્રભુએ ઇશુને મરણ પામ્યા બાદ પાછો જીવતો કર્યો.

જૈન—પ્રીસ્તિખંધુ !!! અમો તમારી એ વાતને અનુભવ-જુદ્ધિથી વિચાર કરીને અસત્ય માનીએ છીએ. જે વાતને જુદ્ધિ અને હૃદય ન માની શકે તે ગ્રહી શકાય નહીં. પ્રભુએ સર્વજ્ઞ ત્રિકાલદર્શી હોતો તો ઇશુની લકિત પહેલાંથી જાણી લેત અને યાહુદીઓપર કોપ કરવાનું કારણ થાત નહીં. સર્વજ્ઞ હોયતે પોતાના પુત્રનું શ્રદ્ધાસ્વરૂપ જાણી શકત, સર્વજ્ઞ પહેલાંથી જાણે છે તેથી તે પરીક્ષા કરતો નથી પણ અદ્વૈત પરીક્ષાની ઇચ્છા રાખે છે. તેથી તે પરીક્ષાની વાત સત્ય લાગતી નથી પણ પાછળથી એ સંબંધી એતો કલ્પના કરીને કહેવાનું છે કે ઇશુ શૂળીપર ચઢી મૃત્યુ પામ્યા બાદ જીવતો થયો. એ વાતને તમે અમત્કાર માનેછો પણ અમો જૈનશાસ્ત્રો આદિ હિંદુ શાસ્ત્રોના આધારે જાણવીએ છીએકે. મૃત્યુ પામેલા મનુષ્ય જો ચાર પ્રકારના દેવોની ગતિમાં જાય છે તો તે ત્યાંથી મરણ પામેલા શરીરમાં પાછો વૈકલ્પિકજિવનના બળે પેસે છે અને પહેલાંની પેઠે હાલે છે ચાલે છે જાલે છે, તથા વ્યંતરદેવ તરીકે થએલ તે પાછો પોતાના લકતોને તેમના રાગથી દર્શન આપે છે. તેમાં કશો અમત્કાર નથી, એવા જૈનશાસ્ત્રોમાં મર્યા પછી દર્શન આપવાના ઘણા દાખલા છે. એક મુનિ મરણ પામ્યા પછી દેવલોકમાં ગયા અને ત્યાંથી પાછા પોતાના મૂળ શરીરમાં પ્રવેશ્યા અને પોતાના શિષ્યોને યોગ કરાવ્યા, પાછા સર્વ હકીકત કહીને કેટલાક માસ પછી દેવ લોકમાં ગયા, ઇત્યાદિ અનેક દૃષ્ટાંતો છે તેથી અમો જૈનહિંદુઓ અને જૌદ્ધો પુનર્જન્મ માનીએ છીએ. આત્મા મરતો નથી પણ તે કર્મના યોગે શુભાશુભ શરીરો ગ્રહે છે અને છડે છે તેથી પુનર્જન્મ માનનારા અમોને ઇશુના અન્ય શરીરવડે ઉત્થાનમાં કશું આશ્ચર્ય થતું

૨૪

નથી. યુરોપ, અમેરિકા વગેરે દેશોમાં ભૂતાવાહન વિધાના બળથી હવે પુનર્જન્મની તથા આત્માની માન્યતાને અનેક યુરોપીયનો માનવા લાગ્યા છે, મરણ પામેલાં ઘણાં માણસો ભૂત દેવ થીને પાછાં દર્શન આપે છે. થીઓસોફીસ્ટ યુરોપીનીયનો હવે પુનર્જન્મ વગેરે માન્યતાઓને માનવા લાગ્યા છે, માટે તમારી બાબતમાં અમને સત્ય લાગતું નથી માટે પક્ષપાત ત્યાગી સત્યને ગ્રહો.

પ્રીતિ—અમારા પ્રભુ તો પ્રીસ્તિયોનાં પાપોની માફી આપે છે, તમારા જૈનોને અમારા જેવો પાપોને ઘોષ નાખનાર પ્રભુ નહીં હોવાથી જૈનો અંતકાલે દુઃખી થાય છે. ગભરાય છે.

જૈન—પ્રીસ્તિબંધુ !! તમારું એવું કથન ફક્ત અન્ય વિશ્વાસનું છે. પ્રીસ્તિયોના પાપોની પ્રભુ માફી આપે અને અન્ય-ધર્મીઓના પાપોની પ્રભુ માફી ન આપે એવો સાંકડી દૃષ્ટિવાળો તથા અજ્ઞાની પક્ષપાતી પ્રભુ નથી, તેમજ સ્વાત્મા તેજ પ્રભુ છે. આત્મા પોતે પાપ કર્મોના પશ્ચાત્તાપથી સ્વકૃત પાપોનો નાશ કરે છે, આત્મા, રાગદ્વેષના વિચારોથી કર્મોને ગ્રહણ કરીને બાંધે છે અને આત્મા જ્યારે રાગદ્વેષના વિચારોને ત્યાગી પશ્ચાત્તાપી, સમભાવી બને છે ત્યારે ઉત્કૃષ્ટદશાએ કાચી બે ઘડીમાં અનંત-ભવનાં બાંધેલ કર્મોનો નાશ કરી સર્વજ્ઞ થઈ મુક્તિ પદ પામે છે, તેથી અમારા જૈનબંધુઓને અન્ય કોઈ ઇશ્વર પાપોની માફી આપે તેની આકાંક્ષાની જરૂર રહેતી નથી અને જૈનો અંતકાલે આત્માના સફલિતવિચારોને પ્રગટાવીને સર્વપાપોથી મુક્ત થવાસમર્થ બને છે. તેઓને અન્ય કોઈ રાગીદ્વેષી પ્રભુની કૃપામાટે આજીવ કાકલુદી કરવાની જરૂર રહેતી નથી.

પ્રીતિ—જૈનો પોતાના આત્મા સિવાય અન્ય કોઈ મહત્ત્વ કરનારી ઉચી પ્રભુ જેવી શક્તિ માનતા નથી. તેથી તેવો તપ વગેરે કરે છે પણ તેઓની સહાય અન્ય પ્રભુ કરતો નથી, તેમનો કોઈ વળાવો નથી.

૨૫

જૈન—પ્રતિષ્ઠાંધુ !!! જૈનો પોતાના આત્માના કરતાં પરમાત્માઓને ઉંચા માને છે. બહિરાત્માઓ અને અંતરાત્માઓ કરતાં પરમાત્માઓ ઉચ્ચ છે. અંતરાત્માઓ છે, તેઓ પરમાત્માઓની સ્તુતિ કરીને તથા તેઓના આત્માઓનું શુદ્ધ સ્વરૂપ વિચારીને સ્વયં પરમાત્માઓ.—પ્રભુઓ બને છે. ઇચ્છા જેમ જમરોના ધ્યાનથી સ્વયં જમરો બને છે, તેમ અંતરાત્માઓ તેજ પરમાત્માઓ સ્વયંસ્વબળથી બને છે, તેથી તેઓને સ્વાશ્રય બળના પ્રતાપે તરવાનું થાય છે, અને અન્ય તમારા માનેલા પ્રભુની કૃપા પર અને તેની સહાયની આશામાં ને આશામાં બેસી રહેવું પડતું નથી. જૈનોની એવી માન્યતા હોવાથી તેઓને જૂઠીરીતે કલ્પેલી કોઈ મહત્ત કરનારી પ્રભુની શક્તિની આશાપર ઝોકાં ખાવાં પડતાં નથી, પોતાને સહાય કરનાર અને પાપોને ઘોઈ નાખનાર અન્ય ઉંચીપ્રભુની શક્તિની કલ્પના કરવાના કરતાં આત્માજ પોતે પોતાના જ્ઞાનથી સર્વ કર્મોને નાશ કરે છે અને મોહકર્મરૂપ શયતાનને મારી હઠાવે છે, એવી સત્ય માન્યતા માનીને આત્મશ્રદ્ધા અને સ્વાશ્રયી બની સદ્ગુણી બનવાથી મોક્ષ પ્રગટ કરવો તેજ સત્ય સિદ્ધાંત છે.

પ્રતિષ્ઠા—જૈનો, જગત્કર્તા તરીકે ઇશ્વરને માનતા નથી અને તેથી અન્યો જૈનોને નાસ્તિક કહે છે તેથી તેઓને ચીડ ચઢે છે.

જૈન—પ્રતિષ્ઠાંધુ—જૈનો સત્ય એવા જે જગત્કર્તા તરીકે પ્રભુ નથી તેનેજ પ્રભુ માને છે તેથી તે ખરા આસ્તિક છે. તેથી તેને કોઈ નાસ્તિક કહે તો તેને ચીડ ન ચઢે પણ જૈનો તમને મિથ્યાત્વી કહે છે તેની તમને ચીડ ચઢે છે. જેઓ આત્મા, પુનર્જન્મ, કર્મ, પુણ્ય, પાપ, બંધ, સ્વર્ગ, નરક, અને મોક્ષને માનતા નથી તે નાસ્તિક મિથ્યાદ્વાદ છે. જૈનો તો ઉપરની માન્યતા માને છે તેથી ખરા આસ્તિક છે અને જેઓ પરમેશ્વરમાં જગત્કર્તાપણું તથા રાગદ્વેષકોપાદિ દ્વેષો માને છે, અને

૨૬

પુનર્જન્મ માનતા નથી તે ખરેખરા નાસ્તિક મિથ્યાદૃષ્ટિયો છે, અમે અન્યોને મિથ્યાદૃષ્ટિ અર્થાત નાસ્તિકો કહીએ છીએ અને તેઓ અજ્ઞાનથી અમને નાસ્તિક કહે તેથી તે કંઈ મિથ્યા દૃષ્ટિવાળા હોવાથી કંઈ સમ્યગ્જ્ઞાની બની જતા નથી.

પ્રીસ્તિ—જેનો, અહિંસા પરમોધર્મઃ એવું માને છે અર્થાત અહિંસા માને છે પણ મનુષ્યોથી થોડીઘણી હિંસા કર્યા-વિના જીવી શકાતું નથી, માટે જેનોનો સિદ્ધાંત ખોટો છે. કારણ કે આપણે આપણા જીવનને માટે હિંસા કરવી પડે છે, અને તેના બદલામાં બીજાઓને મહત્ત કરીએ છીએ એટો નીતિનો કાયદો છે.

જૈન—જૈનશાસ્ત્રોના આધારે હિંસા અને અહિંસા તથા દયાનું સ્વરૂપ તમે સમજ્યા નથી. અહિંસા પરમોધર્મઃ એ વાક્ય તો પા-રાણિક હિંદુઓનું છે જૈનો બે પ્રકારના છે. ગૃહસ્થ જૈનો અને ત્યાગી જૈનો તેમાં ગૃહસ્થ જૈનો સવાવીસવાની દયા પાળવાની પ્રતિજ્ઞા લે છે. જૈનો એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય જીવોને નહીં મારવાની પ્રતિજ્ઞાને લેઈ શકતા નથી. ગર્ભજ પશુ પંખી જલચર અને મનુષ્યો એ પંચેન્દ્રિયજીવો છે, તેઓમાં જે નિરપરાધીઓને નહીં મારવાની પ્રતિજ્ઞા જૈનો કે જે પ્રતિધારી છે તે લે છે અને તેવા શ્રાવકોને પંચેન્દ્રિય અપરાધી જીવોની વિવેક્યતનાથી હિંસા કરવાની કારણે છૂટી હોય છે. જેઓ સમ્યગ્ દૃષ્ટિ જૈનો હોય છે અને શ્રાવકનાં વ્રતો અંગીકાર કરતા નથી, તેઓતો સવાવીસવાની દયા પાળતા નથી. પ્રમત્તયોગાત્ પ્રાણવ્યપરોપણં હિંસાઃ પ્રમાદથી અન્યોના પ્રાણોનો નાશ કરવો તે હિંસા છે, એવું હિંસા અને તેથી વિરુદ્ધ અહિંસાનું સ્વરૂપ હજી તમે જાણતા નથી. તેથી જૈનોની દયાનો નિષેધકરો છો પણ જૈનો હિંસા અને અહિંસાની દ્રવ્યભાવથી તથા વ્યવહાર નિશ્ચયથી જે વ્યાખ્યાઓ કરે છે તેનું કંઈપણ સ્વરૂપ તમે જાણી શકતા નથી, તેમજ અમારા જૈનો કે

૨૭

જે જૈનશાસ્ત્રોના શ્રોતા-જ્ઞાની નથી, તેઓ પણ જૈનશાસ્ત્રદૃષ્ટિએ દયાનું સ્વરૂપ બહુ શકતા નથી. મનુષ્યો જે જે અંશે હિંસાનો ત્યાગ કરીને અહિંસા તરફ વળે છે તે તે અંશે તેઓ દયાળુ, પ્રભુ ભક્ત બને છે. યુરોપમાં પણ હવે વૃક્ષો પશુઓ પંખીઓ વગેરેની ક્રયા કરવી, તેઓની રક્ષા કરવી ઇત્યાદિ વિચારવાળી દયામંડ-ળીઓ સ્થપાવા માંડી છે. જૈનોને અન્ય મનુષ્યો મારી નાખે અને જૈનોએ પોતાનું રક્ષણ ન કરવું એવી ગાંડી દયાને તો જૈનશા-સ્ત્રકારોએ સ્વીકારી નથી. દયા સંબંધી ખરૂં સ્વરૂપ સમજવું હોય તો જૈનશાસ્ત્રોનો યુગ્ગમપૂર્વક અભ્યાસ કરો.

ખ્રીસ્તી—જૈનો કર્મને માને છે, સર્વજીવો પોતપોતાના કર્મ પ્રમાણે દુઃખ ભોગવે છે, વિધવાઓ પાપકર્મથી રંડાય છે, એવું માનતા હોવાથી તેઓ વિધવાઓ વગેરે કોઈપર ઉપકાર કરતા નથી અને કોઈના ભલામાં ભાગ લેતા નથી.

જૈન—ખ્રીસ્તિઅધુ ! તમે જૈનધર્મનું સ્વરૂપ સમજતા નથી. સર્વજીવો સ્વસ્વકર્માનુસારે કર્મ ભોગવે છે, તેથી જૈનો કાંઈ તેઓનું દુઃખ ટાળવા માગતા નથી એમ તમે કથો છો તે અસત્ય છે. કર્મ પ્રમાણે દુઃખ થાય છે પણ તેના ભલામાં ભાગ લેવાથી ભલું કરનારાઓને પુણ્ય થાય છે અને કૃતકર્મોની નિર્જરા થાય છે, તેથી જૈનો, મનુષ્યો પશુઓ પંખીઓ અને વનસ્પતિના જીવોની પણ દયા કરીને તેઓનું ભલું કરવા પ્રવૃત્તિ કરે છે. દુઃખીઓના ભલામાં ભાગ લેનાર જૈનો જ્યાં ત્યાં દેખાય છે. જૈનશાસ્ત્રો પણ વિશ્વસ્થ સર્વ જીવોના ભલામાં ભાગ લેવાનો ઉપદેશ આપે છે. વિધવાઓ જે કે પાપકર્મથી થાય છે. તેઓના ભલામાં ભાગ લેવા માટે તન મન ધનથી અર્પાઈ જવું એમ જૈનશાસ્ત્રો જણાવે છે. પ્રભુ મહાવીરદેવે સર્વ વિશ્વજીવોનાં દુઃખો ટાળવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે. તેઓનો ઉપદેશ, જૈનશાસ્ત્રોમાં ભરપૂર છે. એક ખ્રીસ્તિ અમને મળ્યો હતો, એક મનુષ્ય રોગી હતો તેને મદદ કરવા મેં તેમને કહ્યું ત્યારે તે ખ્રીસ્તિએ કહ્યું

૨૮

કે, પ્રભુએ તેને રોગની શિક્ષા કરી છે અને તે દુઃખ લોગવે એવી પ્રભુની ઇચ્છા છે. દુનિયામાં જેટલા-દુઃખી મનુષ્યો છે, જીવો છે, તે પ્રભુની ઇચ્છાથી દુઃખી થયા છે, માટે પ્રભુની ઇચ્છા આજ્ઞાથી દુઃખી થનારાઓને મદદ કરવી તે પ્રભુની આજ્ઞા તોડવા જેવું પાપ છે. પ્રભુની ઇચ્છાને આડે આવવું તે પ્રભુનો ગુન્હો છે, માટે રોગીને પ્રભુની ઇચ્છા પ્રમાણે એવોને એવો રહેવા દો. આવા વિચારવાળા શુષ્કજ્ઞાની ખ્રિસ્તિયો થઈ જવાથી તેઓ સ્વાર્થી બને છે, તેથી તેઓ જો પ્રભુ મહાવીરના શાસ્ત્રોને સમજીને પ્રવર્તે તો તેઓ અન્ય લોકોનું વાસ્તવિક લાલું કરી શકે. સમાજ સંઘ વગેરેના લક્ષ્યાંમાં ભાગ લેનારા પ્રથમ નંબરે જૈનો છે.

ખ્રીસ્તિ—જૈનો જેઓને પરમાત્મા માને છે તે મોટો પરમેશ્વર નથી. ધણા માણસો સિદ્ધ થાય છે તે સિદ્ધો કંઈ પરમેશ્વરો નથી. તેઓ કંઈ આપણું દુઃખ ટાળવા અહીં આવતા નથી.

જૈન—ખ્રીસ્તિયંધુ!!! અમો જેને પરમાત્માઓ માનીએ છીએ તે પૂર્ણ કેવલજ્ઞાન અને અનંત આનંદ સુખથી ભરપૂર છે. સર્વથા રાગદ્વેષાદિદોષો રહિત છે. સર્વમનુષ્યોને પ્રભુ થવાનો એક સરખો સમાન હક્ક છે. તેઓના માર્ગે ચાલીને જેઓ આત્મિકસુખ મેળવવા પ્રયત્ન કરે છે તેજ પ્રભુના લક્ષ્યો સંતો છે. તમોએ માનેલા નિરાકાર પરમેશ્વરે આજસુધી કોઈનું દુઃખ ટાળ્યું હોય એવો સત્ય જ્ઞાનીઓની આગળ પ્રત્યક્ષ પુરાવો નથી. તમારો પરમેશ્વર અહીં મનુષ્યોનાં દુઃખો નિવારણ કરવા આવે છે, અને જાય છે, એવું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ નથી. મ્હને તો એમ લાગે છે કે નિરાકાર પોતાના આત્માનેજ તેઓ પરમેશ્વર માને છે. કારણકે આત્મા નિરાકાર છે. આત્માજ પ્રભુરૂપ અનુભવાએલો હોય છે છતાં તે ભિન્ન પ્રભુની માન્યતાને લીધે તેઓ ભિન્ન પરમેશ્વર આવીને દુઃખ ટાળે છે એવું ભ્રાંતિથી માને છે. આત્માથી ભિન્ન એવો કોઈ પ્રભુ અહીં આવીને દુઃખ ટાળતો નથી. પોતાનો આત્મા પ્રભુ છે અને તે સ્વયં દુઃખ ટાળે છે છતાં અન્ય પ્રભુ દુઃખ ટાળે છે એવી જ્યાંસુધી બુદ્ધિ હોય છે

૨૬

ત્યાં સુધી લોળા અજ્ઞાન ભકતોને પ્રભુ દુઃખ ટાળે છે એમ જણાય છે; માટે એવી બ્રાંતિ ટાળીને આત્મામાંજ સુખ છે અને મોહથી દુઃખ છે, આત્માજ્ઞ જ્ઞાનથી પોતાનું સુખ અનુભવે છે અને મોહથી થયેલું દુઃખ પોતે ટાળે છે, એમ અંતરમાં ઉંડા ઉતરીને અનુભવો એટલે તમારી બ્રાંતિ ટળી જશે અને સત્ય સમજાશે.

ખ્રીસ્તિ—જે ખ્રીસ્તિયો પ્રભુની પ્રાર્થના કરે છે, પરાપકારનાં કાર્યો કરે છે, પ્રભુની પ્રાર્થના કરીને પાપોનો પશ્ચાત્તાપ કરે છે, મનુષ્યોના ભલા માટે સુકર્મો કરે છે તેનો બદલો શું તેઓને નથી મળતો ?

જૈન—યાહુદી, ખ્રીસ્તિ, મુસલમાન, હિંદુઓ, જૈનો વગેરે સર્વને તેઓના શુભકર્મ, તપ, દમ, દાન, ઠ્યા, પશ્ચાત્તાપ, ભક્તિ વગેરેનો પોતાના ભાવ પ્રમાણે બદલો મળે છે. પ્રથમ શુભસ્થાનકવર્તી તપસીઓ, સંતો અને ગૃહસ્થો ચાહે ગમે તે ધર્મના હોય તો પણ તેઓના શુભ વિચારોનું પુણ્યકૃત્યોનું સારું ફળ મળે છે અને તેથી તેઓ અન્ય જન્મમાં સુખી થાય છે અને તેઓના પાપવિચારોથી અને પાપ કર્મોથી તેઓ પાપ કર્મ બાંધીને પરભવમાં જન્મ લેઈ દુઃખી થાય છે. તેઓ તપ વગેરેથી અકામ નિર્જરા કરે છે અને પુણ્યકર્મોથી ઉંચા આવે છે. આત્મા, શુભાશુભ વિચારો અને શુભાશુભ કર્મોથી ઉચ્ચનીચ જન્મ લેઈ સુખ દુઃખ પામે છે અને શુભાશુભ વિચારથી અને શુભાશુભપ્રવૃત્તિથી મુક્ત થાય છે, ત્યારે તે મુક્ત સિદ્ધ પરમાત્મા બને છે. તેથી દુનિયામાં વર્તતો ગમે તે ધર્મનો મનુષ્યાત્મા હોય તેને શુભાશુભ વિચારનું અને શુભાશુભ કર્મનું ફળ સુખ દુઃખ મળે છે, તો ખ્રીસ્તિયો પોતે પોતાના શુભ વિચારોથી અને શુભાચારોથી શાતાવેદનીય જન્મ સ્વર્ગ સુખ પામે અને પાપકર્મો કરે તો નરક પામે એ તો કર્મના સ્વભાવ પ્રમાણે થાય છે, શુભનું શુભ ફળ છે અને અશુભનું અશુભ ફળ છે. જગત્કર્તા તરીકે ઈશ્વરને માનનારા અને જગત્કર્તા તરીકે

૩૦

ઈશ્વરને નહીં માનનારાઓ, પોતપોતાના શુભાશુભ કર્મફલને સ્વયંમેવ પામે છે અને સમ્યગ્ જ્ઞાનદર્શન આરિત્રને પામે છે તેા તેઓ મુકિત પદને પામે છે એમ જૈનશાસ્ત્રો જણાવે છે.

ખ્રીસ્ત—જૈનો દાડ માંસના ત્યાગી અને કેવલ વનસ્પતિ આહારી હાવાથી તેઓની વસતિ ઘટી ગઈ, અને તેઓએ યુદ્ધને ન માન્યું તેથી જૈનકોમ નબળી પડી ગઈ. માંસાહારી લોકોને જૈનધર્મી તરીકે રહેવાની પણ તેઓએ છૂટ ન આપી તેથી જૈનકોમ ઘટી ગઈ છે અને તે લવિષ્યમાં પોતાનું નામ હયાતી નાખુદ કરશે.

જૈન—દાડમાંસ ત્યાગથી અને વનસ્પતિ આહારથી આત્માનું તથા શરીરનું સાત્ત્વિક બળ ખીલે છે. યુદ્ધો કરીને મનુષ્યોને મારી નાંખવાં તેતો પશુબલ છે પણ આત્મિકબલ નથી. ઇસુ ક્રીસ્ટે પણ કહ્યું છે કે તને જમણા ગાલપર તમારો મારે તો પાછો ડાબો ગાલ ધર. એમ બોલનાર ઇશુ ક્રીસ્ટ કંઈ ધર્મયુદ્ધો કરીને અન્ય મનુષ્યોને મારી નાખવાનો ઉપદેશ આપે નહીં. યુદ્ધો કરવાં તે ઇશુ ક્રીસ્ટના ઉપદેશથી વિરુદ્ધ છે. તો પછી જૈન તીર્થંકરો તો યુદ્ધનો ઉપદેશ આપે ક્યાંથી? દાડમાંસ વાપરવાથી આત્મિકબલ વધતું નથી અને પશુબલથી મનુષ્યો પરસ્પર લડી મરે છે. તેઓ સત્ય શાંતિથી અને આત્મોન્નતિથી વિમુખ રહે છે. હાલમાં ગાંધીજી વગેરે પણ અહિંસાબલનો પ્રયોગ કરીને ખ્રીસ્તિયો વગેરેમાં જે પશુબલનું જોર વધી પડ્યું છે તેનો પરિહાર કરવા પ્રયત્ન કરે છે. જે જૈનો દાડમાંસ વાપરે છે તે અવિરતિસમ્યગ્દષ્ટિચોથાશુણસ્થાનકવાળા જૈનો જણાય છે. તેવા જૈનો, કર્મના ઉદયથી જો કે દાડમાંસ વાપરે છે અને હિંસા કરે છે તોપણ તે દાડમાંસ હિંસામાં દોષ પાપ માનીને પોતાના દોષને દોષ તરીકે માને છે અને દાડમાંસ હિંસાના ત્યાગ માટે હૃદયમાં પુરૂષાર્થ કરે છે. જેઓ દાડમાંસ વાપરતા નથી અને ધર્મયુદ્ધાદિક વિના પંથેન્દ્રિયજીવોની હિંસાનો ત્યાગ કરી સ્થૂલ અહિંસાદિ વ્રતોને અંગીકાર કરે છે

૩૧

તેઓ દેશવિરતિશ્રાવક જૈનો ગણાય છે, તેઓ પંચમશુણ સ્થાન-
વાળા ગણાય છે, દાડમાંસના લોગીએવા અવિરતિ જૈનો પુરૂષાર્થ
કરીને દેશવિરતિધર શ્રાવકો થાય છે અને દેશવિરતિ શ્રાવકો
સાધુત્યાગીનાં વ્રત ગ્રહે છે. સાધુઓ અપ્રમત્તદશા પ્રાપ્ત કરવા
પુરૂષાર્થ કરે છે. એમ ઉત્તરોત્તર આત્માના ગુણો પ્રાપ્ત કરવા
માટે તપ, સંયમ, વ્રત, ધ્યાન, સમાધિમાં ઉત્તરોત્તર આગળ
વધી શકાય છે અને આત્માની પૂર્ણ શુદ્ધિરૂપ મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરી
શકાય છે. અવિરતિ અને દેશ વિરતિ એવા બે પ્રકારના ગૃહસ્થ
શ્રાવક જૈનો, ગૃહસ્થધર્મના શાસોના અધિકાર પ્રમાણે વર્તે છે
અને ધર્મયુદ્ધ કરીને સંઘ ચૈત્યાદિકનું રક્ષણ કરી શકે છે. બ્રાહ્મણ
ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, અને શૂદ્ર એવા ચાર વર્ણના મનુષ્યો, જૈનધર્મ
પાળી શકે છે. અન્યધર્મી સમાજની પેઠે તેઓ પણ દેશકા-
ળાનુસારે વ્યવહારમાં વર્તીને સંઘબળ બળવી શકે છે, જૈનો
જૈનશાસ્ત્રોના અનુસારે વર્તે તો તેઓ મનવાણી કાયા અને આત્માનું
બળ પ્રગટાવી શકે છે દાડમાંસ વાપરનારા બળવાન રહે છે
એવો કંઈ નિયમ નથી. જર્મની, રૂશિયા, આસ્ટ્રીયા વગેરે દેશોના
મનુષ્યો દાડમાંસલોગી હતા તો પણ તેઓ ઇ. સં. ૧૬૨૦ની
લડાઈમાં હારી ગયા. ભાતખાઉ જાપાને રૂશિયાના સૈન્યને હ-
રાવી દીધું. સંપ, આત્મલોગ, આદિ સદ્ગુણોથી બળ વધે છે અને
દુર્ગુણોથી નબળાઈ આવે છે. પશુબલના દુરૂપયોગથી થએલી
જીત છેવટે હારને પમાડે છે. ખ્રીસ્તિધર્મ પાળનારાં સર્વ
રાજ્યોમાં સબળાઈ દેખાતી નથી. પશુબળથી ખ્રીસ્તિયોએ
અન્યપ્રજાઓને જીતી છે તેનો બદલો પશુબલથી તેઓને
મળશે. આફ્રીકા અને અમેરિકાના મૂલ વતનીઓ ઉપર શુભામી
વગેરે દશાનો બૂદ્ધિમ ગુબારવાના ઘણા દૃષ્ટાંતો છાપાઓમાં
વાંચવામાં આવે છે, રોમનકૅથોલિક અને પ્રોટેસ્ટન્ટ પંથના
ખ્રીસ્તિયોએ પરસ્પર ધર્મમતભેદે ઘણી લડાઈઓ કરી છે અને
લાખો મનુષ્યોનાં પરસ્પર ખૂન કર્યાં છે, એવું ઐતિહાસિક
દૃષ્ટિથી જાણવામાં આવે છે. ખ્રીસ્તિયોમાં ધર્મની માન્યતાના

૩૨

સેંકડો મતલેદો છે. યુરોપમાં હવે ખ્રીસ્તિધર્મ ઉપરથી કેટલાક યુરોપીયોની શ્રદ્ધા ઉઠી ગઈ છે અને હવે તેઓ હિન્દુસ્થાનના ધર્મશાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા છે. કેટલાક બૌદ્ધધર્મ, પાળવા લાગ્યા છે. કેટલાક મુસલમાનો પણ બને છે. દાકતર વૉરન વગેરે જૈન બન્યા છે. હાલની યુરોપની મોટી લડાઈથી યુરોપ સમજવા માંડ્યું છે કે પશુબલથી વિશ્વમાં ખરી શાંતિ થઈ નથી અને થવાની નથી. ગૃહસ્થજૈનો, ધર્મસંઘ પ્રભુ દેશ રાજ્ય કુટુંબાદિની રક્ષા માટે ધર્મયુદ્ધ અને કર્મયુદ્ધ કરે છે, તે પ્રમાણે સર્વ ધર્મવાળા કરે છે અને એવું જગમાં પ્રવર્ત્યા કરે છે, તેમાં કંઈ વિશેષ નથી. પશુબલનો દેશસમાજ સ્વાત્માર્થે પણ દુરૂપયોગ ન કરવો અને પોતાના કરતાં નિર્બલ સમાજો, સંઘો, પ્રભુઓ, રાજ્યો અને અન્ય ધર્મીઓ પર પશુબલનો દુરૂપયોગ ન કરવો, એમાંજ તમારી અમારી અને સર્વધર્મીપ્રજાની વડાઈ છે. આત્મબલથી ખ્રીસ્તિઓએ જીત મેળવી હોત તો અમે તેને વખાણીએ. સાણુંદમાં એક વિધવા શ્રાવિકાને ખ્રીસ્તિઓ ફ્રાંસલાવી લેઈ ગયા અને પશ્ચાત્ તેણીને તેના ખ્રીસ્તિ ધણીએ બહુ કષ્ટ આપ્યું અને તે બિચારી મરી ગઈ. અમદાવાદની લલ્લુભાઈ રાયજી જૈનખોડીંગમાં કપડવણુજનો એક ગરીબ માખાપ વિનાનો છોકરો લણતો હતો, તેને રસ્તામાંથી ખ્રીસ્તિઓ સમજાવીને લેઈ ગયા. જૈનો તેને પાછો મેળવવા કોર્ટ દ્વારા લડ્યા પણ તેઓએ કળા યુક્તિથી પોતાના કબ્જે રાખ્યો અને પાછો સોંપ્યો નહીં. આ પ્રમાણે પશુબલ સત્તાયુક્તિપ્રયુક્તિથી લોળા અનાથ હિંદુઓને વટલાવવા, નામનાજ ખ્રીસ્તિ બનાવવા, એમાં કંઈ આત્મિક બળ નથી. મુસલમાનોએ પણ તમારા યુરોપ ઉપર એવું બળ વાપર્યું હતું, માટે તેથી તમારે એવા બળનો મોહ ન કરવો જોઈએ.

ખ્રીસ્તી—જૈનોમાં સમાજ સુધારો નથી. વિધવાઓને પરણાવતા નથી અને અંત્યજને તેઓ અડતા નથી. તેઓ દેશ રાજ્ય સમાજની પ્રગતિમાં ભાગ લેતા નથી તેનું કેમ ?

૩૩

જૈન—જૈન સંઘમાં દ્રવ્યક્ષેત્રકળાનુસારે યોગ્ય સુધારા કરવાની છૂટ છે અને તે ધર્મ્ય સુધારા કહેવાય છે પણ અયોગ્ય અધર્મી સ્વપરને અહિત કરનારા સુધારાને કુધારા ગણવામાં આવે છે. બાલવિધવાઓ બ્રહ્મચર્યને પાળે, તથા સંઘસમાજની સેવા કરે અને કામાદિકના પશુ બળને છૂટી એક પત્નીવ્રતની ભાવનાથી સુકૃત થયા પછી પતિ મરતાં અન્ય પતિ ન કરવાની ખાસ ઈચ્છા હોય તેવી વિધવાઓ પુનર્લગ્ન ન કરે તે યોગ્ય છે અને જે બાળ વિધવાઓથી કામ ભોગ વિના ન રહેવાય અને વ્યભિચાર કર્મ કરવામાં પ્રવૃત્ત થાય, તેવી વિધવાઓએ તપ સંયમમાં ખાસ પ્રવૃત્તિ કરવી અને કામને રોકવો. કારણ કે ભોગથી કામની શાંતિ થતી નથી. પુનર્લગ્નની સ્ત્રીને જૈનધર્મ પાળવામાં કોઈ બાતની હરકત નથી. જૈન ધર્મની દૃષ્ટિએ જૈન સંઘ, એવી પુનર્લગ્ન કરનારી અને જૈનધર્મ પાળનારી વિધવાને વસ્તુપાલ તેજપાલની માતાની પેઠે જૈનધર્મની સાધ્વી થવામાં તથા શ્રાવિકા ધર્મ પાળવાનાં હરકત કરી શકતો નથી. જ્ઞાતિની દ્રષ્ટિએ વિચાર કરવા માટે સર્વ નીતિયો, સ્વતંત્ર વિચાર પ્રમાણે લાભાલાભની દ્રષ્ટિએ નાતિ, વર્તી શકે છે. જૈન વિધવા પુનર્લગ્ન કરીને જૈન ધર્મ પાળે તો સંઘ તરફથી કંઈ તેને હાનિ થતી નથી. પણ મારી અંગત માન્યતા તો એ છે કે જૈન શ્રાવિકાએ કામની શાંતિ માટે અન્ય પતિ ન કરતાં વૈશ્ય તપ સંયમથી કામ વિકાર ટાળવો, એજ ઉત્તમ ઉપાય છે, કારણ કે લાકડાથી અગ્નિ જેમ શાંત થતો નથી તેમ પુનર્લગ્ન મૈથુન વગેરેથી કામ શાંત થતો નથી એવો મૂલ માર્ગ છે. બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર એ ચાર વર્ણ છે. ઢેક ભંગી વગેરે સદા અસ્પર્શ્ય છે એવો નિયમ નથી. અમુક સંયોગોમાં પવિત્રવસ્ત્રાદિકની સ્થિતિમાં હોય ત્યારે અપવાદે, તથા યુદ્ધાદિક પ્રસંગોમાં તે સ્પર્શ્ય છે તેમજ તે તેમનાં ગંદાં કાર્ય કર્યા પછી મુસલમાનો અને ખ્રીસ્તિયોની પેઠે સ્નાન કરી સ્વચ્છ વસ્ત્ર પહેરે તો માંસાહારી ખ્રીસ્તિયોને અને મુસલમાન તથા વાઘરીઓને જેમ અડી શકાય છે તેમ તેઓને અપવાદકાલે અડી સ્પર્શી

શકાય અને પછી સ્નાન કરવું, એમાં કાંઈ વિરોધ જણાતો નથી અને હવે મહાત્મા ગાંધીજી તથા માલવીયાજી વગેરે તથા આર્યસમાજી શ્રદ્ધાનંદ સ્વામી તથા લાલા લજપતરાય વગેરે ઢેઢ ભંગીઓ-ઓને સ્પર્શે છે અડકે છે અને તેઓને અડવાની મંદિરોમાં જવાની, કુવાપર પાણી ભરવાની તેઓએ છૂટ આપી છે. મારી માન્યતા તો આપત્તિકાલાદિ જે જે પ્રસંગે અડકવાનું કથન છે તે વિના અન્યકાલે અડકવામાં વિરોધવાળી છે. હવે હિંદુઓ તથા જૈનો જાગૃત થાય છે. તમે હવે તમારી સુધારાની જાળમાં હિંદુઓ વગેરેને ફસાવવામાં ફાવી શકશો નહીં. યુરોપીયન ખ્રીસ્તિઓ, આફ્રિકા, અમેરિકા વગેરેના કાળા લોકોને હલકા ગણે છે અર્થાત્ ઢેઢ ભંગીઓ જેવા ગણે છે, તે કાળી ચામડીવાળાઓ હવે જાણવા જાગવા લાગ્યા છે, તેથી તમારા સુધારાનું સ્વાર્થ બિંદુસમજવામાં આવી ગયું છે તેથી હવે હિંદુઓ જૈનો તમારાથી ભાગ્યેજ ઠગાવાના. જૈનોએ, હિંદુઓએ રાજ્ય કર્યાં છે હજી હિંદુ રાજ્યો હિંદમાં રાજ્ય કરે છે અને હિંદુઓ જૈનો, દેશ રાજ્ય સમાજ સંઘમાં આગેવાની ભર્યો ભાગ લે છે. તમે જેમ મનુષ્યો છો તેમ હિંદુઓ અને જૈનો પણ મનુષ્યો છે. તેઓ પ્રાચીન કાળથી રાજ્ય કરતા આવ્યા છે. સમાજ કાયદા રચતા આવ્યા છે. જૈનોએ હિંદમાં સર્વ બાબતોમાં આગેવાની ભર્યો ભાગ લીધો છે અને હાલ લે છે, તથા ભવિષ્યમાં લેશે. જૈનો અને હિંદુઓ સમજે છે કે હવે જો પોતે નબળા પડ્યા તો તેઓ પોતાનું અસ્તિત્વ ગુમાવી દેવાના. હવે તેઓ જ્ઞાનપૂર્વક સમજીને દેશ, કોમ, સમાજ, રાજ્ય ધર્માદિકના સુધારામાં આત્મબલ પૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરશે પણ તમારું ખોટું અનુકરણ તેઓ નહીં કરે.

ખ્રીસ્તી—જૈનો એમ માને છે કે કોઇને દુઃખ પડે છે તે પાછલા કર્મના ઉદયથી છે, તેથી તેઓ દુખી લોકોના દુઃખમાં ભાગ લેતા નથી. જૈનોને ખ્રીસ્ત ધર્મ પસંદ છે પણ તેમને જનાવર મારવાનું પસંદ નથી.

૩૫

જૈન—જે લોકો રોગી દુઃખી છે તે પાપ કર્મથી થાય છે પણ તમારી પેઠે ઇશ્વરની ઇચ્છાથી દુઃખી થાય છે એમ નથી. દુઃખી લોકોનાં દુઃખ ટાળવા માટે જૈનોએ તન મન ધન સત્તાથી પ્રયત્ન કરવો જોઈએ એમ જૈન શાસ્ત્રોમાં અને હિંદુધર્મનાં શાસ્ત્રોમાં પણ લખવામાં આવ્યું છે; દુઃખને ટાળવાનો પ્રયત્ન કરવાથી અનિકાચિત કર્મોનો ઉદય ટળે છે પણ તમારા ઇશ્વરની ઇચ્છાથી લોકોને જે દુઃખ થાય છે તે દુઃખ ટાળવા તમારાથી ઉદય નહીં થાય, કારણ કે બાપની ઇચ્છાની વિરુદ્ધ તમારાથી જવાશે નહીં અને અમોતો એમ માનીએ છીએ કે કર્મના ઉદય સામે પુરુષાર્થ—ઉદય કરવાથી કર્મ ટળે છે રોગ દુઃખ ટળે છે. અન્યોનાં રોગ દુઃખ ટળે એવા ઉપાયો કરવાથી અન્ય લોકોનાં કર્મો તથા દુઃખ ટળે છે તેથી સર્વ વિશ્વજીવોની—લોકોની સેવા કરવામાં અમારા જૈનધર્મપ્રમાણે અમને બાધ આવતો નથી, પણ તમારા ઇશ્વરની ઇચ્છા વિરુદ્ધ વર્તવાથી તમને બાધ આવશે. જૈનોને જૈનધર્મ પસંદ છે. તેમને ખ્રીસ્તિતત્ત્વોની ઉપર પ્રમાણેની અસત્ય માન્યતાઓ સત્ય જણાતી નથી તેથી તે પ્રસંદ આવેજ નહીં. કોઈ મૂઢઅજ્ઞાનીજૈન, ધર્મના અભાણુ એવા જૈનકુલમાં જન્મેલા નામધારી કોઈક જૈનને તમારો ધર્મ પસંદ પડે તે તેના અજ્ઞાનથી છે. ખ્રીસ્તિયો જનાવર ખાય છે એમાં ખરો જૈન, પાપ માને છે. કારણ કે મનુષ્યોને જેમ પોતાનો આત્મા અત્યંત પ્રિય છે તેમ પશુઓ વગેરેને પણ પોતાના પ્રાણ પ્રિય છે, તેથી તેઓનું માંસ ખાવામાં મહાપાપ છે. તમો ગાયમાં આત્મા માનતા નથી. હિંદુઓ ગાયને દેવતા જેવી પવિત્ર માને છે. ગાયમાં મનુષ્યના જેવો આત્મા છે, તેથી ગાય વગેરે પંચેન્દ્રિય તિર્યચ્ચાને નહીં મારવાં જોઈએ અને તેઓનું માંસ ખાવું ન જોઈએ. હવે યુરોપવાસી યુરોપીયનો પૈકી જર્મની ફ્રાન્સ વગેરેમાં જે વિક્કાનો જૈનશાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરે છે તેઓને જૈનધર્મ પસંદ પડે છે અને ખ્રીસ્તિ ધર્મ પસંદ પડતો નથી. કેટલાક ખ્રીસ્તિયો તો ઇચ્છાંક ફ્રાન્સ વગેરેમાં હિંદુધર્મ

૩૬

માનવા લાગ્યા છે અને માંસ ખાવામાં પાપ માનીને વનસ્પતિ આહારી બન્યાં છે. હિંદમાં પહેલાં એક અબજ ગાયો હતી. માંસાહારથી ગાયો લેંસો ઘટવા લાગી છે અને હાલ લગભગ ચઉઠકરોડ ગાયો અને સોળકરોડ લેંસો રહી છે. હિંદમાં ખાવનલાખ ગાયોની કતલ થાય છે તેમાં પરચાશ લાખ ગાયો તો પરદેશ માટે કપાય છે. અને જે લાખ અહીંના મુસલમાન ખ્રીસ્તિ માટે કપાય છે. આ સંબંધી હિંદુઓએ પરદેશાર્થે ગાયો ન કપાય એવો ઠરાવ કરવો જોઈએ, જે તે આ પ્રમાણે ઓછી થશે તો ઘી દહીં છાશના તોટા પડશે અને તેથી હિંદીઓને ઘણી હાડમારી ભોગવવી પડશે. હિંદવાસી હિંદી ખ્રીસ્તિયોને પણ તેથી ભવિષ્યમાં ઘણી હાડમારી ભોગવવી પડશે, માટે હિંદુઓએ-મુસલમાનોએ અને હિંદીખ્રીસ્તિયોએ ઠોરાંની રક્ષા માટે પ્રયત્નો રચવા જોઈએ. અમેરિકા વગેરે દેશના લોકોની હવે આંખો ઉઘડવા લાગી છે અને તેથી ત્યાં દયા મંડલો સ્થપાવા લાગ્યાં છે.

ખ્રીસ્તિ—જૈનોમાં ઘણા ધર્મશાસ્ત્રોના કાયદાઓ બાંધ્યા છે તેથી તેઓની ગુલામ જેવી સ્થિતિ થઈ છે. અમારા બાઈબલમાં તે માટે મનુષ્યોપર ઘણા કાયદા બાંધ્યા નથી.

જૈન—જનધર્મશાસ્ત્રોમાં જે કાયદાઓ છે તે આત્માને પરમાત્મા બનાવવા માટે છે, આત્માનું અનંત જ્ઞાન અને અનંત સુખ પ્રગટાવવા માટે છે. મોહાદિકદુર્ગુણો છૂટવા માટે છે. તમારા ધર્મના અભિમાની ખ્રીસ્તિયોએ અન્યધર્મી પ્રજાઓને ગુલામ બનાવી છે અને મોહના પશુ બલથી પોતે ગુલામ બને છે તે પોતે પણ દેખી શકતા નથી. ઇશુએ બાઈબલમાં કહ્યું છે કે—સોયના નાકામાંથી કદાપિ હાથી ચાલ્યો જાય પણ લક્ષ્મી રાજ્ય સત્તાવાળો પ્રભુના સ્વર્ગમાં જઈ શકતો નથી. ધર્મ કાયદાના ગુલામ બની અન્યોને ગુલામ નહીં કરવા, તે સારું પણ તમારી પેઠે ધર્મ કાયદાના ગુલામ નહીં બનતાં પાપના

૩૭

ગુલામ બનવું અને મનુષ્યોની સ્વતંત્રતા હરી અન્યોને ગુલામ બનાવવા તે કોઈ રીતે સાફ નથી. હિંદવાસીઓને પરતંત્ર ગુલામ જેવા રાખવા એ શું બાયબલમાં લખ્યું છે ! માટે સમજીને આત્મબળ પ્રાપ્ત કરવું અને અન્યોને ગુલામ બનાવવામાં પોતાના ધર્મનું બળ મહત્વ ન સમજવું એજ પ્રભુનો સત્ય ઉપદેશ છે. જૈનધર્મશાસ્ત્રોમાં અનેક ધર્મ નિયમો હોય છે તેમાંથી જેને જેટલી રૂચિ શક્તિ હોય તેટલું પાળી શકે છે, અને તે કારણથી શ્રાવકોના ચોથા ગુણસ્થાનસ્થ અને પંચમગુણસ્થ એવા બે ભેદ છે અને ગૃહસ્થ દશામાંથી જેને ત્યાગ દશાની રૂચિ થાય તે છઠ્ઠું પ્રમત્તગુણસ્થાનક અંગીકાર કરીને સુનિ થાય છે. યથા શક્તિ ધર્મત્રત નિયમો પાળવાના હોવાથી કોઈને અરૂચિ થતી નથી અને તેથી જૈન પ્રજાસંઘનું વ્યવહારમાં અને આત્મામાં પરતંત્રપણું ગુલામીપણું રહેતું નથી. જે જે અંશે મોહ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, સ્વાર્થ, કામવાસના, લય, વગેરે નિવૃત્તિયોના તાબામાં રહેવાય છે તે તે અંશે સર્વવિશ્વવર્તિ અનેક ધર્મીઓનું અને જડવાદીઓનું પણ ગુલામપણું છે. કર્મ યાને શયતાનના તાબામાં રહેનારા જીવો વસ્તુતઃ શયતાનના ગુલામો છે. કર્મ મોહરૂપ શયતાનના તાબામાં રહેલા સર્વજીવોને આત્માનું જ્ઞાન, સત્યસુખ અને સત્ય શાંતિની પ્રાપ્તિ થતી નથી. દુનિયાની ગુલામી અને મોહ શયતાનની ગુલામી હઠાવનાર અને બાહ્યાંતર શક્તિયોથી પ્રભુતા પ્રગટાવનાર જૈનધર્મનાં શાસ્ત્રો છે, તે અનુભવ થશે ત્યારે સમજી શકશો.

ખ્રીસ્તિ—ખ્રીસ્તિયોની સહાય કરવા યહોવા પ્રભુ આવે છે. તમારા જૈનોનો પ્રભુ તો વીતરાગ સમભાવી હોવાથી જૈનોની બંદારે આવતો નથી. અમને પ્રભુ દર્શન આપવા આવે છે, જૈનોનો પ્રભુ જૈનોને દર્શન આપી શકતો નથી, માટે જૈનોએ અમારા યહોવા પ્રભુને માનવો જોઈએ.

જૈન—ખ્રીસ્તિબંધુ !!! તમે નિરાકાર પ્રભુને માનો છો. જે સ્વભાવે નિરાકાર હોય તે સાકાર થાય નહીં. નિરાકાર પ્રભુ એક

૩૮

ઠેકાણેથી બીજે સ્થાને આકાશવત્ જઈ શકતો નથી. ખ્રીસ્તિયોની બહારે પ્રભુ આવે છે અને અન્યોની બહારે આવતો નથી એવો પ્રભુ યહોવા પક્ષપાતી નથી. તમારા ખ્રીસ્તિયો ઉપર તમારા પ્રભુની મહેરબાની સહાય હોત તો તે યુરોપનાં યુદ્ધો અને હાલમાં થયેલું મહાયુદ્ધ તથા રોગો થવા દેત નહીં. યુરોપી રાજ્યો અને પ્રભુઓ પરસ્પર એક બીજાને ગળી જવા માટે ટાંપી રહી છે, તેમાં જો પ્રભુની સહાય હોત તો એવું બને નહીં. ખ્રીસ્તિયો પરસ્પર ખ્રીસ્તિધર્મના અનેકભેદમાં વેંચાઈ ગયા છે અને એક બીજાના મતને જૂઠો કહે છે, અનેક રાજ્યના મતભેદોમાં વેંચાઈ ગયા છે, તથા હજારો યુરોપીયનો બાઈબલને માનતા અટકી પડ્યા છે. જો યહોવા પ્રભુ, ખ્રીસ્તિયોની બહારે આવતો હોય તો એવું બનવા પામે નહીં. તમને સાકાર પ્રભુનાં દર્શન થાય છે કે નિરાકાર પ્રભુનાં દર્શન થાય છે ? તમે જો પ્રભુને સાકાર માનતા હોવો તો તેનો કેવો આકાર છે તે મૂર્તિ કરીને જણાવવો જોઈએ. જો મનુષ્યાકારે પ્રભુનાં દર્શન માનતા હોવો મનુષ્યાકારવાળા કદોડો દેવો છે તે પૈકી કોઈ દેવે તમને દર્શન આપેલાં હોવાં જોઈએ. પ્રભુને સાકાર માનતા હોવો તેની મૂર્તિ માનવી જોઈએ, નિરાકાર પ્રભુ, દર્શન આપે છે એમ જો માનતા હોવો તે કેવી રીતનો નિરાકાર છે તે જણાવો. આકાશના જેવો નિરાકાર હોયતો આકાશ જેમ એક ઠેકાણેથી બીજા સ્થાને જતું નથી તેમ પ્રભુ પણ આકારવિના એક ઠેકાણેથી બીજા ઠેકાણે જઈ શકે નહીં. તથા તે સદ્ગુણીઓનેજ બહાર-સાહાય કરતો હોયતો તે સર્વ-ભતિ ધર્મીપ્રભને બહાર સહાય કરી શકે, પણ એકલા ખ્રીસ્તિયોનેજ બહાર કરે એવું બનેજ નહીં. તથા જૈનશાસ્ત્રમાં જૈનધર્મીઓની બહારે પ્રભુવિનાના જે દિવ્ય શરીરવાળા દેવો કે જે દેવલોકમાં રહે છે તે આવે છે. તમારા માનેલા યહોવાપ્રભુના જેવા તો અમારા સ્વર્ગના દેહધારી મહાશક્તિવાળા દેવો છે, તે ધર્મી મનુષ્યોની સહાયે આવે છે. એવા દેવો કોઈ વખત ભક્તોની દૃષ્ટિ પ્રમાણે તેમના મતના દેવના નામે દર્શન આપે છે. નરસિંહ

૩૯

મહેતા, મીરાંબાઈ વગેરેને પણ એવા દેવેજ તેનાં ઈષ્ટ દેવનારૂપથી દર્શન આપીને તેઓને ખુશ કર્યા હતાં. તે પ્રમાણે તમારા પ્રભુના સાકાર દર્શન તથા સહાય વિષે સમજી લેવું. પોતાના આત્માને પોતાના પુણ્ય કર્મ ધર્મથી આપોઆપ સહાય મળે છે અને તેમાં દેવો તથા મનુષ્યો પણ ધર્મબલથી સહાયકારી થાય છે, તેથી જોનેને અન્યની સહાયની આકાંક્ષા રહેતી નથી. અમોએ માનેલ કર્મ તે તમારા યહોવા પ્રભુ જેવું છે. દ્રવ્ય કર્મ અને ભાવ કર્મ તે પ્રકૃતિ રાગદ્વેષ પરિણતિવાળું તથા પુણ્ય પાપરૂપ હોવાથી તે જીવોને સુખદુઃખ આપે છે તેથી તે તમારા પ્રભુ યહોવા જેવું છે અને તે હિંદુઓના કૃષ્ણ જેવું છે. કર્મરૂપ પ્રભુની સત્તાતળે રહેલા જીવોને કર્મ પોતાના બળે ચાર ગતિમાં ભટકાવે છે. પુણ્યરૂપ પ્રભુની આરાધના તેજ યહોવાની શુભ કૃપા અને તેનાં દર્શન સમજો. પુણ્ય ધર્મ કર્મ કરનારાઓ ગમે તે ધર્મના હોય તોપણ તે છેવેટે આત્મારૂપ પ્રભુનાં દર્શન કરવા સમર્થ થાય છે મનુષ્ય પોતે પોતાના આત્માને જેવો માને છે તે રૂપે તે પોતાના આત્મારૂપ પ્રભુનાં દર્શન કરે છે. જેવા આકારવાળા પ્રભુને માનીએ અને તેવા આકારવાળી પ્રભુની મૂર્તિપર પ્રેમ ધારણ કરીએ તો તેવા આકારવાળા પ્રભુનાં દર્શન થાય છે, એમ યોગા-બ્યાસી તત્ત્વજ્ઞાનીઓ જાણે છે. જ્ઞાનધ્યાનસમાધિથી મન સંકલ્પ વિકલ્પ રાગદ્વેષ રહિત થતાં સમભાવીને આત્મારૂપ પ્રભુનાં અનુભવ દર્શન થાય છે અને તે નિરાકાર દર્શન છે. જોનો એવી રીતે સાકાર અને નિરાકાર પ્રભુનાં દર્શન કરી શકે છે અને સ્વાત્માને જ્ઞાનધ્યાનસમાધિથી શુદ્ધ કરી પરમાત્મા પ્રભુ બનાવી આપોઆપ ઇશ્વર બને છે, તેથી જોનોની તમારી માન્યતાવાળા ખ્રીસ્તિ પ્રભુ કે જે શુભાશુભ કર્મ પરિણતિ શક્તિ જેવા છે, તેમનાં દર્શન અને તેમની સહાય લેવાની જરા માત્ર જરૂર રહેતી નથી. અમારા દેવ વીતરાગ સમભાવી સિદ્ધ છે પણ અમારા પુણ્ય ધર્મબળથી વીતરાગદેવના રાગીદેવો ધર્મીશાસનદેવો અમારી સહાય કરે છે અને અમને એવી બાહ્ય સાહાય્યની ઇચ્છા પણ

૪૦

રહેતી નથી. જૈનો કર્મરૂપયહોવાને બાણી તેને પણ સ્વયં દેખે છે અને આત્મારૂપ પ્રભુનાં દર્શન કરે છે તથા સ્વર્ગના દેવોને પણ દેખે છે સ્વર્ગના દેવો તેમની પાસે આવે તો પણ તેઓ આત્માની જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રદશાને ધ્રુવે છે. આત્મા તેજ પરમાત્મા છે એમ જૈનો નિશ્ચયથી બાણે છે, અને ધર્મ કર્મ કરે છે. સુખદુઃખ થાય છે તે પુણ્યપાપથી થાય છે એમ બાણે છે, તેથી તેઓ આત્મશ્રદ્ધાવાન સ્વાશ્રયી બની પાપકર્મો ત્યાગીને ધર્મકર્મો કરે છે અને તે આત્મબળમાં આગળ વધે છે. તમો જો જૈન બનીને આત્માની શક્તિયો ખીલવો તો આત્મપ્રભુનાં દર્શન કરી શકશો અને આપોઆપ સ્વાત્માને પ્રભુરૂપ અનુભવી જ્ઞાનધ્યાનસમાધિબળે મોહ વગેરે કર્મોને હઠાવી કેવલજ્ઞાન પ્રગટાવીને પ્રભુ બનશો.

ખ્રીસ્તિ—જૈનબંધુ !!! તમારા જૈનશાસ્ત્રોમાં હિંદુઓના ભગવાન કૃષ્ણને ત્રીજી નરકમાં ગયાનું લખ્યું છે અને ભાગવતમાં ઋષભદેવ વગડામાં પોતાના કેશો અને કાષ્ટોના સંઘર્ષણથી અગ્નિ પ્રગટી તેમાં બળી ભસ્મ થયાનું લખ્યું છે, તેથી તમારે અને હિંદુઓને મેળ ન હોવાથી પરસ્પર એક બીજાની સાથે દ્વેષ ધારે છે.

જૈન—ખ્રીસ્તિબંધુ !!! જૈનશાસ્ત્રોના કૃષ્ણ જુદા છે અને ભાગવતમાં લખેલા કૃષ્ણ જુદા છે. જૈનશાસ્ત્રોવાળા કૃષ્ણ જે ચોરાશી હજારવર્ષ ઉપર થયા છે અને હિંદુઓના કૃષ્ણને પાંચહજાર વર્ષ થયાં છે. જૈનશાસ્ત્રોના ઋષભદેવ જુદા છે અને ભાગવત કથિત ઋષભદેવ જુદા છે. મહાભારતમાં એક શ્લોક છે તેમાં અનેક પાંડવ કર્ણ દ્રોણ થયાનું લખ્યું છે. અત્ર દ્રોણશત્રે દગ્ધં, પાંડવાનાં શત્રેદગ્ધં, કર્ણસંખ્યા ન વિચિતે ॥ અહીં શત્રુ દ્રોણ બળ્યા છે. પાંડવોનું શત્રુ અને કર્ણની તો સંખ્યા નથી, એટલા બળ્યા છે. ઇત્યાદિ શ્લોકોથી અનેક પાંડવ કૃષ્ણ દ્રોણ કર્ણ હજારો યુગોમાં થયા કરે છે. પાંડવો સિદ્ધાચલપર મૃત્યુ પામ્યા છે એમ

૪૧

જૈનશાસ્ત્રોમાં છે અને વૈષ્ણવશાસ્ત્રોમાં હિમાલયપર પાંડવો મૃત્યુ પામ્યા છે. ઇત્યાદિ પાઠ લેદો હોવાથી તથા જૈનકૃષ્ણ ઋષભ-
 દેવ તથા હિંદુકૃષ્ણ, ઋષભદેવ ભિન્ન હોવાથી અમારે પરસ્પર
 તમારી પેઠે શાસ્ત્રોના યુદ્ધવડે હબરો મનુષ્યોની કલ્પ થઇ નથી.
 તમારા ખ્રીસ્તિયોના રોમન કેથોલિક અને પ્રોટેસ્ટન્ટ મતભેદે
 હબરો લાખો મનુષ્યોનાં પરસ્પરનાં મસ્તક કપાયાં છે. ખ્રીસ્તિ
 પાઠરીઓએ પણ શસ્ત્રોવડે સહામા પક્ષનાં મસ્તક છેદ્યાં છે,
 તેનો ઇતિહાસ મૌબુદ છે. જૈનો અને હિંદુઓમાં ધર્મભેદ છે
 પણ તેથી તમારી પેઠે પરસ્પર ખૂનામરફી થઇ નથી. જૈનો અને
 હિંદુઓ એક મા બાપનાં સંતાનો છે અને બન્ને આર્યો છે અને
 બન્ને અસલના હિંદના વતની છે. દેશરાજ્યાદિક બાબતમાં પર-
 સ્પર સંપીને વતે છે. ઘણી ખરી બાબતોમાં બન્ને એકજ છે
 અને એક રહેશે. બૌદ્ધો પણ હિંદુધર્મી છે. ત્રણના ધર્મની ઉત્પ-
 ત્તિનું સ્થાન હિંદ છે. મહમદ પયગંબર સાહેબ અને ઇશુ જેવા
 મહાત્માઓ એશિયામાં થયા છે. એશિયા અને એશિયામાં પણ
 હિંદ, સર્વધર્મની ખાણ છે. ધર્મની બાબતમાં એશિયા અને હિંદ
 સર્વદેશનો ગુરૂ છે અને ગુરૂ રહેશે. હિંદુજૈનશાસ્ત્રોમાં જેટલું તત્ત્વ
 જ્ઞાન છે તેટલું અન્યત્ર નથી. જૈન, બ્રાહ્મણ અને બૌદ્ધોનાં ધર્મ-
 શાસ્ત્રો છે તે હિંદુ ધર્મશાસ્ત્રો ગણાય છે એ ત્રણ પુનર્જન્મને માને
 છે. જગત્કર્તા અને જગત્ નહીં કર્તા એવારૂપે ત્રણે ઇશ્વરને ભજે
 છે. તમારા કરતાં અમારા હિંદુઓમાં ધર્મમતસહિષ્ણુતા વિશેષ છે
 અને તેવી ધર્મભાભેદ સહિષ્ણુતા તમારામાં નથી. જૈનશાસ્ત્રના
 અભ્યાસી યુરોપીયનો પણ મુકતકંઠે જૈનશાસ્ત્રોની પ્રસંશા કરે છે
 અમે જૈનહિંદુઓ પરસ્પર દ્વેષ કરતા નથી અને એક ગામમાં
 સાથે ઘર કરી રહે છે. તમારા જેવા પરસ્પર લડાવવા દાવ પેચ
 કરે પણ તેથી તે છેતરાશી નહીં.

ખ્રીસ્તી—ઇશુએ અનેક અમલકારો બતાવ્યા તથા પ્રભુએ
 તેને આકાશનું તથા પૃથ્વીનું રાજ્ય સોંપ્યું તેથી ઇશુ પ્રભુનો પુત્ર

૪૨

છે એમ સિદ્ધ થાય છે તેની પછી કોઈ પ્રભુ તરફથી સંદેશો લાવનાર પ્રગટનાર નથી. ઇશુના જેવો કોઈ ક્ષમાવાન થયો નથી.

જૈન—ખ્રીસ્તિ બંધુ ! ! ! સર્વધર્મનાં શાસ્ત્રો વાંચશે તો તમને પ્રભુ ભક્તોના, ઇશુ કરતાં પણ મોટા ચમત્કારો જણાશે. ચમત્કારોથી કોઈ પ્રભુનો પુત્ર ગણાતો નથી એમ ઇશુએ કહ્યું છે. જુઓ. નવાકશરમાં “ ત્યારે જો તમને કોઈ કેહેશે કે જુઓ તે ખ્રીસ્ત હીયાં અથવા ત્યાં છે તો તમે માનતા ના કેમકે મિથ્યા ખ્રીસ્ત તથા મિથ્યા ભવિષ્ય વાદિઓ ઉઠશે ને એવા મોટા ચમત્કાર તથા અદ્ભુત કામ દેખાડશે કે જો બની શકે તો પ્રસંદ કરેલાઓને પણ તેઓ ભુલાવશે. ” બાયબલના આ વાક્યથી સમજવાનું એટલું છે કે ઇશુને પણ ચમત્કારોથી ભૂલાવે એવા ચમત્કારોના પ્રગટવાના, તેથી સમજવાનું એ છે કે, ચમત્કારોથી ઇશુ અગર અન્ય કોઈ પ્રભુનો દીકરો સિદ્ધ થતો નથી. પ્રભુએ ઇશુને આકાશ પૃથ્વીનું રાજ્ય આપ્યું એ પણ કંઈ મહત્વની બાબત નથી. કારણ કે જૈન શાસ્ત્રોમાં લખ્યું છે કે પવિત્ર જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રને પાળનાર એવા મનુષ્યો મૃત્યુ પામીને સ્વયં આકાશ પૃથ્વી અર્થાત્ ત્રણભુવનના પ્રભુ બને છે અને એવું પ્રભુરાજ્ય સર્વ લોકો, આત્માના શુદ્ધ બળથી પામે છે. અનંત જીવો તેવા સિદ્ધ પ્રભુ થયા થાય છે અને થશે. તમારા શાસ્ત્રોમાં તો પ્રભુએ ઇશુને રાજ્ય આપ્યું પણ તમારા શાસ્ત્રાધારે તો સર્વ ભક્ત-સંત-મહાત્માઓ પોતે પ્રભુ થાય છે, તેથી તમારી બાબતમાં વિશેષ કંઈ પણ મહત્વ નથી. ઇશુ પછી કોઈ પ્રભુનો પયગામ લાવનાર નથી એમ તમે માનો છો પણ મુસલમાનો તેમના પછી થનાર મહમદ પયગંબર સાહેબને પ્રભુનો સંદેશો પયગામ લાવનાર માને છે. જુઓ કુરાને શરીફ, વાંચો. મુસલમાનો કુરાનના આધારે જણાવે છે કે પ્રભુ અર્થાત્ ખુદાના પુત્ર તરીકે ઇશુ નથી, કારણ કે પ્રભુ નિરાકાર છે

૪૩

તેને સ્ત્રી નથી તેથી તેનાથી પુત્ર થઈ શકે નહીં. ઇશુ પછી મહામહા પયગંબર પ્રગટયા તેથી તમારું વચન સત્ય ઠરતું નથી. તથા ઇશુએ અંજીરના વૃક્ષને ક્રોધ કરી શાપ આપ્યો તેથી તે બગી ગયું. અંજીરના વૃક્ષને કાંઈ વાંક નહોતો. તમારા મત પ્રમાણે તે પ્રભુની ઇચ્છાથી એવું બન્યું હતું તેથી ક્રોધ વિના શાપ ન દેવાય ઇસુને કોપ થયો તેથી તે ક્રોધી ઠર્યો. માટે ખરેખરા ક્ષમાદિ ગુણવાળા તો શ્રી મહાવીર વીતરાગ દેવ સિદ્ધ ઠરે છે.

પ્રીસ્તિ—ઇશુએ મનુષ્યોના શરીરોમાં રહેલાં ભૂતોને કાઢ્યાં, તેમનામાં બાપટીઝમ વખતે પ્રભુ કંબૂતર રૂપે ઉતર્યો, તેમણે પ્રભુનો પ્રકાશ દીઠો. બૃજ્યાઓને રાટલી અને માછલીઓ ખાવાની આપી, માટે તે પ્રભુનો પુત્ર છે તે સમાન અન્ય કોઈ નથી.

જૈન—પ્રીસ્તિબંધુ !!! તમે શાસ્ત્રધર્મ મતવાસનાના બંધનથી મુક્ત મધ્યસ્થ થઈ અમારા કહેવા પર ધ્યાન રાખો. સામાન્ય ભક્ત મહાત્માઓ પણ ભૂતોને કાઢી શકે છે અને રોગોને પણ દૂર કરી શકે છે. પ્રભુનું ધ્યાન તપચારિત્ર પાળતાં સર્વ ધર્મવાળા મહાત્માઓ, યોગાભ્યાસખળે થોડા ઘણા ચમત્કારી બને છે અને એવા ચમત્કારની વાતો તો જૈન શાસ્ત્રો, હિંદુ શાસ્ત્રો બૌદ્ધ-શાસ્ત્રો અને મુસલમાન શાસ્ત્રોમાં પણ મૌબુદ છે. પ્રભુમહાવીર દેવની પાસે ચોસઠ ઇન્દ્ર અને અનેક દેવો તથા દેવીઓ આવતી હતી અને મહાવીર પ્રભુની સેવા કરતી હતી. પ્રભુ મહાવીર દેવે બાહ્યાવસ્થામાં જમણા અંગુઠાથી મેરૂ કંપાવ્યો. જે મહાત્માઓને દેવોની અને દેવીઓની સહાય છે, તથા જેઓનામાં આત્મ-બળ ખીલ્યું છે તેઓ અનેક ચમત્કાર બતાવી શકે છે. મહાત્માઓ આકાશમાં ઉડીને લાખો કરોડો ગાઉ ઉપરાંત બચ છે, તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે દેવો અને દેવીઓ કાર્ય કરે છે. શ્રીગૈતમસ્વામીએ એક શેર ખીરવાળી તરપણીમાં વા પાત્રમાં અંગુઠો મૂકીને પત્તરસો તાપસોને પરિપૂર્ણ લોબન કરાવ્યું હતું. જે તે વખતે લાખો તપસીઓ બૃજ્યા હોત તો તેઓને પણ લોબન

૪૪

કરવી શકત, માટે એ બાબતમાં પણ કંઈ વિશેષ મોટું આશ્ચર્ય નથી. તમોએ કહ્યું કે બાપટીઝમ વખતે ઇશુના ઉપર આકાશ-માંથી કબૂતરરૂપે પ્રભુ ઉતર્યો. તેના ઉત્તર એ છે કે—પંખીઓમાં કબૂતર જેવું કોઈ દયાળુ નથી તે સહેલો દાણો ખાતું નથી. અને રાત્રે ભોજન કરતું નથી તેથી તે અત્યંત દયાલુ હોવાથી કબૂતરને ઇશુએ પ્રભુનું રૂપક આપ્યું છે અર્થાત્ ઇશુમાં મનુષ્યોની દયા પ્રગટી પણ માછલાં તો તે મનુષ્યોને અવરાવતા હતા, તેથી તેમનામાં જલચરપંખીપશુની ખાસ દયા પ્રગટી હતી એમ તો કહી શકાય તેમ નથી. પ્રભુ કબૂતરરૂપે ઉતર્યો તેનો અર્થ એવો છે કે પોતાના આત્મામાં દયા પ્રગટી. પ્રભુ કંઈ કબૂતરનું રૂપ લેઈ આવતો નથી, કારણ કે તે નિરાકાર છે. તમો કહેશો કે પ્રભુ ગમે તે વખતે ગમે તેવું રૂપ લેઈ શકે છે તો તેના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે એવા તમારા પ્રભુની પેઠે તો અમારા જૈન શાસ્ત્રોમાં વર્ણવેલા દેવો અને દેવીઓ પણ હજારો લાખો રૂપો લે છે અને બદલે છે, તેથી તેમના જેવા તમારા પ્રભુ ઠર્યા. કોઈ દયાળુદેવે કબૂતરનું રૂપ કર્યું હોય તો જ્ઞાની બાણે. એવા દેવોતો અસંખ્ય છે તેઓથી પરમેશ્વર તો ન્યારો નિરાકાર જ્યોતિરૂપ છે. પ્રભુ નિરંજન નિરાકાર છે. તેથી તમો તેની મૂર્તિ માનતા નથી તે જો કબૂતર થાય તો તે સાકાર ઠર્યો અને તેથી સનાતન હિંદુઓની પેઠે તમારે પ્રભુની મૂર્તિ માનવી જોઈએ. ઇશુએ પ્રભુનો પ્રકાશ દીઠો. તેના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે, ઇશુ તો શું? પણ સર્વ જાતના ધર્મવાળા મહાત્માઓનાં ચરિત્રોમાં તેઓએ પ્રભુનો પ્રકાશ દીઠો એવી વાતો આવે છે. મેં પોતે આત્મારૂપ પ્રભુનો પ્રકાશ ખરેખર અંતરની દૃષ્ટિએ દેખ્યો છે. પાઉલ વગેરે પ્રેરિતોએ બાહ્ય ચક્ષુ વડે પ્રકાશ દીઠો તેથી તેમની બાહ્યની આંખો અંબાઈ ગઈ. આંખો દાબી દીધી પણ તેમના તેવા પ્રકાશને આત્મપ્રભુનો પ્રકાશ કહી શકાય નહીં કારણ કે આત્મપ્રભુનો પ્રકાશ છે તે તો અંતરની ચક્ષુથી દેખાય છે, પણ બાહ્યચક્ષુથી દેખાતો નથી. બાહ્યના પ્રકાશો વિજળી જેવા અનેક હોય છે અને તે તો કોઈ સ્વરાગી

૪૫

શરીરધારી દેવ દેખાડે છે અને તે આકાશમાં રહી બોલી પણ શકે છે, વાતો કરે છે, તેથી ચાર નિકાયના દેવોનું અને પરમેશ્વરનું સ્વરૂપ જેઓ બૃહદ્ બ્રહ્મતા નથી તેઓ પરમાત્મા અને દિવ્ય-દેહધારીદેવને એક સમજી લે છે અને તેથી પાઉલ વગેરેની પેઠે એમ બ્રહ્મ છે કે અમોએ પ્રભુનો પ્રકાશ દીકો. ખરા પ્રભુના પ્રકાશથી અંતરની આંખો પ્રભુના તેજથી અંતઃકર્ષ જતી નથી અને આત્મા ભયભીત થતો નથી અને મૂંઝા પામતો નથી. ચાર નિકાયના દિવ્યદેહધારી દેવો છે, તે બાહ્ય પ્રકાશ દેખાડે છે અને પોતે આકાશમાં ગુપ્ત રહી બોલી શકે છે, તેને ભક્તો પરમેશ્વર માની લે છે. કેટલાક મહાત્માઓ મરીને દિવ્ય-દેહધારી દેવ થાય છે, તે દેવ થવાથી પુનરૂત્થાન પામેલા કહેવાય છે અને તેમણે જે ધર્મ ચલાવ્યો હોય છે તેની પુષ્ટિ પ્રચાર કરવા માટે લોકોને દર્શન આપે છે તથા અનેક ચમત્કારો કરી બતાવે છે તેથી લોકો તે ધર્મને પ્રભુનો સમજી પાળે છે એમ અહીં ઇશુના પુનરૂત્થાનમાં પણ બન્યું હોયતો સર્વજ્ઞ પરમાત્મા બ્રહ્મ. જૈન શાસ્ત્રોના આધારે સમજાય છે કે કોઈ મનુષ્યે પ્રભુનો ભક્ત બની ધર્મ પ્રવર્તાવ્યો હોય છે, અને તે મરણ પામી દિવ્યદેહધારી દેવ થયો હોય છે તો તે પોતાના મૂલ મનુષ્યના રૂપે લોકોને દર્શન આપે છે અને પોતાના પંથીઓની વૃદ્ધિ કરે છે. ઇશુએ ભૂખ્યા ઓને ખાવા આપ્યું. રોટલીઓ અને માછલીઓ ખૂબ થઈ ગઈ હત્યાદિ ચમત્કાર તો દેવની સહાયથી અને આત્મબળથી થાય છે તેથી તેમાં કંઈ અમારા ધર્મી સંતો કરતાં વિશેષ ચમત્કાર નથી. આત્માની અનંત શક્તિ છે. આત્માના સંકલ્પ બળથી દેવ જેવા ચમત્કારો કરી શકાય છે. આત્મા તે પરમાત્મા છે. અમારા સર્વના આત્માઓ તેજ પરમાત્માઓ છે, તે પ્રમાણે સત્તાએ ઇશુનો આત્મા પણ પરમાત્મા છે તેથી સર્વાત્માઓ સત્તાએ અનંત શક્તિ વાળા છે, તે શક્તિયોનો પ્રકાશ ખરેખર તપ, જપ, સેવા, ભક્તિ, ધ્યાન જ્ઞાન સમાધિથી થાય છે, તેથી સર્વધર્મવાળા ભક્તો સંતો-મહાત્માઓ આત્મશક્તિયોને પ્રગટાવીને થોડા

૪૬

ઘણા અંશે લબ્ધિયોને—અમત્કારોને પ્રગટાવે છે. તેવું જ્યાં ત્યાં થોડું ઘણું લેખવામાં આવે છે તેથી કંઈ અમુકજ અમત્કારી પ્રભુનો પુત્ર છે અને બીજા નથી એવું સિદ્ધ થતું નથી. પિતાના પુત્રની પેઠે આપણે પ્રભુને પિતા માનીને પુત્રની પેઠે વતી પ્રભુની ભક્તિ કરવી તેમાં પ્રભુ પુત્ર એવી ઉપમા ઘટી એવી પ્રભુ પુત્રની ઉપમા સર્વ ભક્ત સંતોને ઘટી શકે છે તે પ્રમાણે ઇશુ પણ પ્રભુ પુત્ર તરીકે ગણાતો વિરોધ નથી પણ પ્રભુનો, પિતાના પુત્રની પેઠે પુત્ર માનતાં વિરોધ અસત્યતા આવે છે, માટે વિવેકદ્વિષ્ઠી સત્ય વિચારને સત્યને માનો તો આત્માની ઉન્નતિ થશે. ઇશુ ક્રીસ્ટ સંબંધી જૂનામાં અને નવાકરારમાં જે કંઈ લેખવામાં આવ્યું છે તેમાં તેમના શિષ્યોએ રામસહિમાદ્વિષ્ઠી કંઈક વિશેષ કેમ ન લખ્યું હોય ! તે વિચારવા જેવું છે. લોકો પિતાના ગુરૂનો પ્રભુ સમ સહિમા વધારવાને તેમની પાછળ અમત્કારીચરિત્રો લખે છે, તેથી અમત્કારો તરફ ન જોતાં આત્માના સદ્ગુણોની વૃદ્ધિ થાય અને દુષ્ટાચાર હિંસાદિ દુર્ગુણ દોષોનો નાશ થાય તે તરફ ખાસ લક્ષ્ય રાખી પ્રવર્તવું જોઈએ. અને ગમે તે ધર્મવાળાના સદ્ગુણોના રાગી બનવું જોઈએ અને દુર્ગુણો તરફ લક્ષ્ય ન રાખવું જોઈએ.

પ્રીસ્તિ—તમે જોના હિંદુઓ અને ખૈદો પુનર્જન્મ માનો છો અને અમે આત્માનો પુનર્જન્મ માનતા નથી.

જૈન—પ્રીસ્તિબંધુ ! તમે પુનર્જન્મ માનો અગર ન માનો તે તમારી મરજીની વાત છે. તમે જૂતોને માનો છો તે એકવાર મરજી હતાં. એક શરીર પછી બીજું શરીર લેવું તે પુનર્જન્મ છે. તમે ખાયબલના આધારે માનો છો કે એક દિવસ પ્રભુ આવશે તે સર્વ મરેલાઓને ઉઠાડશે અને પાપી ધર્મીઓની હારમાં વેંચી નાખશે, જેઓએ ધર્મ કર્યા હશે તેઓને આકાશનું અનંત રાજ્ય આપશે અને જેઓએ પાપ કર્યા હશે તેઓને સહારું નરક આપશે; પ્રભુ, સર્વજ્ઞોને ઉઠાડશે તે

૪૭

વખતે પાછાં જન્મેનાં શરીરો પ્રગટવાં એ પણ પુનઃ શરીર દ્વારાજીવન હોવાથી અદ્વાંશે પણ પુનર્જન્મ છે. કર્મ પ્રમાણે જન્મ થાય છે. શુભ કર્મોંઓને પુણ્યાત્મોંઓને સ્વર્ગ મળે છે અને પાપકર્મોંઓને નરક મળે છે તેમાં તેમનાં પુણ્ય અને પાપકર્મોં જોતુભૂત છે, અને પુણ્ય તથા પાપના અનુસારે ખીલાં દેહધારીને તે સ્વર્ગમાં સુખ અને નરકમાં દુઃખ લોગવે છે. કર્મરૂપ પ્રભુએ તેમનો ન્યાય કર્યો. તમો કહો છો કે અમારા પ્રભુએ ન્યાય કર્યો. જેને તમે તમારા પ્રભુ કથો છો તે અપેક્ષાએ અમોએ માનેલ શુભાશુભકર્મ તેજ પ્રભુરૂપકથી છે. અને શુભાશુભ કર્મના અનુસારે સ્વર્ગ નરકમાં જવું તે પુનર્જન્મ છે, તે અપેક્ષાએ સિદ્ધ થાય છે. આપણા આ જન્મની પહેલાં જન્મ હતો. આત્મા અનાદિ કાલથી છે તે ઉત્પન્ન થયો નથી અને તેનો કોઈ ઉત્પન્ન કર્તા નથી માટે અજ છે. જે ઉત્પન્ન થાય છે તે કાર્યરૂપ હોવાથી ઘટની પેઠે નષ્ટ થાય છે. આત્મા જો ઘટની પેઠે માનો તો તે અનંત જીવનવાળો હોય નહીં. બાઈબલમાં પણ આત્માનું અનંતજીવન લખ્યું છે, તેથી પ્રભુએ આત્માને બનાવ્યો નથી અને આત્માની સાથે કર્મનો સંયોગ પણ પ્રભુએ કર્યો નથી. અનાદિકાલથી આત્માની સાથે કર્મનો સંબંધ છે. તેથી શુભાશુભકર્મોંના અનુસારે અનાદિકાલથી આત્મા શરીરરૂપ વસ્ત્રોંને ધારણ કરતો જાય છે અને બદલતો જાય છે એમ પુનઃ પુનઃ નવાં શરીરો પ્રગટાવવાં અને જૂનાંનો ત્યાગ કરવો તે પુનર્જન્મ છે અને એવા પુનર્જન્મોં આત્માએ અનંતીવાર લીધા અને આત્માની સાથે જ્યાંસુધી કર્મ રહેશે ત્યાંસુધી આત્મા અનેક જન્મોંને લેવાનો અને છડવાનો. કર્મોંના અનુસારે શુભાશુભ અવતાર થાય છે. તમો પણ માનો છો કે પુનરુત્થાનના દિવસે પ્રભુ મરેલાંઓને ઉઠાડશે અને તેના શુભાશુભકર્મના અનુસારે સ્વર્ગ નરકને આપશે એ ઉપરથી સિદ્ધ થયું કે જીવોની સાથે તમારા પુનરુત્થાનના દિવસસુધી પણ કર્મોં તો રહ્યાં અને પ્રભુ પણ કર્મના અનુસારે ફક્ત આપશે અર્થાત્ કર્મના કાયદાને

૪૮

ઉલ્લાંધીને સર્વજીવોને તે સ્વર્ગમાં લેઈ શકશે નહીં. પ્રભુ પણ કર્મના કાયદાને અનુસરીને કર્મના આધીન જીવોને ફક્ત આપશે. અર્થાત્ તે પ્રભુ, કર્મના આધીન પરત્ર થયો પાપી જીવોને તે દિવસે સ્વર્ગમાં લેઈ જવાની ઇચ્છા કરે પણ તેની મરજી શું કરે ? કારણ કે તેને કર્મના અનુસારે જીવોને સુખદુઃખ આપવું પડશે, તેમાં પ્રભુ કરતાં કર્મ બલવાન થયું. જીવોએ ઇશ્વરને અકર્તા માની તથા સાક્ષીરૂપ માની શુભકર્મો-પુણ્યકર્મો કર્યા હશે તેઓએ જો કે પ્રભુને પોતાના તથા જગતના કર્તારૂપ નહીં માન્યો હશે તોપણ તેઓને શુભકર્મના અનુસારે સ્વર્ગ આપવું પડશે તેમાં ઇશ્વરનું કંઈ ચાલશે નહીં. તમે એમ કહેશો કે પ્રભુને જગતકર્તા તરીકે નહીં માનનારા અને પરમાર્થપુણ્યકર્મો કરનારા એવા જીવોને તે સ્વર્ગ નહીં આપે પણ પોતાને માનનારા પણ પાપ કરેલાઓને તે સ્વર્ગ આપશે, એમ કહેવામાં પ્રભુનું અન્યાયી પક્ષપાતીપણું અને અજ્ઞાન ઠરશે, માટે તમારે કર્મની સત્તાના તાબે રહીને જીવોને સુખદુઃખ આપનાર પ્રભુ માનવો પડશે, તેથી કર્મ કરતાં પ્રભુ બળવાન નહીં ઠરે. કારણકે તે કર્મરૂપ કારણના અનુસારે વર્તે છે તેથી. કૃષ્ણ સભામાં દ્રૌપદીને વસ્ત્રો પૂર્યાં તેજ કૃષ્ણરૂપપ્રભુ ન્યાયે મરણ પામ્યા અને તેમની સ્ત્રીઓને લેઈને અર્જુન દિલ્લી જતો હતો, અને વગડામાં કાળા લોકોએ અર્જુનને હાંટ્યો અને કૃષ્ણની કેટલીક સ્ત્રીઓને પકડી પોતાના ઘરમાં ઘાલી. કૃષ્ણની સ્ત્રીઓએ કૃષ્ણની સ્તુતિ કરી પણ કૃષ્ણે સહાય કરી નહીં, એમ વિષ્ણુપુરાણમાં લખ્યું છે, કૃષ્ણની સ્ત્રીઓએ પાછલા ભવમાં એક ઋષિની મશ્કરી કરી હતી તેથી તેમના કર્મના અનુસારે કાળાઓએ ઘરમાં ઘાલી. દ્રૌપદી સતી હતી તેથી આકાશમાં રહેનાર દેવોએ વસ્ત્ર પૂર્યા ત્યારે કૃષ્ણના ભક્તો કહે છે કે શ્રીકૃષ્ણે વસ્ત્રો પૂર્યાં. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે આત્માની સાથે અનાદિ કાલથી કર્મ છે અને તેના અનુસારે જીવોનાં જન્મ મરણો થાય છે તેમાં પ્રભુને વચ્ચે કર્મના અનુસારે ન્યાય કરનાર તથા સુખદુઃખ આપનાર છે

૪૯

એમ કલ્પના કરવાની જરૂર રહેતી નથી. કારણકે પુણ્ય પાપ કર્મનુસારે જીવોને સ્વયમેવ શુભાશુભ જન્મો અને સુખ-દુઃખ થાય છે તેમાં અન્યજીવો અને જડવસ્તુઓ સુખદુઃખમાં નિમિત્તકારણરૂપ થાય છે. હવે મૂલ વિષય ઉપર આવીને કહેવાનું કે આત્માના અને કર્મના યોગે પુનર્જન્મો છે અને તે સિદ્ધ થાય છે. જૌદ્ધા પુનર્જન્મના સિદ્ધાંતને માને છે. હિંદુઓ પુનર્જન્મના સિદ્ધાંતને માને છે. જૈન શાસ્ત્રો પુનર્જન્મના સિદ્ધાંતને સ્વીકારે છે. બુદ્ધને પગમાં ખીલો વાગ્યો તેથી તેના શિષ્યોએ પુછ્યું કે ભગવન્ !! તમને કયા કર્મથી ખીલો વાગ્યો? ત્યારે બુદ્ધ મહાત્માએ કહ્યું કે અહીંથી એકાણુમા ભવમાં મેં શક્તિ વડે એક પુરૂષને હણ્યો હતો તે પાપ કર્મ હાલ આ ભવમાં ઉદયમાં આગ્યું અને તેથી પગે વિધાયોછું, અર્થાત્ જૈતમ બુદ્ધના આ દ્રષ્ટાંતથી પુનર્જન્મો સિદ્ધ થાય છે. શ્રી કૃષ્ણે ભગવદ્ગીતામાં કહ્યું છે કે-**अनेकजन्मसंसिद्धस्ततो याति परांगतिम् અનેક જન્મોથી જેણે આત્માની સાધના કરીને સંસિદ્ધ થયો છે તે પરગતિ અર્થાત્ મુક્તિને પામે છે. ભગવદ્ગીતામાં અર્જુનને કૃષ્ણ કહે છે કે बहूनि जन्मानि व्यतीतानि मेतवार्जुन-હે અર્જુન !! મારા અને તારા ઘણા જન્મો થયા. જૈનશાસ્ત્રોમાં તીર્થંકરોના અને અન્યોના જન્મોનું વર્ણન ઘણું છે, તેથી અમો આર્યો પુનર્જન્મ માનીએ છીએ. “ તમો એમ કહેશો કે સાતહજાર વર્ષ પૂર્વે પ્રભુએ જગત રચ્યું, ” તે પછી અસત્ય કહે છે. પ્રભુ જો મનુષ્યોને પેદા કરે છે તો પુછવાનું કે તે ન્યાયથી સર્વ જીવોને બનાવે છે? એમ કહેશો તો સર્વજીવોને એક સરખું કર્મ લગાડવું જોઈતું હતું. તેવું તો છેજ નહીં. તમે કહેશો કે મનુષ્ય જન્મની પહેલાં કર્મ નહોતું, કર્મ તો મનુષ્ય જન્મ પછીથી લાગે છે તો કહેવાનું કે-કર્મને લગાડનાર કોણ ! જો કહેશો પ્રભુએ લગાડ્યું તો કર્મનો દોષ ખરેખર પ્રભુના શિરપર આવશે. જો કહેશો કે શયતાને કર્મ લગાડ્યું તો તેમાં જીવોનો દોષ નહીં હોવાથી છેલ્લા દિવસે પ્રભુએ પાપીઓને પણ નરકમાં ન નાંખવા જોઈએ, કારણ કે તેમાં**

સયતાનનો વાંક હોતો. શયતાનને ખનાવનાર પ્રભુ છે, તેથી તેમાં, પ્રભુનો વાંક ઠર્યો, તેથી જીવો નિર્દોષી ઠર્યાં તેથી જીવો કર્મ રહિત ઠર્યાં તથા તેઓનો તેમાં વાંક ન ઠર્યો ઇત્યાદિ ઘણાં દોષો આવે છે, તેથી તે તથા ગર્ભમાં બાલક આંધળાં લૂલાં જન્મે છે તે કયા કર્મથી અને તેમણે ગર્ભમાં કંઈ પાપ નથી કર્યું તેથી ત્યાં પ્રભુએ તે જીવોને આંધળા લૂલા કેમ ખનાવ્યા ? તેનો ઉત્તર પણ પૂર્વભવનું કર્મ માન્યા વિના મળતો નથી, તથા ગર્ભમાં જે બાલકો મરી જાય છે તે કયા કર્મથી ? તથા પ્રભુએ એવાં બાળકોને કેમ ખનાવ્યાં ? તે કર્મની માન્યતા માન્યા વિના પ્રભુના કર્તાપણાથી કંઈ સિદ્ધ થતું નથી. મનુષ્યોને પૂર્વભવનું જ્ઞાન થાય છે તેથી પુનર્જન્મની સિદ્ધિ થાય છે. થીઓસોફીકલ સોસાયટીની સ્થાપક તથા એની-એસન્ટ પણ બાયબલના આધારે પુનર્જન્મની સિદ્ધિ કરે છે. આ ભવમાં ક્રોધ વગેરેની જે લાગણીઓ થાય છે તેનું કારણ પૂર્વભવના સંસ્કારો છે, તથા તુર્તનું જન્મેલું બાલક પોતાની માતાને ધાવે છે તે ક્રિયાનો સંસ્કાર ખરેખર પૂર્વભવોથી આવ્યો આવે છે. તેથી આવી પ્રવૃત્તિ થાય છે. માટે પુનર્જન્મની સિદ્ધિ થાય છે. પુનર્જન્મની સિદ્ધિમાં અનેકઢલીલો મળે છે. પુનર્જન્મ માનવાવાળાઓ પરમાર્થ કુર્યોમાં મરણાદિકનો ભય ગણતા નથી. આ જન્મ પછી બીજો જન્મ છે એમ માનતાં શરીર છોડવાનો ભય રહેતો નથી તેથી આર્યો અસલથી પ્રાણપર્ણમાં નિર્ભય બનેલા જણાય છે, યુરોપીયનો પણ હવે પ્રેતાવાડન વિદ્યાથી પુનર્જન્મ માનવા લાગ્યા છે. મનુષ્યો મરીને જૂતો વગેરે થાય છે અને તે પૂર્વજન્મોનું વર્ણન કરે છે. તેથી પુનર્જન્મો છે એમ હવે જઠવાદીઓ પણ સ્વીકારવા લાગ્યા છે. પુનર્જન્મની સિદ્ધિ કરવા માટે લખવામાં આવે તો એક અલગ ગ્રંથ થઈ જાય માટે આટલા કથનથી તમે પુનર્જન્મની માન્યતા સ્વીકારશો.

ખ્રીસ્તિ—જેનો કર્મવાદ માનીને કર્મના શુભામ દાસ શક્તિહીન બન્યા છે. કર્મ પ્રમાણે થાય છે એવું માનવાથી જેનોના

૫૧

ધરમાંથી કોઈ સ્ત્રીઓ હઠાવી જાય તો તેઓ કહેશે કે એ તો કર્મના અનુસાર બન્યું. સ્ત્રીઓને એવાં કર્મ લાગ્યાં હશે તેથી તેને ખીજાઓ ઉપાડી ગયા, તેમાં અમે શું કરીએ એમ માનવાથી જૈનો મહદાલ નિર્વીર્ય બની ગયા છે અને અમે તો પ્રભુની ઇચ્છાને સર્જ બાળતોમાં હેતુ માનીએ છીએ તેથી બલવાન છીએ.

જૈન—પ્રીસ્તિબંધુ!! તમોએ જે કહ્યું છે તે યુક્તિયુક્ત નથી. અર્થાત્-જૈનોની માન્યતા પ્રમાણે નથી. પ્રભુની ઇચ્છાથી સર્જ થાય છે એવી શ્રદ્ધાવાળા ખ્રિસ્તી વગેરે મનુષ્યોના ધરોમાં ખીજાઓ પેસી ગયા અને તેઓની સ્ત્રીઓને ઉપાડી ગયા ત્યારે તે પરસ્પર કહેવા લાગ્યા કે-પ્રભુની ઇચ્છા હતી તેથી ખીજાઓ અમારી સ્ત્રીઓને લેઈ ગયા. માટે આપણે પ્રભુની ઇચ્છાથી વિરુદ્ધ વર્તી આપણા સ્ત્રીઓને પાછી લાવવી ન જોઈએ, કારણ કે જો એમ વર્તીશું તો પ્રભુની ઇચ્છાથી વિરુદ્ધ વર્ત્યા એમ ગણાઈશું. આવી પ્રભુની ઇચ્છાને માનનારાઓ મહદાલ-પરતંત્ર-ગુલામ બને છે. તમારો સિદ્ધાંત પ્રભુની ઇચ્છા પ્રમાણે થાય છે એમ છે તેથી તમે પણ બાળલા નિર્બલ શક્તિહીન થાઓ તેમાં ઉપરની યુક્તિ વ્યાજબી કરે છે. કોઈ પ્રીસ્તિ માંદો હોય છે તો તે પ્રભુની મરજીથી માંદો પડ્યો એમ જાણે છે, તોપણ તે દવા કરે છે, તે પ્રમાણે જૈન પણ માંદો પડે છે ત્યારે જાણે છે કે કર્મના ઉદયથી રોગ થયો છે, પણ જૈનશાસ્ત્રોના આધારે તે પાછો જાણે છે કે, દવા વગેરેના પુરૂષાર્થથી-ઉદયમથી અનિકાચિત કર્મરોગ ટળે છે તેથી તે દવા કરે છે અને રોગને મારી હટાવે છે. વીમ્બ નિકાચિત કર્મનો પણ જ્ઞાન, ધ્યાન, તપ, સંયમથી નાશ થાય છે, તેથી જ્ઞાની જૈનો કે જે ગૃહસ્થો હોય છે તેના ધરમાંથી કોઈ સ્ત્રી અગર દીકરી હઠાવી જાય છે તો તે તેને પાછી લાવવા માટે તન મન ધનથી કોટિ ઉપાયો કરે છે અને તેના દુશ્મનોને હઠાવીને ગમે તે રીતે પાછી લાવે છે. તે જાણે છે કે કર્મના ઉદયથી તે વાત બની છે પણ તેની સાથે એમ પણ જાણે છે કે ઉદયમથી ખતથી કર્મના ઉદયનો નાશ કરી શકાય છે. ઉદયમથી કર્મ બંધ છે અને તે પાછું

૫૨

ઉદ્યમથી હકે છે, માટે ખરે જ્ઞાની જૈન, જીવંતગીના છેલ્લા શ્વાસો-
ચ્છવાસ સુધી કર્તવ્ય કર્મનો ઉદ્યમ કરે છે. તેના ઉદ્યમમાં તે
આત્મશ્રદ્ધા, આશા અને ઉત્સાહથી મંડ્યો રહે છે. કોઈ કાર્ય કરતાં
લાજો વખત કરોડો વખત નિષ્ફળ ગયો છતાં પણ તે આશાને
ઉત્સાહને મૂકતો નથી, તેથી તે મહાદાલ-દાસ-શુભામ બનતો નથી.
આત્મબળના વિશ્વાસી જૈનો, કદાપિ નિર્બલ-મહાદલ બનતા નથી
જ્ઞાની જૈનો, સાંસારિકવ્યાવહારિક કાર્યોમાં તથા ધાર્મિકકાર્યો
કરવામાં કર્મના ઉદ્યમની સાથે યુદ્ધ કરે છે. મોહરૂપ શયતાનની
સાથે યુદ્ધ કરે છે અને આત્માની શક્તિયો ફેરવીને આદર્શ કર્મ
યોગી બને છે, તેઓ ન્યાયથી પ્રવર્તે છે. કોઈના ઉપર અન્યાય પક્ષ-
પાતથી બૂલમ શુભરતા નથી. મોહરૂપી શયતાનના બલની બહા-
દૂરીને તે ખરી બહાદૂરી સમજતા નથી. તમારા નવા કરારમાં
પણ “ ઈશુએ તરવારથી કોઈને મારવો નહીં ” વગેરે ઉપદેશ
આપીને શયતાનીયત અધર્મ બલને ધિક્કાર્યું છે. જે જૈનો
ધર્માર્થે પરમાર્થે અર્પાઈ જાય છે અને પોતાના દેહવિત્તાદિક
મોહને લાત મારે છે અને ધર્મ કર્મો કરતાં મોહરૂપ શયતાનના
તાબે થતા નથી તે પવિત્ર જૈનો છે, એવા પવિત્ર જૈનો સત્ય,
હયા, અસ્તેય, અવ્યભિચાર વગેરે સદ્ગુણોના માર્ગે વળે છે અને
હૃદયમાં આત્મારૂપ પ્રભુને પ્રગટાવતા જાય છે. તેમજ સેવાલક્ષિત
કર્મયોગ અને જ્ઞાનથી આત્મશુદ્ધિ કરતા જાય છે. સાંસારિક
સમાજ સેવા, રાષ્ટ્રસેવા વગેરેમાં આત્મભાવે અર્પાઈ જાય છે.
તેઓ જે કંઈ કરે છે તે આત્માની શુદ્ધિમાટે કરે છે. તેઓ
ખરેખર ધર્મ્યયુદ્ધને કરીને સંસારમાંથી શયતાનના કાવાદાવા-
ઓને હઠાવીને આપોઆપ પ્રભુરૂપ બને છે. કર્મમોહરૂપ
શયતાનના ક્રંદાઓને ઝોળખીને તેઓથી બચી જવા સદા આત્મા-
પયોગ ધારણ કરે છે. ગૃહસ્થ જૈનો પોતપોતાના ચોથા શુભસ્થા-
નકના અને પાંચમા શુભસ્થાનકના અધિકાર પ્રમાણે વર્તે છે અને
ત્યાગી સાધુઓ, સ્વધર્મના અધિકાર પ્રમાણે વર્તે છે. ખરેખર
જૈનો, પ્રાણાંતે પણ જૈનધર્મનો અને સ્વાધિકારકર્તવ્યકર્મરૂપ
ધર્મનો ત્યાગ કરતા નથી. કર્મનો ઉદ્યમ, કર્મનો ઉદ્યમ એમ કરી

૫૩

જૈનો યેસી રહીને ઉદ્યમ કરતા નથી તે ખરા જૈનો નથી. આત્મ રૂપપ્રભુની ઇચ્છા અને કર્મ એ બે અપેક્ષાએ એક છે. કારણ કે ઇચ્છા છે તે ભાવકર્મ છે. ખ્રીસ્તિયો પ્રભુની ઇચ્છા છે એમ માની યેસી રહેતા નથી તો જૈનો જૈન શાસ્ત્રોથી વિરૂદ્ધ ખોટી રીતે કર્મનો ઉદ્યમ માની કર્મનો નાશ કરવા પ્રયત્ન ન કરે એમ કેમ બને ? અર્થાત્ ન બને, અને જૈનો કર્મના ઉદ્યમના સ્હાભો ઉદ્યમ કરે કરેને કરેજ. જળમાં ડૂબેલું લાકડું જેમ જલ ઉપર આવે છે તેમ જૈનો કર્મ જીતવા તત્પર થયા હોય છે અને જે મોહને જીતવા, કર્મને જાણીને કર્મરૂપશત્રુ શયતાનના સ્હાભો યુદ્ધ કરવા તૈયાર થાય છે તે જૈન હોવાથી મહદાલ-નિર્વીર્ય બનતો નથી. ચેટકરાજ, ખારવેલ, ચંદ્રગુપ્તરાજ, કુમારપાલરાજ, વસ્તુપાલ તેજપાલ પ્રધાન, હેમચંદ્ર સૂરિ, હરિભદ્રસૂરિ જેવાઓ વિશ્વમાં આત્માઢિકશક્તિયોથી ભરપૂર થયા હતા. જૈનો ધર્મચ્યુદ્ધથી પાછા હઠતા નથી, માટે જૈનો, પોતાનું તથા દેશ સમાજ તથા સ્વસંઘનું રક્ષણ કરવાની શક્તિયોનું શિક્ષણ લેઈ બલવાન બને છે, અને જૈનોએ બલવાન બનવું જોઈએ. નિર્વીર્ય મહદાલ બીરૂ એવા જૈનને દુનિયામાં જીવવાનો અધિકાર નથી. જૈનોએ જૈનોની સેવા ભક્તિમાં અર્પાઈ જવું જોઈએ. નાતવરા, લગ્નનાં અધિકર્મચર્ય, વધુ નવકારશી જમણ ખર્ચો વગેરેનાં ખર્ચો ન કરતાં જૈનોની વ્યાવહારિક ધાર્મિક શક્તિયો ખીલવવામાં તનમન ધનથી અર્પાઈ જવું જોઈએ અને જૈનોની સેવામાં જીવવાનો મોહ ત્યાગ કરીને જીવતાં જ મરજીવા બનીને ખરા જૈન બની આત્મારૂપ પ્રભુનો અંતરમાં સાક્ષાત્કાર અનુભવવો જોઈએ અને મહદાલ ઢાસ, બીરૂ, કાયર, સ્વાર્થી ન બનવું જોઈએ. જૈનકોમ સંઘ, જૈનમંદિર તથા સ્વયંધુઓની રક્ષામાં સ્વાશ્રયી સ્વાત્મલોગી બનવું જોઈએ. ધનસત્તા કરતાં પોતાના ધર્મને અનંતશુભો ઉત્તમ માનીને ધર્મચર્ય અર્પાઈ જવું જોઈએ. જૈનાશ્રમો, જૈનશુરકુલો, જૈન બ્રહ્મચર્યાશ્રમો કાઠવામાં પોતાની બતને બૂલી જવી. જૈનબધુઓના હુઃખમાં પ્રાણાર્પણ કરીને આત્મલોગ આપવો જોઈએ. ઘૃહસ્થ વ્રતધારી જૈનોને નિરપરાધી પંચેન્દ્રિય જીવોની હિંસાનો ત્યાગ છે,

૫૪

ઐક્યનિર્વાહિક જીવેની તો તેઓ કાર્ય કરતાં ચતના કરી શકે છે અને સાધુવ્રત ધરી વીશવશા દયા પાળવાની ઇચ્છા રાખે છે. ઇ. સ. ૧૯૧૪ થી શરૂ થયેલ યુરોપના મહાયુદ્ધમાં ખ્રિસ્તિઓએ શયતાનના વશ થઈ પરસ્પર ખ્રિસ્તિયોને રૈસી નાંખ્યા-કાપીનાખ્યા, બાવી ખ્રિસ્તિયોની બહાદૂરી તે ખરેખર અધર્મ શયતાનીયત બહાદૂરી છે. એવી શયતાનીયત બહાદૂરીથી હિંદમાં મહાભારત યુદ્ધ થયું અને તેથી હિંદની પડતી થઈ. દેશ, રાજ્ય, કોમ, જાતિ, આમડી, લક્ષ્મી, સત્તાના બળનો શયતાનના વશ થઈ દુરૂપયોગ કરી તરવાર ન ઉઠાવવી એમ ઇશુએ ઉપદેશ આપ્યો છે, છતાં ખ્રિસ્તિયો તેથી અશ્રદ્ધાળુ બન્યા છે અને પોતાની બહાદૂરી બલવાનપણું જાણાવે છે તે અસત્ય છે. કારણ કે તેવા રાજ્ય, ધન, દેહબલમાં મોહરૂપ શયતાનનો વાસો થવાથી અને મોહબળ તે પશુબળ હોવાથી તેવા બળમાં મુસ્તાફ રહેનારાઓ પશુઓના બળથી કંઈ આગળ આવ્યા નથી. મનુષ્યનું શરીર તે જીવનું દેવળ છે અને તેમાં આત્મારૂપ પ્રભુનો વાસો છે તેનો નાશ કરવો તે પ્રભુ મહાવીર દેવની આજ્ઞા વિરૂદ્ધ છે તથા બાઈબલમાં પણ મનુષ્ય શરીરને દેવલ સમાન કહી તેમાં પ્રભુ વસે છે એમ જાણાવ્યું છે, તેથી યુરોપીયમહાયુદ્ધનીપેઠે મનુષ્યસંહારની જીતમાં ખરેખરે બલ ન માનતાં આત્મરક્ષણાર્થે જ રૂક્ત દેહાદિકે બલનો ઉપયોગ કરીને આત્મબળથી જીવીને મોહરૂપશયતાનને હરાવી ખરા જૈન બનવામાંજ સ્વતંત્રતા, સ્વરાજ્ય, આકાશરાજ્ય અને અનંત જ્ઞાનમય મુખી જીવન છે, એમ જાણી આત્મબલની પ્રસંશા કરો. દેહબલનો અહંકાર ન કરવો જોઈએ. રાજ્યબલ, ધનબલ અને વિદ્યાબળ તથા સત્તા બલનો અહંકાર કરનારાઓ, શુદ્ધાત્મરાજ્યથી પતિત થાય છે અને મોહરૂપશયતાનના વશ થાય છે. યુરોપસ્થખ્રિસ્તિયો હવે ઇચ્છા યુદ્ધથી સમજવા લાગ્યા છે કે હિંસાયુદ્ધથી શાંતિમુખ નથી. પ્રેમથી શાંતિ છે. કોષને શ્રમાથી જીતવામાં શાંતિ છે. મોહરૂપશયતાન બલને જીતનારે ક્ષમા, સરજતા, સત્ય, અહિંસા, અક્ષયર્થ, સંતોષ, લ્યુતા, નમ્રતા, શુદ્ધપ્રેમ, જ્ઞાન, તપ, દમ, દાન. પરમાર્થ, નીતિ,

૫૫

જીવિઆસ્થાગ, વગેરે સદ્ગુણોથી પ્રગટેલું આત્મભલ તેજ ખરેખરે ખલ છે. કારણ કે તેથી આત્માની અનંત જીવનવાળી મુક્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે. એમ જૈન, હિંદુ, શાસ્ત્રોમાં જણાવ્યું છે અને તમારા ઇશુપ્રભુએ ખાઈખલમાં પણ જણાવ્યું છે, માટે એવા આત્મખળને પામવા પ્રયત્ન કરો. જૈનો કર્મને માને છે અને આત્માને માને છે પણ તેઓ કર્મરૂપશયતાનખલને હઠાવીને આત્માના ખલને પામવાના જ અભિલાષી છે અને તે માટે જૈનધર્મની આરાધના કરે છે. મોહાદિ કર્મરૂપ શયતાનથી આત્માને મુક્ત પૂર્ણ શુદ્ધ કરવો એજ જૈનશાસ્ત્રોનું મૂલ રહસ્ય છે અને તે આત્મજ્ઞાન પામીને મોહને છતી શૂરા મર્દ આત્મ લોગી જૈનો બને છે, તે ખરા જૈનો છે. કાટિકાટિવાર ઉદયમ કર્મતાં પણ જ્યારે કર્મ ન હોય ત્યારે તે લોગાવલી-પારખ્ધનિ-કાન્નિતકર્મ છે એમ જાણનારા જૈનો, કર્મના તાળે થઈ રોકે હાસ શક્તિહીન બનતા નથી. પ્રોસ્તિયો જેમ સર્વત્ર પ્રોસ્તિધર્મ ફેલાવવા આત્મલોગ આપી રહ્યા હતા તેમ સંપ્રતિ, અશોક, વગેરે રાજાના સમયમાં જૈનો પણ પ્રવૃત્તિ કરતા હતા. જ્યારથી જૈનધર્મને રાજ્યાશ્રય મળતો ખંધ થયો ત્યારથી જૈનધર્મીઓનું જોર ન્યૂન થવા લાગ્યું છે ખરા જૈનો, રાજ્યાશ્રયને પણ ઇચ્છતા નથી, તેતો આત્માની શક્તિયોના બળે સ્વાશ્રયી બની પોતાના પગપર ધર્મને ઉભો રાખે છે, રાજ્યાશ્રયી એવા ધણા ધર્મો દુનિયામાં રહ્યા નથી, તો હાલના રાજ્યાશ્રયીધર્મોની પણ એક વખત એવી અવસ્થા થવાની, માટે રાજ્યાશ્રયધર્મના મોહથી જાહેારી ન બનવું. એવી ખહારથી તો ચડતી પડતી સર્વની થાય છે માટે તેમાં ન મુજાતાં આત્માના સદ્ગુણોવડે આત્માનું શુદ્ધાત્મ મોક્ષરાજ્યને જીવતાં અંતરમાં પ્રગટાવી આત્મખલી થવું જોઈએ. હિંસાદિ દુષ્ટ દુર્ગુણ દુરાચારના જીવનથી નરક છે અને પુણ્ય વિચારે તથા પુણ્ય કર્મથી સ્વર્ગ થાય છે અને આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપમાં પરિણમવાથી મોક્ષ થાય છે. દુર્ગુણ દુરાચાર પાપખલ છે તે મોહરૂપ શયતાનનું ખલ છે, તેનાથી ખરો સુખ શાન્તિ કદિ થઈ નથી અને થવાની નથી.

૫૬

પ્રીતિ—પ્રભુ ત્યારે છેલ્લો દિવસ આવ્યો અને ન્યાય કરશે ત્યારે શયતાનને ઘોર શિક્ષા કરશે અને તેના કૂંદામાં ફસા-યલાઓને પણ ઘોર શિક્ષા કરશે અને નરકમાં નાખશે.

જૈન—પ્રીતિબંધુ!! ઇશુ અગર ઇશુનો પિતા બન્ને જો દયાળુ છે તો તેઓ છેલ્લા દિવસે પણ પાપીઓને નરકમાં નાખી શકે નહીં. રૂશિયાનો મહાત્મા ટોલ્સ્ટોય કહે છે કે પ્રભુ દયાળુ છે તેથી કો-ઈને નરકમાં નાખે નહીં, અને નરકને બનાવે નહીં. જૈનશાસ્ત્રોમાં અનાદિકાળથી નરકો છે. તથા તેમાં પાપીઓ પાપકર્મથી બચ છે પણ પ્રભુ તેઓને નરકમાં નાખે છે એવું લખ્યું નથી. પ્રભુ જો છેલ્લા દિવસે શયતાનને ઘોર શિક્ષા કરે તો શયતાન પ્રભુને પુછશે કે તે મ્હને જેવો બનાવ્યો તેવો હું થયો, તો પછી મ્હને ઘોરશિક્ષા જે કારણથી કરી છે તે કારણ તો મારામાં ત્હેં દાખલ કર્યું. તે મારામાં મોહ મૂક્યો, તેથી મોહ આવ્યો, ત્હારા વિના બીજો કોઈ મારામાં ખરાબ વિચાર મૂકી શકે નહીં તો મ્હને તું નરકની શિક્ષા કરે તેમાં ત્હારો વાંક છે, તથા ત્હેં મને વાર્યો પણ નહિં. મારા પર ત્હારું બળ અજમાવ્યું નહીં. એમ પ્રભુને શયતાન કહીને પ્રભુ પાસે ન્યાય માગે તો પ્રભુને પોતાની ભૂલ કબૂલ કરવી પડે કે મેં શયતાનને બનાવ્યો તે ઠીક કર્યું નહીં અને મનુષ્યો, શયતાનથી લલચાયા તેમાં પણ પરંપરાએ મારી ભૂલ થઈ અને પાપીઓને નરકમાં નાખતી વખતે પણ શયતાનની પેઠે પ્રભુનો વાંક કહાડે. પાપી મનુષ્યો એમ કહે કે અમોએ પ્રભો ! ત્હારા પર વિશ્વાસ ન કીધો તેમાં હે પ્રભો ! ત્હારી ભૂલ છે, કારણ કે ત્હેં ત્હારામાં વિશ્વાસ રહે એવું જ્ઞાન કેમ ન આપ્યું ? તથા જો અમોને ત્હેં બનાવ્યા તો ઇશુના જેવા શ્રદ્ધાળુ કેમ ન બનાવ્યા ? ઇશુને સારો લક્ષ બનાવ્યો અને અમને શયતાનના કૂંદામાં ફસાઈ જઈએ એવા બનાવ્યા તેમાં ત્હારો અન્યાય પક્ષપાત છે. છતાં અમને નરકની શિક્ષા કરતાં અન્યાય કેમ કરે છે ? પાણીમાં જેવો રંગ નાખીએ તેવું પાણી થાય, હે પ્રભો!! ત્હેં અમારામાં સારી શ્રદ્ધા મૂકી હોત અને પહેલાંથી શયતાનને ન બનાવ્યો હોત

૫૭

અને બનાવવાની સાથે તેની શક્તિ હરી લીધી નહીં અને પછી હજારો લાખો વર્ષ પછી પાછા ન્યાય કરતી વખતે શયતાનનો તથા અમારો વાંક કાઢો તે ન્યાય ગણાય નહીં. ઇશુના ઉપદેશથી અમને શ્રદ્ધા ન થઈ તેનું કારણ એ છે કે ત્હેં અમારા આત્માને બનાવ્યો પણ ઇશુનો ઉપદેશ અમે સમજીએ તેવી બુદ્ધિ શ્રદ્ધા કેમ ન આપી? મુસા અને ઇશુના જેવા અમને કરવામાં વચ્ચે શયતાન નહોતો હોતો તેને તેજ વખતે કેમ તેં દૂર કર્યો નહીં? અને હવે છેલ્લા દિવસે અમને નરકમાં મોકલે છે? માટે અમે નરકમાં જઈશું નહીં, તમોએજ શયતાનને બનાવી માછલાંની પાછળ પારધી બનાવવાની પેઠે ભૂલ કરી છે, એવું જ્યારે પાપીઓ પુછશે ત્યારે પ્રભુને તેરી બી ચૂપ ચોર મેરી બી ચૂપ કહી ખેલ ખલાસ કરવો પડશે. એથી એવી વાતો ન માનતાં અનાદિકાળથી જગત અને જીવો છે, તથા અનાદિકાળથી જીવોને કર્મ લાગ્યાં છે અને જીવો પુણ્ય અને પાપના અનુસારે સ્વર્ગ તથા નરકમાં જાય છે એમ સિદ્ધાંત માનવામાં કોઈ જાતનો દોષ આવતો નથી. તથા પરમેશ્વર ઉપર પૂર્વોક્ત કર્તાપણના દોષો પણ આવી શકતા નથી.

પ્રીસ્તી—જ્યારે પુનરુત્થાનનો છેલ્લો દિવસ આવશે ત્યારે સૂર્ય ચંદ્ર વગેરેનો નાશ થશે. દરિયા પહાડો વગેરેનો પ્રભુ નાશ કરશે. પ્રભુ સર્વ જીવોને ઉઠાડશે અને ધર્મી અને પાપી આત્માઓને બે વિભાગમાં વહેંચી નાખશે. ધર્મીઓને સ્વર્ગમાં પોતાની પાસે લેઈ જશે અને પાપીઓને શયતાનની સાથે નરકમાં નાખશે બાઈબલના પ્રગટીકરણમાં પ્રભુ સ્વર્ગમાં સિંહાસન ઉપર બિરાજે છે અને દેવદૂતો તેની પાસે બેસે છે તથા જે છેલ્લો દિવસ આવશે તે વખતનું લવિષ્ય લખ્યું છે તેને અમે સત્ય માનીએ છીએ.

જૈન—પ્રીસ્તિબંધુ!! તમોએ જે હકીકત કહી તેને અમે જૈનશાસ્ત્રોથી વિરૂદ્ધ હોવાથી તથા તે બુદ્ધિગમ્ય તથા શ્રદ્ધાગમ્ય નહીં થવાથી તેને સત્ય તરીકે સ્વીકારતા નથી. તમારી એવી માન્યતાને તો બૌદ્ધો, હિંદુઓ અને જૈનો સત્ય તરીકે માનતા નથી. છેલ્લા દિવસે પ્રભુ સર્વનો ન્યાય કરશે, એવી માન્યતામાં સત્યતા નથી.

૫૮

મૂર્ખ અંદ્ર આકાશ વગેરેનો નાશ થવાનો નથી. કેટલાક હિંદુઓ મહાપ્રલય માને છે તે વખતે સર્વ વિશ્વનો નાશ માને છે, પણ મધુ, સર્વલોકોને ઉઠાડી ઉઠા કરી એક દિવસે ન્યાય કરે છે એવું તેઓ માનતા નથી. જોનો તથા જોદ્ધો મહાપ્રલયને માનતા નથી, જોનો જગતને અનાદિ અનંત માને છે. તેથી મહાપ્રલય થતો નથી એમ શ્રદ્ધા ધારે છે. જગત્કર્તાવાદીઓને ધર્મર છે તે જગતનો કર્તા છે એમ માનવાપણું હોવાથી તેઓ દુનિયાની આદિ અને અંત માને છે. બાઇબલના પ્રગટીકરણના ભવિષ્યવાદ જેવા ભવિષ્યવાદો જો મારે લખવા હોય તો અનેક લખી બતાવું, તેમાં સત્યતા હોય એવું અમારું મત નથી. દુનિયામાં ચાલતા અનેક ધર્મશાસ્ત્રોમાં એવા પણ રૂપાંતરે ફેરફારવાળા પરસ્પર વિરુદ્ધ એવા અનેક ભવિષ્યવાદો છે તેથી અમુક ઉપર વિશ્વાસ મૂકવો, તે વખતનો દિવસ આવ્યા પહેલાં શ્રદ્ધા મૂકી શકાતી નથી. અનેક યુરોપદેશસ્થવિક્તાનો પણ આવા ભવિષ્યવાદોને શંકાની દૃષ્ટિથી દેખવા લાગ્યા છે. મનુષ્ય મરે છે કે તુર્ત સ્વકર્માનુસારે બીજો ભવ ધારણ કરે છે પણ તેને છેલ્લા દિવસસુધી કબ્રમાં પડી રહેવું પડતું નથી, એમ જૈનહિંદુશાસ્ત્રોથી સમજાય છે, માટે અમને તે બાબતમાં અમારો સિદ્ધાંત સત્ય લાગે છે. પ્રલય મહા પ્રલયની વાતો ન કરતાં આત્માની, મનની અને કાયાની પવિત્રતા કરવી. મનમાંથી સર્વ ખૂરા વિચારોને દૂર કરવા અને સદ્વિચારોથી મનને ભરી દેવું અને જ્ઞાનાનન્દમયપ્રભુજીવને જીવવાનો નિશ્ચય કરી આત્મધ્યાન ધરવું. શરીરે જીવતાં છતાં શરીરમાં મોહરૂપ શયતાનને મારી તેની કબ્ર કરવી અને આત્મારૂપ પોતાને ઇશુ બાણી પરમાત્મા પ્રભુની સાથે લયલીન થઈ શુદ્ધધ્યાન રૂપ આકાશમાં ઉડ્યા જવું અને આત્મા તેજ પરમાત્મા છે એમ અંતરમાં અનુભવ કરવો. શરીર પેઠે આત્માને ન ભાવવો પણ તેથી ન્યાયે ભાવવો અને હું તુંના સંકલ્પવિકલ્પથી મુક્ત થઈ શરીરમાં જીવતા આત્માથી જીવતા થવું અર્થાત્ દેવ થવું તેજ શરીરમાં પુનરુત્થાનનો છેલ્લો દિવસ માની શુદ્ધાત્મસ્વરૂપમાં મજા મળે જવું. શરીર તેજ જગત છે એમ માનીને મન મોહ

૫૯

રૂપ શયતાનથી દૂર રહેવું. શરીરમાં આત્માને સમ્યગ્જ્ઞાનથી પ્રગટ કરવો તેજ મરેલા એવા પોતાને જીવતા કરવાનું છે. પરમાત્મા-સર્વજ્ઞ-વીતરાગ દેવ છે તે પિતા છે અને સમ્યગ્જ્ઞાની અન્તરાત્મા તે પ્રભુ પરમાત્માનો પુત્ર છે. શુક્લધ્યાન તે વધ સ્તંભ છે, તેમાં અન્તરાત્મારૂપી ઇશુને લગાડવામાં આવે છે એટલે અન્તરાત્મારૂપ ઇશુનું સર્વથા મોહનાશ રૂપ બાહ્ય મરણ થાય છે અને તેજ શરીરમાં અન્તરાત્મા, પોતાના કેવલજ્ઞાનથી પ્રકાશીને પરમાત્મા પ્રભુ થઈ લોકોને યોગ આપી છેવટે ઉચ્ચ આકાશમાં સિદ્ધશિલાપર બિરાજમાન થાય છે. આત્મા પોતાની સમ્યગ્દૃષ્ટિ પામે છે તેજ સમ્યગ્ દર્શનરૂપ બાપટિઝમ છે. પવિત્ર શુદ્ધાત્મા રૂપ થએલા સર્વે આત્માઓ દેવો થાય છે, એવી જૈન શાસ્ત્રોની માન્યતા છે. ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, કામ, અજ્ઞાન, રતિ અરતિ, આદિ સર્વ મોહ પ્રકૃતિયોનો ક્ષય કરવાથીજ આત્મારૂપ પ્રભુનો પ્રગટલાવ થાય છે અને આત્મામાં કેવલજ્ઞાન પ્રગટે છે. એવું જ્ઞાન અને આત્માનંદ પ્રાપ્ત કરી શુદ્ધાત્માના અનંત જીવને જીવવામાટેજ બાહ્યજીવનનું પ્રયોજન છે.

પ્રીસ્તિ—જૈનબંધુ ! તમારી સાથે વાત કરવાથી અમને ઘણું બાણવાનું મળ્યું, ઇશુક્રીષ્ટ અને બાઈબલમાંથી તમો તમારી દૃષ્ટિએ શું સત્ય માનો છો તે જણાવશો.

જૈન—પ્રીસ્તિબંધુ !!! જૈનશાસ્ત્રોના શુદ્ધગમપૂર્વક અને શુદ્ધ કૃપાપૂર્વક સમ્યગ્ અભ્યાસથી આત્મામાં સમ્યગ્જ્ઞાનદૃષ્ટિ પ્રગટે છે, તેથી મિથ્યાત્વ શાસ્ત્રોને સાત નયોની સાપેક્ષા સમ્યગ્ દૃષ્ટિથી સમ્યગ્ રૂપે પરિણમાવવાની શક્તિ પ્રગટે છે, મિથ્યાત્વીઓને સમક્રિતવાળાં શાસ્ત્રો પણ મિથ્યાત્વરૂપે પરિણમે છે. જૈનશાસ્ત્રોનો જેઓએ પૂર્ણ અભ્યાસ કર્યો છે તેઓને બાઈબલમાં જે કંઈ સત્ય સાં રૂં છે તે જૈનશાસ્ત્રોમાં છેજ એમ અનુભવાય છે, ઇશુ, સ્વર્ગ અને નરક માને છે. પુણ્યથી સ્વર્ગ અને પાપથી નરક માને છે તે જૈનશાસ્ત્રોમાં છે. ઇશુએ યહુદીઓના વખતની જુની રૂઢિ કે જે વેદી આગળ પશુ કાપવાની હતી તેને ના કબુલ કરી તે સાં

૬૦

કર્ચુ. તથા યહુદીઓના સમયની સુન્નતની રૂઢીને હિસાબમાં ન ગણી એમ પ્રેરિત પાઉલના વિચારોથી માલુમ પડે છે. રોટલી ઉપર ઇશુનું લોહી કલ્પી તેનું ભક્ષણ કરવું તેમાં મિથ્યાત્વ પાપ બુદ્ધિ છે. ઇશુએ આકાશમાં સાકાર પ્રભુ માન્યો છે, પણ આકાશમાં પરમાત્મા નિરાકાર છે અને એમ સુસંભાનો પણ કુરાનના આધારે માને છે. ઇશુએ હિંસા ન કરે એમ કહ્યું છે તે મનુષ્યોની હિંસા ન કરવા માટે કહ્યું છે, પણ જલચર, પશુ, પંખીઓની હિંસાના ત્યાગ માટે ખાસ ઉપદેશ આપ્યો નથી. માછલાંનું માંસ ઇશુ ખાતા હતા અને દ્રાક્ષારસ પીતા હતા. મર્યાપછી પણ તેમણે માછલીઓ પકડાવવામાં અન્યભક્તોને સહાય કરી છે. તેમણે ચોરી, વ્યભિચાર અને અસત્યના ત્યાગ માટે ઉપદેશ આપ્યો છે. પાપોનો ત્યાગ કરવા તેમણે ઉપદેશ દીધો છે. પ્રભુમાં અન્ધવિશ્વાસ મૂકવા માટે ઘણાં અસરકારક વચનો કહ્યાં છે અને પોતાને પ્રભુના પુત્રતરીકે ઓળખાવીને તેવો વિશ્વાસ મૂકવા માટે ઘણી વખત લોકોને કહ્યું છે. તેણે રાગીઓ વગેરેની પર દયા ખાધી છે અને મોહરૂપ શયતાનને જીતવા હિંદુસ્થાનના કબીર વગેરે ભક્તોની પેઠે ઉપદેશ આપ્યો છે. પ્રભુના ઉપર તેમનો વિશ્વાસ પ્રેમ હતો પણ જૈનશાસ્ત્રોમાં લખેલ પ્રભુ સ્વરૂપને તેમણે બાણ્યું નથી. સ્વામી રામતીર્થ કહે છે કે, ઇશુએ તિળેટ સુધી સુસાફરી કરી હતી અને ત્યાંના મહાત્માઓ પાસેથી ઇશ્વર ભક્તિનું જ્ઞાન કરીને તેમના દેશમાં જઈ ઉપદેશ દીધો હતો. નીતિના ગુણોનું બાઈબલમાં વર્ણન છે પણ બાઈબલના સર્વ વિચારોની શ્રદ્ધા કરનારાઓતો અતે અન્યધર્મીઓના દેવી બને એવું થાય છે. કારણ કે તેમાં અન્યધર્મીઓ સાથે સ્વધર્મી જેવું વર્તન રાખવાનું ખાસ લખ્યું નથી. ઇશુમાં નીતિના ગુણો કંઈ કંઈ ખીલ્યા હતા. નવા કરારનાં વાક્યો—“ શરીરને જે મારી શકે છે પણ આત્માને મારી શકતા નથી તેથી ખીહો મા. ” પૃથ્વીપર શાંતિ કરવાને હું આવ્યો છું એમ ન ધારો, શાંતિ નહીં પણ તરવાર ચલાવવાને હું આવ્યો છું કેમકે માણસને તેના બાપને ઉલટો તથા

૬૧

દીકરીને તેની માને ઉલટી તથા વહુને તેની સાસુને ઉલટી ફેરવવાને હું આવ્યો છું અને માણસના વૈરી તેના ઘરમાં થશે (માતથી) તેઓ કહે છે કે જુઓ આવશેને ફાડખાજ માણસ પાપીઓનો અને દાણીઓનો મિત્ર, ” મંદિર કરતાં હિયાં, એક મોટો છે, યજ્ઞ કરતાં હું દયા ચાહું છું. ” પવિત્ર આત્માને ઉલટું જે કોઈ કંઈ કહેશે તે તેને માફ નહિ કરાશે. આ યુગમાં નહિ ને આવનાર યુગમાં પણ નહિ ” “તારી તરવાર તેના મ્યાનમાં પાછી ઘાલ કેમકે જે સઘળા તરવાર પકડે છે તે તરવારથી નાશ પામશે” ઇશુએ પાસે આવીને તેઓને કહ્યું કે આકાશમાં તથા પૃથ્વીપર સર્વ અધિકાર મને સોંપાયો છે. “પ્રભુના નિયમશાસ્ત્રમાં કહેલા પ્રમાણે હોવાના એક જોડાનો અથવા કબૂતરનાં બે બચ્ચાંનો યજ્ઞ કરવા સાડાં તેઓ તેને યજ્ઞશલેખમાં લેઈ ગયા (ઈશુના જન્મ પછીની ક્રિયા લુક) “જો કોઈ મારી પાસે આવે ને પોતાના બાપનો તથા માનો તથા વહુનો તથા છોકરાંનો તથા બાઈઓનો તથા બહેનોનો તથા પોતાના જીવનો પણ દ્રેષ ન કરે તો તે મારો શિષ્ય થઈ શકતો નથી. “દેવતું રાજ્ય પ્રગટ રીતે નથી આવતું અને એમ નહિ કહેશે કે જુઓ તે હિયાં છે, અથવા તે ત્યાં છે, કેમકે જુઓ દેવતું રાજ્ય તમારા મધ્યે છે” જે કોઈ પોતાને ઉંચો કરે તે નીચો કરાશે ને જે પોતાને નીચો કરે તે ઉંચો કરાશે.” (લુક) “જે કોઈએ ઘરને કે મા બાપને બાઈઓને કે વહુને કે છોકરાંને દેવના રાજ્યને લીધે મૂક્યાં હશે તે આકાળમાં બહુ ઘણું તથા આવનાર કાળમાં અનંત જીવન પામ્યા વિના રહેશે નહીં” (લુક) “(યોહાન) “જે ઉપરથી આવે છે તે સર્વના ઉપર છે. જે પૃથ્વીનો છે તે પૃથ્વીનો છે ને પૃથ્વીનું કહે છે “ઇશુએ તેઓને કહ્યું કે હું તમને અચીત કર્તુ છું કે તે રાંટલી સુસાએ આકાશથી તમને આપી નથી પણ આકાશથી જે ખરી રાંટલી છે તે મારો બાપ તમને આપે છે” જીવનની રાંટલી હું છું જે મારી પાસે આવે છે તેને જૂખ નહિજ લાગશે” “યોહાન” કોઈ માડું માંસ ખાય છે ને માડું લોહી પીએ છે તેને અનંતજીવન છે. જે માડું માંસ ખાય છે અને માડું લોહી

૬૨

પીએ છે તે મારામાં રહે છે ને હું તેમાં રહું છું. જે મને ખાય છે તે પણ મારાથી જીવશે” યોહાન (અધ્યાય. ૬) જે કોઈ તરસ્યો હોય તો તે મારી પાસે આવીને પીએ. મારાપર વિશ્વાસ કરે છે તેના પેટમાંથી જીવતા પાણીની નદીઓ વહેશે” (યોહાન અધ્યાય (૭) મારી વાત તમે સાંભળતા નથી માટે તમે તમારા ખાપ સેતાનના છે, તે પ્રથમથી મનુષ્ય ઘાતક હતો. જે દેવનો છે તે દેવની વાતો સાંભળે છે” તમે દેવના નથી માટે સાંભળતા નથી. ઇબ્રાહીમ થયા અગાઉ હું છું “હું તથા ખાપ એક છીએ” તું માણસ છતાં પોતાને દેવ ઠરાવે છે. ઇશુએ તેઓને ઉત્તર દીધું શું? તમારા શાસ્ત્રમાં એ નથી લખ્યું કે, મેં કહ્યું કે તમે દેવો છો? જેઓ દેવની વાત પામ્યા તેઓને જે તેણે દેવો કહ્યા તો જેને ખાપે દેવ ઠરાવ્યો ને જગતમાં મોકલ્યો તે હું દેવનો દીકરો છું. ખાપ મારામાં છે ને હું તેનામાં છું. પુનરુત્થાન તથા જીવન હું છું. તમે એક બીજાપર પ્રેમ કરો. જેવો મેં તમપર પ્રેમ કરીધો તેવો તમેપણ એક બીજાપર પ્રેમ કરો. “ રસ્તો તથા સત્ય તથા જીવન હું છું ” હું ખાપમાં ને ખાપ મારામાં એવો મારાપર વિશ્વાસ કરો (યોહાન) દેવે તેઓને બ્રહ્મજીવિમાં મેલી દીધા ” અધ્યાય. ૨ “ દેખાતો ચહુદી તે ચહુદી નથી ને દેખાતી દેહની સુનત તે સુનત નથી. માંહેનો ચહુદી તે ચહુદીને સુનત હૃદયની ને જે અક્ષરિક નથી પણ આત્મિક છે. જેટલા દેવના આત્માથી દોરાય છે તેઓ દેવના દીકરા છે, આપણે દેવનાં છોકરાં છીએ” અધ્યાય. ૮)

તમારા સતાવનારાઓને આશીર્વાદ આપો, આશીર્વાદજ આપો ને શ્રાપ આપતા ના. હરખનારાઓની સાથે તમે હરખાઓ અને રહનાશઓની સાથે રહો. માંહેમાંહે તમે એકજ મન ધરો, મોટાઈ પર મન ન રાખો પણ દીનેની સાથે મળતા જાઓ; તમે પોતાને બુદ્ધિવંત ન સમજો, ભુંડાને બહલે ભુંડું કોઈને વાળતા ના, સઘળાં માણસોનાં દેખતાં જે સુશોભિત છે તે (કરવાને) ધ્યાનમાં આણો, જે બની શકે, તો જેમતેમ કરીને સઘળાં માણસોની સાથે સમાધાનમાં ચાલો. ઓ વહાલાઓ, તમે પોતાપરતું વૈર ન

૬૩

વાળો, પણ કોપને સાડ જગ્યા છોડો, કેમકે લખેલું છે કે “પ્રભુ કહે છે કે વૈર વાળવું એ માડું છે, હું પાછુ વાળી આપીશ.” એ માટે જો તારો વૈરી ભૂખ્યો હોય, તો તેને ખાવાનું આપ; જો તૃપ્તિ હોય તો તેને પોવાનું આપ, કેમકે એવું કરતાં તું તેના માથા પર આગના અંગારા ઢગલાઓ મૂકીશ. જે ભુડું તેથી તું જીતેલો ન થા, પણ જે સાડું તેથી ભુડું જીત.

એક બીજા ઉપર પ્રેમ રાખવો એ સિવાય બીજું દેવું કોઈનું ન કરો, કેમકે જે બીજા ઉપર પ્રેમ રાખે છે. તેણે નિયમને પુરો પાળ્યો છે. કારણ કે “તારે વ્યભિચાર ન કરવો, હત્યા ન કરવી, ચોરી ન કરવી, જીભી શાહેલી ન પુરવી, લોભ ન કરવો” ઇત્યાદિ, જે આજ્ઞાઓ છે તેઓ સંક્ષેપે કરીને આમાં સમાયલી છે, એટલે “જેવો પોતા પર છે તેવો પોતાના પાડોશી પર પ્રેમ રાખવો” પ્રેમથી પડોશીનું કંઈ ભુડું કરાતું નથી, તેથી પ્રેમ નિયમની સંપૂર્ણતા છે. (અધ્યાય ૪ તમે દેવનું મંદિર છો ને દેવનો આત્મા તમારામાં વસે છે.) જો કોઈ દેવના મંદિરનો નાશ કરશે તો દેવ તેનો નાશ કરશે. કેમકે દેવનું મંદિર જે તમે છો તે પવિત્ર છે તમારાંનો કોઈ પોતાને જ્ઞાની જાણે તો જ્ઞાની થવા સાડું તે મૂર્ખ થાય “સુન્નત તો કંઈ નથી ને જો સુન્નત કંઈ નથી પણ દેવની આજ્ઞાનું પાલન તેજ બધું છે” (અધ્યાય ૭) “તમે જીવતા દેવનું મંદિર છો.” (અધ્યાય ૧) શેતાન પોતે અજવાળાના દૂતનો વેષ ધરે છે “પાઉલ કહે છે (પોતાના પત્રમાં તમારો સેવાને સાડું બીજા મંડળીઓમાંથી નાણાં લેઈને મેં તેઓને હુંડી” (અધ્યાય ૧૧) “દેવ તો કે જે ચૌદ વર્ષ ઉપર ત્રીજા આકાશમાં લેઈ જવાયો” તું જેમ પોતા પર તેમ મારા પાડોશી પર પ્રેમ કર “દેહ આત્માથી ઉલટી ઇચ્છા કરે છે અને આત્મા દેહથી” આપણું પ્રભુપણું આકાશમાં છે ॥ અધ્યાય ૪ ॥ સાતમે ઢહાડે દેવે પોતાનાં સર્વ-કામોથી વિશ્રામ લીધો ॥ (અ. પ.) અધ્યાય નવમામાં લખ્યું છે કે મુસાએ નિયમશાસ્ત્ર પ્રમાણે હરેક હુકમ સર્વ લોકોને કહીને

૬૪

વાણી તથા કીરમજી ઉન તથા જુક્ષ સુદ્ધાં વાછરડાનું તથા બક-
રાનું લોહી લીધું. મંડપપર તથા સેવાનાં સઘળાં પાત્રપર લોહી
છાંટયું. નિયમશાસ્ત્રપ્રમાણે સઘળી વસ્તુઓ લોહીથી શુદ્ધ
કરાય છે ને લોહી વહેડાવ્યા વગર માફી થતી નથી. યજ્ઞોથી વર્ષો
વર્ષો પાપોનું સ્મરણ ફરી થાય છે કેમકે ગોધાઓનું તથા બક-
રાઓનું લોહી પાપો કહાડી નાખવાને સમર્થ નથી ॥ મુસાએ
કહ્યું કે હું બહુ બિહુ છું ને ધુભુ છું (અ. ૧૨) “ તું હત્યા
ન કર ” જગત પર અથવા જગતમાંનાપર પ્રેમ ન કરો. જે
પુત્રનો નકાર કરે છે તેને આપ પણ નથી ” જે પાપ કરે છે
તેણે તેને દીઠો નથી. હરેક જે પોતાના ભાઈપર દ્વેષ રાખે છે તે
મનુષ્યઘાતક છે. આપણે તેનામાં રહીએ છીએ અને તે આપ-
ણામાં દેવપ્રીતિ છે, ને જે પ્રીતિમાં રહે છે તે દેવમાંને દેવ
તેનામાં રહે છે. જે ભયભીત છે તે પ્રીતિમાં પૂરો થએલો નથી.
ઈત્યાદિ બાઈબલનાં વાક્યોમાં બાઈબલનો સાર આવી જાય છે.
એમાંનાં કેટલાંક વાક્યો નીતિનાં છે તથા કેટલાંક પ્રેમનાં છે તથા
કેટલાંક આત્મા સંબંધી છે. કેટલાંક યાહુદીઓના નિયમ શાસ્ત્રો
નાં છે અને તેમાં કેટલાંક નવા કરાર સંબંધી છે. નૈગમનયની
સાપેક્ષદષ્ટિથી આત્માઓ, પ્રભુ, પુણ્ય, પાપ, સ્વર્ગ, નરક વગેરેનું
સ્વરૂપ છે, તેનો જૈનદર્શનમાં અન્તર્ભાવ થાય છે. ભકિતની
ઐપચારિકદૃષ્ટિએ પ્રભુનું જગત્કર્તાહત્કર્તાદિક વર્ણન બાણવું પણ
તત્ત્વદૃષ્ટિએ પ્રભુનું અન્ય જગત્ સંબંધી કર્તાહત્કર્તાપણું નથી. ઐ-
પચારિકદૃષ્ટિએ, પુણ્ય તેજ પ્રભુની કૃપા અને પાપ તેજ પ્રભુનો
ક્રોધ કહેવામાં આવે છે, તથા ઐપચારિક દૃષ્ટિએ શાતાવેદનીયના
ફલને સ્વર્ગ અને અશાતાવેદનીય ઉશ્પાપને નરક કહેવામાં
આવે છે. શરીરનો નાશ તેજ દિવસ, પુનરુત્થાનનો દિવસ છે,
કારણ કે તે દિવસે આત્મા, પુણ્ય પાપાનુસારે સ્વર્ગ નરક
વગેરેમાં જાય છે, નૈગમનયની દૃષ્ટિએ શરીરમાંથી પ્રાણોનો અને
આત્માનો વિયોગ તે બીજાઅવતારજન્મરૂપ ઉત્થાનનો છેલ્લો
દિવસ છે અને તે કાલે અર્થાત્ મૃત્યુબાદ દેહરૂપસૃષ્ટિનો નાશ થાય
છે અને ચંદ્રનાડીસ્વરૂપ ચંદ્રનો અને સૂર્યનાડીસ્વરૂપ સૂર્યનો નાશ

૬૫

થાય છે તેથી તે પ્રલય કહેવાય છે અને સર્વથા કર્મોદ્ધિકના અભાવને મહાપ્રલય કહેવામાં આવે છે, એમ નૈગમનયની અધ્યાત્મ દૃષ્ટિએ સમજવું. મરણ સમયે આત્માને પુણ્યથી નિર્લયદશા રહે છે અને પાપથી લય રહે છે. આત્મા પોતે પોતાનો ઈશ્વર છે તેની સાથે લાગેલાં કર્મો પણ કર્મની દૃષ્ટિએ પ્રભુ અર્થાત્ શક્તિમાન્ છે. ઇશુ ત્રીજા આકાશમાં ગયો અર્થાત્ જૈનશાસ્ત્રોના ત્રીજા દેવલોકમાં ગયો તેથી તે દેવ મહિમાથી પાછો જન્મસ્થાનમાં આવ્યો અને તેણે અમરકારો દેખાડ્યા. પહેલા બીજા અને ત્રીજાદિ દેવલોકોમાં તો ઘણા મુનિયો જઈ શકે છે, તે જૈનશાસ્ત્રોના વાચનથી સમ્યક્ અનુભવાય છે, ઇશુનાં કેટલાંક વચનો આધ્યાત્મિક છે, અને તેઓનો વેદાંતજ્ઞાનમાં તથા જૈનતત્ત્વજ્ઞાનમાં અંતર્ભાવ થતો હોવાથી અર્થઘર્ષો કરતાં તેમાં કંઈ વિશેષ જણાતું નથી. ઇશુનું ચરિત મનુષ્યોમાટે દયાલુ દેખાય છે અને તે છેલ્લા દિવસે ક્રોધાયમાન થશે. પાપીઓને માફી નહીં આપે એવા વિચારોથી તો તે પ્રભુનો પુત્ર, ક્રોધ-ક્રોધ કરનાર ઠરે છે માટે તેથી ઇશુમાં પૂર્ણદયા સિદ્ધ થતી નથી. ઔપચારિકદૃષ્ટિએ ઇશુમાં પ્રભુમાં જીવોની કર્તાહર્તાપણાની ભાવના મૂકીને જીવોને પાપકર્મોથી મુક્ત કરવાની નૈગમનયની સાપેક્ષિક ભાવનાએ કથચિત્ ખ્રીસ્તી દર્શનનો જૈનદર્શનમાં સમાવેશ થઈ શકે છે પણ તે એવું નૈગમનયકથિતસાપેક્ષિક જ્ઞાન જે જાણે છે, તેને માટે તે છે પણ અન્ય જૈન મનુષ્યો માટે નથી. પ્રભુમાં કર્તાહર્તાપણાની ભાવનાનો રાજાઓમાં આરોપ કરાય છે અને તેથી મનુષ્યો, રાજાના દાસ, ગુલામ પરતંત્ર બની જાય છે અને પ્રભુના સેવકો છે તે રાજાઓના સેવકો બને છે, પણ રાજાઓ સમાન પોતાના આત્માને નહીં અનુભવવાથી અને પ્રભુ સમાન સ્વાત્માને નહીં અનુભવવાથી તેઓ ગુલામ બને છે, પરતંત્ર બને છે અને તેથી રૂશિયાના ઝાર અને તેની પ્રજા જેવી દુર્દશા થાય છે. જૈનશાસ્ત્રોમાં આત્માઓ તે પરમાત્માઓ થાય છે, એવી શ્રદ્ધાથી જૈનો, દ્રાવિડ, અર્મેરિકાની પેઠે પ્રબલસ્વતંત્ર સામ્રાજ્યવાદીઓના સરખા સ્વતંત્ર બને છે અને

૬૬

સામ્યવાદના સાપેક્ષિક હિમાયતી બને છે અને પોતાની સ્વતંત્ર-
ને પ્રાપ્ત કરે છે અને કથંચિત્ પરમાત્માની સાધનદશામાં ભક્તો
હોવાથી ખ્રિસ્તીશ્રાવ્યના રાજાપ્રજા સ્વતંત્ર સામાજ્યવાદીઓ
સરખા બને છે અને છેવટે સર્વકર્મથી મુક્ત-સ્વતંત્ર સિદ્ધા-
ત્માઓ બને છે. માટે જૈનશાસ્ત્રે આત્માઓની સ્વતંત્રતા શીખવે
છે અને પોતાની પ્રભુમયતા પ્રગટાવવાનું શિખવે છે, એ પ્રમાણે
કયીને હું ખ્રીસ્તિયોની સાથે મૈત્રીલાવથી વર્તવાનું જણાવું છું.
મહુને તેઓપર આત્મભાવ છે, મહુને તેઓ પર દ્વેષ નથી.
ખ્રિસ્તીશ્રાવ્યમાં સર્વધર્મવાળાઓને પરસ્પર ધર્મતત્ત્વો વગેરેની
સમાલોચના કરવાનો નીતિસર હક્ક છે તેનો લાભ લેઇને
ખ્રીસ્તિ પાદરીઓ વગેરેએ જૈનધર્મની સમાલોચના કરેલી તેના
પ્રત્યુત્તરરૂપે દ્વેષ વિના મેં ખ્રીસ્તિ ધર્મ બાયબલ વગેરેની સમા-
લોચના કરી છે. ખ્રીસ્તિયોમાં જે જે ક્યાદિ ગુણો છે તેઓનું
અમને માન છે, તેઓ ગુણાનુરાગી અને સત્યના ઇચ્છક છે, તેથી
અમારા લેખમાંથી હંસચંચુવત્ સત્ય ગ્રહણ કરશે અને અમારી
સાથે મિત્રભાવથી વર્તશે, એમ આશા રાખું છું. પ્રભુ મહાવીર
સર્વજ્ઞ દેવનાં ધર્મશાસ્ત્રોનો જો તેઓ મધ્યસ્થદૃષ્ટિએ અભ્યાસ
કરશે તો તેઓને ધર્મસંબંધી ઘણા લાભ થશે. તેઓ જૈનધર્મને
સમજી જોના બને. એમ ઇચ્છું છું. સાસનદેવો, સર્વત્ર જૈનધર્મ
પ્રગટાવો.

इत्येवं ॐ अहं महावीर शान्तिः ३

મુકામ. પ્રાંતિજ.

વિ. સં. ૧૯૯૦. કાલ્કશનવદિ પંચમી.

શેઠ. પોત્યાલાલ કુંભસ્ત્રી બંધાવેલ જૈન તપામચ્છીય
સાગર ઉપાશ્રય.

લે. બુદ્ધિસાગર

